

**АЛ ХОРАЗМИЙ НОМЛИ УРГАНЧ ДАВЛАТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

ФИЛОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР МАРКАЗИ

ХОРАЗМ ДОСТОНЛАРИ

ОШИҚНОМА

5 - КИТОБ

Урганч -2011

www.ziyouz.com kutubxonasi

“Ошиқнома” рукни остида 5-китоб бўлиб чиқаётган ушбу мажмуага “Тоҳир ва Зухра”, “Юсуф ва Зулайхо”, “Лайли ва Мажнун” дostonининг Умар Боқий варианты, “Ошиқ Кумри”, “Саёд ва Ҳамро” дostonининг оғзаки варианты киритилди. Мазкур дostonлар ҳам китобхонларнинг эътиборига сазовор бўлади деган умиддамиз.

Масъул муҳаррир:

- С.Р.РЎЗИМБОЕВ,
профессор,

Нашрга тайёрловчилар:

- С.Р. Рўзимбоев, С.М.Сориев,
И.О.Исмоилов, М.Ш.Жамметова.

Такризчи:

- Г.О.Эшчонова,
филология фанлари номзоди, доцент,

© “Хоразм” нашриёти - 2011 йил

ISBN 978- 9943-314-23-8

© С.Р.РЎЗИМБОЕВ С.М.СОРИЕВ, М.Ш.ЖАММЕТОВА,
И.О.ИСМОИЛОВ. “ОШИҚНОМА”

ТОҲИР ВА ЗУҲРА

Ровийлар андоғ ривоят килурларким, Тотор деган бир катта вилоят бор эрди. Унинг Бобохон отлиғ подшоси бор эрди, бу подшонинг бир вазири бор эрди, уни Боҳир вазир дер эрдилар. Буларнинг иккаласининг ҳам мол- давлатдан, обрў-эътибордан кам-кўсти йўқ эрди, аммо бир камчилиги буларнинг иккаласида ҳам фарзанд йўқ эрди. Подшо билан вазир фарзандлик доғига ҳеч чора тополмай кўп ғамгин бўлиб, зору- гирён килар эрдилар.

Бир куни подшо билан вазир ўзаро суҳбатдош бўлиб, маслаҳат килдилар. Шунда подшо вазирга айтдики:- Эй Боҳир вазир, бизларнинг иккимизда ҳам ўғил- қиздан нишон йўқ. Фарзандсиз кишига бу вилоят, бу юрт ҳаромдир. Кел, иккимиз бошимизни олиб, бу ватанни тарк этиб бир тарафларга кетали, -деди.

Вазирга бу маслаҳат хуш келиб, “ажаб бўлғай” деб жавоб берди. Шу ниятда подшо билан вазир иккаласи тонг чоғида ҳамма уйқуда вақтида ҳеч кимга билдирмасдан, шаҳардан чикиб чўлу-сахрога, дашту-бийбонга қараб равона бўлдилар, шу боришларида кун ботар вақтида қадим вақтдан қолган бир катта қабристонга дуч келдилар. Булар бу кеча шу қабристонда тунамоқчи бўлдилар. Иккаласи шу ерда ўтириб, Яратгандан фарзанд тилаб, нола килдилар. Шунда подшо Худодан бир ўғил тилаб бир ғазал айтди:

*Даргоҳингга юзим тутдим Яратган,
Сен менинг дардимга далолат айла.
Сенсан аввал мени йўқдан бор этган,
Бузилган шаҳримни иморат айла.*

*Шукрим кўндир дўнмоқ бўлмас йўлингдин,
Ал кўтардим давлатингдин, молингдин,
Карамли зотингдин, қудрат-қўлингдин,
Бир фарзанди солиҳ-саховат айла.*

*Заҳар ичарман, шарбатим йўқ, болим йўқ,
Жудо тушдим, ватаним йўқ, элим йўқ,
Ўрним тутган авлодим йўқ, ўғлим йўқ,
Холимга ҳомий бўл, ҳимоят айла.*

*Сен туфайли жаҳон-олам мунаввар,
Фаҳри жаҳон сенсан, оламга сарвар,
Ҳақнинг дўсти сенсан, Расул пайғамбар,
Икки дунё менга шафоат айла.*

*Юртнинг подшосиман, Бобохон отим,
Боҳир вазиримдур, кўнгулда шодим,
Унмади ўрнимда ўгил-зурёдим,
Иккимизга фарзанд иноят айла.*

Алқисса, Бобохон подшо сўзини тамоm этди. Бу кеча қабристонда ётдилар, аммо кўзларига уйку келмади. Тонг саҳар чоғида кўзлари уйкуға кетди. Боҳир вазир тушида бир аҳвол кўрди: Подшонинг кучоғига бир чакалокни, Боҳир вазиrнинг кучоғига бир чакалокни келтириб солдилар. Шунда вазир уйкудан уйғонди, шул вақтда подшо ҳам уйкудан уйғонди. Подшо сўради –кани, эй вазир, нима аҳвол кўрдинг? Боҳир вазир айтдики: -Эй подшоҳим, тушимда бир аҳвол кўрдим, толеинг, икболинг очилди, толе сенга кулиб бокди, деб бир фазал айтди:

*Эй шоҳим, ётардим, бир аҳвол кўрдим,
Раҳмат майи мени мастон айлади.
Мақсадинг Ҳақ берди, таъбирин йўрдим,
Барча мушқулларинг осон айлади.*

*Ҳафтан, ситан, чилтан барча жам бўлди,
Қўлин очиб ҳаққа муножот қилди,
Тилади муродинг-Худодан олди,
Ҳар кимга бир зурёд аён айлади.*

*Давлат қуши соя солди бошингга,
Раҳм айлади кўздан оққан ёшингга,
Икки анвар тугиб келди қошингга,
Нуридин жаҳонни бўстон айлади.*

*Икки анвар бир-биридин зиёда,
Лабларида шароб, қўлида бода,
Аҳволим барҳақдур, етдим мурода,
Менинг кўнглим мундоғ гумон айлади.*

*Боҳир айтар, будир кўрган аҳволим,
Сизларга гумонлиг, ўзимга маълум,
Бир кун чиқар икки сарви ниҳолим,
Бизнинг била аҳди паймон айлади.*

Алқисса, подшо вазиrнинг бу сўзларини эшитиб дарров ўрнидан туриб, вазиrнинг юзидан ўпиб айтдики:

-Эй Боҳир вазир! Агар сўзларинг чин бўлиб, Худои таоло икки-

мизга ҳам ўғил берса, улар иккаласи дўст бўлсинлар, бир тан, бир жон бўлсинлар. Агар иккаласи ҳам қиз бўлса, улар қиёматлик опа –сингил, дугона бўлсинлар. Агарда бири ўғил-бири қиз бўлса, унда улар бир-бири билан жуфти ҳалол бўлиб, иккаламиз куда бўламыз, деди.

Шунда Боҳир вазир: -Эй подшоҳим, давлатингиз барқарор бўлсин. Сиз бир подшо, ҳукмдор бўлсангиз, мен эса эшигингиздаги бир хизматкор бўлсам, бу қандай аҳду паймон бўлади,-деди. Унда подшо ҳеч вақт сўздан тонмаслигини айтиб қасам ичди. Сўнгра қўлига қоғоз-калам олиб, “валлоҳи-аълам” деб, аҳд боғлаб аҳднома ёзиб, муҳр босиб, вазирнинг қўлига берди. Бу ишдан вазирнинг вақти чоғ бўлди. Сўнгра иккаласи шаҳарга қайтдилар. Келиб, подшоҳ ўрнида ўтириб, ҳукм сурмакликда давом этди. Подшо хотинларининг орасида Шоҳижохон деган бир аёли бор эрди. Вазирнинг суюкли бир аёли бўлиб, унга Шоҳихўбон деб ном берар эрдилар. Кунлардан бир кун Шоҳижохон ҳомиладор бўлди. Унинг изи билан бир хафтадан сўнг вазирнинг хотини Шоҳихўбон ҳам ҳомиладор бўлди.

Шундан кейин орадан тўккиз ой, тўккиз кун, тўккиз соат, тўккиз дақиқа ўтгандан кейин подшонинг бир кизи бўлди. Бу чақалокнинг оғзи гўнча, лаблари лаъл, кўзлари мастона, қалам қошли, инжу тишли, қора сочли, юзи жаннатнинг гулидай, овози Боғи Эрам булбули янглиғ, хусни гўнчаи офтобдай, ўн тўрт кечалик ойдай шуъласи осмонни ёритар, кўрган кишида бир меҳр пайдо қилар эрди. Шу вақтда бир қаниз подшоға бориб -Эй подшоҳи олам! Давлат чироғинг ёнди: Шоҳижаҳондан бир офтоб дунёга келди,” деб суюнчиледи.

Подшо бу сўзни эшитиб, хазинасидан қанизга суюнчи учун кўп инъомлар бериб, узатди ва шаҳарнинг ичида тўй-томоша бошлаб юборди. Барча қулларни озод этди, факиру фуқаро, ғарибу- бенаволарга кўп инъомлар улашди. Бу тўю томоша тўккиз кеча-кундуз давом этди. Сўнгра подшо қурондоз, мунажжимларни, фалакиёт илмидан хабардор уламоларни, ҳокимларни, беқларни йиғиб буларнинг ҳар бирига лойик инъом-эхсонлар бериб: “Бу моҳи анварга бир от қўйинг”-деди. Бири: “Ой қўяйлик” деса, яна бири “Қуёш қўяйлик”-дейди. Шу ерда бир неча от айтилган бўлса –да, уларнинг ҳеч бири подшонинг кўнглига маъқул бўлмади. Шу тўйда бир меҳмон бор эрди, отига Муллонафас Мару Шоҳижаҳон деб от берар эрдилар. Унинг аёлига Бўстончи элти деб от берар эрдилар. Уларнинг иккаласига ҳам Пайғамбарнинг сояси, Худонинг назари тушган эрди. Подшо “Мана шу инсонлар исм қўйсинлар, шулар от қўймаса, бошқаларнинг қўйган отлари менинг кўнглимга маъқул тушмади”, деб амр этди. Шундан сўнг элтини чақирдилар. Элти келиб бувак қиз билан қутлади. Элти бика ўз олқишларини тугатгандан сўнг, шу ердаги аёллардан бири айтдики: -Эй элти биби, подшонинг кизига от қўймоқлик ихтиёри сизга берилди. Бу кизга Сиз от қўйинг. Аммо отининг бир тарафидан ой ва қуёш

айрилмасин,- деди. Элти жойида ўлтириб, бувак қизнинг юзини очиб, зиёрат этди ва айтди:

-Эй халойиқ бу киз ойнинг, куннинг баробаридаги киз экан, яна ўн икки юлдуз бордир-шамс дерлар, қамар дерлар акраб дерлар, мезон дерлар, коvus дерлар, офтоб бурчида намоён бўлурлар. Ҳам яна бир юлдуз бордур, отига мохи-Муштарий дерлар-унинг нури, шуъласи ойдан, кундан зиёдадир. Яна ҳам бир юлдуз борким-у тўққизинчи фалакнинг юзида тугади. Отини Зухра дерлар, ўзи мутриб -созанда бўлар ишқи баланд созандадир. Юзининг шуъласи ой-куннинг шуъласидан етти хисса зиёдадур. Бу қизнинг отини Зухра қўймоқлик душвордир, деди. Халойиқ қабул этдилар: “Юзи Зухра, оти ҳам Зухра бўлсин”-деб қутладилар. Шу тарика қизнинг отини Зухра қўйдилар. Сўнгра Зухранинг ёнига икки юз канизи билан Муллонафаснинг аёли Бўстон энагани тарбияламоқ учун бердилар.

Зухра кизнинг юрагида ишқ хаваси борлиғи учун унинг мудом йиғламоқдан бошқа иши йўқ эрди. Аммо юзи, ҳусни жамоли кун-кунга зиёда бўлиб, кўрган одамнинг аклини шошириб, ҳамма унга хавасда бўлдилар. Унинг ҳуснининг овозаси Қофдан Каъбага мағрибу машрикқа, еру-қўкка тарқалиб, оламга овоза бўлиб кетди.

Эндиги сўзни Бобохондан эшитинг. Подшо киз фарзанд кўрганидан сўнг, кўнглига шундай бир хаёл келдики: “Боҳирнинг ўғли бўлса мен нима қиларман? Жаннат гулини бир туяга ҳамсухбат этмак ноўрин бўлар? Мен қатта бир юртнинг подшохи бўлсам, Боҳир менинг қулим бўлса, мен унга нима учун қизимни беришим керак? Аммо, энди унга қизимни бермасам, аҳди-вафо қилганман, сўз берганман. Оқибатини ўйламасдан, аҳдимни елга бериб, бу ишларни фикр этмасдан, бекорга аҳднома ёздирибман, охирини ўйламасдан иш қилибман. Аммо менинг бундай аҳди-паймон қилганимни ким қўрибди, ҳеч ким кўрган эмас. Мабодо Боҳирнинг хотини ўғил тугса нима бўлади? Шунинг учун Боҳирнинг бошига тез етайин, уни гумдон қилайин, деб кўп ғам ғуссага ботиб ўйлай бошлади.

Ана вақти соати етиб Боҳир вазирнинг ўғли бўлди. Гўдакнинг жамоли ойдан, кундан ҳам зиёда, ҳусни чиройидан бутун олами жаҳон мунаввар бўлди. Ҳаттоки шоҳлар буни кўрса, бошларидаги тожларини унга лойиқ топар эрдилар. Зухра билан иккиси гўёки бир олмани бўлиб қўйгондек эди. Боҳир вазир ҳам тўй-томоша бошлади.

Ўғлининг отини Тоҳир Мирзо қўйдилар. Бу чакалокни ҳам энагага топширдилар. Энагалар бу иккаласини элдан –қўздан сақлаб, вояга етказдилар. Ана кундан-кун, ойдан ой ўтиб Тоҳир ва Зухра етти ёшга етдилар. Қуллардан бир кун Боҳир вазир бу оламдан кетди. Унинг ўрнига душман ўтирди, булар оиласининг давру-даврони тугади. Эндиги сўзни Бобохон подшодан эшитинг. Подшо Муллонафас охунни мулла қилиб тайинлади. Бутун эл ўз фарзандларини Муллонафасга тар-

бия қилиш учун бердилар.

Шохижаҳон Зухражонни, Шохиҳўбон Тохирни муллага топширди. Зухражон ва Тохиржон мактабда бўлган вақтларида мактабга, устоз ва жами болаларга шодлик элтиб, шод-хуррам, вақтлари хуш бўлар эрди. Уларнинг иккаласи мактабдаги бошика болаларнинг орасида ой билан куёшдек, болалар бўлса гўёки уларнинг атрофидаги юлдузлардек эди. Тохиржон билан Зухражоннинг хусн-жамоли ҳам, бўйибаси, зехлари ҳам баробар эрди. Домла-устоз таълим берса, ўзлари билар эрдилар, вақтларини хушлаб, Куръон оятларини ўқир эрдилар. Ойлар, кунлар шу тарзда ўтиб, булар вояга етдилар. Вақти келиб Зухражон ва Тохиржоннинг ўртасида ишқ-муҳаббат асари пайдо бўлди. Улар бир-бирини кўрганда ишқ ўти буларнинг юрагидан кечар эрди. Агарда бир-бирини кўрмасалар, юракдаги ишқдан дали-демона бўлар эрдилар. Эрта билан туриб, мактабга ҳам бирга келиб, бирга кетар эрдилар. Шу тарзда кунлар ўтаверди.

Бир куни Тохиржон эрта ўрнидан туриб Зухражон билан учрашадиган жойга келди. Аммо Зухра киз келмади. Тохирнинг юрагига ларза тушиб: “Зухражонга бир гап бўлгонга ўхшайди, келмади” деб интизор, мушток бўлиб турғонида мактабдошларидан Гулкамар отлиғ бир киз Тохирнинг ёнидан ўтаверди. Ошиқ Тохиржон айтди:- Эй Гулкамаржон, тўхта, бироз кутиб тур.

Гулкамар тўхтади. Шу ерда Тохиржон Зухражондан хабар сўраб бир ғазал айтди. Гулкамаржон ҳам жавоб берди. Иккисининг савол-жавобли сўзи:

Тохир:

*Гулкамаржон, хабар бергил бизлара,
Ҳамсирдошинг Зухражонни кўрдингми?
Курбон бўлий шахду-шакар сўзлара,
Кўнглим олган дилрабоини кўрдингми?*

Гулкамар:

*Ёрим келмади деб гумон айлама,
Келар Зухражонинг, гамгин бўлмагил.
Шод қушларинг охирзамон айлама,
Келар Зухражонинг, гамгин бўлмагил.*

Тохир:

*Бугун мен айрилдим савсон сўнадан,
Ман билмадим, гап етдими онадан,
Нечун юз ўғирди мактабхонадан,
Тоза очилган тар гунчани кўрдингми?*

Гулкамар:

*Рост қомати алвон гуллар ичинда,
Элнинг назаргоҳи тўйлар ичинда,
Тахтин кўрмиш яхши ўйлар ичинда,
Келар Зухражонинг гамгин бўлмагил.*

Тоҳир:

*Ола кўз, оқ жайрон ақлимни олди,
Эйланди, келмади, ничик сир бўлди,
Сабоқлар ўқилмай, бандивон қолди,
Шоҳнинг қизи, шахзодани кўрдингми?*

Гулқамар:

*Тўйга сайрон этди қизларнинг хони,
Ёнинда қиз-келин, ҳам навжувони,
Ёндириб, куйдириб жумла жаҳонни,
Келар Зухражонинг, гамгин бўлмагил.*

Тоҳир:

*Нечук тўйдур ушбу кунлар тутулгон,
Эҳсоннинг ўрнига зиён битилгон,
Зухражон банд бўлиб, ой-кун тутулгон,
Жондан азиз ул жононни кўрдингми?*

Гулқамар:

*Ман санга сўзларман сирри-пинҳоним,
Санга ёлгон айтсам тўкилсин қоним,
Етишар дамба-дам, сабр айла жоним,
Келар Зухражонинг, гамгин бўлмагил.*

Тоҳир:

*Тоҳир айтар, бошим меҳнат тошинда,
Йиглаб ўлар бўлдим етти ёшимда,
Ўзим мунда, кўнглум ёрнинг қошинда,
Зухра отли саргардонни кўрдингми?*

Гулқамар:

*Гулқамар дер, бошим сизларга банда,
Кўрдим кўнгулларни ҳижрон шоминда,
Санинг кўнглинг ёрда, ёр кўнгли санда,
Келар Зухражонинг гамгин бўлмагил.*

Алкисса, бу сўзлар тамом бўлгандан сўнг, Гулқамаржон мактабга қараб жўнайверди. Тоҳиржон бу ерга келиб, икки соат кутиб турди, ammo Зухражон келмади. Тоҳиржоннинг охири сабру-қарори тугаб Зухра кизнинг боғига қараб равона бўлди. У боғда сарви деган бир баланд дарахт бор эрди. Тоҳирбек шу дарахтга чикиб, Зухранинг йўлига қараб ўтирди. Бир оз вақтдан сўнг Зухра киз канизлари бирлан олам-жаҳонни нурга тўлдириб келаверди. У кўлидаги қизил олмани хидлаб, қизил тилладан жилдланган ҳафтиякни кўтариб келар эрди. Заррин камар, эгнида кийим-либослар ярашган, ўн бармоғида ўн тилло узук, хар узуги бир қиммат дурдин ясалган. Қўллари хиноли, юзи гулоб сувли, холлари ўсмали, кўзлари сурмали, қулоқлари исирғали, бошинда қизил ёқутдан ўтоға, қар-қара суратинда битилган дуру-жавохири гулдек очилиб, бу ёлгончи дунёни гулистон этиб келаверди. Бунга назари тушган Тоҳир

ёниб-куйиб бир абёт ўкиди:

*Санго тушди назарим, севгили жонон, бари гал,
Сочи мушк исли юпор сунбули райҳон бари гал,
Гулбадан, гулгун ранги, тўни зарафшон бари гал,
Ол ёноқ, киприки олма занахдон бари гал,
Жонингга садқа бўлам, севгили жонон бари гал.*

*Париларнинг подшоҳи, балли мастона гўзал,
Сен бир шам чирозу, мен сенга парвона гўзал,
Хулқи хуш, лабзи ширин юзлари нуруна гўзал,
Бағри бўш, сўзлари дуз, тиллари дурдона гўзал,
Лаби лаъл кийдиги ол, жаннати ризвон, бари гал.*

*Чекарам ҳар кечаларда оҳу зорингни сани,
Мандан ўзга ким чекади дарду зорингни сани,
Бермарам юз минг тумана зулфи торингни сани,
Оқ кўксингда битган олма, анорингни сани,
Тутмасам қолар букун жонимда армон, бари гал.*

*Гоҳ кулиб, бари боқиб, ноз бирла саллонасан,
Гоҳда қошингни читиб, ҳар тарафа тавлонасан,
Ўз юзинг шуъласина, балки ўзинг ҳам ёнасан,
Олама шуъла солган сен бир ажойиб сўнасан,
Жигарим ўтга ёққан оташи сўзон, бари гал.*

*Севдигим, ҳар сўзингга, сўзла ширин жонни берай,
Ҳар нуқта холингга мен Эрону Туронни берай,
Ҳар сочинг бир торина ҳур ила гилмонни берай,
Сайр этиб, боқишинга Балху Бадахшонни берай,
Қилайин ман бу жаҳонни санга қурбон бари гал.*

*Дуймосин ганда рақиб бир ера пинҳон бўлоли,
Жонни жон ичра қўшиб, бир тану бир жон бўлоли,
Мақсади ҳосил қилиб, мушқули осон қилоли,
Ўйнашиб бир-биримиз, бирга қадрдон бўлоли,
Беш кун сиз бизга, биз сизга меҳмон, бари гал.*

*Уялиб, ерга боқиб, бизданки ибо қиласан,
Кўзлайиб кўз учила сийнама ўтлар ёқасан,
Бир куни ўлдирасан, охири жоним оласан,
Бандивон ўлдинг ҳамиша шаҳду шаккар била сан,
Тоҳиринг кўнгли севган тоза гулистон бари гал.*

Тохирбек Зухранинг бу келишини зеб-зийнатлар билан безатилган либосларини томоша этиб, юзи заъфарондек саргайди. Ва акли хайрон, кўзлари гирён бўлиб яна бир байт айтди:

*Хусни минг – туман баҳоли,
Дилбарим, дилдорим келди!
Сўрмоқа келмиш бу ҳоли,
Ғамимга ғамхорим келди!*

• *Лабларинда бол сочилгон,
Меҳрибон бўлиб очилгон,
Сунбул бас келмас соч ила
Жон риштаси торим келди.*

*Ел келса, зулфинг догитур,
Сийнамда ишқинг догидур,
Етмасман ёрнинг догидур,
Гузал вафодорим келди.*

*Қувондим хусни-олина,
Алдандим макру-олина,
Қўлимни қўйиб олдина,
Зулфлари шоморим келди.*

*Жилваси олам норидур,
Илтифот биздан наридир,
Қўлинда олма-норидур,
Кўзлари хунхорим келди.*

*Жамоли олам ёридур,
Ҳар зулфи олам ёритур,
Кўрган дер: “Кимнинг ёридур”
Ул фасли баҳорим келди.*

*Оқ юзида нуқта холи,
Тохирнинг не кечар ҳоли,
Сўрмоқа келмас бу ҳоли,
Соқий гулрухсорим келди.*

Алқисса, Тохиржон сўзини тамом этди. Шу вақтда Зухра киз ҳам етиб келди. Тохиржон дарахтдан тушди. Иккаласи бир оз вақтгача ўпишиб, кучоклашиб, бир-бирига печакдай чирмашиб, бир-бирининг

вактини хушлаб, шод –хуррамликда ўтирдилар. Шундан сўнг Тохиржон Зухранинг кеч колгани учун хафа бўлиб, бир абёт айтди:

*Эй шамси анвар юзи гул,
Кўрмагай эрдим қошки.
Аввалда мен сенга кўнгил,
Бермагай эрдим қошки.*

*Эй булбул Боги Эрам,
Эй меҳрибон зебо-санам,
Лаълинг закотин дам-бадам,
Сўрмагай эрдим қошки.*

*Ишқингда мен, эй бехабар,
Йиглаб кезиб шому-сахар,
Ҳижронингда хуни эсигар,
Тилмагай эрдим қошки.*

*Сан жилва айлаб жон аро,
Девонаман инсон аро,
Бошдан қочиб майдон аро,
Кирмагай эрдим қошки.*

*Излаб висолинг мен гадо,
Қилдим азиз эсоним фидо,
Ҳиммат этагин белима,
Урмагай эрдим қошки.*

*Тоҳир айтар, эй бокарам!
Бўлдим мен бугун ложсарам,
Мардонавор ишққа қадам,
Қўймагай эрдим қошки.*

Алқисса Тохиржон бу сўзини тамом қилгандан сўнг Зухражоннинг ишки жўш уриб: -Эй Тохиржон, жоним йўлингда қурбон бўлсин. Энди юр, мактабга кетайлик”-деб иккиси мактаб тарафга жўнадилар. Бу икки ёшнинг ишқ савдоси олам-жаҳонга овоза бўлиб кетди. Аммо Бобохон билан Бохир вазирнинг аҳду вафо қилганлари юрт аҳлига, шаҳар халқиға маълум эрди. Аммо Тохиржон билан Зухражоннинг бу гап-сўздан хабарлари йўқ эрди.

Кунлардан бир кун Зухражон билан Тохиржон мактабдан қайтганда, буларнинг йўли бир бўз тўкиётган момонинг уйи устидан ўтар эди, у қари момо бу ошиқ-маъшукларнинг олдиларига чиқиб айтди:

-Эй кўзиларим мен бу ерда бўз тўкийман, сиз менга бўз тўкиётгонда ҳалакит берасиз, тўкиётган матомга зарар-зиён етказарсиз. Бўзларимнинг устидан ўтманг, ўзга ердан ўтинг ва бу билан бир савоб иш қилиб, мен ғарибнинг дуосини олинглар. Тохиржон кампирнинг сўзларига кулок солмади. У ошиқни тикиб, кўлидаги қўрғошин қуйилган соққани отиб юборди. Соққа ошиққа тегиб юқорига сакраб дастгоҳнинг икки аршини кесиб ўтди. Бунга кампирнинг қаҳри келиб: “Эй болаларим, биз бир ғариб-камбағал бўлсак, сизлар бир бекзода бўлсангизлар. Сизларга ёмон ёки қаттиқ сўзлаб билмасман, ҳар ҳолда икки калима арзим бор”, деб бир ғазал айтди:

- *Тохиржон ҳазил этма манга,
Ҳазил этгил Зухражон билан.
Ўйнаб –тегишмоқ ярашмас,
Кампирга нав жувон билан.*

*Ҳар ким ўйнар ўз тенгила,
Бош урма дунё жангина,
Ғафлатда қолиб сўнгина,
Ўтмагайсан армон билан.*

*Орангизда бир сўз бордир.
Шоҳ вазирга ошқорадир,
Шаҳар халқи беҳабардир,
Аён эрмас гумон билан.*

*Ёмон йўлдир ишқинг йўли,
Бўларсан девона, дали.
Ҳақиқатни сўргил вале,
Онаниг Шоҳиҳубон билан.*

*Даврон устингизда турмас,
Кўнглинг истаган ерга юрмас,
Шоҳ Зухрани сенга бермас,
Елга учар думон билан.*

*Юзлари жаннатнинг гули,
Зулфлари савсон-сунбули.
Овози Эрам булбули,
Ўртар сени фиғон билан.*

*Кексаларнинг пандин олсанг,
Ғарибларга раҳм қилсанг,
Зухражона ошиқ бўлсанг,
Ўтар умринг ҳижрон билан.*

*Кампир айтар будир сўзим,
Кўп савдолар кўрди кўзим,
Сан-ўғлим, Зухражон –қизим,
Аҳдингиз бор паймон билан.*

Тохиржон бу сўзни эшитиб юрагига ўт тушди ва ўйнамоқдин – кулмақдин ва емак-ичмақдин безор бўлди. Ўйин –кулги, соз суҳбат йирок бўлди. Сўнгра онасининг ёнига бориб айтдики:

-Эй она, саҳрода ёз чиқибдир, гуллар очилибдир, ажаб лолазорлик бўлибдур. Зухра билан сайлга чиксак не қилур? Шунда онаси: -Эй кўзимнинг равшани, кўнглимнинг чироғи, бошимнинг тожи, бағримнинг пайванди, юрагимнинг тирағи, Оллох таолонинг менга берган ёлғиз фарзандим. Сенга ростини айтмасам кимга айтаман: Эй кўзим! Бобохон билан Боҳир вазирнинг аҳду паймон этгани тўғридир. Аммо Бобохон ахдидан қайтди, у замонлар, у вақтлар ўтиб кетди. Отанг ҳам оламдан ўтиб кетди. Сен ҳам бу ниятингдан қайтгил, умидингни узгил. Чунки у ваъдалар пуч бўлгандир. У шох эрур. Сув сойға, бой ҳам бойға деганларидек, шохлар шохлар билан лойикдир. Биз бир фақирдирмиз. Сен ҳам ўз тенгингни топарсан. Зухражонга кўнгил берма, фитналик пайдо бўлар, душманлик ортар!-деди. Унда Тохир: -Эй она! Аввалроқдан хабардор этсанг, яхши бўлар эрди. Энди сўрсанг, ишк манинг ихтиёримни олибдур. Жонимни Зухра кизининг йўлида фидо этарман!-деб ишқи аввалгидан ҳам зўрайиб, бир ғазал айтди. Ғазал будир:

*Мен бугун душмишам ишқнинг йўлини,
Она, менда на ихтиёр бор энди?
Зухражоннинг оқ юзинда холина,
Кўнглим ҳавас, кўзим интизор энди!*

*Ишқнинг ўти ўртар тану-зоримни,
Булбулим сайр этар гулузоримни,
Бир замон кўрмасам севар ёримни,
Телба кўнглим бўлар беқарор энди.*

*Кўйинда қуюндек оввора бўлсам,
Чорасин топмайин бисёра бўлсам,
Зухранинг қошинда юз пора бўлсам,
Муродим, мақсадим, шунда бор энди...*

*Ёлғиз ўзим, юз душмандин шаънима,
Охир бир кун қолар ноҳақ қонима,
Шоҳнинг раҳми келмас ширин эшонима,
Ошиқларга Ҳақдир мададкор энди.*

*Ишқнинг ўти тушса, жаҳонни ўртар,
Отам ўлса, тақдир яна бир тортар,
Олтин ерда ётса, шуъласи ортар,
Гавҳар қулда қолиб, бўлмас хор энди.*

*Ҳақ ошиқман, ишқ йўлинда ўтарман,
Ё Раб, мақсадима қачон етарман,
Зухра билан сайри боға кетарман,
Очилибдир боғда гулузор энди.*

*Ҳеч бир кимса хабар олмас ҳолимдин,
Ман номардам, агар дўнсам йўлимдин,
Тоҳир айтар, мастман, қўрқмам ўлимдин,
Курсалар олдимдан юз-минг дор энди.*

Алкисса, Тоҳир сўзини тамом этиб, киссасига бир қисм бўғирсоқ солиб, мактабга қараб йўл олди. Мактабдаги барча муридларнинг, ўқувчиларнинг энг билогони Зухражон иккови эрди. Устозларининг оти Муллонафас Мару-Шохижаҳон эрди. У кўп нарсалардан хабардор эрди, ҳам жуда ишқбоз бўлиб, ишқ йўлинда кўп захматларни бошидан кечирган эрди. Бу мулла Зухра билан Тоҳирнинг бир –бирларига ошику-беқарор эканликларини билар эрди. Кунлардан бир кун мулла айтдики: -Эй Зухражон, Тоҳирбекнинг ҳам сабокидан беҳабар бўлмағил деб, ўзи чиқиб кетди. Қараб кўрса ошиқлар бир-бирларига савол беришган бўлиб, ўз меҳрларини изхор этар эрдилар.

Буларнинг ишқи кун-кундан ортиб борди. Зухражоннинг хусни кун-кундан ортиб, Тоҳиржон унинг атрофида парвона бўлиб, иккаласи ишқ оташига гирифтор бўлиб, висоли-хижрон ўтларга тушиб айрилсалар бир-бирини ёдлаб йиғлар эрдилар. Кунлардан бир кун Зухражон айтдики:

-Эй Тоҳиржон ишқнинг йўли машаққатли бўлар, бу йўлда ранжу-машаққат кўп кўрилса керак. Анча ошиқлар ишқ дардида дод этиб ўтгандир. Ишқнинг юки тоғдан-тошдан ҳам оғир бўлар, ишқ ўти дўзах ўтидан ҳам баттардур. Бу ишқни Оллоҳ таоло иккимизнинг бошимизга солибдир. Ошиқлик йиғит кишининг ишидур, бу йўлда мардона бўлмок керак!-деб Зухражон бир ғазал айтди:

*Тохиржон, бу йўлда мардона бўлгил,
Бу кун ишқнинг савдосига тушмишам.
Жоним қурбон санга, жсонона бўлгил,
Бу кун ишқнинг савдосига тушмишам.*

*Рақиб билса, бизни қилар ошкора,
Маломат кўп бўлиб, қилур овора,
Мен дўнмасман, агар бўлсам юз пора!
Букун ишқнинг савдосига тушмишам.*

*Аввал қисмат бизга қилди бу дардни,
Иқди никоҳ айлаб, бир-бирга берди,
Отам аҳдин бузди биздан на кўрди,
Бу кун ишқнинг савдосига тушмишам.*

*Нечун бу висолда кўп йиғладинг зор?
Кетирсанг кўнглинга бир айрилиқ бор,
Ошна бўлмоқ осон, айрилиқ душвор,
Букун ишқнинг савдосига тушмишам.*

*Ишқнинг ханжаридан сийнам жсороҳат,
Истагим соғлигинг, бўлгил саломат,
Энди менда не сабр бор, не тоқат,
Бугун ишқнинг савдосига тушмишам.*

*Ман нотавон ким эшитар бу дардим?
Магар мадад берса пирим, устодим.
Зухражон дер, сансан мақсад-муродим,
Букун ишқнинг савдосига тушмишам.*

Алқисса, Зухражон бу сўзини тамом этгандан сўнг айтдики:-Эй Тохиржон, вақти келиб бошингга ўлим ёки зулм тушса, отамдек аҳдингдан кайтмагил. Вақтинг хуш бўлган вақтида “ошиқман” деб, бошингга иш тушганда, дўнсанг, мени ва ўзингни элга масхара этарсан-деди.

Унда Тохир:-Эй Зухражон! Мен сенга ўз эрким билан ошики – беқарор бўлган эмасман, менинг сенга ошиқлигим бокий ва хакикийдир, -деб бир абёт айтди:

*Бир ошиғи мастонингман,
Кўрқмам каманди-дорингдан!
Ўлсам сенинг қурбонингман,
Хавф этмагил дилдорингдан.*

*Сан бир гулсан, ман хорингман,
Чин ошиқи дийдорингман,
Мастана булбул зорингман,
Кувламасанг гулзорингдан.*

*Ишқ ичра сийнам доғлиман,
Фарҳоду Мажнун чоғлиман,
Бир итинг буйни боғлиман,
Банд ўлмишам бир торингдан...*

*Куйинда телба нодонман,
Жон бериб орзу-жанонам,
Хуснинг боғинда-боғбонам,
Термишам олма-норингдан.*

*Лайли, Ширин сенча бордур-
Десалар, ул сўз бекордур,
Телба кўнглим ваҳмдордур,
Юзда икки шоморингдан.*

*Ҳақ назар солмиш ўзинга,
Қошинга, нарғис кўзинга,
Давомат боқсам юзинга,
Кўзим тўймас дийдорингдан.*

*Тоҳир дер, кунда ёнаман,
Ишқ ўтига парвонаман,
Соғ эмасман, девопаман,
Кечмишам помус-оримдан.*

Алкисса, Тоҳиржон бу сўзини тамом этди, иккови бир-бирининг кўнглида не борини билиб, бир-биридан рози бўлишиб, ўпишиб, кучишиб йиғлашдилар. Шул вақт Тоҳир айтди: Эй Зухражон, кел бу ерда йиғлашиб, ғамгин бўлиб, ўтирмайлик, боғ сайлига кетайлик.

Зухранинг отасининг бир боғи бор эрди. Уни Зухражонга атаб барпо қилдирган эди. Боғнинг отига Боғмайдон дер эрдилар. Бу боғнинг таърифига сўз йўқ эрди, мисли жаннатнинг боғларидан эрди. Кимки ғамгин бўлган вақтда борса, хушвақт бўлиб, йиғлаганлар кирса кулиб чикар эрдилар.

Тоҳиржон Зухражоннинг муборак оппоқ билагидан тутиб: “Боғмайдонга сайрона кетали” деб, бир ғазал айтди:

*Богларингда тоза гуллар очилмиш,
Кел, Зухражон, бог сайлига кетали.
Булбуллар маст бўлиб шабнам сочилмиш,
Юр, Зухражон, бог сайлига кетали.*

*Сиринг маълум этсанг яхши-ёмона,
Васфинг етар ўн саккиз минг жаҳона,
Рақиб билса, бизни қўймас омона,
Юр, Зухражон, бог сайлига кетали.*

*Алифдек қомитинг ўхшатма дола,
Қурбон ўлам, сарви қадди-ниҳола,
Жоним фидо бўлсин оқ юзда хола,
Юр, Зухражон, бог сайлига кетали.*

*Булбул сайрон етар гулда, чаманда,
Айролиқ ваҳмидан кўнглим фиғонда,
Тоҳир айтар, армон қолмасин жонда,
Тур, Зухражон бог сайлига кетали.*

Алқисса, Зухра киз: “Ҳар ким ваъда қилиб, ваъдасидан тонса, унинг иймони йўқдир! Отам ахдидан тонса ҳам мен харгиз тонмасман. Кел, Тоҳир билан бог сайлина борсам борай”, -деб бокка кетдилар. Иккови Лайли-Мажнундек бири кизил, бири ложарам гулгун либосларини кийиб, гўёки эгизаклардек бўлиб, бокка сайл этиб, вақтларини хушлаб юрар эдилар. Гоҳ Зухранинг кўли Тоҳирнинг бўйнига чирмашиб, гоҳ Тоҳирнинг кўли Зухранинг бўйнига чирмашди.

Аммо боғнинг Ҳасан чуғул отли бир боғбони бор эрди. Кун чошгоҳ вақти у ҳам боғни айланиб юрган эрди. Кўрса боғнинг ичида бир овоз эшитдики, минғир-минғир. Боғбон бу овозни кушникими, инсонникими, ёки инс-жинсникими, яхши англаб билмасдан кўркканидан кочиб ташқариға чиқди. Кейин: “Агар бунинг аниғига етмасам, бирдан бокка кароқчи зарар етказса, подшоға не деб жавоб берарман”, -деб яна бокка кириб, аста-аста юриб, шох-шаббалардан букилиб ўтиб, овоз томонга якин борди. Якинрок бориб кўрса, Тоҳир билан Зухра... Зухра киз бир ширу-шаккар, ошиқона охангда газал ўкимокдаки, унинг овозига, товушига жумлаи жаҳон маст бўлаётир. Ана боғбон ҳам бир оз хушидан кетиб, беҳуш бўлиб ётди. Бир оздан кейин ўзига келиб: “Буларға озор етирмайин. Буларнинг гул каби менгзини сўлдирмайин, ўзгага ошкор этмайин”-деб аста чиқиб, изига кайтди. Ана боғбон шундай деб борар экан, унинг кўнглига шайтон васваса солиб, ўзига ўзи айтдики: -Эй Ҳасан чуғул, сен умринг давомида гап-сўз, миш-миш, гийбаг ташимокдан бошқа иш қилмадинг. Олтмишингдан ўтгандан

кейин каткудо бўлмассан. “Эгри ёғоч ўз ётишида кетади” деган нақл бордир. Икки бошдан бу сўзларни бировга айтмасдан юриб билмассан. Хар неки бўлса ҳам аввалги баракат топган корингдан қўл узмагил. Ва бу ҳақда тезлик билан подшога хабар бергил, деди ва Бобоҳоннинг ёнига бориб, қўл ковуштириб: “Шохи Бокарам. Бу ғариб қулингизни сизга айтажак арзи бор!” деди ва Зухрани гулга, Тохирни булбулга мангзагиб, бир газал айтди:

*Гул билан булбул келиб, гул ичра сайрон қилди гул,
Гул томошосин кўриб, ўз баргини қон қилди гул.*

*Гул бу кунлар ҳолина, гулларни сайрон айлади,
Рашиқидин раҳм айлайиб, азми биёбон қилди гул.*

*Мен дедим: «Ё раб, не гўлсан, гулни ҳайрон айлаган»,
Гул қулиб, сўзлаб ўзи, ҳам бизни хандон қилди гул.*

*Гул гула сарви хиромон, гул била айлаб хиром,
Сарвини айлаб адам, гулни хиромон қилди гул.*

*Булбула гуллар муносиб, гул муносиб булбула,
Булбула ўтлар солиб, ҳуснин гулистон қилди гул.*

*Гул юзига гулни ўхшатсам, гулга не айб эрур,
Ўзининг зийнати, ер бирла яксон қилди гул.*

*Гул гула гулгаиш этар, гуллар гула ҳайрон ўлуб,
Шабнам эрмас, гул аро васл ичра гирён қилди гул.*

*Гул гула бас айласа, гуллар муносибдур гула,
Гулга булбул маст этар, оламни мастон қилди гул.*

*Гул шитоби суратиндин, музтариб, гул ҳар тараф,
Гул ўтарда ваҳм этиб, ўрнинда ларзон қилди гул.*

*Сунбулидур ёки саргармиш юзи, гул тобидин,
Булбула ёлғиз йўл очиб, зулфин зарафшон қилди гул.*

*Исми гул, рухсори гул, десам хатодир ул гула,
Воҳ, ажаб донолари васфинда нодон қилди гул.*

*Богбони бўлуб бу кун, бог ичра кўрдум бир булбул,
Булбулнинг сурин кўриб, чоки гирибон қилди гул.*

Алқисса, боғбон хабарни айтган заҳоти, подшо буни фаҳмлади. Подшо айтдики: “Эй боғбон, яхши хабарингни бердинг”-деди. Боғбон узига кайтди.

Подшо даргазаб бўлиб, тилло тахтига чикиб жаллодларга: “Боринг, Тохирни тутиб келтиринглар” деб амри-фармон этди. Ясовуллар дархол бориб, Тохирни беҳабар ўтирган жойидан тутиб, подшонинг ихтиёрига олиб келдилар. Ҳалойик тўп-тўп бўлиб келганларида, уюлишиб, оёқ остида қолиб нечалари боскида қолиб ўлдилар. Шу вақтда бир сандиқ келтириб, Тохиржонни сўзлатмасдан, хабар сўрамасдан, сандиққа солдилар. Подшо:-Дарёга ташланг!-деб ҳукм қилди. Тохирнинг аҳволига шаҳарнинг етти ёшидан етмиш ёшигача бўлган ахли йиғлашдилар.

Шу вақтда Тохиржон:-Эй ясовуллар, биров сабр этинг, менга фурсат беринг, сандиқнинг оғзини бир давр, бир соат очинглар, бир оз ёкти жaxonни кўриб, ўлайн. Мен бугун сафар этарман. Зухражондан айриларман, Зухра киз билан аллаёрашиб кетайин,-дейди. Шул ҳолатда Зухра киз юрагига ўт тушиб, кўзида ёш, бағрида тош, хунигирён бўлиб, зор-зор йиғлаб, халқни бир тарафга суриб, Тохиржоннинг ёнига борди. Айтдики: -Эй Тохиржон, хизматингга келдим, бу жоним санга қурбондир, на сўзинг бўлса айтавер!-деди. Шунда Тохиржон зор-зор, чун абри навбахор йиғлаб, бир ғазал айтди:

*Зухражон, йиғлагил айрилиқ куни,
Кетар бўлдим, Оллоҳ ёринг, хўш энди!
Ғазаб уриб, сўлди умрим гулшани,
Кетар бўлдим, Оллоҳ ёринг, хўш энди!*

*Сан бир гулсан, қўнган зогу-зогондур,
Гулдан айри булбул иши фижондур,
Туганмас айрилиқ, охирзамондур,
Кетар бўлдим, Оллоҳ ёринг, хўш энди!*

*Келиб, нима кўрдим дунё ичинда,
Ғариб бошим юз-минг гавго ичинда,
Сандиқдир масканим дарё ичинда,
Кетар бўлдим, Оллоҳ ёринг, хўш энди!*

*Отам келиб менинг орқамни тутмас,
Гадоларнинг иши шоҳлардан битмас,
Ул сабабдан ошиқ мурода етмас,
Кетар бўлдим, Оллоҳ ёринг, хўш энди!*

*Фалакнинг ишига ҳайрон бўлибман,
Ҳижронингда зору-ғирён бўлибман,
Кўзларинг ёшига қурбон бўлибман,
Кетар бўлдим, Оллоҳ ёринг, хўш энди!*

*Бу нечук замондир, нечук макондир,
Дарёдан сув топмай, ичдигим қондир,
Ғариб онам, оти Шоҳихўбондир,
Кетар бўлдим, Оллоҳ ёринг, хўш энди!*

*Тоҳир айтар, мендан юзинг дўндирма,
Аввал куйган жоним яна ёндирма,
Богларимга зоғу-зогон қўндирма,
Кетар бўлдим, Зухрижоним, хўш энди!*

Алкисса, Тоҳиржон бу сўзни тамом қилди. Зухра киз айтдики: -
Эй Тоҳиржон! Агар мени ҳар куни Жиржис каби ўлдириб-
тирилтирсалар ҳам, Ҳазрати Закариё алайҳиссаломдек бошимни арра
билан, пора-пора қилсалар ҳам, то қиёмат маҳшаргача сендан бошқани
демасман, деб бир ғазал айтди:

*Зоғу-зогон қўнар дейиб йиғлама,
Сенинг учун боққум сўду соғлара,
Сен бўлмасанг мунда турар чоғлама,
Ҳазон тегсин бу бўстонли боғлара.*

*Яратган эшитсин оҳу-зоримни,
Унга топширмишам ҳарна боримни,
Тердигинг тар гулинг олма-норимни,
Раво қўрмам қарга билан зоглара.*

*Яна бу жойларга гузар солмасанг,
Ёринг билан беш кун ўйнаб кулмасанг,
Мундан кетиб, келар чоғда келмасанг,
Мен ҳам кетам дарёларга, тоғлара.*

*Қодир Оллоҳ бизни бор этди йўқдан,
Ўтдан сувдан, елдан ҳок-тўпроқдан, -
Умидим қўп яна етсанг йироқдан,
Тушмагайсан жаллод қўрган дорлара.*

*Шартиб будир, яна бу жоя келсанг,
Ҳасратли ночорнинг кўнглини олсанг,
Бобохон ўлдирса, Зухра деб ўлсанг,
Менам тутам, азиз бошим тизгара.*

Зухра киз сўзини тамом этди. Бу воқеани Шоҳиҳўбон эшитиб: -Эй бархудоё! Поки парвардигоро? Бу нечук сир бўлди, бу нечук хабар бўлди... –деб? Сандикнинг ёнига келди ва кўзидан катра-катра ёшин тўкиб,: -Яна ҳам бир оз вақт сабр қилинг. Эй ҳалойик! Бу икковлари, менинг жоним-жаҳоним, руҳи-равоним, ғаймоним, жонимнинг роҳати, дардимнинг дармонидир. Булардан жудо бўлиб, юргандин юрмаганим яхшироқдир. Эй ҳалойик! Менинг ҳақимга бир дуо ўқинг, мен Ҳақнинг олдида жон таслим этиб, омонатимни топшираин, бу менинг мақсадимдур: ҳеч бир она менинг каби зору-ғирён, бағри бирён, ақли ҳайрон бўлмасин... Булар менинг бошимнинг тожи, умримнинг равшани. Мен бориб подшога арз этайин юракда армоним қолмасин!-деб подшонинг ёнига борди ва : “-Эй подшоҳим, ғариб-бечораларнинг ғамхўри, суянган-таянгани сенсан!-деб бир сўз айтди:

*Подшоҳим, санга арзим сўйлайин,
Кел, менинг боламни озод айлагил!
Сени Яратганга қурбон бўлайин,
Кел, менинг кўзимни озод айлагил!*

*Озод айла, Яратган ҳаққи учун,
Ҳақ мурсали анбиё ҳаққи учун,
Севар қизинг-Зухражон ҳаққи учун,
Менинг Тоҳиржоним озод айлагил!*

*Боҳир вазир билан айладинг паймон,
Дўнмагил аҳдингдан, гар бўлса иймон,
Ошиқлар қалбинда қолмасин армон,
Кел, менинг Тоҳирим озод айлагил!*

*Тоҳиржоним бугун ўн тўрт ёшинда,
Сен сабабли душманлари дошинда,
Умр сурсин Зухражоннинг қошинда,
Сен менинг Тоҳирим озод айлагил!*

*Бугун ўтирмасин отнинг тўзинда,
Оқизиб юборма дарё юзинда,
Зухранг жонин берар унинг изинда,
Шоҳ менинг ўзлимни озод айлагил!*

*Адолатли шоҳда бир бўлар иқрор,
“Шоҳман!” деб аҳдини бузмоқ не даркор?
Ёзиқли қулингман, бўлдим харидор,
Шоҳ менинг ўғлимни озод айлагил!*

*Дунё бир фонийдир, бўлмас поёни,
Ютар бир лаҳзада шоҳни, султонни,
Хушнуд этиб юбар Шоҳихўбонни,
Шоҳ, менинг кўзимни озод айлагил!*

Шоҳихўбон сўзини тамомлади. Подшо айтдики: -Эй Шоҳихўбон! Сен тезда бу ердан кет, жони-бошинг омонликида. Сенинг ўғлингнинг жазоси ўлимдир. Ҳануз сақлаб турибсизларми? Тезда дарёга элтиб ташланг!-деб ҳукм этди.

Ана подшонинг ясовуллари Тохиржонни сандикка солиб, дарёнинг ёқасига олиб бордилар. Ул вақтда улли-киччи шаҳар халки йиғналишиб: -Подшога яна бир арз этиб кўрайлик, -деб яна подшога арзи-дод килдилар. Аммо подшо уларнинг сўзлари тугул, ўзларини ҳам қабул килмасдан, ясовулларига айтиб, ҳайдаб солди. Улар ҳам руҳлари сўниб, йиғлашиб, доду-фарёд этиб кайтдилар.

Ясовуллар сандикни беркитиб, қулфладилар ва уни дарёга ташладилар. Шу вақтдан Зухражон қўлларида қора рўмол, белида қора белбоғ, қора кўйлак кийиниб, ўтга тушган парвонадек бўлиб, зор-зор чун абри навбахор йиғлаб, сандикка ёпишиб “ё хув” деб, сандикни изидан ўзини дарёга ташлади. Шоҳнинг қизига ҳеч ким қўл теккизиб билмади. Бунинг изидан канизлардан ва томоша қилиб тургон халқнинг ичидан уч юз йигирма киши ўзини дарёга ташладилар. Зухражон сувда гоҳ чўмиб, гоҳ чиқиб, чўмилиб-чиқиб, оқиб бориб сандикка ёпишди. Шу вақтда дарёда шундай бир тўфон бўлдики, гўё Ҳазрат Нух пайғамбарнинг тўфонидай, кўп одамлар дарёга чўкиб халок бўлдилар. Қирғоқда тургонларнинг ҳам кўпчилиги тўфонда халок бўлдилар. Аммо Зухражон эса сандикка маҳкам ёпишиб, оқиб бадар кетди. Ҳалойик:- Тохиржон кетди, Зухражон ҳам у билан кетиб қолади”,-деб зору-афгон килдилар. Шу вақтда сандик бир гирдобга етди. Гирдоб сандикни айлантириб-айлантириб дарёнинг қирғоғига чиқарди. Шу вақтда Шоҳихўбон етиб келди ва ўзини дарёга ташлаб Зухражон билан сандикни тортиб дарё ёқасига чиқардилар ва беҳуш бўлиб йиқилдилар. Буларнинг устига тўн ёпиб қўйдилар. Ясовуллар сандикни яна дарёга отдилар. Шу вақтда сандикдан: “Эй Зухражон, ҳамма улли-киччилар, Оллоҳ ёрингиз бўлсин”-деб овоз чиқди. Зухражон кўзини очди. Қарасалар сандик дарёда оқиб бораётир... У: -Мен ҳам Тохир билан кетарман, -деб ўзини дарёга отмоқчи бўлиб турганинда, Зухражоннинг қирқ канизи бор эрди, бу канизлар ичида Гулзода, Гулқамар, Гавҳар ва

Садина деган тўрт саркарда канислари бор эрди, улар Зухражоннинг тўрт тарафидан тутиб юбормадилар: Эй Зухражон, ошик захмат чекмай, ҳижронни бошдан ўтирмай мурода етмас. Ҳижрон чўлига тушмаган ошик-ошик бўлмас. Энди яна дарёга тушсанг халок бўларсан. Тохир дарёнинг ичи билан окиб кетса, биз қирғоқдан кетамиз. Бир кулайроқ жойда дарёдан чиқариб олармиз, дедилар. Зухражон қирқ канизи билан дарёнинг қирғоғидан равона бўлдилар. Шунда Зухражон қариндош-туғишганлари билан видолашиб, бир ғазал айтди:

*Ҳуш қол энди, элим куним,
Бу манзилда турарим йўқ,
Дарёга тушди маҳзамим,
Қолмоқга ихтиёрим йўқ.*

*Кўп савдога солдим бошим,
Тинмай оқар кўздан ёшим,
Ботибдир ойим, қуёшим,
Чиқмагунча қарорим йўқ.*

*Қайга борса, ман бормасам,
Ёр билан даврон сурмасам,
Тохирнинг юзин кўрмасам,
Ҳеч суҳбатда турорим йўқ.*

*Ёр кетди, саргардон манам,
Ишқнинг ўтига ўртанам,
Мани ёқди отам-онам,
Эл-қун сиздан озорим йўқ.*

*Менам дарёда кезарам,
Гоҳи бўйлаб, гоҳ сузарам,
Эл-қун, сиздан ал узарам,
Тарк этдим, номус орим йўқ.*

*Кетмакка белим боғларман,
Қонли жигарим доғларман,
Севар ёр учун йиғларман,
Ғайри бир касби-қорим йўқ.*

*Зухра дер, бахтим қародир,
Юрагим юз минг яродир.
Сийналарим минг поради,
Юрай десам, мадорим йўқ.*

Алкисса, Зухражон сўзини тамом этиб, яна йўлига равона бўлди. Аммо юрмакка мадори бўлмади, ишк қувватини олибдир, айрилиқ ваҳми уни шунчалик ожизлаштирибдики, гўё каноти қирқилган қушдек мажолсиз эрди. Тохирнинг қароси аста-секин узоклашиб борар эрди. Зухражон шунда не қиларин билмасдан бир сўз айтди:

*Ёрим кетди, ёлғиз қолдим изинда,
Ё Яратган, мадад берар кунингдир.
Гул таним қул бўлди ҳижрон тўзинда,
Бугун манга қувват берар кунингдир.*

*Ё найғамбар саллолоҳу вассалам,
Ё ҳазрато, барчалардан мукаррам,
Бу ҳолимни раҳм айлаб дамба-дам,
Бу қун манга қувват берар кунингдир.*

*Орзуим бор, кетсам бирга юрмака,
Қувватим йўқ, йўлга қадам урмоқа,
Мажолим йўқ ўтирмага, турмоқа,
Бугун манга қувват берар кунингдир.*

*Вайрон бўлсин шаҳри Тотор қалъалар,
Тоҳир учун қанда работ солалар,
Манга келсин санга келган балолар,
Бугун манга қувват берар кунингдир.*

*Зухра дер, қолмади сабру-қарорим,
Дарёга гарқ бўлди севикли ёрим,
Бу ишқнинг офати олди мадорим,
Бугун манга қувват берар кунингдир.*

Алкисса, Зухражон сўзини тамом этди. Унинг нолишини Оллох таоло эшитди. Зухранинг танаи андомида қувват пайдо бўлди. Ундан сўнг Зухра кизнинг юрагида ўт, тўрт тарафга, телмуриб, яна туриб, канизлари билан йўлга равона бўлди. Юришлари илдам эрди.

Шаҳарга: “Зухра киз қирқ канизини олиб, ўлкадан чиқди”, деган хабар овоза бўлиб кетди. Бу хабарни подшо эшитиб, аркони давлати-вазиру вазаролари билан шаҳардан чиқиб, кизнинг олдиға келиб: -Эй Зухражон! Менинг гуломимға мунча кўнгиб бериб, менинг номус-оримни ерга урдинг. Иншоолло, ўз баробарингга қўшиб, муродингга етирарман”- деб тавалло этди. Аммо Зухражон отасининг сўзига кулок солмай кетаверди. Шоҳ вазир-лари билан ҳар қанча ялинсалар ҳам бўлмади. Шундан сўнг подшо: “Зухражон, юртдан чиқади, мунга

тавалло этиб бунга гапини, сўзини ўтириб биладиган шаҳарда ҳеч бир одам йўқми?”-деди. Шул вақтда бир киши: -Зухражон билан Тохиржонни ўқитган бир мулла бор. Балки Зухражон шунинг гапи – сўзига кулок солар, -дейди. “Зухра кизни нишатсак ҳам кайтарайлик”-деб шул муллага бир одам юбордилар.

Мулла подшонинг одам юборганлигини эшитиб, унинг ҳукмини икки қилмасдан, отини эгарлаб, хуржунни ҳам эгнига ташлаб, элтини ҳам от оркасига миндириб йўлга равона бўлди. У Зухражоннинг изидан етиб бориб, олдига ўтиб: -Эй кўзим! Отангни мунчалик хижолатга кўйма:-деб ёлворди. Аммо Зухражон устозининг хабарини олмасдан, ўз қарорини ўзгартирмасдан, яна йўлидан қайтмасдан кетаверди. Шунда мулла:-Бу киз бизни аввалги кўрган, аввалдан тарбиялаган Зухра киз эмас, -деб яна кизнинг олдини тўсди. Аммо Зухражон бу сафар ҳам ёнидан ўтиб, аввалгидан ҳам шиддат билан йўлида давом этаверди. Шунда мулла:-Ҳай, хай Зухражонни тут! Тўхтат! Унга бир тавалло этиб қолайлик!-деди. Элтибика ўзини оддан ташлаб, бориб Зухражоннинг кўлидан тутди. Зухра кўлини силкиб олди. Элтибика уни дарров белидан кучоклаб, кўйиб юбормасдан, айтдики: -Эй Зухражон! Сен бироз тўхтаб, мулланинг сўзларига кулок тут... Сўнг қаерга кетсанг-кетавер, сени кўйиб юборамиз. Мен ҳам сенингдек, ишқ дардига йўлиққан бўлмасам ҳам, оз-моз бошимдан кечирганман. Сендек ошиқликни кўрмаган бўлсам ҳам, чалароқ ёнидан ўтганман, -деди. Шул вақтда Муллонафас Зухранинг олдига ўтиб, уни тўхтади: -Эй Зухражон! Мен ҳам шу элти учун ишқ саҳросида кезиб эрдим. Ишқнинг асоси сабр этмақдир. Сабр қилиб севганингга етарсан, деб Зухражонга кўнгил бериб, бир сўз айтди:

*Иншоолло мақсадинга етарсан,
Йизлама, Зухражон қизим, қайт энди!
Тохир билан уйнаб-қулиб ўтарсан,
Йизламагил, Зухра қизим, қайт энди!*

*Отанг этган иши оламга тонгдир,
Ҳали сенга шоҳдир, маҳшар кетгандир.
Элти бир онангдир, мулла отангдир.
Севар кўзим, Зухражоним, қайт энди!*

*Золим отанг қанотингни қайирди,
Тохиржонни оқизишга буюрди,
Бугун сени севар ёрдап айирди,
Эрта келар, Зухра болам, қайт энди!*

*Кўп анбиё-авлиёлар ҳаққи чун,
Минг бир отли Оллоҳимнинг ҳаққи чун,
Тангрим олган ул Куръоннинг ҳаққи чун.
Сўзим тингла, Зухра қизим, қайт энди!*

*Ишқ ўти туташса ёлгон жаҳона,
Ёндирар кул қилиб ушбу замона,
Сансан ишқнинг юкин чеккан мардона,
Мардона бўл, Зухражсоним, қайт энди!*

*Лайли чекди ул Мажнуннинг жафосин,
Суриб билмай ўтди завқу сафосин,
Ким кўрибдур бу дунёнинг вафосин,
Меҳрибоним, Зухра қизим, қайт энди!*

*Нафас дер, дунёга келиб-кечибман,
Ишқ баҳриндан етти дарё ичибман,
Мунажжсим илминнан китоб очибман,
Таъқиқ келар, Зухражсоним, қайт энди!*

Алқисса, Мулланафас сўзини тамом этди. Зухражон устозининг сўзига кулоқ солиб, тўхтади. Аммо дарёнинг қонхўр тўлқинлари мавж уриб, ҳар мавжи осмонга чиқиб, сандикни оқизиб бадар кетди. Дарёнинг шу жойида бир гирдоб бор эрди. Унга Гирдобни Марям деб от берар эрдилар. Сандик шу гирдобга тушиб, гоҳ у қирғоққа, гоҳ бу қирғоққа урилиб, гоҳ у гирдобга, гоҳ бу гирдобга тушиб, борар эрдик, шу вақтда шамол сандик тараф эсиб, сандик томондан, сандикнинг ичидан зори-гирён бир овоз келди. Овоз шундай нолали, зору-гирёнли эрдик, халойик эшитиб кўрсалар, кулоқ солиб кўрсалар Тоҳиржоннинг овози. Тоҳиржоннинг оқиб бораётган жойида зору—гирён билан айтиб бораётган сўзи:

*Зухражсон, ҳажрингда куйдим, жон сендин айрилиб,
Чун бўлиб дийдаларим гирён сендин айрилиб,
Бузилиб кўнглум уйи-вайрон сендин айрилиб,
Қолмади тоқат манга фармон сендин айрилиб,
Топмадим бу дардима дармон сендин айрилиб.*

*Гар ғазаб қил, гар раҳм қил, меҳрибоним сен менинг,
Жоним ол, ё жон беру, ороми-жсоним сен манинг,
Қадди зебо, боз аро сарви-равоним сен менинг,
Кўнглим олгон бир париваи дилситоним сен менинг,
Юз алам, юз нолайи-афғон сендин айрилиб.*

*Кўнглими хушгоҳи сенсан, кўзларимнинг равшани,
Барча хўблар сарвари, ишқ элининг тожу-сари,
Бормидир ушбу жаҳонда сен каби зебо пари,
Зийнати рўйи заминнинг ҳам осмоннинг анвари,
Оқмишам дарё билан, армон сендин айрилиб,*

*Новаки мужгонларинг бағримда пайкондур бугун,
Айрилиқ охирзамондир, рўзи-ҳижрондур бугун,
Ежагим захри қотил, ичганим қондур бугун,
Бу тирикликдан манга ўлмаклик осондир бугун,
Бўлмади бир мушқулим осон, сендин айрилиб.*

*Тоҳир айтар, Зухражон сўрмоқа келмас ҳолими,
Сендан ўзга ким билар бошдан кечган аҳволими,
Найлайин калс айлади қаҳбо фалак иқболими,
Қошки кўрсам юзинг қилсам тасаддуқ молими,
Ўтди биздан давлату-даврон, сендин айрилиб.*

Алкисса, Тоҳиржон сўзини тамом этди. Дарёнинг ёкасида бир кўшк бор эрди. Сандик оқиб бориб, шу кўшкнинг остидан ўтаётган вақтида дарёда тўлқин туриб, дарё суви чарх уриб, сандик у ён-бу ёнга урилиб борар эрди. Шунда Зухражон бошини ерга уриб зор-зор йиғлаб, бир ғазал айтди:

*Дод этайин Бобоҳоннинг алиннан,
Бугун мани севар ёрдин айирди.
Шайдо булбул учди тоза гулиннан,
Бознинг кўрки-булбул зордин айирди.*

*Муштоқ бўлдим ёрнинг юзин кўрмака,
Рақиблар қўймади бундай юрмака,
Қарорим йўқ ўтирмақа, турмоқа,
Гул-чаманли харидордан айирди.*

*Ёрим кетди, қолдим мунда қон йиғлаб,
Айрилиқ ўтига жигирим доглаб,
Қоларди кўшк узра ҳар дам сўроглаб,
Кўлим кўрки, бўз шунқордин айирди.*

*Ман билмадим, не гирдобга етибдур,
Гирдоб ичра қайси балиқ ютибдур,
Шамчирозим қайси лойга ботибдур,
Фалак мени номус-ордан айирди.*

*Зухра айтар, йўқдур сабру-қарорим,
Жайхунга гарқ бўлди, севгили ёрим...
Йиглаб ўтди умри, лайли-наҳорим,
Тоҳир отли шаҳсувордан айирди.*

Зухражон сўзини тамом этди. Дарё мавж уриб, сандикни окизиб кетаверди. Зухра киз сандикни кўриб, халққа ёлворди, бўлмади. Зухражоннинг гапи сўзига кулоқ осадиган одам бўлмади. Ана ночор киз зор-зор йиғлаб, “Дилбаримдан айрилдим!”-деб фалақдан шикоят қилиб бир мухаммас айтди:

*Нозли ёр, эй гулузор, чўх беқарор этдинг мани,
Йиглатиб зор, элга ошкор телби кор этдинг мени,
Алмудом ҳуснингга зор, девонавор этдинг мени,
Бешумор дарда гирифтор, хаққа зор этдинг мени,
Зарнигор, эй шоҳимор, сен шармисор этдинг мани.*

*Ёна-ёна, ҳар ёна парвонадай бўлдим бузун,
Термулиб, ҳуснинг кўриб, чўх сарғариб сўлдим бузун,
Дард ила, ҳасрат ила, фурқат ила ўлдим бузун,
Ёр сен, дилдор сен, гамхўр сен-билдим бузун,
Санга ёр, жсоним нисор, чўх интизор этдинг мени.*

*Ҳар замон зулм этса, гар қаҳри ёмон бўлғай манга,
Беғумон, беҳадди-сон охирзамон бўлғай манга,
Билмадим ишқ илгидин суди-зиён бўлғай манга,
Ўртаниб ҳалсрингда, васлинг бепоён бўлғай манга,
Айрилиб, ақлим олиб, чўх бемадор этдинг мани.*

*Хуш сўзинг, хушрўй юзинг, наргис кўзинг жсонимдадур,
Қош қоқиб, эгри боқиб, бу шум рақиб ёнимдадур,
Мен сенинг терсам гулинг, бир истагинг қонимдадур,
Шум рақибнинг шодлиги бу зори гирёнимдадир,
Зухра дер, кўп йиглатиб, итларга зор этдинг мани.*

Алқисса, Зухражон сўзини тамом этди. Сандик бир гирдобга тушиб, тўлкинда бир кўтарилиб, бир кўриниб, бир кўринмасдан оқиб борар эрди. Дарёнинг ёқасига азм этиб, ларзон урар эрди. Зухражон икки кўзини сандикка тикиб, сандик каерга окса, бу ҳам шу ёққа қараб борар эрди. Бирдан сандик у ён-бу ён айланиб ўврилиб, қачонлардан буён кўпириб оқаётган ерга бориб, серпилиб, охири ул бўғозда йилдиримдек кечиб, паст томонга равона бўлди: Зухра киз буни кўриб, колмокка тоқати бўлмасдан, югуриб мулланинг ёнига бориб: -Менга

рухсат бер, муллам! Тохир кетди... Тохиржондан колмокка тоқатим йўқ!
–деб ёлвориб, бир сўз айтди:

*Ёрим кетди, дарё билан айланиб,
Қўйвор охун, ёрим билан кетайин.
Элсиз-қунсиз бир сандиқа жойланиб,
Қўйвор муллам, ёрим билан кетайин.*

*Ёрим кетди, жон риштаси узилди,
Бағрим кабоб бўлди, шиши тизилди.
Ожиз бўлдим, бошим шума ёзилди,
Қўйвор муллам, ёрим билан кетайин.*

*Дарё ютди дур нуқранинг қошини,
Қайси балиқ ютди азиз лошини,
Чорам йўқдур отам қилган ишини,
Қўйвор, муллам ёрим билан кетайин.*

*Ё бу майдон ичра ўлдиргил мени,
Бошимга тушмасин ҳижроннинг тунни,
Қиёматлик отам демишам сени,
Қўйвор, муллам ёрим билан кетайин.*

*Зухра деяр, гул юзимда ҳижобдур,
Ишқ расвоси бўлиб бағрим кабобдур,
Бу айрилиқ ўлмагимга сабабдур,
Қўйвор, муллам ёрим билан кетайин.*

Алқиса, Зухражон сўзини тамом этди. Мулладан нидо чикмади, Зухражон сўзи битмажагини билиб, ундан умидини узди. Ёнида элти бика бор эрди, унга қараб: -Икки дунё қиёматлик знам, мен сенинг тузингни еб эрдим, сен бу ишимга бир чора топ, мулладан рухсат олиб бер, деб уни кучоклаб, ёлбориб бир абёт айтди:

*Сут ўрнига шакар берган знамсан,
Охунимга орзу ҳолим, арз айла.
Хаста бўлсам ҳолим сўрган знамсан,
Рухсат берсин, кетар йўлим, арз айла.*

*Алифбедан илм ўқидим абжасаддан,
Ошиқ бўлдим қайтмоқ йўқдур бу дарддан,
Тоқатим йўқ жсоним чиқар жасаддан,
Қаро бўлди кая иқболим, арз айла.*

*Эл ўртанар афғонимдан, сўзимдан,
Сўрма дардим, фаҳм айлагил юзимдан,
Тоҳирим, деб қонлар оқар кўзимдан,
Ёвуз куним, бу аҳволим, арз айла.*

*Сийнам узра турли-турли яродур,
Айрилиқ дардидин бағрим пораду,
Хумой бахтим ўз феълимдин қародур,
Фалак бузган бу аҳволим, арз айла.*

** Сайёд ажал тузоқ қурди қошима,
Қаҳбо фалак оғу кўшди ошима,
Зухра айтар раҳм эт, кўзда ёшима,
Йиғлаб ўтган моҳи солим, арз айла.*

Алқисса, Зухражон сўзини тамом этди. Элти бика айтди: -Эй Зухражон, мен сенинг нолишингга чидаб билмасман. Муллага ёлбориб кўраман, деб эрига юзланиб: -Эй охун, сен ҳам мен сабабли кўрган жафоларингни эсла, ошиқлик мушкул ишдур. Ишқ ўти дўзахдан балтардур, деб бир ғазал айтди:

*Мулла, сенга арз айланур Зухражон,
Қўйвор, муллам, Зухра кетсин йўлина.
Тоҳир учун жонин айламиш қурбон,
Қўйвор, муллам, Зухра кетсин йўлина.*

*Тоҳиржонга сандиқ ичи бир зиндон,
Ғарқи гирдоб ўлмиш кўзлари гирён,
Зухражоним қолмиш изида ҳижрон,
Қўйвор, муллам, Зухра кетсин йўлина.*

*Гулдек юзи зағфиронда сўлибдур,
Жони чиқиб, жасад мунда қолибдур,
Тирик гумон этма-Зухра ўлибдур,
Юбор, муллам, Зухрам кетсин йўлина.*

*Ҳоҳиш этиб, ўзинг бунда соларсан,
Барча ишни менад яхши биларсан,
Ошиқларнинг заволина қоларсан,
Юбор муллам, Зухрам кетсин йўлина.*

*Ёри гайри юртга бўлибдур мумтоз,
Чўлдан учди, дарё тушди олгир боз,
Ёридан айириб, қилмагил парвоз,
Қўйвор муллам, Зухрам кетсин йўлина.*

*Отаси раҳм этмас ёлғиз қизина,
Зухра сизинмишдур Ҳақнинг ўзина,
Қулоқ солгил Бўстонжоннинг сўзина,
Қўйвор, муллам, Зухрам кетсин йўлина.*

Алқисса, хоним сўзини тамом этди. Мулла бунга не деб жавоб берарин билмасдан, паришон бўлди,-мулладан садо чикмади. Зухра киз нолиш килди, инс-жинслардан вахий келди фалақдан малаклар нола килди:

-Даргоҳи илоҳо, ё Парвардигоро! Бу икки ошикка ўзинг раҳм эт!-деб нола қилиб арз этдилар. Шу вақтда Муллонафас ҳам таҳорат қилиб икки намоз ўқиб қиблага юз буриб:

-Илоҳим, бу ошикларга фазлу-марҳаматингдин етир,-деб зор-зор йиғлаб, ҳожатини Худой таолодан тилаб, бир мухаммас айтди:

*Ё илоҳо, барча гуллар кўнглини сен шод қил!
Ўзингга дўст айлайиб, дўстинг уйин обод қил,
Алмудом ёд айлайин, сен ҳам гулингни ёд қил,
Раҳм этиб озсизлара, золимларни барбод қил,
Ё Карим сан, Зухражонни гам-қайғудин озод қил.*

*Кулли оламни яратган подшоҳу-бокарам,
Кеча-кундуз ҳожатим-сеннан дивомат истарам,
Лол бўлибдур хор ичинда булбули Боғи Эрам,
Зухражон сўрса савол, унинг жавобин не берам,
Ё Тангрим, сен Зухражонни қайғудин озод қил.*

*Кеча-кундуз этибон, истайиб жабборини,
Фурқат ўти куйдирибдур, ҳуснининг гўлзорини,
Шум рақиблар қасд этиб, ёрдан айирди ёрини,
Раҳм этиб озсизларга ҳар дам эшитгил зорини,
Ё Карим, сен Зухражонни қайғудин озод қил.*

*Кетди ёри қошидан, дарё билан мажлис қуриб,
Кўзлари изинда гирён, чор тарафга термулиб,
Гўёки парвонадур оташ аро ўзин уриб,
Тоҳиридан айрилиб, белин букиб, бўйин буриб,
Ё Раҳим, сен Зухражоним қайғудан озод қил.*

*Барча хўбларнинг ичинда хурлиқо, соҳибтамиз,
Айрилиқ ўти қора бахтин қилибдур резу-рез,
Қунда юз вақт термулиб хизматинда қирқ каниз,
Йиллабон дарё лабинда, ёрин истар Зухра қиз,
Нафас айтар, Зухражонни қайгудан озод қил.*

Алқисса Муллонафас сўзини тугатгандан сўнг кўкдан бир нидо келди. Эшитиб туриб, кўрсалар: олтиндан ясалган бир тахт, устида дарёдаги жамики ошиқларнинг подшоси ўтирибди. Фарходу Ширин, Лайли ва Мажнунлар, ҳар тарафида юз каниз. Улар ерга тушдилар ва айтдиларки: -Эй мулла, кел, бу ҳақиқат шаробини олиб, Зухра қиз бирлан ўзингиз ичинг,-дедилар.

Мулла яқинроқ бориб кўрса, олтиндан бир лаган, ичида тўққиз пиёла шароб. Мулла тўртгасини кўтариб ичди ва беш косасини Зухра қизга берди. Иккаласи ҳам шаробни ичиб хушидан кетиб йиқилдилар. Ундан сўнг хоним Муллани, Гавхар каниз Зухрани кўтариб, шаҳарга кетдилар.

Эндиги хабарни Тохирдан эшитинг. Сандик дарёнинг ўртаси билан оқиб борар эрди. Дарёда бир гирдоб бор эрди. У гирдобга ҳар неки тушса, уни балиқ ютар эрди. Сандик шул гирдобга тушиб, бир кеча унда турди, аммо сандикка ҳеч зот зиён бермади. Сандик шул зайлда яна йўлига равона бўлди. Тохирбек сандикнинг ичида ётган ерида англадики, сандик яна йўлига тушиб кетди. Шунда Тохиржон эл-қун, туғишган – қариндошларидан айрилганини билиб, юрагини доғлаб, жон-хавлига ўтга тушиб, юраги жўш уриб, бир сўз айтди:

*Шум фалакнинг гардишидин,
Юракда армоним қолди.
Айрилдим ёрнинг қошидин,
Қошлари камоним қолди.*

*Фалак манга ситам қилди,
Гўзал ёрдан айро солди,
Дардлар манинг билан бўлди,
Табибим, дармоним қолди.*

*Сафоли манзил маконим,
Ёрим кетди ёнди эсоним,
Қон тўкди чашми-гирёним,
Гулим, гулистоним қолди.*

*Ёр макони ўзга бўлди,
Висол йўлин рақиб олди.
Куруқ жсаад бунда келди,
Ёр ёнида жоним қолди.*

*Осмон бошина йиқилиб,
Кўзиндин ёшлар тўкилиб,
Қомати нундек букилиб,
Ул сарви-равоним қолди.*

*Айро тушиб, ақлим тошиб,
Рақиблар билан бош кўшиб,
Ёр узатиб, йўллар ошиб,
Моҳи меҳрибоним қолди.*

*Дош қолди тахтим-саройим,
Дарёдир манзилим жойим,
Энди тугмас куним, ойим,
Ул ёхти жаҳоним қолди.*

*Мудом хизматда турдигим,
Соз билан суҳбат қурдигим,
Жонимдин азиз кўрдигим,
Иzzатли меҳмоним қолди.*

*Тоҳир деяр, дунё ёлгон,
Сенсан сийнамга ўт солгон,
Ёнида қирқ каниз билин,
Йиглаб Зухражоним қолди.*

Алқисса Тоҳиржон сўзини тамом этди. Сандик оқиб йўлида борар эрди. Шу боришда уч ой дарёда оқиб борди. Тоҳиржоннинг ёнида захирада гамлаб қўйган ейимлик кўп эрди. Аммо ичимлик суви оз эрди. Тоҳиржон дарё сувининг намини сўриб, шимиб, каноат этар эрди. Шу боришда бир гулгулзорлик жойга етишди. У жойда сув одамлари бор эрди. У сув одамлари чўл одамларидан кўрқар эрдилар. Улар: “Одамзоднинг иси келиб турибди!” деб, баланд овозда кий-чув солдилар. Ва овозларининг етган еридан кўшин йиғиб, бир соат ичида уч юз минг кўшин жамладилар. Сўнгра атрофина қоровул қўйиб: “Бу одамзод бизнинг бир томонимиздан чиқар, унинг билан уришармиз”, деб тайёр бўлиб турдилар. Шу вақтда сандик ҳам оқиб буларнинг ёнига келди. Аммо улар: “Бу сандикдан кўркманг, аммо ҳамма бало сандикнинг ичинда..” деб, хар қайсиси бир ёна кочди, урушишга ҳам

иложлари колмади.

Тохир эса келган бу шовкиннинг нималигини, кимданлигини тушунмас эрди. Бироздан сўнг бу шовкин-сурон, ур-тўполон бирдан тиниб колди. Тохиржон уларнинг кочганини билди. Сандик шу жойда бироз тўхтади. Сўнгра дарё яна чайкалиб, тўлқинланиб, сандикни окизиб бадар кетди. Сандик шу окиб боришида яна бир гирдобга тушди. Ул гирдобда катта-катта наханг баликлар бор эрди.

Дарёнинг киргогида дов-дарахтлар ўсиб, кўкариб турар эрди. Ул дарахтларнинг боши осмон кадар баланду, осмон билан баробар эрди. Шохалари дарё сувининг устига тегиб турган эрди. Шу ёғочларнинг, дов-дарахтларнинг устида катта-катта кушларнинг уялари бор эрди. Ул дарахтларнинг орасидан икки куш чиқиб, сувнинг устига тушдилар. Караб кўрсалар, накшли, бир ажойиб сандик окиб келётир. Кушлар буни анойи кўриб, кўтариб, учиб, уяларига чиқардилар. Сандик бу ерда бир неча кун қолиб суви куриди. Тохиржоннинг юрагига гулгула тушиб: “Бунда турғондан кўра дарёдан окиб кетганим яхши эрди. Охир бир вилоятнинг чегарасидан чиқар эрдим ва биров кўрар эрди ва кутқарар эрди. Аммо бу дарахтнинг устида сандикни ким кўриб, ким эшитида. Ким ёрдам беради...” деб, Худога ёлвориб, бир мухаммас айтди:

*Эй соҳиби маҳлуқот, қолдим бир чоҳ ичинда,
Бу ҳолимга раҳм айла, ушбу маъво ичинда,
Бир сандиқ ичра зиндон, дилим сано ичинда,
Ишқнинг юки орқамда, қоматим ё ичинда,
Лошим ҳар ёна тортар, қушлар ошё ичинда.*

*Сайфул Митҳаджамол деб, уммонда сурди даврон,
Билқис дейиб Сулаймон, сайр этди сўйи- осмон,
Юсуфжон деб Зулайхо, давомат чекди армон,
Варқа, Гулшод топмади ишқнинг дардина дармон,
Мурод ҳосил бўлмади, ўтди армон ичинда.*

*Ошиқ Фарҳод Ширин деб, йиглаб югурди ҳар ён,
Тошларни лаъл этарди, кўзларидан оққан қон,
Қора товға газ уриб, ясанди кўшкани-айвон,
Висол дейиб йиглади, етишди рўзи-ҳижрон,
Ширин дебон эсон берди Фарҳод қоя ичинда.*

*Мажнун дали-демона истаб ул Лайли ёрин,
Лайли қизининг юзинда кўрарди Ҳақ жамолин,
Мудом йиглаб кезарди, чақириб бируборин,
Бир кун Худо дуч этди, эшитиб оҳу-зорин,
Шул вақтда эсон берди Мажнун саҳро ичинда.*

*Вомиқ Узро ишқинда ширин жондан кечарди,
Юзин кўрмаган чоғда оғзидан ўт сочарди,
Вомиқина раҳм этиб, гоҳи юзин очарди,
Қамбар Арзужон дейиб, гоҳ ёниб, гоҳ ўчарди,
Кўр Тохир Зухра дейиб, оқди дарё ичинда.*

Алкисса, Тохиржон нолишини Оллоҳ таоло эшитиб, бир куни кучли бир баҳор шамоли туриб, чанг-тўзон кўтарилиб, Тохиржоннинг сандикини сувға туширди.

Дарё суви сандикни яна окизиб бадар кетди. Тохиржон сувсизликдан чанқаб, каттик хўрланди. Ул: -Эй Худойим, бу дарё манинг ўлар жойим бўлди, деб шум фалакнинг кажлигига, шумлиғига ёнар эрди.

Яна ўзига –ўзи тасалли бериб: Сабр-вакти хушликнинг калитидир, “Келар бўлса келар шому-Ироқдан; кетар бўлса кетар кошу-капоқдан”, киши ҳар аниқ мақсадига сабр ила етар. Мен ҳам сабрли бўлайин, деб бир абёт ўкиди:

*Қафас ичра лочин каби ҳаволаб,
Қанот қоқиб учма ҳар ёна кўнглим.
Зухранинг дийдорин Оллоҳдан тилаб,
Шукр айла, Яратгон субҳона кўнглим.*

*Оташ жудо бўлмас ишқ ичра ҳисдан,
Ишқ ичра ўлган эр ишқсиз-нокасдан,
Ёрнинг орзусида чиқсин қафасдан,
Ҳаяжон солмагил бу жона кўнглим.*

*Кўнглим мардона бўл мардлигинг сўйла,
Чиқарсан дарёдан, оқмассан бўйла,
Инжима, саргайма бир дам сабр айла,
Етарсан мақсадли макона кўнглим.*

*Токи бориб термай Тотор гулидан,
Жоми май тутмаса оппоқ қўлидан,
Бош кетса ҳам ҳаргиз қайтмам йўлимдан,
Бўлса бу чун охир замона кўнглим.*

*Тўйибдур бу жоним ҳижрон захрина,
Мудом интизорман висол баҳрина,
Кетсанг тез етарсан Бағдод шаҳрина,
Моҳим отли севар жонона кўнглим.*

*Тоҳир айтар, рақиб дарбадар бўлсин,
Ҳоки замин билан сарбасар бўлсин,
Бу йўлда хайр бўлсин, ёки шер бўлсин,
Киргил, менинг билан майдона кўнглим.*

Алкисса Тоҳир сўзини тамом этиб, Оллохдан мадад сўраб кўнглини Оллохга боғлаб йўлга равона бўлди. Шунда сандик бирдан дарё сувининг кучли зарби билан кирғокда турғон катта тошга бориб урилди. Бу зарбдан сандикнинг поналари, михлари бўшашгандай бўлди. Аммо сандикка бошқа ҳеч нарса бўлмади. Натижада сандик яна оқиб кетаверди. Бу дарё Фирот дарёсига бориб қўшилар эди. Фирот дарёси Бағдод шаҳрининг ўртасидан ўтар эрди. Сандик шу боришда Бағдод шаҳрига етди. Бу шаҳарнинг подшосининг отига Одилшоҳ дер эрдилар. У одилликда қадим ўтган Эрон шоҳи Нўширавондан, саҳийликда Ҳотамтойдан қолишмас эрди. У подшоҳнинг уч қизи бор эрди. Каттасининг оти Жаҳонгир, ўртанчасники Шаҳрижон ва кенжасига Моҳимжон дер эрдилар. Подшо буларнинг ҳар бирига битта кўшк ва кирк қаниз бериб қўйган эрди. Улар подшонинг кўрар кўзи эрди. Бир кеча Моҳимжон туш кўрди. Тушида бир йигит кунчиқар томонга қараб ўтирибди. Моҳимжон уни кўриб, ақлу-ҳушидан айрилиб, унга ошиқ бўлиб қолиб, ҳар неча бор “Бу ёнга бок” деб қичқирса ҳам бокмас эрди. Шунда Моҳимжон: “Эй йигит, бир раҳм этгил, бир киё бокғил” деб йиғлаб ёпишди. Шунда у йигит: Эй жон, мен бир Оллоҳнинг бандаси, ишқ гулзорининг булбулиман. Ўзим Тотор вилоятидан мен, насибам тортиб келурман. Ман бир гулга ошиқ, яна ўша гулнинг висолига кетарман, отамнинг отини Боҳир дерлар, менинг отим Тоҳирдир. Мендан сенга висол эмас ситам етар”, деди. Бу сўзнинг устида Моҳимжон сесканиб. оҳ тортиб уйғонди. Кўрсаки ҳеч ким йўқ, туши эркан.

Моҳимжоннинг юрагига ўт тушиб, онасининг ёнига йиғлаб бориб: -Эй она, мен бир туш кўрдим, сенга айтарман. Сан уни менга бир йўриб бер, -деди. Онаси: Хўп бўлади, болам, -деди. Моҳимжон кўрган тушини баён этиб, бир мухаммас ўқиди:

*Ушбу дарё ичра кўрдим бир ажиб зебо йигит,
Сўзлаганда, ҳуш сухандир булбули шайдо йигит,
Ногаҳон кўрдим юзин-мудом ажиб барно йигит,
Олди жоним юзи анвар, қомати раъно йигит,
Асли одамзодадан ҳеч бўлмагай пайдо йигит.*

*Бир замон кўрдим эсамолин, ақлими ҳайрон этар,
Фурқат айёминда доим кўзларим гирён этар,
Ёрими сандикда кўрдим, сув аро сайрон этар,*

*“Кўрмаган гулдек юзун кўрсам”, - дейиб армон этар,
Мен куярман ул дейиб, бизданки бепарво йигит.*

*Эғнида атлас либос, бекмудур, султонмидур,
Ёки бир ишқда қуйган саргаштайи ҳайронмидур,
Билмадим жодуму бир, ё Юсуфи Канъонмидур,
Ёр дейиб васфин ўқийдур, дурмидур, дostonмидур,
Ҳар нари тушига кирмас бўйла бир мирзо йигит.*

*Найлайн, ишқ –муҳаббат савдоси тушиди бошимиз,
Қародур бахтим менинг-раҳм этмади кўз ёшимиз,
Айтабилмам бу сирин, кўнгил ёриб тенг тушимиз,
Кунда юз кўрсам юзин, келса, ўтирса қошимиз,
Шамчироқдан ою-қуннан, кўрки бир турфа йигит.*

*Қўлларинда баҳри лочин ҳам уталғу баҳри-боз,
Овлаги совсан сўна, қўлларда кезган қув ва гоз,
Сўзласа булбул наво, қолди қулогимда овоз,
Моҳим айтар, кўзларим мен тоғи тоғи сарафроз,
Дунёда ўзи каби ҳеч бўлмоғиш пайдо йигит.*

Алқисса, Моҳимжон сўзини тамом этди. Онаси айтдики: -Эй Моҳим-жон, кулоқ сол, мен сенга тушингни йўриб берайин, деб бир сўз айтди:

*Эй Моҳимжоним, бу тушининг,
Сенга зарра вафоси йўқ,
Йиглаб, кўздан тўкма ёшинг,
Бир зарралик фойдаси йўқ.*

*Жоним дейиб жон ёқарсан,
Кўзларингдан қон тўқарсан,
Бу гун изтироб чекарсан,
Эрта келжак сафоси йўқ.*

*Бир булбул қўнмиш гулингга,
Беш кун сайр этар элингга,
Ногаҳон тушса қўлингга,
Бир гавҳардир баҳоси йўқ,*

*Ишқ дарёсина тушибсан,
Шаҳзодага йўлиқишибсан,
Минг турли дарда тушибсан,
Бу дардингинг давоси йўқ.*

*Вафоси йўқдир бу сўзинг,
Ботил йўлга тутма юзинг,
Ишрат юзин кўрмас кўзинг,
Суржак завқи-сафоси йўқ,*

*Ўчар йигитлик чироғи,
Сийнандан айрилмас доғи,
Сенга етар жафо тиги,
Даво бўлар шифоси йўқ.*

*Давомат ишқа ёнарсан,
Ёнарсан, қачон сўнарсан,
Ҳижрон майиндан қонарсан,
Висолга ибтидоси йўқ.*

*Онанг йўрди ушбу тушинг,
Ўртанарсан ёзу-қишинг,
Эмас вафоли йўлдошинг,
Куймаклигинг равоси йўқ,*

Алқисса, онаси сўзини тамом этиб айтди: -Эй Моҳимжон, мен сенинг тушингни йўрдим, санга кунчиқар тарафдан бир гўзал йигит келар, аммо санга унинг вафоси йўқдир. Унинг ўз дарди ўзиға старлидир, у бир парининг дилдоридир, сенинг билан иши йўқдир. Бу тушингни ҳеч кимга айтмағил, масҳара бўлиб ортиқча гап сўзга қоларсан, қаттиқ томға теша ургандек бўларсан.

Моҳимжон ҳар неча ўзиға тасалли бериб ўзини-ўзи босмоқчи бўлса ҳам ўтира олмади. Кеча-кундуз орому-қарори қолмади, алмудом кунчиқар тарафини кўзлаб юрар эрди. Сўнгра: “Онам буни йўриб билмади, йўргудай истағи бўлмаса керак. Буни қизларга ҳам бир айтиб кўрайин. Улар не дерлар, сўзларини эшитиб кўрайин, балки, улар бошқача йўрарлар”,-деб Моҳим қизнинг ишки кўтарилиб, тоқат қилабилмасдан, қанизларини излади. Улар келиб:

-Не учун бундай бекарор бўлдинг? –деб сўрадилар. Унда Моҳим кўрган аҳволини баён этиб, бир ғазал айтди:

*Тушимда бир булбул гўрдим,
Хуркиб келмиш гулзориннан,
Қайси боғнинг булбулидур,
Қайси боғчанинг нориннан.*

*Гўрмишам саҳар чоғлари,
Сийнама ботмиш доғлари,*

*Бошда қаро гулпоқлари,
Нозикдир сунбул ториннан.*

*Қурбон бўларман ўзина,
Шакардан ширин сўзина,
Давомат боқсам юзина,
Кўзим тўймас дийдориннан.*

*Юзи ойдек шуъла сочар,
Хусни фалақдин боғ олар,
Айтинг, ёрим қачон келар,
Борсам дарё канориннан.*

*Ёқди мани бир нозанин,
Фидо бўлсин рўйи замин,
Ҳеч бир кимса манинг каби,
Айрилмасин нигориннан.*

*Кўнглимда оху-зоридур,
Юзлари машриқ саридур,
Билмарам кимнинг ёридур,
Хабар келмас дийдориннан.*

*Ҳеч кимса сирин билмаса,
Моҳимнинг ҳолин сўрмаса,
Ошиқ бир зулм кўрмаса,
Айро тушарму ёриннан.*

Алқисса, Моҳимжон сўзини тамоm этди. Моҳимжоннинг қирк қанизлари бор эрди. Уларнинг ичинда тўрт бошлиғи бор эрди. Ўзлари жуда гўзал эрдилар. Бирининг оти Садаф, бирининг оти Гулзор, бирининг оти Гулираъно ва яна бирининг оти Гулзебо эрди. Бу тўрт қизнинг ҳар бири ўн қизнинг бошлиғи эрди.

Моҳим қиз хизматини шу тўрт қизга буюрар эрди. Қизлар:

-Эй дугоналар, бу бир улуғ воқеадир, маслаҳат беринг”,-деб бир-бир кенгаш қилдилар. Гулзебо --Бизлар бир ёши кичик одам бўлсак,- деди. Унда Моҳимжон айтди:

-Эй Гулираъно сенинг бу қанизлардан ақлингда, хуснингда шойи-зиёд. Бу тушни сен йўр, деб буюрди. Гулираъно қаниз бир коса май ичиб, сармаст бўлиб, зехнини жамлаб:-Эй бибим, сенга Оллох узок умр берсин, умрингни зиёда қилсин! Бу тушингнинг таъбирини мен кўп яхши айтарман, -деб бир ғазал ўқиди:

*Бир шаҳзода келмиш Машиқ шаҳриннан,
Ғашт айлаюр гул-гунчали жойларни.
Ёрдан айро тушмиш шохнинг қаҳриннан,
Кўндир юрагинда оҳу-войлари.*

*Назар солиб соғи билан сўлингга,
Ёринг келар раҳм айлаюр ҳолингга.
Суярсан севдигинг тушар қўлингга,
Хуш кечарсан бу кунлару ойлари.*

*Бағрина санчилмиш бу гулнинг хори,
Магар сандан ўзга ёри бор, ёри,
Не учун гўзламиш ул Машиқ сари,
Сенинг сари тўлганмамиш сойлари.*

*Мен таъбир айладим кўрган тушингга,
Тогларнинг тарлони кўнар бошингга,
Дамба-дамдан ёринг келар қошингга,
Ул кун тутар томошали тўйлари.*

*Гулираъно дер, ичдим қўлимда бода,
Сўзим йўқдур энди, бундан зиёда,
Олло етир барча қўлни мурода,
Ҳақ солибдур санга ушбу кўйлари.*

Алқисса, Гулираъно сўзини тамом этди. Моҳимжон бирдан ўрнидан туриб, Гулираънога бош-оёқ сарпо берди.

Алқисса Одилшоҳнинг кизларининг бир боғи бор эрди, унга Ризвон дер эрдилар. Бу боға подшонинг уч кизи канизлари билан навбатма-навбат сайрга чиқар эрдилар. Баҳор айёми бўлгон, гуллар очилгон, неъматлар сочилгон, вақтлар эрди.

Булбуллар соз этиб, қумрилар қуқулашиб, тўтилар ваъз айтиб боғнинг гуллаб очилиб, ажиб бир лозазорлик касб этган вақти эди.

Кунлардан бир куни Моҳимжоннинг бокка сайр этар вақти, навбати келди. Моҳимжон айтдики:

-Эй кизлар, бошка вақт якка-якка сайр этар эрдик, бу сафар жам бўлиб сайр этайлик. Канизлар жони тили билан: -Хуш бўлғай!-дедилар. Шундан сўнг Моҳимжон ўзига яқин билганларига: -Боғи Ризвонга ва Фирот дарёсига томоша этмакка кетайлик –деб нома юборди. Ўзи ҳам сахар туриб ҳаммомга кириб ювиниб, тараниб гўё моҳитоб, шуълан офтобдай бўлиб, товус кушдай хусн жамолини борича намоен қилиб, заррин либосларини кийиб, қошларига ўсма, кўзларига сурма чекиб, қирқ ўрим қилиб ўрилган зулфларининг ярмисини сийнасининг устидан юбориб, ўзига безак, зеб оройиш бериб туғишганлари бирлан бокка сайр

этмакка кетар бўлди. Буларни кўрган одамлар ақл-хушларидан айрилиб, хайрон колар эрди. Боғда қуриш учун бир чодир юбордилар ва отасининг каттакон кайиқларидан бирини боғнинг чеккасига келтирдилар.

Улар боғ ичиға кириб, томоша қилиб юриб, боғнинг ичидан Фирот дарёси оқиб ўтар эрди, булар кайик бирлан дарёға кезмакка тушдилар. Моҳимжон кайиқда дарёнинг шамолиға юзини тутиб борар эркан, ногаҳон сувда узокдан бир қаро кўриндики, олгиндек шуъла сочиб келар эрди. Моҳимжон яхшилаб сар солиб кўрса, сандиққа мангзайди. Шунда туғишганларига қараб:

-Дарёда бир зот оқиб келур. Агарда у сандиқ бўлса, ичи меники, ташқариси сизларники,-деди. Туғишганлари қабул қилдилар: қараб кўрсалар оқиб келаётирган нарса сандиқ эркан. Моҳимжон: -Ғаввосларға айтинг, сандиқни сувдан чиқариб олсинлар, -деб буюрди. Ғаввослар: -Такиб тортиш учун бир аркон керак,- дедилар. Аркон топишмади. Аммо Гулираънонинг қирк қулоч сочи бор эрди. Бу сочни кўрган одам хайрон колар эрди. Ўрилган сочининг коқиллари нозик бўлса ҳам, калинлиги шундай берк эдики, ҳар ёнидан ўн киши тортса ҳам узилмас эрди. Сандиқни Гулираънонинг сочига боғлаб, дарёнинг қирғоғига чиқардилар. Кўрсалар сандиқ мум билан пухта қилиб маҳкамланган, сиртига сув кирмаслиги учун яхшилаб ишлов берилган.

Моҳимжон, опаларига: -Агар ваъдаға вафо бўлса, сандиқнинг оғзини очармиз –деди.

Туғишганлари: -Ичида оламға баробар зот бўлса ҳам сеники бўлсин, сенга бахш этдик, –дедилар. Моҳимжон шатир-шутур сандиқнинг оғзини очди. Кўрсаки, сандиқнинг ичида бир гўзал йигит ётибди, на жони бор, на нафас олади. Моҳимжон ўйлаб кўрса, ўз тушида кўрган ўғлони, икки жаҳон матлаби экан.

Моҳимнинг ишки кўтарилиб, бир ох уриб, бехуш бўлиб йиқилди. Дунё юзи туман бўлди, еру-қўк ларзаға келди. Охига дунёни тутун коплаб, куёшнинг борлигини билмас даражаға етди. Бироздан сўнг қанизлар, Моҳимнинг юзига сув сеппиб, уни ҳушиға келтирдилар. Шунда унинг ҳусни жамолидан жаҳон юзи ҳам ёп-ёруғ бўлди. Шаҳрижон: -Эй Моҳимжон, сенга не бўлди?-деди. Шунда Моҳимжон зор-зор йиғлаб: -Эй қондошим, бу ишдан асло беҳабар экансан. Бу йигитни тушимда кўриб эрдим. Шундан бери менинг сабру-қарорим йўқдир. Бу менинг бошимға ишқ савдосини солган йигитдур, -деди. Қанизлари:

-Эй Моҳимжон, бу йигитдан хабар ол, ҳалок бўлмасин,-дедилар.

Шундан сўнг дарров Тохиржоннинг юзига гулоб сеппиб ҳушиға келтирдилар. Моҳимжон хабар сўради, Тохиржон ҳам жавоб берди:

Моҳимжон:

Хабар бер, не ердан келдинг бу ёққа?

Сўзла жоним, қайси боғнинг гулисан?

*Сандиқ билан нечун кирдинг дарёга?
Сўзла, эсоним қайси богнинг гулисан?*

Тоҳир:

*Гул эмасман, булбулиман бир богнинг,
Гулдан-гулга сайрон этиб келарман.
Ҳам ул гулнинг доғи, ҳам сенинг доғинг,
Ақлу ҳушим ҳайрон этиб келарман.*

Моҳимжон:

*Не чамандан эсиб келган шамолсан?
Қайси ойдан айро тушган ҳалолсан?
Не шакардин томган обу-зилолсан?
Сўзла, эсоним қайси богнинг гулисан?*

Тоҳир:

*Ўзим Тоҳир, менинг отамдир Боҳир,
Оғир бозиргонам, кўндур исавоҳир,
Пинҳон сирим санга айлайин зоҳир,
Ул мулкимни вайрон этиб келарман.*

Моҳимжон:

*Булбул бўлсанг, гулузоринг қаерда?
Гавҳар бўлсанг, харидоринг қаерда?
Ошиқ бўлсанг севар ёринг қаерда?
Сўзла эсоним, қайси богнинг гулисан?*

Тоҳир:

*Гулнинг булбулиман ҳусни-ҳазона,
Чиқардим кўшкина зинама-зина,
Бугун эсудо бўлдим кўнглим камина,
Кўз ёшимни гирён этиб келарман.*

Моҳимжон:

*Ё муҳсаррамусен, катҳудомисен?
Ё бир пари учун эсон фидомусен?
Ё қаландармусен, ё гадомусен?
Сўзла, эсоним қайси богнинг гулисан?*

Тоҳир:

*Бир ғарибам, мададкорим йўқ менинг,
Қавму-қардош, ховандорим йўқ менинг,
Сендан ўзга севар ёрим йўқ менинг,
Ҳижрон қунинг думон этиб келарман.*

Моҳим:

*Моҳим айтар, қаро бахтим уйгонди,
Давлатинг чирози қўлимда ёнди,
Худо бахш айлади даврон дўланди,
Магар энди Моҳимжоннинг гулисан.*

Тоҳир:

*Моҳимжон эшитгил, тўғри сўзимни,
Мудом Машиқ сари тикиб кўзимни,
Тоҳир деяр, мусофирам ўзимни,
Беш кун сенга меҳмон этиб келарман.*

Алкисса, Тоҳир билан Моҳимжон сўзларини тамоm этдилар. Моҳимжон Тоҳиржоннинг бир ошиқ йигит эканини англади. Ўйладики: “Менга ҳам тўннинг бир этаги етар”, деб хушвақт бўлиб сандикни хизматкорларга кўтартириб кўшкига келди. Моҳимжон Тоҳиржоннинг дийдорига мушток бўлиб, кўзини ундан узмай ўтирди. Аммо у қанчалик тикилиб ўтирмасин унинг хусн-жамолига тўймас эрди.

Моҳимжон ўйладики: “Бу ишдан, воқеадан отамни хабардор этайин, отам шу юртнинг эгаси. Баногоҳ кўнглига оғир олиб, мени ёзгариб, Тоҳирни ҳам қувиб юбормасин”, -деб ўзининг хизматкорларини чакириб, отасига бир хат юборди, хатнинг мазмуни шундай эрди:

*Бобога бир нолишим бор,
Бахш айласин бобом менга.
Бир неча арзу-қолим бор,
Бахш айласин бобом менга.*

*Бир сандиқ келди дарёдин,
Ҳадя келибдур Оллоҳдин,
Тилагимдур Одилмоҳдин,
Бахш айласин бобом менга.*

*Олма-аноримиз пишди,
Бозбон келиб қўлга тушди,
Оллоҳим раҳматин сочди,
Раҳм айласин бобом менга.*

*Бир сандиқдир, хонга лойиқ,
Бек ила султонга лойиқ,
Берса, Моҳимжонга лойиқ,
Бахш айласин бобом менга.*

*Умидим бор, отам келса,
Сандиқда не борин билса,
Қўли билан ҳар зот бўлса,
Бахш айласин бобом менга.*

*Моҳим айтар, қилдим изҳор,
Бобомга бўйла арзим бор,
Дунёнинг моли не даркор,
Бахш айласин бобом менга.*

Одилшоҳ мактубни олиб ўқиб, мазмунини англаб, шундай жавоб берди: “Эй кўзимнинг равшани! Ул сандикнинг ичинда нима бўлса ҳамки, агар сандикнинг хар тахтаси забаржаддан, қулфи-калити олтинкумушдан бўлса ҳам, юз-минг туманлик мол-дунё бўлса ҳам, агар у сандикнинг ичинда дуру-жавоҳир ёки мушки Хўтан ёки одамзодму, паризодму, хуру-ғилмон наслиданму, магарам олам-жаҳон мулкина арзигулик-баробар зот бўлса ҳам санга бахш айладим, насиб эгсин”, - деди. Бу хат Моҳимжонга етишди. Моҳимжон отасидан келган хатни ўқиб, шоду-хуррам бўлиб, кўп замонлар хайрон-хаяжон билан осмонга боқиб, Худога шукур қилиб, отасининг даргоҳи томонга қараб уч марта таъзим қилди. Шундан сўнг Тохиржонни ювинтириб, тарантириб, бошоёқ кимматбаҳо сарполар кийдириб, бошига мурассаъ тож кийдириб, белига олтин камар боғлади. Тохиржон аввалгидан ҳам кўркли йигит, унинг кўркига янада кўрк қўшилди. Аммо буларнинг ҳеч бири Тохиржонни кизиктирмади. Чунки Зухражоннинг хаёли билан банд эди. Шу ўй-хаёл билан кеча-кундуз оҳ-фарёд чекиб, кўзларидан қатра-қатра ёш тўкиб юрар эрди. Моҳимжон бир сўз деса ҳам, розилик билан жавоб бермас эрди. Шу ахволда Бағдод шаҳрида неча йил умр сурди. Шу алфозда ойлар, кунлар ўтаверди. Қарасаки, орадан етти йил ўтибди.

Бир куни Моҳимжон ўзига зеб-зийнатлар бериб, товусдай жилоланиб Тохирнинг ёнига келиб: -Эй севгилим, танимдаги жоним, бошимнинг тожи, кўрар кўзимнинг равшани! Мана сен келгандан буён неча йил бўлибдики, сабр қилиб, ҳажрингда ёниб жафо чекиб келдим. Энди менинг сабр қосам тўлиб, тоқат қолмади. Менга раҳм этиб бир назар солсанг,-деди. Аммо Тохиржон бу сўзга ҳам жавоб бермади. Канизлар ҳам жавоб қутдилар ва лекин алик олабилмадилар. Чунки Тохир бечоранинг мусофирлиғи ёдига тушиб, тили томоғига тикилиб гаплаб билмас эрди. Шунда канизлар: -Бунинг сўзламасдан жим ўтирғони розилигидан нишонадир. Жимлик розилик аломатидир. Бу эса шариатга тўғри келар,-деб никоҳ қийиб, Тохиржон билан Моҳимжонни бир майдонда қолдириб қўйиб қайтдилар. Моҳим киз шоду-хуррам, вақти хуш бўлиб бир ғазал ўқиди:

*Шукур Оллоҳ, бугун етдим мурода
Ғариб қўнғлим ёр васлига етишди.
Ҳижрон чекиб ҳилол бўлган қоматим,
Раъно бўлиб нав ниҳолга етишди.*

*Юзим ойга тушди, кўзларим кунга,
Айролиқ кунларни солмасин яна,
Мудом чўлда кезган ташналаб сўна,
Бугун мурғзорли қўла етишди.*

*Юрагим қон бўлиб, қўзим ёш бўлиб,
Гизлаган сирларим элга фош бўлиб,
Гул булбула, булбул гула дуч бўлиб,
Иккиси мурода бирла етишди.*

*Икки ошиқ бир-бирини жам бўлиб,
Соз каби тортилиб, зили-бам бўлиб,
Шум рақибнинг сабо вақти шом бўлиб,
Кўз ёши ранг топиб, ола етишди.*

*Товус жилва айлаб қув ва гоз билан,
Қумрилар дам тортиб хуш овоз билан,
Булбул наво тузди казма соз билан,
Тўти гуфтор айлаб бола етишди.*

*Ошиқлик барчани ҳайрон айлагай,
Жабрлар доғина сайрон айлагай,
Белин буқиб, қалбин вайрон айлагай,
Ишқинг юки Рустам Зола етишди.*

*Моҳим айтар, суҳбат қурдим ёр билан,
Булбул ҳамроҳ бўлди лозазор билан,
Назарим йўқ қардош, ховандор билан,
Оч кўзларим юзи хола етишди.*

Алқисса, Моҳимжон сўзини тамом килди. Бир кеча улар бир-бирининг висолиға етишдилар. Улар висол оғушида ётган бўлсаларда биринчи кечада Моҳимжон ҳам, Тохиржон ҳам бир-бирига ҳеч бир чурк этмадилар. Иккинчи кечада Моҳимжон ўзига жилва бериб, ясаниб, тараниб, етти кат парданинг ичида товусмисол жилваланиб, нозу-ишвалар билан Тохиржонни ўзига мойил қилмоқчи бўлди. Аммо Тохиржон буларнинг ҳеч бирига эътибор қилмади. Шунда Моҳимжоннинг сабри тугаб, токати тоқ бўлиб; -Эй Тохиржон! Аввалда мен сени дарёдан кутқариб олдим ва сенинг жонсиз танангга жон бағишладим. Сени деб ор-номусдан кечдим. ҳар тарафдан душанларнинг гап-сўзига қолдим. Оқибатда элга масҳара бўлдим. Шахзодалардан келган совчиларнинг ҳеч бирини қабул қилмадим. Биргина сени деб шахзодалиғим билан ўзимни сенга муносиб кўрганамда, сен не учун

Ўзингни манга муносиб кўрмассан?-деди. Тохиржон бечора бу сўзни эшитиб:-Эй Моҳимжон! Бошим сенга садақа бўлсин. Аммо манда бир гавҳари-шамчирок бор эрди. Ул гавҳардан айрилганим учун, бу дунёни ўзимга талок килдим, харом килдим. Ул гавҳарни яна бир кўрсам армоним йўк. Агар кўрмасам бутун жумлаи оламнинг зебу-зийнатлари, мол-дунёсини ўзимга харом биларман, деб бир сўз айтди:

*Моҳимжон, арзимни баён айлайин,
Бир гавҳари шамчирокдан айрилдим.
Гоҳи майдон ичра сайрон айлабон,
Ёр юртида шахар ўтовдин айрилдим.*

*Баҳор бўлса, қизил гуллар очилар,
Мушки-анбар чор тарафга сочилар,
Майхонада гулгун шароб ичилар,
Сармаст бўлиб кезан чоғдан айрилдим.*

*Чорвалари саҳроларда кезарлар,
Қизу жувон яйраб нагма тузарлар,
Йиғитлари олма-анордин узарлар,
Олмали-анжирли боғдан айрилдим.*

*Тогларига чўқар абру-сиёҳлар,
Жилгасида унар турли гиёҳлар,
Каптари, яйлови, баланд қоялар,
Тарлон маскан тутгон тоғдан айрилдим.*

*Тоҳир дер, сизиндим пиру-устода,
Рақибнинг дастидин қолмишам доға,
Ишқнинг мажлисида қўлида бода,
Пиёғалар сунган соғдан айрилдим.*

Алкисса, Тохиржон сўзини тугатиб айтдики: -Эй Моҳимжон! Менинг дардим бошимданам зиёда, менинг аҳду-паймоним бир парига боғлидур. Агар бундан ортик жабр қилсанг, озор берсанг, мен ўзимни ўлдирмакдан бошка чорам колмайди. Чунки Куръони каримда “Ваъда қарздорликдир” деб ёзилғондир”, деб Моҳимжон билан ўзининг орасига кескир қилич қўйиб ётдилар. Моҳимжон ўйлаб кўриб, ўзига-ўзи: “Ёрингдан зарар кўриш хам фойданинг ўзидур. Мен бундан буён Тохиржонга бўлғон ҳис-туйғуларимни жиловламасам, элга бадном бўларман. Тохиржонга бўлғон ошиқлигимни тарк этайин”, деб ўзига-ўзи кўнгиллик чекиб бир ғазал ўқиди:

*Кўнглим, сенга арзим баён айлайин,
Кўнгли бошқа бевафодин дўн, кўнглим.
Толем терс келар бўлса найлайин,
Эли бошқа бевафодин дўн, кўнглим.*

*Чин гулни сақласанг минг йилда сўлмас,
Бевафони севсанг қадрингни билмас,
Айтадур ўзганинг ёри ёр бўлмас,
Ёри бошқа бевафодин дўн, кўнглим.*

*Етти йилдир ишқ ўтига куярман,
Бевафо ёр учун ғамлар еярман.
Бегона жоҳилни нечун суярман,
Йўли бошқа бевафодин дўн, кўнглим.*

*Анча йиллар кўн жафолар чекарсан,
Кўзларингдан қонли ёшлар тўкарсан,
Азёрни ёр билиб, жонинг ёқарсан.
Жафо чекма бевафодин дўн, кўнглим.*

*Ғўч йигитлар бир сўзгина зор айлар,
Бевафога кўнгил барсанг, хор айлар.
Ошиқ маъшуққининг кўнглин бор айлар,
Кўнгли бошқа бевафодин дўн, кўнглим.*

*Бевафонинг сўзи жонингдан ўтар,
Ҳар бири бир пайкон ўрнига етар,
Бевафо этганинг ёқангдан тутар.
Кўнгли бошқа бевафодин дўн, кўнглим.*

*“Ошиқман” деб дардим айтсам ҳар жойди,
Унинг ҳам дарди бор мендан зиёда.
“Номаҳрам” деб қилич чекди орога,
Аҳди ёлгон бевафодин дўн, кўнглим.*

*Моҳим дер, ёрни деб ёндим даволат,
Ёр ишқи жонингга келган бир офат,
Сабру чидам ила айла қаноат,
Ёри бошқа бевафодин дўн, кўнглим.*

Алқисса, Моҳимжон сўзини тамом этди. Тохир айтдики: -Эй Моҳимжон! Тўғри айтдинг. Менинг кўнглимда юз минг ғам бор. Унинг энг кичиги бир тоғ кабидир. Насибам тортиб бу жойларга келиб қолган

бўлсам ҳам, яна кетарман. Чунки мен ҳам сенингдай бир паризодга ошиқдирман. Бу ерларга келмак азалдан менга қисмат эркан, -деб бир мухаммас айтар бўлди:

*Найлайин, воҳасрато, дилдордан айрилмишам,
Икки нарғис кўзлари хунхордан айрилмишам,
Ғамзаю ҳуснда икки мордин айрилмишам,
Қолмишам ғам остида ғам хордин айрилмишам,
Ул қадди шамшод юзи рухсордин айрилмишам.*

*Ҳусни ҳуру лаъли фирдавснинг шароби кавсари,
Юзи тўлин ой каби, киприги анжум лашкари,
Найлайин, ғариб бошим ғавгога солди бир пари,
Фикр этиб, кўнғил кетиб, ишқ ўтин отди мен сари,
Ул қадди-шамшод юзи рухсордин айрилмишам.*

*Оташи ишқ ичра куйган мен каби оввора йўқ,
Сўзласам дардимни мен, бир ошиқи бечора йўқ,
Маҳвашимдек фоний олам ичра бир моҳи пора йўқ,
Ишқ аро куйган оламда бир дили садпора йўқ,
Ул қадди шамшод гули рухсордин айрилмишам,*

*Ҳеч киши мундоғ балоларга гирифтор ўлмасун,
Айрилиб дилдоридан ҳар дилбарга ёр ўлмасун,
Ошиқи бечоралар маҳруми дилдор ўлмасун,
Алмудом йиғлаб кезиб, ёр йўлида зор ўлмасун.
Ул қадди шамшод юзи рухсордин айрилмишам.*

*Тоҳиро, жоним бориб, кўрсам ўшал жсононими,
Ёр ёнинда шум рақиблар тўксалар ҳам қоними,
Етти йилдир орзу айлаб, мен азиз меҳмоними,
Умрим боринча кезиб, сарф айласам ҳам жсоними,
Ул қадди шамшод, юзи гулирухсордин айрилмишам.*

Тоҳир сўзини тамом этди. Бирозғача сўзлашмай ётдилар. Моҳимда ҳам сўз бўлмади, Тоҳирда ҳам. Бир-бирига индамасдан кечани ўтказдилар. Шу тарзда орадан неча кунлар ўтди. Моҳимжоннинг кун-кундан сабри тугаб, дарди ортиб, юзлари заъфарондай сарғайиб бораверди. Тоҳирга сўз демакка ору-номус этиб, Моҳимнинг иши йиғламок билан бўлаверди.

Тоҳирбек кундузлари қарорсиз, кечалари бедор уйқусизликда Зухранинг хаёли ёдина тушиб, кун-кундан ишки ортиб, ҳеч орому қарори бўлмай, мудом Тотор йўлига қараб кезар эрди.

Бир неча сахар вақтида кунботардан кун чикарға караб шамол эсиб ўтган вақтда Тохиржон эрта уйкудан туриб, тахоратини қилиб, икки ракат намозини ўқиб, боди-сабодан Зухражонга салом юбориб бир сўз айтди:

*Эй сабо, зорим менинг арз ила жсонимга айт,
Қайда кўрсанг, ёлвориб жисмим ёқгон жсонимга айт,
Арзу –аҳволим бориб, ул моҳитобонимга айт,
Коматимнинг доллигин сарви-хиромонимга айт,
Лабларимнинг ташналигин оби-ҳайронимга айт,*

*Зухражсонимга хабар бер, қаоддиминг нун бўлгонин,
Айрилиқ ақлим олиб, девона Мажнун бўлганин,
Чашми гирён, базри бирён, кўнгли гамгин бўлганин,
Ком талху, бода захру ашки рангин бўлганин,
Лаъли рангин, лабзи ширин, шўхи мастонимга айт.*

*“Ҳолина дўстлар йиглаб азёрлари қулди” деб,
Сўрсанг аҳволим сабо: “Ёринг нечун айрилди” деб,
“Офати жсонинг келиб оромимни хам қилди?” деб
“Шоми ҳижрон рўзигоринг нечун мундай қилди?” деб,
Сўрма менадан, кўнгли ўтлуғ зору-ҳижронимга айт.*

*Термулиб, ҳар нени кўзлаб, орзуи ёр ўлмасун,
Зухражсонимга салом: азёра дилдор ўлмасун,
Йиқдириб сабринг биносин, бўйла бедор ўлмасун,
Алмудом ёрим дейиб, йиглаб кезиб зор ўлмасун,
Ишқинг ўти қуйдирган ул чашми-гирёнимга айт.*

*Эй қосид бергил хабар кўз ёшим гирёндур-деюб,
Сен парининг ҳажрида ҳам паршондур –деюб,
Дардлимман сўргил давомат не дирмон ўлур-деюб,
Тоҳирнинг май ўрнига ичмаки қондур-деюб,
Зухра отлиғ моҳи-найкар, аҳди ёлгонимга айт.*

Алқисса, Тохир сўзини тамом этди. Шамол бир соатда Бағдоддан Тоторға бориб дов-дарахтларга тегиб ўтди. Зухранинг Сарви отлиғ бир жаннати дарахти бор эрди. Чиройлиликда, баландликда, катталиги жиҳатидан юртдаги бошка дов-дарахтлардан анча юқори турар эрди. Шамол сарви дарахтига бориб етишдики, ундан зори гирёнли бир овоз пайдо бўлиб, олам жаҳонга тарала бошлади. Зухра киз бу овоздан ухлаб ёткон ўрнидан сесканиб уйғонди ва: “Эй Худойим, бу овоздан Тохиржоннинг нолиши келур. Ё Тохиржоннинг ўзи келган, ё ундан

бирор-бир хабар келганга ўхшайди, деб хайрон бўлиб турғон вақтида,
сарви дарахтидин бир овоз келди.

*Тоҳиринг сайр этмиш фоний жаҳонни,
Сандин гўзал ҳеч кўрмадим элларда.
Кўнглимнинг ороми, манзил-маконим,
Булбулинг сайрамас ўзга гулларда.*

*Эл ҳуснинг гадоси, кўрмакка зорман,
Ишқингда бечора, кўйингда борман,
Ўлгунимча, йўлингда беқарорман,
• Равшан каби кўзим қолди йўлларда.*

*Ханжаринг жсонимда, ўқларинг танда,
Ғамзанг ўқи жсонга қасд этар кунда,
Суратинг кўрганда, ҳаёлинг манда.
Ҳуснинг юрагимда, сўзинг дилларда.*

*На малаксан, бишар дерлар сўйингга,
Кўзим тоқат қилмас боқсам рўйингга,
Қодир Оллоҳ зеб берибдур бўйингга,
Ҳеч топмадим сандин соғу-сўлларда.*

*Мис ўзин тенг қилмиш сийму-зар билан,
Муш баробар бўлмиш мурғи-пар билан,
Зухра ҳамроҳ бўлмиш бир шикор билан,
Анвар дур ичинда, гавҳар гулларда.*

*Саҳар сайра чиқса, гар тегса еллар,
Зебога мангзайди ул инжа беллар,
Зирафшон гулноқлар, сиё кокиллар,
Чўзсанг ерга тушар, ўрсанг –белларда?*

*Оқ жсайрондек бўлиб ҳар ён боқарсан,
Анбарафшон зулфинг юзга тўқарсан,
Сайрга чиқсанг, тоғ жсайрондек боқарсан,
Жайрон ҳам сен каби кезмас чўлларда.*

*Бир савол келтирмиш сабонинг боди,
Элтмиш маъшуқага –Зухрадир оти,
Кўзларинда ёши, дилда ишқ ўти,
Боди сабодандур сўзи елларда.*

*Орзу айлаб, етолмадим жойингга,
Жоним фидо бўлсин ҳоки пойингга,
Олам талабгордир хусни-рўйингга,
Тоҳир хабар бермиш забун ҳолларда.*

Бу сўздан кейин Зухражон хайрон бўлиб, саросимага тушиб, не киларини билмасдан колди.

Зухражоннинг қирк канизи бор эрди, уларни ёнига чакиртириб, эшитган- кўрганини баён этиб, бир ғазал айтди.

*Қизлар қулоқ солинг ушбу сўзима,
Бир нола эшитдим саҳар чоғинда,
Ё Тоҳирим келмиш илмас кўзима,
Ё сабо сўзламиш сарви бозинда.*

*Умид этиб кездим қодир Оллодан,
Истаб тополмадим шоҳдан, гадодан,
Хабарин юбормиш боди сабодан,
Ўзи сайрон этмиш ҳижрон доғинда.*

*Ёрим мунда келмас дўланмас даврон,
Ёр айрилиб ўзга элларда сарсон,
Ёр унда, ман мунда қолдим саргардон,
Кўзимда ёш лабим заҳар оёғинда.*

*Алиф қаддим дўнди бир нав ниҳола,
Не жавоб берарман келган шамола?
Мева, олма-норим келмиш камола,
Ёрим келиб кўнсин гул бутозинда.*

*Зухра айтар, оқар кўзимдан ёшим,
Отам-онам йўқдур, гамдур йўлдошим,
Бир замон сўзлашсам, келса сирдошим,
Армоним йўқ ўлсам ёр қучоғинда.*

Алкисса, Зухражон сўзини тамом этдики, шул вақтда ёғочлардан яна нолали овоз келди:

*Ёронлар Бағдод шаҳриннан,
Мен бу Тотора келмишам.
Икки гўзалнинг ишқиннан,
Оҳ билан зора келмишам.*

*Тоҳирни деб зор йиглаган,
Жигар-бағрини доғлаган,
Зулфига чаман боғлаган,
Зулфлари тора келмишам.*

*Қаро кўздан оқар ёши,
Эритар тоғлару тоши,
Ул Зухра қизнинг сирдоши,
Ошиқи зора келмишам.*

*Боди сабо дилдан сўзлар,
Чин ошиқнинг йўлин излар,
Тоҳир Зухражонни кўзлар,
Мен бир бечора келмишам.*

Алқисса, канизлар бу сўзни эшитиб, бироқ сукут сақлаб турдилар. Гулкамар: -Эй Зухражон, биз бу овознинг нелигини англаб билмадик, аклимиз етишмади. Тонг отқандан сўнг кўриб билармиз, -деди. Аммо Зухражон ўтириб токат қила билмади.

Бир оз вақт ўтгандан сўнг, тонг хўрози кичкирган вақтда, Гулкамар айтдики: -Эй Зухражон! Юринг боғ сайлига чикиб, айланиб кўрайлик балки ул овоздан бир нишона топармиз, -деб Зухражоннинг кўлидан тутиб, бир абёт айтди:

*Саҳар вақти субҳи саболи бўлди,
Кел, Зухражон боғ сайлина кетали!
Кайгули кўнглима юз алам бўлди,
Юр, Зухражон, боғ сайлина кетали!*

*Богдан келган қандай садодир-создур,
Билолмадим сенга не қиш, не ёздур,
Бу нечук пайғомдур, нечук баёздур,
Кел, Зухражон, боғ сайлина кетали.!*

*Шамолга соз ўлмиш сарви будоғи,
Қизларнинг қалбига қўйди бу доғи,
Бориб ахтарайлик, боғу-чорбоғи,
Кел, Зухражон, боғ сайлига кетали!*

*Сайр этали Тоҳир кезган жойини,
Мунаққаш пештоқли гул саройини,
Қайтармагил Гулкамарнинг райини,
Кел, Зухражон боғ сайлина кетали!*

Гулкамар сўзини тамом этди. Барчаси туриб боғ сайлига кетдилар. Улар эртадан-кечгача боғ айланиб ҳеч нарсага дуч келмадилар. Шунда Зухражон кўзи ёшли, ғамгин бўлиб бир сўз айтди:

*Қалбим сиёҳ севар ёрим бўлмаса,
Нечук тоқат қилгум улуг элларда.
Боғ эгаси булбул зорим бўлмаса,
Кўнглим тоқат этмас тоза гулларда.*

*Алмудом гул юзин кўрмоққа зорам,
Яхшидан айрилиб, ёмонга ёрам,
Кетишига ожизман, чўх беқарорам,
Кўнглим орзусида, кўзим йўлларда.*

*Қайси бир отаида юрагин доглаб,
Қайси пари билан кўнглини чоглаб,
Ёридин айрилиб, кўр қайда йиглаб,
Қайси саҳроларда, қайси чўлларда.*

*Ханжари жонимда ўқлари танда,
Ҳажри ўлдирмоққа қасд этар кунда,
Сурати кўзимда, хаёли менда,
Юзи юрагимда, сўзи дилларда.*

*Зухра деяр, ёрим кўчди юртидин,
Кўзларимга суртсам пойи гардидин,
Ситами кўн Бобоҳоннинг дардидин,
Тоҳирим келмадинг ойда, йилларда.*

Алкисса, Зухражон бу сўзини тамом этгандан сўнг беҳуш бўлиб йиқилди. Канизлари унинг қўлтиғина кириб, ҳар қайсиси бир ёнидан кўтариб кўшкка чиқардилар. Зухра шу ётишда бир кеча-кундуздан кейин ўзина келиб, Тохирнинг ҳажринда зор-зор йиғлади. Унинг нолишидан еру-кўк ларзонга келди. Шунда канизлари Зухражонга кўнгиллик бериб айтдиларки: -Эй Зухражон! Бундай беқарор бўлма. Сен беқарор бўлсанг, бизда ҳам токат қолмас. Дунёни сабр этмак билан оларсан, деб маслаҳат бердилар.

Аммо Зухражон кўзлари гирён, аҳволи бирён бўлиб, Тохирнинг ҳажринда ёниб-қуйиб, кечалар уйқудан қолиб, кундузлар оромини йўқотиб, ота-онасини ҳам унутиб, дунёнинг роҳатларидан кечиб, ёкти жаҳонни тарк этиб, қоронғи бир хужрага кириб бағрини захга бериб ётаверди. Бу аҳволда унинг юзи кун-кундан заъфарондай сарғайиб, оғирлашиб бораверди.

Ана Зухражоннинг онаси Зухражонни жонидан ортик яхши кўрар эрди, Зухранинг бундай бетокатлигини эшитиб, уни кўрмакка келди. Келиб кўрасаки, Зухражон гўёки жони узилгандай эс-хушини билмасдан ётибди. Онаси бу ахволни кўриб, сочини ёйиб, Яратганга муножот этдики: “-Эй Парвардигорим! Якка-ю ёлғиз шу кизимга ўзинг раҳм этгил! Тохиржонни келтирсанг, Зухражон хушвакт бўлса, менинг ҳам кўнглим жойига тушар эрди”, деб йиғлади. Шу вақтда Гулзода каниз келиб кўрса, онаси Зухражоннинг бошини тиззасининг устига олиб йиглаб ўтирибдур. Гулзода: -Эй она! Зухранинг ўлар вақти етибдур, энди тайёргарлигингни кўравер,- деди.

Онаси фақир не қиларин билмасдан, подшоҳ эрининг хузурига чопди. Келиб кизининг холидан хабар берди: -Эй шох, кизингни Тохирдан айирдинг, Зухранинг ўлишига сал қолибдур, ишк ўти ситамини ўтказибдур. Энди не фикринг бўлса имкониятингни чамалаб кўр,-деди. Бу сўзни эшитган подшоҳнинг кайфи кочиб: -Зухражонни келтиринг, мен бир кўрай,-деди. Шунда онаси Зухранинг ёнига келиб: -Эй болам, отанг сени кўришни истайди, борайлик,-деди. Зухра: -Эй она, мен отам ёнига бормайман! Менинг отам, онам, туғишган қариндошларим йўқдир. Улар мендан кечгандурлар, мен ҳам улардан безордурман. Менинг Тохирдан ўзга ҳамдамим йўқ. Агар Тангри таоло насиб қилиб, мени Тохирга дуч қилса, бу ғариблигим ҳам ўтиб кетар. Агарда шу ғарибликда ўлиб кетсам, мен ҳам Худонинг ғазабига учраган бир бандаси бўлиб чиқадурман. Мен Тохир билан дўзах ичида ўтирсам ҳам бу кўшқи айвон ичида ўтирганимдан яхшироқ деб ўйлайман. Тохирнинг қошида ўлсам армоним йўқ. Бор шохингга айт, мени ўлдирсин, бу ишк ўтида куйганимдан ўлганим афзалдур. Агар ўлдирса шох учун савоб бисёр бўлур. Мени бундай ахволда қўйганига рози эмасман. Мен отамнинг ёнига бормасман,-деб зор-зор, чун абри навбахор йиглаб бир абёт айтди:

*Мен ҳаргиз борманам отим ёнина,
Борсанг отамга айт: ўлдурсин мени,
Ўтлар солди ошиқларнинг жонина,
Борсанг отамга де: ўлдурсин мени.*

*Не отам бор, не онам бор жаҳонда,
Яқин қардош, не ховандор бор манда,
Борабилмам отам қанда, ман қанда,
Борсанг отамга де: ўлдурсин мени.*

*Тутам ёқасиннан маҳшар қуни мен,
Айирди Тохирдан кўп норизоман,
Бу дарддан қутулсам, ўлсам розиман,
Борсанг отамга де: ўлдурсин мени.*

*Азал бошдан нечук келдим жаҳона,
Бу ишқнинг дардидан бўлдим девона,
Кечдим ҳаммасидан бўлдим бегона,
Борсанг отамга де: ўлдурсин мени!*

*Ёр дейиб барчадин агёр бўлибман,
Отам газабина дучор ўлибман,
Тоҳирдан бошқадан безор бўлибман,
Борсанг отамга де: ўлдурсин мени!*

*Чиқмам маломатдин, номус-орим йўқ,
Йиғламоқдан ўзга касби-корим йўқ,
Ишқ юкин чекмака ихтиёрим йўқ,
Борсанг отамга де: ўлдурсин мени!*

*Зухра дер: Тоҳирсиз умр сурманам,
Ўтарман дунёдан бир дам турманам,
Ўлгунча отамин юзин қўрманам,
Борсанг, отамга де: ўлдурсин мени.*

Зухра сўзини тамом килгондан сўнг, онаси бориб, кизининг хабарини шоҳга етказди. Унда шоҳ айтди: “Қизим камола келибдур” – деб ўйлади ва унга “муносиб” бир одам кўзлаб, фикр дарёсига фарк бўлди. Подшоҳнинг бир оғайниси бор эрди, отига Шаҳзода Эрманус дер эрдилар. Унинг Қоработир деган ўғли бор эрди. Ул курул-яроғ ишлатишга, жангу-жадалга ўкта йигит эрди ва бутун қўшинларининг ихтиёри унинг кўлинда эрди. Подшоҳ Зухражонни шу Қоработирга майил этиб, вазир вузаролари, бутун аркони давлатини чакириб, Қоработирни ҳам чакиртириб:

-Менда бир гул камола келибдур. Уни мард ботир йигитларимдан бири Қоработирга бермакликни ихтиёр этдим, -деди. Ул вақтда –вазир вузаролар Қоработирга: “Қутлуғ бўлсин”, “Ўнг бўлсин”, дедилар. Сўнгра хазинадан Қоработирга бош оёқ куёвлик сарполари берилди. Шу онда козини келтириб, гувоҳларни хозирлаб, Зухражонни Қоработирга никохлаб қўйдилар. Қоработир шоҳнинг кизини олган одам бўлиб, муртини товлаб, ўзинда бор хазинани чиқариб, шахарларни чароғон этиб, ахли аркони-давлатина сарупо бериб, кўп фақир ва фуқароларга инъому сарполар, тангалар хадя килди. Ўн беш кеча-кундуз тўй-томоша берди. Сўнгра кеча бўлгунча Қоработир Зухражоннинг кўшкина бориб, кўл ковуштириб унга салом берди ва отасининг Зухрани унга бағишлаганини аён этди. Бу сўздан Зухра кизнинг юрагина ўт тушиб, Қоработирга ғазаб билан айтдики: -Эй Қоработир! Гавҳарни итнинг бўйнига таксанг, гавҳар ҳам йиғлар ит ҳам. Сен ким мен ким? Накора

аҳмоқ одамки, биздан сўрамасдан иккимизнинг ўртамизда сулҳ-никоҳ боғласа.

Гўёки заъфаронни эшакнинг олдига тўккандай бўлур. Бор, йўқол, кўзимга кўринма!-деб бир абёт айтди:

*Кетгил мундин, қорачўмоқ,
Мен сенинг ёринг эмасман.
Санга “бердим” деган аҳмоқ!
Мен сенинг ёринг эмасман.*

*Бир қарга сан “хор” ичинда,
Ошиқ бўлган зор ичинда,
Сайр этар гулзор ичинда,
Севар гулзоринг эмасман.*

*Бир ошиқ бечора бўлсанг,
Мени деб оввора бўлсанг,
Агар гавҳарпора бўлсанг,
Мен харидоринг эмасман,*

*Бугун отамга ағёрман,
Хар зулм ичинда борман,
Тоҳир деб хаста-беморман,
Сенинг беморинг эмасман.*

*Отам зулм этди бошима,
Раҳм этмади кўз ёшима,
Дилбарим келар қошима,
Сенинг дилдоринг эмасман.*

*Менинг ошиқлигим ҳақдир,
Инкор айлаган аҳмоқдир,
Менда бир мақсадинг йўқдир,
Ҳеч қилар коринг эмасман.*

*Фидо бўлмам фидо бўлсанг,
Хавасинг кўп жудо бўлсанг,
Зухра деяр, гадо бўлсанг,
Мен сабабкоринг эмасман.*

Алкисса, Зухражон сўзини тамом этгандан сўнг Қоработир бир оғиз сўз айтиб билмасдан, унга кўл ҳам теккизиб билмасдан, масҳара бўлиб, уйига кайтди. Шундан сўнг Зухражон ёкасини йиртиб: “Эй

Худойим! “ Тохиржондан дарак бер, ё бу жонимни ол. Сендай улуғ зотнинг Тохиржонни келтирмакка ёки шу золим Қоработирнинг жонини олмоқликка кучинг етмасми? Ҳар бир иш сенинг ихтиёринг билан бўлса деб Тохиржоннинг ҳажринда беҳуш бўлиб йиқилди. Бир замонлардан сўнг хушига келиб, Гулзода деган канизига қараб:-Дунёнинг зийнати, давлати менга керак эмас. Сен буларни ташқари чиқариб, фақир – фуқароларга сарф эт, -деб ҳазинанинг қалитини берди.

Зухранинг йиғламоқдан ўзга иши бўлмади. У Тохиржонни ёд этиб, мажнуни девона бўлиб, оху-фарёд этиб юрар эрди. “Эй Тохиржон, сен ё ўзга бир ерга мубтало бўлдинг, ё бир балога дуч бўлдинг, мени ёд этмадинг, кўнглимни обод этмадинг.

Мен зору гирёнинг бўлиб келдим. Ишқингда девона бўлдим. Балки сен бирорта хуру-парилар билан даврон суриб, боғу-боғчасида сайрон этиб юргандирсан.

Мен сенсиз ожиз қолиб, юзларим заъфарондай сарғайиб, ўлар ҳолга етишдим. Сенинг билан сурган давру-давроним, бахтли онларим энди армон бўлди. Салтанатлар, тожу-давлат барбод бўлди, шакарлар захар, дўстлар ағёр бўлди. Кўзларим йўлингда интизор бўлдим... Ёридан айрилган бир бенаво, гулистонидан айрилган бир бодисабоман. Сенсиз бу кўшқлар, бу боғлар, саройлар кўзимга дўзахдан ҳам ёмон кўринар. Сенинг висолингга етмак, дийдорингга тўймоқ бормикан?”,-деб Зухра киз зор-зор йиғлаб, бир ғазал айтди:

*Сендан айри ман бедаво дарди ҳижрон қолмишам,
Ўлмайин қолдим бузун, ҳолимга ҳайрон қолмишам.*

*Барчалар ишрат тўнида кездилар сайрон аро,
Найлайин, зулмат аро ман зору-гирён қолмишам.*

*Ёрим йиғлар элга базм айларки даврон боғида,
Мен бузун хори мўғилон ичра сайрон қолмишам.*

*Телба кўнглим кўп ҳавас айлар ўшал дилдорини,
Дали саргардон бўлиб, саргашта инсон қолмишам.*

*Подшоҳи хусн эрдим, тахтим аро султон эрдим,
Тахту-тоқсим сел йиқитди мунда меҳмон қолмишам.*

*Булбулим учди буқун, азм этди ҳижрон боғина,
Мен ҳазонли гулшан ичра бағри бирён қолмишам.*

*Ёр ағёр ила ёр бўлдимки, ёрини тарк этиб,
Мен ки тарк айлай десам, найлайки, бежсон қолмишам .*

*Зухра дер, ёр –булбулим учди хазонга богидан,
Оташи ҳижрон элинда айлаб афгон қолмишам.*

Алкисса, Зухражон сўзини тамоm этди. Канизлари бунинг йигламокина токат килиб билмай, йиглаб, “Бир соз-сухбат этайлик, балки Зухра кизнинг кўнгли очилгай”,-деб маслахат этишдилар ва Зухранинг ёнига келиб:-Сен йиғи-сигингни кўйсанг ва бизга рухсат берсанг, биз соз –сухбат бошласак, - деб ёлвордилар. Зухра киз рухсат берди. Канизлар соз- сухбат, улуғ мажлис килдилар. Зухранинг чехраси бир оз очилгандай бўлди. Шу ўтиришда гафлат уйқусига кетди. Шунда канизлар, маслахат килдилар. Зухражоннинг кайғу-хасрати бироз чекинган вақтида бош-оёк кийим- бошларини олиб, таомини еб, бошига шундай иш тушган вақти бўлса, чорасини топмасак, нон ёгиси бўлдикимиздур”,- дейишдилар. Ул вақтда Гавхар:

- Агар Тохирни келтирмасак, Зухранинг дардига мундин бошка чора йўқдур,- деди. Шунда бошка канизлар:-Сен ҳаммамизнинг саркамизсан. Бу ишнинг чорасини сендан бошка топа билмас, - дедилар. Гавхар: - Мен бу ишнинг чорасини топарман. Эрта тонг билан туриб, Зухранинг хазинасидан бир оз тилло- кумуш олиб, каландар эшигига кириб, шаҳарма- шаҳар кезиб, Тохирни излаб, каярда бўлсада, топиб келтирарман. Агар топмасам ўзим ҳам қайтиб келмасман. Иншооллох албатта топарман, деди. Гавхар киз ўн тўрт ёшли, камола етган, узун бўйли, сарви бўйли, гўзал бир киз эрди. У қўлига кўзгу ойнани олиб, юзини кўрганда, ўз-хуснига ўзи хайрон қолиб “Мен ўн тўрт кечалик ой мисоли чиройлидурман”, деб ўйлар эрди.

Канизлар:-Эй Гавхар, сен бу маслахатни маъкул кўрган бўлсанг, Зухрани уйғотайлик, дедилар. Гавхаржон:-Мен бошимни Зухрага садақа этарман, деганидан сўнг Зухражонни уйғотдилар.

Зухражон оху-фарёд этиб йиглаб турди. Канизлар килган маслахатларини унга баён этдилар. Зухражон хаяжонланиб ҳам ўтириб, ҳам туриб, Гавхарнинг бўйнидан кучоклаб:-Сенга ок йўк бўлсин! Тохиржонни кўрсанг менинг аҳволимни бир-бир айт. Агар тирик бўлса ўзини, ўлиб кетган бўлса танидан бир нишона келтирарсан ва айтарсанки: “Ошик бўлган одам зулм кўрмаклиги бегумондур. Боғ ичида олма норим камолга келибдир. Золим Қоработир хар кун келиб, олма – норимдан юлажак бўлиб, юз-минг кайғу-хасратда кўёдир. Мен боғимнинг дарвозасига қоровул кўйиб, ором оларман. Шохнинг зулми оғир келиб, золим Қоработир менга қўлини етиражак бўлса, ўзимни ўлдирарман деб кўрқарман. Тохиржон мунигдин ор-номусга, хиёнатга қолмасин! “-деб йиғлади. Гавхар киз:-Агар Тохирни келтирмасам, номард бўлай,-деб ахд килди.

Шундан сўнг Гавхарни юбормоқ учун, йўл анжомини хозирлаб, унга каландар либосини кийдириб, бир хуржун тилло билан нортаюга

миндириб, Зухра киз канизлари билан кайтдилар. Тохирни жуда соғиниб, бир ғазал айтди:

*Гавҳаржон сен кетсанг ёр сўрогина,
Борсанг Зухра ёринг омон дегайсан.
Сени дейиб ўтлар тушиб қалбина,
Бағри бирён кўкси гирён дегайсан.*

*Ёр дейиб йиғлади қанча айёми,
Дилинда ёр деган орзу каломи,
Ҳажрингда юборди сенга саломи,
Кундан кунга ҳоли ёмон дегайсан.*

*Гоҳи телба каби термулиб туриб,
Гоҳи етимлардек бўйнини буриб,
Гоҳо хасталардек ранги саргайиб,
Узатди ёнимда нолон –дегайсан.*

*Рақиблар ўт солди ширин жонина,
Душман хушвақт бўлиб сизмас тўнина,
Висол истаб Зухражоннинг ёнина,
Қоработир бермас омон дегайсан.*

*Ошиқ бўлган ширин жоннан кечмасми?
Ёрни сўйган ёр лабиннан ичмасму?
Кўрқарму ўлимдан, ёрни қўчмасму?
Зорланиб, зорланиб гирён дегайсан.*

*Сўзимни айт, диққат қилсин сўзима,
Қора чексун Бобоҳоннинг юзина,
Шоҳ ғазаб айлайиб якка қизина,
Қилди ул қорага нишон дегайсан.*

*Борсанг Тохирга де: тездан-тез келсин!
Вақтимнинг танглигин сўзимдан билсин,
Толеи терс бўлса Зухра найласин,
Зухра қизнинг бахти талон дегайсан.*

Алқисса, Зухра киз сўзини тамом этгандан сўнг Гавҳаржонни йилмояға миндириб, жиловини қўлиға ушлаб боғдан ташқариға чикдилар. Яна бироз зару-зарбобдан, лаъли жавҳардан юклаб: “Ҳар ерда факиру-фуқаро, етим-есирлар бўлса, бу тилло-гавҳарларни Тохиржоннинг бошининг садакаси учун сарф этарсан. Зора, шу садакаларинг

кабул бўлиб Тохиржон топилса”,-деб Зухражон йиглаб, Гавхарга топширди. Сўнгра:-Қайси шахарга борсанг, шу юртнинг эгалари бўлгон хукмдорлар билан яқин бўлғил. Улар хар ердан хабарли бўларлар ва бошингга иш тушса осон хал бўлар. Агар Тохирнинг ўзини кўрсанг ё хабар эшитсанг айтғилки: “Дархол етиб келсин”, -деб Гавхарни шахардан ярим манзилгача узатиб борди. Шул замонда Воҳид деган бир каландар бор эрди. Ул Шаҳрижон отлиғ бир кизга ошик бўлиб, унинг хасратида куйиб, маст бўлиб, шахарма-шахар, кўчама-кўча сўроглаб кезар эрди. Шул каландар буларга дучор бўлди. У айтдики: -Эй Зухражон, сайил муборак бўлсин. Сен бу ерларда не сабабдан юрибсан,- деди. Зухражон жавоб бермасдан тўғри ўтиб кетаверди. Шунда Воҳид каландар Зухранинг олдига ўтиб, бош эгиб салом берди ва айтдики:-Эй ошикларнинг подшоси! Дарди-сирингни менга айт деб йиглаб ёлворди. Зухра киз кетиб бораётирган ерида тўхтаб: -Эй девона –каландар, бу йил етти йил бўлибдирки раҳм этиб, мунигдин этиб аҳволимни сўрог он одам бўлмади. Сен нақора раҳм-шафқатли, меҳрибон одамсанки, мендан хабар сўрайсан,-деди. Шунда Воҳид каландар: -“Зар каддини заргар билар”-дейибдурлар. Агар сен менга аҳволингни баён этмасанг мен ўзимни ҳалок этарман, деб йўлига равона бўлмоқ билан бўлаверди. Шунда Зухражон кўзидан конли ёш тўкиб: -Эй каландар! Сен ҳам менинг учун хасрат чекма. Ҳар не ғам чексам, ўзим чекайин. Аммо мендан хабар сўрсанг, хабаримни берайин-деб зор-зор йиглаб бир ғазал айтди:

*Воҳид мендан хабар сўрсанг,
Бир ёр учун саргардонман.
Кошки ёрдан хабар берсанг,
Дилдор учун саргардонман.*

*Саргайиб сўлди гул юзим,
Заҳар бўлди ширин сўзим,
Тоҳир кетди, қолдим ўзим,
Озор учун саргардонман.*

*Кўрсам ёрнинг қадди бўйин,
Ҳақ муяссар қилса рўйин,
Ғам олибдур қалбим уйин,
Ғамхўр учун саргардонман.*

*Вайрон бўлсун тожу-тахтим,
Ёрни деб юрагим ёқдим,
Ғафлатдан уйгонмас бахтим,
Бемор учун саргардонман.*

*Бозларда битган сунбулим,
Тар гунчадек тоза гулим,
Гулдан айрилгон булбулим,
Гулзор учун саргардонман.*

*Етти йил дарёда оққан,
Шум толеим айро солгон,
Зухра дейиб багрин ёққан,
Ул нор учун саргардонман.*

*Келди айролик лашкари,
Мен найлайин сийму-зари,
Ёра гундаргил Гавҳари,
Ул ёр учун саргардонман.*

*Сиз айб этманг Зухрани,
Кўзларман мен Тоҳиржонни,
Найларман ёхти жаҳонни,
Дийдор учун саргардонман.*

Алкисса, Зухражон сўзини тамом этди. Воҳид каландар: -Эй Зухражон! Бир оз сабр эт, сенга бир арзим бор, истасанг айттайин!-деди. Зухражон:- Айт, не арзинг бор!- деди. Шунда Воҳид девона:- Гавҳаржон бир кимматбаҳо тошдур, унга ҳамма одам харидордур. Гавҳарнинг сиртини ҳар зот билан безасанг ҳам ичидан маълум бўлар.

Агарда сиз Гавҳар кизни каландар сифатида узоқ юртларга юборсангиз йўлда не кўп карокчилар кўп, улар буни тутарлар. Албатта, Гавҳар ҳар кимнинг қўлига тушса, бўйнуга тумор этиб такарлар, сенинг хизматинг ҳам битмас, Гавҳар қиздан ҳам айриларсан. Агарда сўзимни қабул этсанг, шул хизматингни Гавҳар кизга эмас менга топширсанг, шул хизматингни мен битирарман. Менинг аслимни сўрсанг, менинг ўзим афгоннинг Қобул шаҳридан бўларман. Мен ҳам Тоҳир янглиг бир дали каландарман. Бағдолда Шаҳрижон деган кизга ошикман. Каландарнинг ҳолини каландар биледи. Мен эр киши бўлганим учун ҳеч ким менга қўл ҳам, тил ҳам тегдириб билмас. Сенинг шу ишингни мен битирурман, мендан бошқа битириб билмас. Гавҳаржон сен билан боғларни сайр этмакни биледи, холос,- деди.

Шунда Зухражон: -Мен бир толе юз ўгирган одамман. Сен ҳам ваъда бериб, яна бир шаҳарда бир кизга дуч бўлиб, мени ёдингдан чиқарарсан, деб кўркаман, -деди. Воҳид айтдики:-Эй Зухражон, иккаламизнинг орамизда Худонинг улуғ отидан аҳд бўлсин.

Мен Тоҳирни топиб сенинг олдингга олиб келмагунча ором олмасман, -деди. Бу сўз Зухражон ва Гавҳар кизга маъкул тушиди. Улар

маслахатлашиб Гавхарни қайтариб, Воҳидни юбормоқчи бўлдилар. Зухражон Воҳид каландарга беҳад тиллалар бериб, йилмойани ҳам топшириб: -Эй каландар! Шариатда шарм йўқ. Менинг олмаю-норим камола келибдур, мунда золим Қоработир харидор бўлиб, хар кун келур. Аммо бир бахоналар билан ўзимни сақларман. Агарда мева пишиб ўтлашиб кетса, тулки-шоғоллар пайхон этиб зоя этар. Шунинг учун Тохиржон тез етиб келсин,-деб Воҳидга оқ фотиҳа бериб, зор-зор, чун абри навбахор йиглаб бир ғазал айтди:

*Воҳид кетар бўлсанг мундин,
• Жоним суйган жонни гатир,
Ёрим нечун келмас андин,
Ўйим зиёда кун-кундин,
Ширин жоним чиқар тандин,
Пинҳон сирим йўқдир сандин,
Сен ҳам ал кўтарма мандин,
Ал кўтармам бу ватандин,
Ўлдим айролиқ дардиндин,
Дардима дармонни гатир.*

*Менинг учун ёниб – куйган,
Ғуллогин ҳар ёна ёйган,
Чин ҳақиқат дўстман деган,
Ишқнинг сариштасин еган,
Ҳар кима бир сирин деган,
Юрагимда доғлар қўйган,
Қошимда зар - зарбоф кийган,
Рақиб дийдориннан тўйган,
Ёнар ўтима сув қуйган,
Ёлгончида кўнглим суйган,
Уйгон, қора бахтим, уйгон!
Туганмас давронни гатир.*

*Кўнглим талвас этар ёрни,
Мавж урар ишқнинг бозори,
Камол топмиш олма - нори,
Булбулим йўқ қилса зори,
Кўринса ёрнинг дийдори,
Дийдорининг харидори,
Садақа дунёнинг бари.
Инжадур ғуллогин тори,
Ошиқнинг номуси ори,
Бу кун эди йилдан бари,*

*Корим ёрнинг охи зори,
Ул чашми гирёни гатир.*

*Ғам дарёсина зарқ бўлгон,
Шоҳ жсонина газаб қилгон,
Севар ёриндин айрилгон,
Мажнундек девона бўлгон,
Лайли каби багрин тилган,
Ишқнинг тигин жсона чолгон,
Гул мангзи сарғайиб - сўлган,
Дарагин билмас ҳеч келган,
Ишрати йўқ бизнинг билан,
Билмам тирикми ё ўлган,
Бизнинг билан ваъда қилган,
Ул аҳди ёлгонни гатир.*

*Ёрим анда ақли ҳайрон,
Кўзларим йўлинда гирён,
Фалақдин чоки гирибон,
Юрагим қон, бағрим бирён,
Богларим қолди бесайрон,
Ёрим қанда чекар армон,
Ошиқлардин ўтти даврон,
Қарорим йўқ юзинг қўрмон,
Топмайин дардима дармон,
Ёқди мани рўзи ҳижрон,
Зухра дея, ман сарғардон,
Беақл нодонни гатир.*

Алкисса, Зухражон сўзини тамом этди. Воҳид:-Эй Зухражон, мен Тохирни қайси нишоналаридан таниб оларман? –деб сўради. Унда Зухра: - Ҳар шаҳарда ва калъага борсанг, оху- фиғон билан нола килиб “Ишқнинг элинда менинг каби куйган борму?” – деб зору- гирён қилсанг, санинг оху- нолангни эшитса, Тохиржон бир лаҳза ҳам сабр этиб туриб билмас. Ўзи ўрта бўйли, калам кошли, зарафшон кокилли, ишқ ўтига куйган зебо йигитдир, деди. Воҳид каландар оқ фетиҳа олиб, отини қўйиб йилмояга минди ва карвонга қўшилиб, қайдасан дарёнинг оёғи деб йўлга равона бўлди.

Воҳид бир неча манзил йўл юриб, тоғларни ошиб, чўллардан ўтиб охири катта бир шаҳарга етиб келди. Бу Бағдод шаҳри эрди. Қаландар бу шаҳарга кириб, кўчаларини, масжид-мадрасаларини айланиб, ҳам Тохиржонни сўраб, ҳам нолиш қилиб: “Бу шаҳарда менингдек ишқ ўтинда куйган дали-девона борму?”-деб бораверди. Аммо ҳеч кимдан

сас-самар чикмади. Воҳид бу шаҳардан ўзига дарддош топмасдан шаҳардан чиқиб саҳроларга равона бўлди. Йўлда катта бир бокка йўликди. Боғнинг теграсида ўтириб: “Эй ёронлар, менинг каби ишк йўлида гирён борму?”-деб нола қилди. Бу боғда бир неча шахзодалар, бекзодалар, сарой амалдорларининг болалари, соҳиблар сайр этиб юрар эрдилар. Буларнинг ичинда юрган бир зебо йигит-Тоҳирга Воҳиднинг кўзи тушиб:-Дўстлар, ишк элинда мендай бағри куйган борму?-деб зору-фарёд қилди. Бу сўз ҳалиги йигитнинг кулогига ёқиб тушди. У ёниндаги йигитларга:-Йигитлар! Сизлар бир оз тўхтаб турсангизлар. Мен ана шу одамнинг бориб хабарини бир олайин,-деб ҳалиги қаландарга қараб бир мухаммас айтди:

*Дилбаро, ёдинг билан сийнамда гам қон ўлди, кел!
Ҳасратингда бузилиб, ҳолим паришон ўлди, кел!
Жам бўлиб гам лашқари, дил ичра меҳмон ўлди кел!
Сен сабабли зори кўнглим шахри вайрон ўлди кел!
Ишқи ҳажерининг эсигарим лахта-лахта қон ўлди, кел!*

*Хар гула сайр айламанг, рухсори-боғинг бўлмаса,
Ким эрур ҳамдам манга, ҳижрони доғинг бўлмаса,
Шом эрур қундузларим, ҳусни-чирогинг бўлмаса,
Истагим қанду асал, ширин дудогинг бўлмаса,
Кўнгилда дунё боғи, боғи эҳсон ўлди, кел!*

*Сарви қад, рухсори хуш,сиймин бадан, гул юзли ёр,
Истадим ширин висолинг, дардга қолдим бешумор,
Самонинг анвари сан, ер юзинда лолазор,
Алмудом васлинг тилаб, тан ичра кўнглим беқарор,
Ёрни деб азёрдин маҳруми даврон ўлди, кел!*

*Қошларинг ёй, кипригинг ўқ, куйган бу эсонимга от,
Гар мени қатл айласа, улдур бу эсонима роҳат,
Лабларининг шарбатин тотган тонар доим ҳаёт,
Ошигин маъшуқ агар ўлдирса, бўлгай руҳи шод,
Раҳм қил етқур манга, сурати бежсо ўлди, кел!*

*Нозли ёр сайра чиқмиш, васфини айлайин баён,
Подшоҳи ҳусн эрур, бешак муслимадур аён,
Кокили сарв узри эсонга балойи-ногаҳон,
Туби бўйли, маҳвашим бўлгач назаримдан ниҳон,
Ҳар тараф бўй чекмади сарви хиромон ўлди, кел!*

*Тоҳир, ёд айларам шому саҳар ул маҳваши,
Айро солди, Зухражсондан бу фалакнинг гардиши,
Истарам дилдордин хабар келтирса бир киши,
Ҳажридан Қақнус каби сийнамга солиб оташи,
Ушбу ҳолими кўриб, кофир мусулмон ўлди, кел!*

Алкисса, Тоҳир сўзини тамом этди, Воҳид бу йигитнинг ҳасратли сўзидан Тоҳир эканин билиб, масти-мастона бўлиб, Тоҳирнинг қошига бориб бир ғазал айтди:

*Дўстлар, тақдир азал кўнглум аро эсо қилди ишқ,
Кунда юз меҳнат билан бошимни гавго қилди ишқ,*

*Дайди итлардай кезарман чор тарафга термулиб,
Нақди умрим ҳосилин бир дамда ёғмо қилди ишқ.*

*Қонли бағримни кабоб этди, солиб сийнамга доғ,
Лабларимни ташна, кўз ёшимни дарё қилди ишқ.*

*Йиғлабон, шу кўзларимдин ашк тўкилди, найлайин!
Кўзларимни кўр этиб, кўнглима бино қилди ишқ.*

*Кунда юз қатла ўларман ким, яна юз тирилиб,
Махрами-мавт ўлмушам, маҳруми дунё қилди ишқ.*

*Ҳижроннинг водийсинда, саргардон кезарман ночор,
Бошимга тош ёғдириб, ҳолимни расво қилди ишқ.*

*Ёрдан чекдим оёқ, бир дам фароғат бўлғали,
Кўнгул ичра эсо бўлиб, ёрни таманно қилди ишқ.*

*Бир париға бек бўлиб, келдим ки Тотор шаҳридин,
Ёр кўйинда бас они мажнуни шайдо қилди ишқ.*

*Ошиқ айтар Воҳид, ишқ йўлинда мардона бўл,
Ишрат уйин банд этиб, ҳасрат уйин во қилди ишқ.*

Алкисса, Воҳид каландар сўзини тамом этди. Шу вақтда Тоҳиржон келиб Воҳиддан хабар сўради. Воҳид ҳам жавоб берди. Тоҳиржон билан Воҳид каландарнинг савол-жавобли шеъри:

Тоҳир:

*Хабар бергил Воҳид, қайдан келарсан?
Не сабабдин тушдинг бизинг бу эсойга?*

*Ҳар онингда юз-минглаб оҳ урарсан,
Оҳинг ўққа манғзар қоматинг ёйга?*

Воҳид:

*Гаши айлайиб чиқдим Тотор юртидин,
Ўзим каби саргардонни изларман.
Эй шаҳзода, сўрсанг менинг дардимдан,
Дардим чўхдир, бир дармонни изларман.*

Тоҳир:

*Тотор деб сўзлаган тилингдан дўнам,
Сенданам ортиқроқ саргардон манам,
Алмудом бир қизнинг ишқинда ёнам,
Сочи тунга менғзар, юллари ойга.*

Воҳид:

*Чарх уриб кезарман соғу сўлларда,
Зухра юбормишидир, кўзи йўлларда,
Топмасам, дурманам улуг элларда,
Жисмим олиб кетган жонни изларман.*

Тоҳир:

*Воҳид, печун кўп оҳ чекиб сўзларсан?
Бир пинҳон сиринг бор, мендан гизларсан,
Қайси боғнинг боғбонини кўзларсан?
Ростин дегил, банда бўлсанг Худоя.*

Воҳид:

*Бир пари юборди, ўзи ул жойда,
Ҳижрон захрин ютар, кўлинда бода,
Шоҳнинг газибидин дали дарёда,
Оқиб кетган бенишонни кўзларман.*

Тоҳир:

*Булбуллар сайраюр ёрнинг боғинда,
Қизлар сайрон этиб кезган чоғинда,
Нечук қаландарсан ёр сўроғинда,
Ўтлар солдинг қалбим ичра сароя.*

Воҳид:

*Келтир дейиб, мени ундан юборди,
Оёғимдан ўпиб онча ёлборди,
Унга сен ёр дегил, вақтинг хуш эрди,
Ишқда куйган нотагонни кўзларман.*

Тоҳир:

*Тоҳир дея, келмагайдим жаҳона,
Зухранинг ҳажринда бўлдим девона,
Бугун бўлар менга охирзамона,
Гар етмасам унинг каби хўброя.*

Воҳид:

*Воҳид айтар, бошим солдим майдона,
Карбало итидай кездим ҳар ёна,
Шаҳри қизга ошиқ бўлиб зойибона,
Очилмаган тарғунчани изларман.*

Алкисса, Тохир: “Бу ҳам менинг каби бағрини ишққа ёккан қаландар эркан. Аммо азалдан гап борки, қаландар халқи ёлғончи бўлар. Ёлғон сўзлар, мени аввалгидан бадтар аҳволга солиб, ҳолимни хароб айламасин. Ул Зухрани кўрибму, кўрмабму, шуни билайин”,-деб туянинг жиловидан икки қўли билан товлаб тутиб:

-Эй ошиқларнинг шаҳаншоҳи! Ул аввало Худони, сўнгра ҳазрати пайғамбар расулиллоҳни ўртага қўйиб тўғрисини айт. Менинг ишқ хижронида куйган бағримни янада ёкма!-деб йиғлаб бир абёт айтди, қаландар ҳам жавоб берди.

Тохир:

*Воҳид тезда хабар бер саволимнинг жавобин,
Хабар бер, нозли ёрни сен не аҳволда кўрдинг?
Ўзимга ҳамроҳ этдим ёрнинг солган азобин,
Итларга шам қиларман куйган бағрим кабобин,
Хабар бер, нозли ёрни сен нечук ҳолда кўрдинг?*

Воҳид:

*Санга жавоб айлайин ёринг қилган саволин,
Мудом ёр деб йиғлаюр, мен шундай ҳолда кўрдим,
Наргис каби кўзидин оқдириб ашки-олин,
Ҳижрон шабинда истар, ёрнинг шамъи-жамолин,
Кеча-кундуз йиғлаюр мен бундай ҳолда кўрдим.*

Тохир:

*Маҳвашим фирозинда тоғу-тошни кезарман,
Мажнун каби саргардон, кўйинда дарбадарман,
Қақнусдек олов ютиб, оташга сайр этарман,
Бугун бу ҳолда, эрта кўр, не ҳолга етарман,
Хабар бер, нозли ёрни сен нечук ҳолда кўрдинг?*

Воҳид:

*Кўшкда тунлари бедор, чекдиги оху-зордур,
Сабрнинг уйин бузиб, алмудом беқарордур,
Кўз ёшининг рангидин гул юзи лолзордур,
Кўшики мисоли зиндон, жаҳон кўзина тордур,
Мен сенинг нозли ёринг, беқарор ҳолда кўрдим.*

Тохир:

*Гул юзини кўрмасам, ҳар ҳафтада, ҳар ойда,
Бу кўнглим тоқат қилмас мотамхона саройда,
Қайтмам ишқнинг йўлидин, чиқса жоним шу кўйда,*

*Кўрмасам Зухражоним, туробилмам бу жойда,
Хабар бер, нозли ёрни сен нечук ҳолда кўрдинг?*

Воҳид:

*Шоҳнинг қизи шаҳзода, кўйингда бир гарибдур,
Ҳажрингда заъфарондек гул юзи саргарибдур,
Ожиз жона оғир юк-ишқ ичра ким кўрибдур,
“Мақсадга етмадим..”-деб, тўрт ёнга телмурибдур,
Мен сенинг нозли ёринг бўйла аҳволда кўрдим.*

Тохир:

*Жопон учун жон чекиб, ширин жоним берурман,
Ёнида кўрсам ағёр, ўзим ўтга урурман,
Ёлғиз бошим йўлинда, хизматинда турурман,
Чин ошиқи дийдорман, ёр жамолин кўрурман,
Сен менинг нозли ёрим нечук аҳволда кўрдинг?*

Воҳид:

*Кеча-кундуз уйқу йўқ, кўшики устинда бедор,
Ситам ўқин отарлар дегра-дошинда ағёр,
Ёр саломин келтирдим, қошинда қилдим изҳор,
Лол бўлибдур тиллари сўзламас тўти гуфтор,
Ғам-аламга гарқ ўлмиш, бўйла аҳволда кўрдим.*

Тохир:

*Билмадим, ёр лабиндин қайси ташна қонибдур,
Булбул кетиб юртидин, зоглар келиб қўнибдур,
Оҳим етар осмона, бағримда ўт ёнибдур...*

Етти ошиқ ўтибдур, ким мендек ўртанибдур?

Тоҳир дер, Зухражонни сен нечук ҳолда кўрдинг?

Воҳид:

*Қизлар ичинда сархуш, ажсаб сарви-хиромон,
Ҳасратингда қон йиғлар гул юзли моҳитобон,
Устихонин кул этмиш айролиқ рўзи-ҳижрон,
Кўнглида юзминг армон, кўзлари хуни гирён,
Воҳид дер, Зухражонни, мен бўйла ҳолда кўрдим.*

Алқисса, Тоҳиржон билан Воҳид қаландар сўзларини тамом этдилар. Воҳид айтдики: -Эй йигит, агарда Тоҳир сен бўлсанг, мен Тотор вилоятининг сенга келган совчи бўлурман. Тотор вилоятининг кизларининг шаҳаншоҳи Зухражоннинг юраги қон, жигари бирён, дийдаси гирён, акли хайрон, боғлари бесайрон, ошуфтаи шадрон, кўшкни ўзина зиндон, иши афғон, чекдиги фиғон, душманлари додон, кўнгли аламда, кўзлари намда, хотири ғамда, жони ситамда, дунёдан кечиб, кеча-кундуз сенинг йўлинга қараб, сенинг орзуингладур. Золим Қоработир уни олмоқ ниятида Зухражоннинг устига кунда беш вақт келиб кетар. Аммо Зухражон ёлвориб-ёкариб, турли хил тадбирлар била

уни юборар. Ул Тотор вилоятинда бир мусофир янглиг кун кечирар. Агар кетар бўлсанг тез йўлга отлан. Агар кетмасанг, менинг рухсатимни бер, мен сенинг хабарингни тезда Зухражонга етказай,-деди.

Тохир бу кишининг Зухра томонидан жўнатилганини билиб, ўрnidан туриб кучоклашиб кўришди ва:-Зухрани ўз кўзинг билан кўрдингму, сўзини кулогинг била эшитдингму,-деб сўради. Вохид:-Бале, ўзини ҳам кўрдим, сўзини ҳам эшитдим. Сенинг учун бор дардини баён этди. Мана бу саломномани ҳам сен учун юборди,- деб унинг кўлига хат тутказди. Тохир хатни аввало кўзига суртиб, сўнгра очиб ўкиди, хатнинг мазмуни бул турур:

“Авалло бисмиллохи раҳмонирраҳим ва сўнгра Муҳаммад Мустафо алайҳиссаломга сано ва дуруд. Мен ишк ўтига куйган Зухра ғариб тарафидан олийжаноб Тохиржонимга, поки домонимга, ҳасратли сарви хиромонимга, муҳаббат мохитобонимга! Арзим шулду: Худойим сиз жаноби олийни ҳамма балои бадтарлардан омон саклаб, бир-биримизга адабий ковушмокни муяссар этгай. Сиз, мен ожизи нотавонни ҳасрат доғида ва хижрон зулмининг доғида ташлаб кетдингиз. Сиз кетгандан бери ҳар куним йилдек бўлиб, оху зоримдан Бобоҳон омонга келди ва кизим балоғат ёшига етибдур, деган ўйга келиб мени кўшин боши Қоработирга никоҳлаб бермокчи бўлди. Мен ҳам бу сўзни эшитиб, ўзимга уч марта ханжар урмокни ният қилдим. Аммо канизларим билиб қолиб, мени бу ишни қилишимга йўл бермадилар.

Бир куни Қоработир менинг боғимга пинхон келиб, учрашмокчи бўлди. Мен уни калтаклаб, ҳайдаб юбордим. Лекин ул ҳозирда ҳам менинг кўнглимни овлаш мақсадида келиб туради. Лекин мен гоҳида хийла билан, гоҳида қаҳр-ғазаб билан уни боғдан чиқариб юбораман. Менинг хавфим подшо билан унинг фикри бир куни бир жойдан чиқиб, менинг ҳолим забун бўлмасмикан, деган ўйдир. Шунинг учун ушбу хатни олган захоти ё мандан кечганлигингни билдир ёки келиб менга эғалик қил. Киши ошиқликда жабр-ситама чекар. Бир марта шох ғазабига дуч бўлдим деб, энди камолга етган гулзорни эгасиз қолдирмок гуноҳдир. Сўзим тамом, Худой таоло омонлик берсин”.

Тохир хатни ўқиб, беҳуш бўлиб йиқилди. Сўнгра ҳушига келиб:- Зухрани кўрган кўзларингдан айланайин, деб Вохиднинг оёғига бош қўйди. Тохирнинг юрагига ўт тушиб, ўтирган-турганини билмас, гўё ойнага тушган куёшнинг ёлкинидай ҳар ёкка чайқалар эрди.

Сўнг Тохир маслаҳат қилиб Вохидни мусофирлар қарвонсаройига олиб борди. Вохидни ул жойда қўйиб, унга хизмат айлаб, меҳмон қилди. Кейин:

-Эй шoхи Қаландар, сен бу жойда ўлтириб тур. Мен ҳам бу шаҳарда меҳмон эрурман, бориб шoҳдан рухсат тилаб қайтаман, деди.

Тохир Одилшoҳнинг ҳузурига бориб, бош эгиб салом берди.

Подшо алик олиб ўтиришга ижозат берди. Тохир:

-Эй Сулаймон салтанат, Искандар шавкат, шохим, азиз киблагохим, сизга икки оғиз сўзим бор деб, бир абёт айтди:

*Зухрайсоним манга салом юбормиш,
Шоҳим, мннго рухсат берар кунингдир.
Кўшикида йиғлайиб, беқарор эрмиш,
Шоҳим, манго рухсат берар кунингдур.*

*Мусофирам бул Бағдоднинг шаҳринда,
Ал мудом қуярман ишқнинг бағринда,
Кўзим қонда, лабим ҳижрон захринда,
Бугун манго рухсат берар кунингдур.*

*Ёрим анда йиғлар, мени келсин деб,
Келиб дол гарданга қўлин солсин деб,
Ёки Зухрайсондан жудо бўлсин деб,
Бугун манго рухсат берар кунингдур.*

*Мени кўп қийнамиш нозанин дилбар,
Ёрнинг ҳижронида қалбим саросар,
Дийдоринг тиларман то рўзи маҳшар,
Манго бугун рухсат берар кунингдур.*

*Бир қосид келтирмиш ёрнинг паёмин,
Кўз ёшидан ёзмиш ёрим саломин,
Ёд этмиш сабоқдош ўқиб каломин,
Тохир деяр, рухсат берар кунингдур.*

Тохир сўзини тамоm этди, шохнинг оёғига йиқилиб йиғлади. Шу ердаги барча кишилар ҳам йиғладилар, боргоҳ гўё ёсхонага дўнди. Шохнинг ҳам кўнгли бузилиб:

-Аввалдан сен билан ошно бўлмасак яхши эрди. “Ошно бўлиш осон, айрилиш мушкул”, деган нақл бор. Бу нақл чин экан, деди. Подшо яна бир ўй-фикр қилиб:

-Эй Тохиржон, бу мақсадингдан қайт, истасанг подшолигимни, кизимни ҳам сенга берайин,-деди.

-Агар рухсат қиласангиз бу йўлда ўлиб кетарман,-деди Тохир.

Шунда подшо:- Тохир, бошингни кўтар, қайси томонга кетсанг ҳам бобонг рухсат берур-деб бир абёт айтди:

*Шоҳ рухсат бермас деб ҳазар айлама,
Кетар бўлсанг узоқ йўллар сеники.
Аммо ўзга элни гузар айлама,
Шоҳнинг мулки, улус-эллер сеники.*

*Шамол эсар фасли баҳор чогида,
Гиёҳ унур туман бўлар тогида,
Сайрон этсанг шаҳри Бағдод богида,
Тар очилган тозағуллар сеники.*

*Беклар билан мажлис қурсанг май ичсанг,
Бағдодга бел боглаб ўзгадан кечсанг,
Соғу сўла сарфлаб, ҳар ёна сочсанг,
Шоҳнинг хазинаси, қуллар сеники.*

*Қадринг билган жойда кезсанг ҳам кечсанг,
Давлат барор бўлмас ҳар ёна кўчсанг,
Дол бедовлар миниб, хур қизлар қучсанг,
Узун бўйли инжа беллар сеники.*

*Одил шоҳ дер, менинг қадрим билмассан,
Қунда юз ёлборсам пандим олмассан,
Уларсан, кетарсан, қайтиб келмассан,
Қўзларингда қонли селлар сеники.*

Подшо сўзини тамом этиб:-Эй Тохиржон, мендан сенга рухсат, аммо етти йилдан бери сени тарбия этган, боккан энагангдан рухсат тила ҳамда сенга кўп вақт ҳамроҳ бўлган Моҳимжондан ҳам ижозат сўра, эндиликда бизга сени кўриш ё насиб қилар ё йўк, деди.

Тохир бул сўздан хушвақт бўлиб, хоним билан Моҳимжоннинг ёнига бориб, таъзим билан рухсат сўраб бир абёт айтди:

*Жоним онам, рухсат бергил ўглиннга,
Гашит айласин шаҳри Тотор юртина.
Муҳаббат шарбатин олиб қўлиннга,
Дуо айла, мен ғарибнинг дардина,*

*Севдигим замгиндир Тотор элинда,
Орзуим кўнглида, отим тилинда,
Бир телба нодонам ишқининг йўлинда,
Сигинмишам эранларнинг мардина.*

*Зухражсон солланса мен назар солсам,
Армонда қолурман кўрмайин ўлсам,
Зухранинг йўлида садпора бўлсам,
Мен ҳам тутғум таним тизи гардина.*

*Кул бўлсин, соврилсин суратим, жсоним,
Билмасин бир кимса ному нишоним,
Дилбарим қошинда тўкилсин қоним,
Қурбон ўлам ёрнинг оху сардина.*

*Тоҳир деяр, раҳм айлагил бу ҳола,
Ташина қулинг қондир баҳри висола,
Дилим наво истар юзда минг нола,
Кулоқ сол, кўнглимининг оху сардина.*

Алкисса Тоҳир бу сўзни тамом этди. Ундан кейин Моҳимжоннинг энагаси Тоҳирнинг бу сўзларига қаҳри келиб бир абёт айтди. Тоҳир ва Моҳим унга жавоб бердилар.

Энага:

*Кетарман деб, биздан рухсат тиларсан,
Бел боғлабсан Зухражсоннинг йўлини.
Бахти қаро нотавонни найларсан,
Раҳм этмайсан Моҳимжоннинг ҳолини.*

Моҳим:

*Тоҳиримга бундай сўзлар демагил,
Борсин, келсин мақсад этган жойина.
Куйсам мен куйайин, Тоҳир куймасин,
Мен бугун ботмишам гамнинг лойина.*

Тоҳиржон:

*Зухра жсонимдир, Моҳимжон жоним,
Йиглама Моҳимжон, кетсам келарман.
Нечук тарк этарман сен меҳрибоним,
Йиглама Моҳимжон, кетсам келарман.*

Энага:

*Жонин қурбон этди Моҳимжон санго,
Ҳеч парво қилмадинг сен боқмай анго,
Оғзидан ўт чиқар, кулоқ тут манго,
Назар айла кўздан оққан селина.*

Моҳим:

*Кечмишам дунёда сим ила зардан,
Ёшим оқдирарман бу чаши тардан,
Зухра деб Тоҳирим кетсанг бу ердан,
Боқмасман дунёнинг куну ойина.*

Тохир:

*Бошима тушубдур айрилиқ кун,
Сенга фидо қилдим эсон ила танни,
Рози бўл Бобохон ўлдирса мани,
Йиглама Моҳимэсон, кетсам келарман.*

Энага:

*Моҳим санго бўлди дарёда раҳбар,
Сандиқдан чиқарди келди деб дилбар,
Бағрида доғ кўйдинг то рўзи-маҳшар,
Фаҳм этмади сен маккорнинг олина.*

Моҳим:

*Сандиқдан чиқардим манго ёр деди,
Яна сўрсам гайри ёрим бор деди,
Тотор қизларина кўзим зор деди,
Ул кун қайғу тушди кўнглим уйина.*

Тохир:

*Бири товус, бири қўлнинг сўнаси,
Ёқди мени икки қизнинг ноласи,
Рухсат берсин Моҳимэсоннинг энаси,
Йиглама севгилим, кетсам келарман.*

Энага:

*Моҳим билан беш кун ўйнаб-қулмадинг,
Илтифотлар била назар солмадинг,
Сенга кўнгил берди, кўнглин олмадинг,
Нечун келдинг, шаҳри Бағдод элина?*

Моҳим:

*Гул юзинг кўрмакка кўнглим ҳавасдир,
Бевафога жафо чекмак абасдир,
Зухра даврон сурса бизларга басдир,
Биз беш кун қувондик қадди бўйина.*

Тохир:

*Вой гамзанг ўлдирди, бундай сўз қурма,
Тиг била ўлдиргил, сўз била урма,
Ноз била ёндирма, қошларинг бурма,
Нозлим гамгин бўлма, кетсам келарман.*

Энага:

*Хоним деяр рухсат берайин, болам,
Оҳимдан ўртанар бу кулли олам,
Моҳим билан йиглаб мен бунда қолам,
Қачон сайр этарсан Бағдод элина?*

Моҳим:

*Моҳим деяр, алиф қаддим букилди,
Рақиб сози шодиёна қоқилди,*

*Йўлинг қараб кўзим нури тўкилди,
Аввал нега тўидинг ишқининг йўлина?*

Тоҳир:

*Тоҳир деяр севдим икки парини,
Тоторда Зухражон, Бағдодда сени,
Ўзингни озорлаб, йиғлатма мени,
Рухсат бер Моҳимжон, кетсам келарман.*

Алқисса, савол-жавоблар тамом бўлди. Шунда энага: -Эй Тоҳиржон! Қайда бўлсанг, омон бўл! Мендан сенга рухсат. Сен мени чиккисиз дардга қўйдинг. Қизим сендан вафо ўрнига жафо кўрди, деди. Бу сўздан кейин Моҳимжон: -Эй эна, Тоҳиржонимга бундай сўзларни айтма, у мусофир киши, мусофир одамнинг кўнгли нозик бўлади. Мен унинг жафосини ҳам вафо ўрнида кўрарман. Умримни Тоҳиржонга бағишлаганман. Мен анча вақт бирга бўлиб унинг висолидан баҳраманд бўлдим. Энди висолнинг хижрон даври келди. Ҳар қандай роҳат азобдан кейин етиб келади. Шу вақтда Тоҳир чусту чобук ўрнидан туриб Моҳимга таъзим бажо қилди. Шундан кейин Моҳим ҳазинага кириб, Тоҳиржонга шоҳона либослар кийдирди, бошига мурассаъ тож, белига ханжар такиб, устига соябон тутди. Шу ҳолда Тоҳирга бокиб, унинг гўзал комагини кўриб, беҳуш бўлиб йиқилди. Канизлар юзига гулоб сепдилар. Бир соатдан сўнг боз ҳушига келди.

-Эй нури дийдам, сени бу зебу зийнат оғушида яна бир кўришни Худо муяссар қилармикан,-деб зор йиғлади.

Подшоҳ ҳазинасида қадимдан бери бир қўшбоғ бор эрди. Ул қўшбоғни Сулаймоннинг хотини Билқис жин подшоларига буюриб тўқитган эрди. Қўшбоғ тилсимли бўлиб, уни ким белига боғласа, юз йил саёҳат этса-да, чарчамас ва мудом йиғирма беш яшар кишидек киефасини йўқотмас эрди. Бу қўшбоғни Одил шоҳ ўғил фарзанди йўқлиги учун кенжа кизи Моҳимжонга совға қилган эрди. Моҳимжон қўшбоғни чиқариб Тоҳирнинг белига боғлади ва унинг бўйнига қўлини солиб зор-зор йиғлади. Тоҳирнинг қўлида Зухранинг исми ёзилган бир узук бор бўлиб, уни Тоҳир дарёга ташланиши олдидан Зухра эсдалик учун берган эди. Бу узукка бокиб Моҳимжон:

-Эй Тоҳиржон, шу узук сен ва Зухрадан менга ёдгор бўлиб қолсин. Ҳар вақт сени кўнглим истаса, унга бокиб, сени кўргандек бўлиб, кўнглим тасалли топар,-деди. Тоҳир бунга рози бўлди. Шундан сўнг Моҳим ҳазинадан бир хуржун тилло келтириб, уни бир йилмояга юклаб, Тоҳирни устига миндириб, бир жиловиди ўзи, иккинчи жиловиди энагаси, ёнларида қирқ канизлари билан юриб:

-Эй Тоҳиржон, азиз умримни сен учун барбод қилдим, шоҳ кизи билан айш-ишрат қилсанг, мен бечорани ҳам унутмагил,-деб йиғлади, шунда энага ва канизлар ҳам йиғлашдилар ва Тоҳирга рухсат бердилар.

*Моҳим ҳижрон ўтида қоврилиб, бир газал айтди:
Эй Тоҳирим, кетсанг Тотор юртина,
Бор, Тоҳирим, соғ бор, омон келгайсан?
Дуо айла мен ғарибнинг дардина,
Жон Тоҳирим, соғ бор, омон келгайсан!*

*Мундин кетсанг узоқ йўлларга тушиб,
Анча-мунча баланд тоғлардан ошиб,
Зухражсонга соғ-саломат қовушиб,
Бор, Тоҳиржон, соғ бор, омон келгайсан!*

*Фурқатдан сўлдирма гулу рухсоринг,
Пирлар мадад берсин, Ҳақ бўлсин ёринг,
Яна тезда насиб этсин дийдоринг,
Бор, Тоҳиржон, соғ бор, омон келгайсан!*

*Ўтди висол, келди айрилиқ куни,
Кўнглимнинг хушлиги, кўзим равшани,
Ёруғ дунём гумон этардим сани,
Бор, Тоҳирим, соғ бор, омон келгайсан!*

*Қулоқ солиб эшит менинг бу сўзим,
Ўзгани кўзласам, кўр бўлсин кўзим,
Мудом сенсиз сариқ бўлар гул юзим,
Бор, Тоҳирим, соғ бор, омон келгайсан!*

*Мен нечук чекарман бу ёвуз дарди,
Бугун ҳаром бўлди Бағдоднинг юрти,
Моҳимжон қошингда рухсатин берди,
Бор, Тоҳирим, соғ бор, омон келгайсан!*

Моҳим сўзини тамом этиб, йилмоянинг жиловидан ушлаб борар эрди. Тоҳирни Моҳимнинг ёнида бўлса Зухранинг, Зухранинг ёнида бўлса Моҳимнинг ҳижрон азоби кийнаб ёвуз дардга айланди. Ул не киларин билмай ҳайрон саросима бўлиб, Зухра томонга бир, Моҳим томонга бир боқиб, юрагига ўт тушиб, бағри бирён, дийдаси гирён бўлиб, эс-хушини йўқотди. Моҳимжон ҳам бағрида тош, кўзида ёш, юрагида армон билан: “Дардимга дармон эрдинг, энди не килиб сенсиз ҳаёт кечирарман”, деб йиғлар эрди. Шунда Тоҳирнинг кўзи Моҳимга тушиб, унга тасалли бериб бир сўз деди:

*Тоторда Зухражон, Бағдодда Моҳим,
Кўзларимнинг оқу қароси қизлар.
Тозларни ёндирар бу чеккан оҳим,
Битмас сийналарнинг яроси қизлар.*

*Зухра деб сўзласам мен бағри бирён,
Моҳимжоним йиғлар, юраги гирён,
Икки қизнинг орасида саргардон,
Ёқди мени ишқнинг ҳавоси қизлар.*

*Бири тарлон каби боқар ҳар ёна,
Бири зулфин тарар, қўлида шона,
Иккиси бир бўлиб ўт солди жона,
Ёқди мени ишқнинг савдоси қизлар.*

*Бириси қиймирар, бири қош қоқар,
Бири куёш, бири ой бўлиб боқар,
Бириси сув сепар, бириси ёқар,
Жонимнинг офати, балоси қизлар.*

*Моҳимжон тўлган ой, шуъласин солар,
Зухражон ошиқнинг кўнглини олар,
Бирига юзлансам бириси қолар,
Жисмимда жонимнинг қалъаси қизлар.*

*Бири ой, бири кун ето билмасман,
Икковин бир қўлда туто билмасман,
Шакар лабларидан дото билмасман,
Мисоли қўлларнинг сўноси қизлар.*

*Ҳеч кимса куймасин куйган ўтима,
Арзимни айтарман паризодима,
Кеча-кундуз мудом тушар ёдима,
Тоҳирнинг дилининг саноси қизлар.*

Алқисса, Тоҳир сўзини тамом этди. Улуғу кичик жам бўлиб шаҳардан ташқари чикдилар. Шу боришда Тоҳир ишқдан маст бўлиб, яна айрилиқ дардидин куйиб бехол бўлиб йиқилди. Шул вақтда Одилшоҳга Тоҳир ўзга элга кетиб бораётир, Моҳим у минган йилмоянинг жиловини тутиб бораётир, деб хабар бердилар. Подшо бу хабарни эшитиб, вазирлари, аркони давлати билан келиб, Тоҳирнинг бошини тиззасига олиб: -Эй Тоҳиржон! Бугун биздан айрилиб, Тоторга кетмоқ истарсан, аммо сен бизнинг юрагимиздан жой олгансан, мол-

мулк, шон-шавкат, от-асбоб, гул-сунбул, тўти қушлар керак бўлса ва инжа бел, бодом қабок, писта даҳон, мўрча миён керак бўлса-хаммаси бизда топилар. Моҳимжонни мунча хор-зорлик била оташи хижронга ташлама, деб кўп тавалло қилди. Шунда Тохир: -Давлатингиз кам бўлмасин! Менинг сиздан ҳеч бир норозилигим йўқ,- деб бир мухаммас айтди:

*Симу зар даркор эмасдур, симу рухсорим керак,
Тўти қушни найлайин, ул тўти гуфторим керак,
Гул керакмасдур манга, гулчеҳра гулзорим керак,
Сумбули урсин хазон, сунбул каби торим керак,
Ишқ аро Маъжун бўлиб мен, Лайлидай ёрим керак.*

*Моҳимим Боғи Эрам, мен эрамнинг булбули,
Зухражон шоҳи жаҳондур, мен ки шоҳнинг бир қули,
Икки дилбарнинг балосин қисмат этмиш аввали,
Бири найнинг шаққаридур, бири жаннатнинг гули,
Ойи рухсори била хуршиди ҳоварим керак.*

*Олди ақлим бир париваш ул моҳи ширин забон,
Яхшилардан яхшисан, мен ёмонлардан ёмон,
Қолмишам ҳайрону ҳайрон, фурқат ичра куйди жсон,
Бунда суйсам Моҳими, ул ерда йиғлар Зухражон,
Ишқ савдоси солан қизиқти бозорим керак.*

*Согиниб гилмон каби ҳар боқиши жсоним олон,
Гулшан ичра баллидур, сайр айласа қизлар билан,
Зулфларининг зийнати мушк бирла анбардин бўлон,
Боқиши ибo-билан сийнамга юз ўтлар солан,
Икки нарғис кўзлари, ноз бирла беморим керак.*

*Тохир айтар, орзу айларман ўшал дилдорими,
Зухра отли моҳи пайкар, кўзлари хунхорими,
Фоний дунё керакмас, кўрмасам ул ёрими,
Мен нечук тарк айлайин Моҳим-гули рухсорими,
Бунда Моҳим, анда Зухра зулфи шоморим керак.*

Тохир сўзини тамом этди. Подшо Тохирга рухсат берди. Шаҳарнинг барча кишилари уни узатиб қолдилар. Тохирни дўст-ёрлари кузатиб борар эрдилар. Булар бир неча йўл юриб кун охирида “Айрилиқ” деган кўшкка етдилар ва кечани шу ерда ўтказдилар. Тонг отди, Моҳимжон:-Тоҳиржонни келтиринглар, дийдорини бир кўрайин, деб канизларини юборди. Улар бу хабарни Тохиржонга етказдилар. Шунда Тохиржон шоҳона кийимларини кийиб, зарафшон кокилларини

орқага ташлаб, заррин гулпоқларини чеккасига қўйиб, Моҳимжоннинг хузурига борди. Моҳимнинг кўзи унга тушиб бир сўз айтди:

*Кел, Тоҳирим, бир дам кўрай жасолинг,
Сенинг дийдоринга муштоқ ўлибман.
Етди айрилигинг битди висолинг,
Сенинг дийдоринга муштоқ ўлибман.*

*Йиқилсин, юмрилсин бу фалак ношод,
Ўт олсин, туташсин етти самовот,
• Қулоқ қўй, қошингда қилайин фарёд,
Сенинг дийдоринга муштоқ ўлибман.*

*Тилларим шайдодир, қўнглим ҳавасдур,
Устихоним найдир, оҳим нафасдур,
Сенга Зухра мендек муштоқ эмасдур,
Сенинг дийдоринга муштоқ ўлибман.*

*Эй Тоҳирим, кетсанг бугун қошимдан,
Билмам не савдолар ўтар бошимдан,
Қора тошлар лаълга дўнар ёшимдан,
Сенинг дийдоринга муштоқ ўлибман.*

*Моҳим қиз дер, менга бу жсон керакмас,
Бу салтанат, тахти равон керакмас,
Менга сен кераксан, жаҳон керакмас,
Сенинг дийдоринга муштоқ ўлибман.*

Алқисса, Моҳимжон сўзини тамом қилди. Сўнгра бу кўшкдан кўчиб гарб томонга жўнадилар, бир неча йўллар юриб Канор шаҳрига етдилар. Тонг отди, Тоҳир:-Эй Моҳимжон, кузатган хамрох бўлмас, сенга ўз элинг, менга йўл муборак бўлсин, деб рухсат тилаб бир абёт айтди:

*Рухсат берсанг Моҳимжоним,
Етишсам шаҳри Тотора.
Юракда қолмас армоним,
Қўшилсам Зухра дилдора.*

*Қомати ёйдек эгилдим,
Магар ишқ остинда қолдим,
Мажнундек саргайиб сўлдим,
Ета билмай Лайли ёра.*

*Юрагим куйди ишқинда,
Кўнглим рақибнинг рашқинда,
Зухрам йиғлаюр кўшқинда,
Бу дардга топмайин чора.*

*Айрилдим қалам қошимдан,
Шуъла сочган қуёшимдан,
Бир қатра қонли ёшимдан,
Лаълга дўнар санги-хора.*

*Зухрамнинг дийдорин кўрсам,
Бориб боғларига кирсам,
Турли мевасидан терсам,
Кўлим етса олма-нора.*

*Моҳимжон севмишам сани,
Сўлмасин ҳуснинг гулшани,
Харидорсан олгил мани,
Ўзимни солдим бозора.*

*Зулфларинг манғзар сумбула,
Хуш келдингиз қизлар била,
Сен ҳам қайтгил кула-кула,
Тоҳир қолсин дарди зора.*

Тоҳир сўзини тамом этди ва икки пешини белига кистириб, дуторини бўйнига осиб зор-зор йиғлаб, оёғини узангига кўйиб йилмояга минди. Сўнгра Моҳимнинг юзига қараб: -Эй Моҳимжон, менга оқ йўл тилаб фотиҳа бер, деб кўлини кўтарди. Аммо Моҳимжондан жавоб бўлмади. Ул: -Эй Тохирим, сен мени ўлдириб кетгил, деди. Шунда унинг энагаси айтди: Эй Моҳимжон, сендан бошқа етти ошиқ ўтиб, битгаси ҳам муродига етмаган. Сен ҳам хақикий ошиқ бўлсанг Тоҳирга оқ фотиҳа бер, балки мақсадига етиб, сўнгра тангри таоло сенга ҳам мурувват қилар. Тоҳир сени норози этиб кетиб билмас, деди. Моҳим оқ уриб беҳуш йиқилди. Бироздан кейин хушига келиб: -Эй кўзимнинг равшани, юзимга бир раҳм қилиб назар сол, балки юрагимнинг ўти тасалли топар ва мендан рухсат бўлар, деди. Тоҳиржон кўзидан ёш оқизиб йилмоядан ўзини ташлаб, Моҳимни кучоғига олди ва беҳуш йиқилдилар. Канизлар улар устига чодир тикдилар. Улар бир кеча-кундуздан кейин боз хушига келдилар. Шунда Моҳим Тоҳирнинг бўйнига қўл солиб бир сўз айтди:

*Белинг боглаб тушсанг узоқ йўллари,
Йўл бошида қолган ёринг унутма.
Сайрон этсанг савсон сумбул гуллари,
Ишққа куйган навбахоринг унутма.*

*Бўйи бад кўшмагил, мушки анбара,
Мўзилон сепмагил, бўстонли ера,
Кўзинг тушса мендан ўзга дилбара,
Дол қоматли бу дилдоринг унутма.*

*Сен кетсанг қолурман мен мунда йицглаб,
Айрилиқ ўтига бағримни доглаб,
Ғайри бир дилбарга кўнгингни боглаб,
Кўнгли сенга боғли ёринг унутма.*

*Ҳокистарам, ошиқ бўлдим гавҳара,
Ишқинг тиги солди синамга яра,
Юсуф каби ўзинг солдинг бозора,
Зулайҳодек харидоринг унутма.*

*Мажнун каби бўлдим дали девона,
Мен Лайлиман, бошим солдим майдона,
Зухра билан машгул бўлсанг даврона,
Моҳим отли интизоринг унутма.*

Мохим сўзини тамом этди ва Тохирга рухсат берди. Тохир йўлга равона бўлиб, юзини ўгирганди Моҳимнинг танасига бир титратма тушди. Ул ойнанинг аксидай тўрт тарафга боқар, бетокат бўлиб, юзини юлиб, зулфларини паришон этиб, сочини ёйиб, ранги заъфарон бўлиб, ёқасини чок этиб, хижрон ўтида куйиб, холи забун, кўнгли вайрон бўлиб беҳуш йиқилди. Шул вақтда Тохир изига караса Моҳим тупрокка булғаниб ётибди. Ул қайтиб, Моҳимнинг боши учига келиб унинг бошини тиззасига олиб, уни юпатиб, бир мухаммас айтди:

*Нецук ўлурсан гамгин, бир турфа жонон сенсан,
Боғларда очилган гул ҳам сарви равон сенсан,
Кун кўзгусидай равшан бир гавҳари кон сенсан,
Дил мургини сайд этган сайёди замон сенсан,
Ақлим паришон этган бир офати эсон сенсан.*

*Куйингда қуюндекман гам даштида саргардон,
Ким кўрса жамолингни албатта бўлар ҳайрон,
Гул ишқида булбулнинг ишики эрур афгон,*

*Васл ичра куяр жони, ёдига тушса ҳижрон,
Булбулни ҳайрон этган гулгунча даҳон сенсан.*

*Ҳуснингки зиёд эрмиш боғ ичра қизил гулдан,
Овози хушамфозинг ўктам эрур булбулдан,
Зулфингни кўриб кўнглим ром айлади сунбулдан,
Орзуи висол айлаб, васфинг ёзарман тилдан,
Хушгоҳи кўнгиллارнинг ҳам шўҳи забон сенсан.*

*Матлуби кўнгили сенсан, гайрига назарим йўқ,
Ишқингда қадам қўйдим, куйингда гузарим йўқ,
Ҳар маҳвашининг васфини дostonда ёзарим йўқ,
Кел ўлдиру, кел тургиз, жон сендан озорим йўқ,
Чўх мурдани тиргизган руҳ баҳиши нишон сенсан.*

*Қалбимда маконингдур, кўнглимда дигар бўлмас,
Жонимни талаб қилсанг, жисмимда хабар бўлмас,
Булдур фалакнинг иши, гул бўлсанг самар бўлмас,
Бул фоний жаҳон ичра сендайки магар бўлмас,
Филмони беҳишт ўлса, кўнглимда гумон сенсан.*

*Кетсамки келарман тез, Моҳим манго зордур деб,
Ўпсамки яногингдан, тар олма, анордур деб,
Ҳолинга назар қилдим, хўб нақши нигордур деб,
Ҳар кишики баҳс этса, сендай гўзал бордур деб,
Ул мисли садаф эрмиш, бир дурри маржон сенсан.*

*Шому саҳар уйгонсам, кўнглимда сенинг ёдинг,
Ўзгага тушиб ишқинг, қолди манго фарёдинг,
Сийнамда адо бўлмас ҳар кунда ёққан ўтинг,
Найлайин висол илмин, дарс этмади устодинг,
Тоҳирбекни ўлдирган оқ қўллари қон сенсан.*

Тоҳир сўзини тамом этгандан сўнг Моҳим: -Эй Тоҳиржон, менга сен, сенинг соғлигинг керак. Токи сени яна кўргунча бу дунё менга зиндондур, деб зор йиғлади. Охири айтдики, -Тоҳиржон, сенга йўл, менга эл қутлуг бўлсин. Ул яна хайрлашиб бир газал айтди:

*Тоҳирим кетсанг йироқа,
Қутлуг бўлсин йўллар санго.
Қайдан айларман сўрога,
Фидо айлаб жонлар санго.*

*Ишим шум айрилиқ бўлди,
Дўстлар йиглаб, душман кулди,
Бағдод эли мунда қолди,
Ҳавас айлар эллар санго.*

*Мудом сени деб кезарман,
Суратинг дилда ёзарман,
Пиёлада қанд узарман,
Шаҳду шакар боллар санго.*

*Ёр бўйина қўл солсин деб,
Муродин ҳосил қилсин деб,
Бога сайрона келсин деб,
Ҳавас айлар гуллар санго.*

*Душман кўндур соғ-сўлингда,
Мудом кўзларим йўлингда,
Тақдирим сенинг қўлингда,
Омад тилар тиллар санго.*

*Анда йиғлатиб Зухрани,
Мунда қийнаб Моҳимжони,
Мажнуннинг қуйган майдони,
Раҳм айласин чўллар санго.*

Алқисса, Моҳимжон сўзини тамом қилди. Тоҳир йилмояга миниб, аллаёрлашиб:-Эй Моҳимжон бугун хижрон кунидир, яна дийдорлашиш насиб қилармикан, деб бир ғазал айтди:

*Кетарман Тотор элина,
Беклар, хонлар хушқол энди,
Бош қўймишам ёр йўлина,
Дўст-ёронлар, хуш қол энди.*

*Етти йил боқдинг, баъсардинг,
Сут ўрнига шакар бердинг,
Чин меҳрибоним сен эрддинг,
Жон знагам, хуш қол энди.*

*Ишиқ йўлида кўндир оҳим,
Кўзларим икки гувоҳим,
Қадрим билган гўзал шоҳим,
Одил бобом, хуш қол энди.*

*Мен кетарман Зухра ёра,
Найлайин бўлдим бечора,
Кўзи ёш, бағри юз пора,
Моҳим гулим, хуш қол энди.*

*Сизларсиз боғларнинг гули,
Учди гулидан булбули,
Бугун эсди хазон ели,
Қирқ канизлар, хуш қол энди.*

*Моҳимжоним бир арзим бор,
Ўзгага бўлмагил дилдор,
Бу сўзим унутма зинҳор,
Севар ёрим, хуш қол энди.*

*Тоҳир дер, кечманам сендан,
Сен ҳам қўл узмагил мендан,
Хабарим келар қирқ кундан,
Халойиқлар, хуш қол энди.*

Алкисса, Тоҳир сўзини тамом айлаб, йўлга равона бўлди. Барча кишилар шу ерда колсалар ҳам Моҳим Тоҳир билан анча манзилни бирга босди. Шунда Тоҳир унга қол жоним, деб бир абёт айтди:

*Кетар бўлдим Зухра қизнинг қошина,
Кулар юзли Моҳимжоним, қол энди.
Бошимни қўймишам ҳижрон тошина,
Ширин сўзли, зулфи торим, қол энди.*

*Қора кўзли, қалам қошли нигорим,
Баҳорим, бўстоним, гулим, гулзорим,
Сенсиз ҳеч бир эсойда етмас қарорим,
Жаллод кўзли навбаҳорим, қол энди.*

*Шамси қамар юзли, қоши ҳилолим,
Мен санга ошиқман, ўзинга маълум,
Мажнунман ишқингда, Лайли мисолим,
Қизил гулим, олма, норим, қол энди.*

*Бўйнинг буриб маълул бўлма, Моҳимжон,
Ширин жоним санга айлайин қурбон,
Тез келарман сенга айланар даврон,
Тўти сухан, хуш гуфторим, қол энди.*

*Мен ошиқман ишқим элга ошкора,
Ишқ тигидан юракларим юз пора,
Айрилиқ дардига топмадим чора,
Эшит менинг оху зорим, қол энди.*

*Тоҳир деяр, мудом йиглаб ўтарман,
Зухранинг ҳажрида қонлар ютарман,
Рухсат берсанг энди Тотор кетарман,
Ҳусни ганҷим, зулфи торим, қол энди.*

Алқисса, Тоҳир сўзини тамоm қилди. Аммо Моҳим ундан ажралмади. Мен ҳам сен билан бирга кетаман, деб бир сўз айтди:

*Сенсан кўнглимнинг хушгоҳи,
Қолманам, сендан қолманам,
Шайдо кўнглим сайлгоҳи,
Қолманам сендан қолманам.*

*Бағрим ёқди ишқинг дарди,
Севмишам сенингдек марди,
Хароб бўлсин Бағдод юрти,
Қолманам, сендан қолманам.*

*Мен ҳам борсам Зухражсона,
Истарам бўлсам ҳам хона,
Қўймагил, мени армона,
Қолманам, сендан қолманам.*

*Манго зиндондир бу ҷсаҳон,
Сенсиз манго бўлмас даврон,
Ёқар ҳардам рўзи ҳижрон,
Қолманам, сендан қолманам.*

*Моҳим деяр, ёндим бугун,
Сийнамададур доғи тугун,
Ўртар ҳижрон бўғим-бўғим,
Қолманам, сендан қолманам.*

Алқисса, Моҳим сўзини тамоm этди. Шул вақтда буларнинг изларида бир чанг пайдо бўлди. Моҳим бунни отасининг отликлари, деб ўйлади. Тоҳир жўнаб кетмоқчи бўлди. Аммо Моҳим ундан ажрала олмай яна бир ғазал айтди:

*Тоҳиржон қайда борурсан,
Раҳм эт, мен бунда бечора.
Зухранинг юзин кўрарсан,
Тез этишгил, бу диёра.*

*Хар ким сенга кўнгил боғлар,
Айрилиқ бағримни доғлар,
Тоторда Зухражон йиғлар,
Бағдодда Моҳим бечора.*

*Жойинг бор кўз қорасинда,
Кўлинг гавҳар порасинда,
Икки қизнинг орасинда,
Сен ҳам бўлмагил, овора.*

*Ишқ ўтига ёна –ёна,
Раҳминг келмасми бу жона,
Душман бўлиб Бобохона,
Яна чекилмагил дора.*

*Моҳим дер, кезам боғингда,
Гашит айласам ўтогингда,
Келмасанг, келар чоғингда,
Ўзимни қилгум юз пора.*

Бу сўздан кейин Моҳим зор йиғлаб Тохирга рухсат берди ва хайрлашиб қолди. Тохир Тоторга, Моҳим Бағдодга қараб кетди.

Тохир йилмояни миниб, гоҳ учиб, гоҳ кўниб борар эрди, лекин йўл-изнинг қаерга боришини билмас эрди. Баногоҳ олдидан бир ок сокол киши чиқиб қолди ва Тохирга салом берди. Тохир ҳам алиқ олди, хол-ахвол сўрашгандан сўнг оксоқол айтди:-Эй кўшагим, қайдан бориб, қайдин келурсан?

-Бағдоддан келиб, Тоторга борурман, деди Тохир. –Эй болам йўлни билмас экансан сен бутунлай тескари томонга –рухи фирокка бораётирсан, бу йўл қиёматгача адо бўлмас, сени тўғри йўлга солайин, деб бирга йўлга тушди. Кеч кирди, юлдузлар чикди. Шунда бобо айтди:-Эй ўғлим, “Кузатгандин йўлдош бўлмас. Йўлда қўшилган йўлда қолар”, деган гап бор. Сен билан мен йўл охиригача бирга бўла олмасман, яхшиси сен Зухро юлдузини белгилаб ол, ғарбга йўл олсанг бу юлдуз ҳамиша чап тарафинда бўлади. Олдиндан Васл тоғи, кейин хижрон тоғи чиқади, сўнг бир чашмага дуч келасан, ундан ўзинг сув ич ва йилмоянгни ҳам суғор, шунда тўққиз ойлик йўлни тўққиз кунда босарсан, деб ок фотиха бериб, кўздан ғойиб бўлди. Тохир кўзида ёш,

бағрида тош, Зухрани ёдига солиб, мени етти йил ичида унутмаганмикан, деб созини кўлига олиб, йилмойнинг устида бир абёт айтди:

*Фурқат айёмида, ишқнинг бахрида,
Висолга кўз тутдим, даврон етишмас.
Ишқдан минг алам бор кўнглим шаҳрида,
Дилбардан бирига дармон етишмас.*

*Сўзинг адо бўлмас сўзлаган билан,
Ишқнинг пинҳон бўлмас гизлаган билан,
• Кўзим қонга тўлди кўзлаган билан,
Энди кўзламакка фармон етишмас.*

*То ўлгунчам чиқмас мендан хаёлинг,
Дурдона тишларинг, шаккар зулолинг,
Жонимда жой тутди сурагинг, холинг,
Жон бетоқат бўлди эсонон етишмас.*

*Лабинга лаб қўйиб сўрсам лабингдан,
Ёздириб тугмани терсам гулингдан,
Бўйининга қўл солиб, нозик белингдан,
Кучқанининг эсонига армон етишмас.*

*Тоҳирни куйдирди ул кўркли юзлар,
Санго қурбон бўлсин келинлар, қизлар,
Муборак жамолинг кўрмоқчи кўзлар,
Васфинг сўзламоққа забон етишмас.*

Тоҳир сўзини тамом этиб, шу юришда айтилган чашмага етишди. Чашмадан туясини сугориб, ўзи ҳам ичиб мастона холга кириб, йилмойга камчи уриб йўлга равона бўлди.

Кўнганини қўл, юрганини йўл билди. Шу атрофларда 40 қарокчи макон тутган эди. Улар Тоҳирни кўриб, унга яқин келдилар, уни ўраб олиб:-Эй йиғит қайдан келиб, қайга борасан, қайси халқдан бўласан, деб сўрадилар. Тоҳир айтди: Мен Тотордан Бобохон отли подшоининг Зухра отли кизига ошикман. Подшо мени йўкотиш учун сандикка солиб дарёга ташлади. Сандик уч ойда Бағдодга етишди. Шу эл подшоси Одилшоҳнинг Моҳим отли кизи мени етти йил парваришлади. Энди мен шул ёримнинг келсин, деган сўзини эшитиб Тоторга борурман.

Бу сўзга қарокчиларнинг барчаси инонса-да битта шаккоги инонмай-ундай бўлса ишқ ўтидан бир нишон кўргаз, деди. Тоҳир: - нишон кўрмоқчи бўлсанг бари кел, деди. Шаккок яқин келди. Тоҳир

Зухражонни ёдига олиб ох тортди. Унинг оғзидан ўт чикиб кароқчининг юзини куйдирди. Қароқчилар хайрон-саросима бўлиб: -Эй ишқ сохиби, сен хақикий ошиқ эркансан. Энди бул ботирларнинг шаънига бир соз, наъма айт, сени озод қилайлик, дедилар. Шул вақтда Тохир кўлига созини олиб, ўз саргардонликларини ёдига тушириб бир афсона айтди:

*Баҳодирлар мени йўлланг йўлима,
Орзум будир-севар ёра етишсам.
Ошиқдурман, раҳм айлангиз ҳолима,
Мусофирам, бир дийра етишсам.*

*Ёр дийдорин истаб, қолмишам дарда,
Мардона ошиқман, тушмишам марда,
Етти йил бўлибдур мен ўзга ерда,
Зухрам билан бир иқрора етишсам.*

*Бир ғарибман айрилиқнинг доғинда,
Саргардон кезарман ёр сўрогинда,
Булбул эрдим бир дилбарнинг боғинда,
Хавасим кўп ул гулзора етишсам.*

*Қирқ шаҳбозсиз, оти оламга тўлган,
Неча душманларни дарбадир қилган,
Зухражон деб саваш этсам шоҳ билан,
Ҳозир бўлинг ўшал кора етишсам.*

*Тохир деяр, фидо қилдим бу жонни,
Бошим бўлсин, Зухражоннинг қурбони,
Бу дунёда ҳар ким чекар армонни,
Армоним йўқ, ул ниғора етишсам.*

Тохир сўзини тамом этди. Қароқчиларнинг сардорини Мўйсафид сардор дер эдилар. Ул ботирликда минг кишига, шижоат бобида Рустам сифатли эрди. Асли зоти ҳам Рустам авлодидан эди. Бир сафар Рустам шаҳри Журжонни босиб олганда унга шаҳар ҳокими кизини берган, ўшал аёлдан Мўйсафид сардор дунёга келган эди ва лекин ҳозирда ҳам у Журжон ҳокимига бўйин эгмай 40 отлик бўлиб, тоғда –чўлда кезиб юрар эрдилар. Мўйсафид Тохирга қараб: -Эй Тохиржон, мен сенинг хақикий ошиқлигингни билдим. Сен аввало худони, қолаверса Зухражонни севган экансан. Биз ҳам аввало худони. сўнгра худони севганини севармиз, биздан санго зиён йўқдур. Олло ёринг бўлсин. Ҳар жойда бошинга иш тушса, иншоолло, ҳозир бўларман, деб унга руҳсат берди. Тохир бош эгиб. булардан йўлнинг қайга боришини сўраб, жўнаб кета

берди.

Тохир карокчилардан қутулганига хушвакт бўлиб соғу сўлига қараб борур эрди. Бирдан унинг олдида яна бир кишилар пайдо бўлди. Булар ҳам худобезори карокчилар эрди. Улар Тохирни кўриб от солдилар Уни талаб, эғнидаги зарбоф тўнларини, камарларини олдилар. Улар бундай шохона либосларни кийган зебо йигитни кўриб хайрон қолдилар. Шунда улар: -Эй йигит, қайдан келиб, қайга борурсан, қайси элдан бўлурсан, қайси боғнинг гули, қайси чаманнинг булбулисан, шохмисан, шахзодамисан, ё ошиқизормисан, хабар бер, дедилар. Анда Тохир: -Мен ошиқи зордурман, бизнинг элди сўзни соз билан айтурлар, деб ёниб-қуйиб бир афсона айтди:

*Ёқди мани ишиқ оташи,
Кўнглим паришондир менинг,
Дардимни сўрмас бир киши,
Андухи ғамдир йўлдоши,
Вой, Зухра жсоним кўз ёши,
Ғавгога солди бу боши,
Кўрсам яна ул маҳваши,
Кўз равшани кўнглим ҳуши,
Тотор учар қалбим қуши,
Истаб масоҳиб йўлдоши,
Кўзлар тўкиб гулгун ёши,
Бағрим тўла қондир манинг.*

*Сарви қадду, сиймин бадан,
Улдур мени Маъжун этан,
Сўрсангки аҳволимни сан,
Бир дилбарнинг қуйиндаман,
Ҳар боқиши юз минг туман,
Қуйнида бўстону чаман,
Қаттиг тариқи роҳи зан,
Бўйнимга боғлаб сан камон,
Иқболим кеч, бахтим ёмон,
Ўримки, зиндондир манинг.*

*Ҳар ошиқ истар ёрини,
Булбул севар гўлзорини,
Орзу қилиб дийдорини,
Кўрсам ўшал дилдорини,
Берса жаҳоннинг борини,
Бермам сочин бир торини,
Дойим чекарман зорини,*

*Роҳат билиб озорини,
Қўнинда терсам норини,
Дардимга дармондир менинг.*

*Йиглаб забун ҳолимга вой,
Дедингки, ёринг васфин ай,
Қадди алифдур, қоши ёй,
Анвар юзи ўн тўрти ой,
Вайрона бўлсун бу сарой,
Ё раб нечук жойдир бу жой,
Найлай мени қодир худо,
Қилди мени ёрдин жудо,
Чун қилдигим жоним фидо,
Бир моҳи тобондир манинг,*

*Айтай сўзим мен мубтало,
Ёр йўлинда бўлдим гадо,
Дардим менинг бўлмас адо,
Ҳижрон мени қилди жудо,
Мен айларам жоним фидо,
Дилбарга бўлсам катҳудо,
Тотор боқиб, қилсам нидо,
Етмасми беклар бу садо?
Раҳм этмаса қодир Худо,
Ишимки афғондир манинг.*

*Келдимки, Бағдод шаҳриндин,
Боҳир-отам, Тоҳир-ўзим,
Ошиқни қўйманг йўлиндин,
Зухрани кўрсин бу кўзим,
Бўлсам бу зиндон ичра ман,
Тотор саридир бу-юзим,
Кириг беклар озод этинг,
Арзим сиза будур сўзим,
Молим бошим, жоним таним,
Зухрага қўрбондир манинг.*

Тоҳир сўзини тамом этиб:-Эй йиғитлар мен бир ошики зорман, Тоторда бир жононга гирифторман. Ўз жонимни ўлимга хавола қилиб борурман, менга йўл беринг, деди.

Отликларнинг сардорига Қамаруззамон дер эрдилар. Ул аслида Мўйсафид сардорнинг яқини эрди. Бир сўз устида келишиб билмай, ул

айрим ҳолда отлик йиғиб ўз олдига кезар эрди. Қамаруззамоннинг Тохирга раҳми келди. Олган молларини қайтариб берди.
-Эй йиғит мен сенга қиёматлик оғайни бўлдим. Қаерда бошинга иш тушса, иншоолло ёрдамлашурман. Агар Тотор шоҳи сенга кизини бермаса, шаҳрини бошига зиндон этиб, кизини олиб берурман, шаҳар эғалигини навқаримга топширурман, деб бир аёт айтди:

*Ишқнинг савдосига солибсан бошинг,
Бор қардошим, сени озод айладим!
Қанда борсанг, худо бўлсин йўлдошинг,
Бор қардошим, сени озод айладим.*

*Юзинг саргаймасин, рангинг сўлмасин,
Дўстларинг шод бўлиб, душман кулмасин,
Биздан фойда бўлсин, зарар бўлмасин,
Бор қардошим, сени озод айладим.*

*Ҳақ ишқига тушган эрнинг эрисан,
Саҳронинг бўриси, тоғнинг шерисан,
Сен ҳам ов истаган қирқнинг бирисан,
Бор қардошим, сени озод айладим.*

*Қирқ йиғитдир бир-биридан зиёда,
Бир-бирин қўллаган беку бекзода,
Ҳақ берсин муродинг икки дунёда,
Бор қардошим, сени озод айладим.*

*Қамар деяр, сени озод айларман,
Қирқнинг қардошисан, бир жоғу бир тан,
Мени қиёматлик қардош дегайсан,
Бор қардошим, сени озод айладим.*

Алқисса, сардор сўзини тамом қилиб, барчаси аллаёрлашиб қайтиб кетдилар. Тохир ҳам йилмоёга миниб йўлга равона бўлди. Анинг калбида Зухранинг ишқи жўш уриб, ҳижрон доғида ўртаниб, гоҳ хушёр, гоҳ беҳуш бўлиб, худодан ёр висолини тилаб:-Эй бори худоё мени бу кеча Зухражоннинг кўшиқига етказ, деб бир муҳаммас айтди:

*Йўқдан бор этган олло, солдинг мени бу ҳола,
Бир дилбарнинг қуйида чекдим, фиғону нола,
Мадад истаб ўзингдан мен кирмишам бу йўла,
Жафо чекиб, жон бериб, етсам ул нав ниҳола,
Осий, оғси қўшингман, етказ мени висола!*

*Ишиқ мулкининг шоҳиман, қошимда маҳрамим йўқ,
Сирим айтиб сўзлашсам, дилдори дилбарим йўқ,
Ёр жамолин бир кўриб, ўлсам зарра гамим йўқ,
Сенсан пушти паноҳим, ҳеч гайри ҳамдамим йўқ,
Ёр манзилин кўзларман, боқмасман ўзга йўла.*

*Алиф каби қоматим, ҳижрон шабинда ёйдур,
Ёрсиз ҳар кечам бир йил, ҳар бир куним-бир ойдур,
Фоний дунё мен учун мотамхона саройдур,
Рақиб ёрнинг қошида, манзилгоҳим бу жойдур,
Қайси азёрга сунар қўлга олиб пиёла.*

*Ҳижрон тоғидин ошиб, севар ёра етишсам,
Самандардай саргайиб, ўз-ўзимдан туташсам,
Халил каби олдида ўртансам, ўтга тушсам,
Ўтлар менга гулзордир, Зухражонга қовушсам,
Булбул каби кўшиқда қилиб фиғону нола.*

*Қизил гулни дўст билиб, булбул иши фиғондур,
Болу пари қайрилиб, мудом бағрида қондур,
Ишиқ йўлига тушмаган бу зулматдан омондур,
Тохир бир ёр ишқинда чин расвойи жаҳондур,
Ҳеч бир кимса тушмасин менингдек бу аҳвола.*

Тохир сўзини тамом этиб, йилмояни суриб бора берди. Ул Зухранинг ишқи билан шу кеча тўққиз манзил йўл юрди. Баногоҳ унинг йўли устидан кора тоғ пайдо бўлди. Тохир у ёқ, бу ёққа назар солди, аммо йўл топа билмади. Ночор қолиб:-Бу тоғда ўлмак менга такдир экан, “Ғариб ўлса, ғамхор йўқ” деганлари шу бўлса керак, деб тоққа юзланиб:”Эй тоши сиёҳ тоғ, мен сенга не ёмонлик этдим, мен бир ошики зор, холи паришон, дийдаси гирён кишидурман, менга йўл бер, деди. Аммо тоғдан садо чикмади. Шунда Тохир ғамгин бўлиб, бир ғазал айтди:

*Қилгил менинг йўлим равон,
Чор фасли баҳорли тоғлар.
Сендан қарор топар жаҳон,
Мудом бир қарорли тоғлар.*

*Ҳақдир сени баланд қилган,
Ҳамдам бўлгил пастлар билан,
Баҳор айёми маст бўлгин,
Танаси чинорли тоғлар.*

*Мен гадоларнинг гадоси,
Жоним Зухранинг фидоси.
Ошиқларнинг иқтідоси,
Усти баланд қорли тоғлар.*

*Қоялари қизил гулли,
Гуллари шайдо булбулли,
Дарёлари дали, селли,
Имирли, зуборли тоғлар.*

*Қоплон юрар қоясида,
Жайрон кезар поясида,
Барча ҳайвон соясида,
Масканли, мадорли тоғлар.*

*Бўз лочин учар сарида,
Кўзи бургутнинг парида,
Жилғасида, камарида,
Аждарли, шоморли тоғлар.*

*Осмондан ошибдур бошинг,
Ер кўтармас оғир тошинг,
Писта-бодом тегра тошинг,
Олмали, анорли тоғлар.*

*Сендан кечди неча мардон,
Кўрганларнинг ақли ҳайрон,
Сенга чиқиб қилса сайрон,
Наиғали, хуморли тоғлар.*

*Сайгоқлар кезар тошида,
Ўмганлари гунашида,
Чашмалари кўз бошида,
Арчали, чинорли тоғлар.*

*Фаҳм айла, қудрат лашкари,
Ҳақ этди осмону ери,
Етти қат ернинг лингари,
Дунёга даркорли тоғлар.*

*Юзлари яшил хиполи,
Сарбаланд ола синали,
Тоҳирдан кўнгли гинали,
Ошиқлардан орли тоғлар.*

Тохир сўзини тамоm этди, аммо тоғлардан садо чикмади. Шунда ул:-мен буни яна бир таъриф этайин, бу махлуk безабондур. Қани бир ёлбориб кўрай шояд мурувват қилса, деб таҳорат қилиб, икки ракъат намоз ўкиб, қиблага қараб бир сўз айтди:

*Менга йўл бергин сарингдан,
Ё ҳожари санги қора.
Санго дерман бу сиримдан,
Сен дардимга айла чора.*

*Аввал оллонинг ҳақидан,
Пайғамбарнинг ҳурматидан,
Умид этсанг раҳматидан,
Қўйма мени бундай зора.*

*Сенга дедим ушбу қунда,
Йўлим тўсиб қилма банда,
Ёр унда йиғлар мен бунда,
Мени етир нозли ёра.*

*Эшит менинг оху зорим,
Кўнглимдин кетсин гўборим,
Сенга бердим ихтиёрим,
Қўйма мени интизора.*

*Хабарим йўқ йўлдошимдан,
Ғарқ ўлибман кўз ёшимдан,
Ишқнинг дарёси бошимдан,
Ошиб кетди бора-бора.*

*Ишқ дарёси жўшар сарда,
Чора топмадим бу дарда,
Бир гавҳарам ғариб ерда,
Ето билмам харидора.*

*Йўл берса тоғлар бошидан,
Тоҳирбекнинг кўз ёшидан,
Зухри қизнинг нолишидан,
Бўлса тоғлар пора-пора.*

Тохир сўзини тамоm этди. Шунда бирдан худонинг қудрати билан, Расулнинг шафоати билан, Тоҳирнинг оху ҳасрати, Зухранинг нолиши, икки ошикнинг ишқ-муҳаббатидан бир овоз чикди, гўё киёмат қойим

бўлди-тоғ пора-пора бўлиб, икки ёкка айрилиб йўл очилди. Бундан қувонган Тохиржон беҳуш йиқилди. Бир вақт хушига келиб тоғнинг иккига айрилганидан хушвақт бўлиб, соғ-саломат тоғдан ўтди. Тохир худой талони ёд этиб, йилмойнинг ўтини ҳам устида бериб, оғзига тутиб, шошилиб жўнай берди. Шу боришда Зухра ёдига келиб, зор-зор йиглаб бораётирганда тонг отди.

Шул вақтда Зухранинг доғида дийдаси гирён, багри бирён бўлган Тохиржон қалбадаги дард-аламлари, ғам андухларини баён этиб, бир абёт ўкиди:

- *Ёр мени ёқди ёндирди,
Жонимда дармон қолмади.
Ёрни айтиб зор куйинда,
Жисмимда дармон қолмади.*

*Эй сабру қарорим олган,
Эй гул сийнама ўт солган,
Сенинг оху зоринг билан,
Жонимда дармон қолмади.*

*Гуллар ўрнига хор билан,
Диллар қуяр озор билан,
Қовушмадик дилдор билан,
Белларда дармон қолмади.*

*Тохир айтар ёр бедоринг,
Ёндирди ҳижрони норинг,
Маълул-маълул йиглаб зоринг,
Жонимда дармон қолмади.*

Бу абётни ўқугандан сўнг ул олдига кўз тикди, бир кора кўринди, ихлос билан караса Тотор вилоятни эркан. Тохир шод бўлиб, кўлига созини олиб, йилмойнинг устида яна бир ғазал айтди:

*Шукр энди ёр макони кўринди,
Кўзим тушди ёрим юрган йўллара.
Ёрнинг тоғи, гулистони кўринди,
Кўзим тушди сўнам турган ерлара.*

*Бобоҳон жабридин полалар чекиб,
Қора кўздин ёшни дур каби тўкиб,
Ёридан айрилиб, ҳар ёна боқиб,
Кўзим тушди сўнам кезган ерлара.*

*Булбул фигон этар гуллар бошида,
Сие қарқараси таллар бошида,
Яшилбош сўнали кўллар бошида,
Кўзим тушиди сўнам кезган йўллара.*

*Кўшикида ёр дейиб зор-зор йиглаган,
Ишқ ўтига жигар-бағрин доғлаган,
Шу сабабли фалак бахтин боғлиган,
Кўзим тушиди ёрим турган ерлара.*

*Душманлар дошинда чарх уриб ҳар ён,
Рақиблар қошида дийдаси гирён,
Юрагида юз доғ, кўнглида армон,
Кўзим тушиди сўнам турган ерлара.*

*Бағрим садпорадир тиги тез билан,
Назарим йўқ гайри келин-қиз билан,
Бозида гашит этиб қирқ каниз билан,
Кўзим тушиди ёрим турган ерлара.*

*Ёр анда мусофир, мен анга банда,
Кўзларим кўр бўлди ҳижрон шабинда,
Тоҳирни кузатиб дарё лабинда,
Кўзим тушиди сўнам кезган ерлара.*

Тоҳир сўзини тамом этиб, йилмояни хайдаб, гоҳ хуш, гоҳ беҳуш бўлиб Фархдод шаҳрига етди. Бу шаҳар париларнинг чорбоғи эрди, унинг ўртасидан йўл ўтар эрди. Тоҳир у ерга келиб борганда кўзига бир сураат кўринди. Анинг юзи никобда бўлиб, никобнинг пастидан оламга шуъла сочар эрди. Тоҳиржон анинг не зот эканини билолмай, хайронсаросима бўлиб, бир ох урди ва сураат яқинига келиб: Худо хаки учун юзингни бир кўргаз, деб илтижо қилди. Сураат никобнинг бир томонини сал кўтарди. Тоҳир уни кўриб беҳуш йиқилди. Бироздан кейин ҳушига келиб: -Эй пари пайкар, ул рухи Мухаммад Мустафо учун, менга ўзингни ошқора эт, деб бир абёт айтди:

*Нечук зотсан ақли ҳушим олибсан,
Гавҳармисан, ё дурмисан, намасан?
Шуъла солиб олам узра тўлибсан,
Қуёшмисан, қамармисан, намасан?*

*Бог ичида булбулмисан, гулмисан,
Ё булбулга ўхшаш ширин тилмисан,*

*Асалмисан, ё қандмисан, болмисан,
Ширинмисан, шакармисан, намасан?*

*Кипризинг ханжари бағрим тилибдур,
Ул ниқобдан юзинг шугъла солибдур,
Телба қўнғим кўриб мойил бўлибдур,
Дилдормисан, дилбармисан, намасан?*

*Ошиқлар айтарлар, қошинг ҳиллалдур,
Васфингни айтурга тилларим лолдур,
Жамолинг кўринмас, нечук жамолдур,
Паримисан, пайкармисан, намасан?*

*Оқ юзингга қўша холлар ярашур,
Жон, дил қалбим сени кўрмак тилашур,
Юзингга қарасам кўзим қамашур,
Хуршидмисан, анвармисан, намасан?*

*Сени истаб бошим солдим савдоя,
Не булғай сочларинг айласанг соя,
Қўйнинг беҳишт эрур, кирсам у жоя,
Ё мушкмисан, анбармисан, намасан?*

*Сайр этиб кезардим, гулда чаманда,
Менинг жоним зардоб бўлди бу танда,
Тоҳирбек Зухрага ҳам сенга банда,
Барчаларга бахтармисан, намасан?*

Тоҳир сўзини тамоm этди. Кейин бу суратга айтди: -Эй жон, паримисан, фариштамисан ёки одамзотмисан, бир дийдорингни кўрсат, негаки яхшини кўрмоқ савоб, деганлар. Унда сурат: -Эй ошиқларнинг подшоси, менинг дийдоримни кўриб билмассан, агар кўрсанг Зухрани ёдингдан чиқарурсан, иншоолло бир-биримизни жаннатда кўрармиз. Мен хурларнинг шохиман. Менга Хурлико дерлар. Эртага Зухра киз висолига етарсан, деб фотиҳа бериб колди.

Тоҳир йўлга равона бўлди. Шу боришида бир кўхна харобанинг устидан чиқди. Харобанинг чап томонида бир оксокол кўринди. Ул Тоҳирни кўриб салом берди. Тоҳир алик олди. Оксокол: -Эй болам кайдан келиб, кайга борурсан, деди. Тоҳир: -Бағдоддан келиб Тоторга борурман, ўзим Тотордан ман. Ул жойда бир кизга гирифторман. Унинг отига Зухра деярлар. Унинг хусни рухсорига муштокдурман. Мен етти йилдан бери Бағдодда эрдим, энди умид бирлан Зухранинг хузурига ошиқаёторман, деди. Бу сўзни эшитиб, оксокол, кўзига ёш олди. Тоҳир

хайрон бўлиб:-Ё раб, бу нечук сир бўлди, эй бобо, не учун йиғладингиз, хабар беринг, юрагим қон бўлиб кетди, деди. Оксокол: -Сен ҳақиқий ошиқ эркансан, аммо омадинг йўқ эркан. Мени Мулламаалгун шайхи Алайхиллаъна дерлар. Ўтган окшом Зухрани Қоработирга никоҳлаш учун мени таклиф қилдилар. Мен бориб уларни никоҳлаб қайтдим. Агар сен борсанг Зухра сени қабул қилмас. Ўзингни ўлимга гирифтор қилма. Шул вақтда улар хилватда бўлсалар керак. Яхшиси сен бу ниятингдан қайт, сўнг пушаймон бўлма, деди. Унда Тохир:-Мен сенинг бу сўзинг билан изимга қайтмасман, бориб кўрарман, агар Зухра бевафолик қилса, юзимни бўсағасига сурғиб қайтарман, деди.

-Ундай бўлса бир ғазал айт, мен эшитиб қолай, деди оксокол.

-Менда ғазал ҳам, гўзал ҳам қолмади, деб Тохир йўлга равона бўлди.

-Эй болам, андак тўхта, сенга бир ок фотиҳа берайин, деди оксокол. Тохир: сенинг берган шум хабаринг жонимни қийнади, фотиҳанг ҳам қурисин, ўзинг ҳам, деб кетаберди.

Тохир бу воқеадан аламзада бўлиб, холи паришон, кўзлари гирён, жигари бирён, акли хайрон, юраги оташи сўзон, юз нолаи афғон бўлиб бир сўз айтди:

*Мудом орзу айлаб гули рухсоринг,
Муборак жсамолинг қўробилмадим.
Богингда очилган олма-аноринг,
Ғашт этиб гулларин тиро билмадим.*

*Ошиқ тўймас ўз ёрининг юзидан,
Қошки бориб хабар олсам ўзидан,
Рақибнинг макридан, элнинг сўзидан,
Бир дам назарида туро билмадим.*

*Кезарсан гўзаллар ичра ой бўлиб,
Мен кезарман шиф қаддим ёй бўлиб,
Зухранинг ишидан ҳошим вой бўлиб,
Моҳимжонга кўнгул бери билмадим.*

*Гул юзинг кўрмасам, азиз жон қуяр,
Сенинг ҳасратингдан бўлдим дарбадар,
Энди борсам, душман кўрар, эл туяр,
Завқи сафоларин суро билмадим.*

*Тохир деяр, ошноларим ёт бўлди,
Дўстлар ғамгин бўлди, душман шод бўлди,
Қимса билмас, жигар бағрим мот бўлди,
Давом хизматида туро билмадим.*

Тохир бечора Зухрадан бундай ишни кутмагани учун кўп кайгурди. Кейин йилмояни хайдаб бадар кетди. Йилмоя оч бўлиб, ўтга бўйин чўзса, -эй жонивор, мен сени ўтламоққа кўйсам кечикаман, бироз муддат каноат қил, Зухранинг қошига соғ-саломат етсам, сени боқарман, деб Тохиржон арзи холини йилмояга сўзлаб, шаҳарга етишиб, дарвозадан кирди. Қараса, ўзи билан мактабдош бўлган бир йигит турибди. Тохир ул бирла саломлашиб, Зухрани сўради, шу ерда иккови савол-жавоб қилишдилар:

Тохир:

*Бек ўгли, хабар бер бизга,
Зухра қиз қандадур, қанда?
Мажнун бўлиб чиқдим дузга,
Зухра қиз қандадур, қанда?*

Йигит:

*Хабар олсанг вазир ўгли,
Зухражон боғдадур боғда.
Парисифат, хур сийнали,
Зухражон боғдадур, боғда.*

Тохир:

*Фурқатидан жафо чекиб,
Кўзимдан қонли ёш тўкиб,
Кўробишмам ҳарён боқиб,
Зухражон қандадур, қанда?*

Йигит:

*Сайр этмакка бога кирди,
Қирқ канизлар бирла юрди,
Юракда дарди сен эрди,
Зухра қиз боғдадур, боғда.*

Тохир:

*Мулламагун аввал кунди,
Чўх хабардор этди мени,
Қора чўмоқ олмиш ани,
Зухражон қандадур, қанда?*

Йигит:

*Боғчаси кунда тилондур,
Булбул фиғонда қолондур,
Йиглама, ул сўз ёлондур,
Зухра қиз боғдадур, боғда.*

Тохир:

*Кўзимни гирён айлаган,
Ақлимни ҳайрон айлаган,
Қора бағрим қон айлаган,
Зухражон қандадур, қанда?*

Йнгит:

*Тоҳир дейиб куяр эсони,
Шаҳирнинг азиз меҳмони,
Қирқ канизларнинг султони,
Зухра қиз боғдадур, боғда.*

Тоҳир:

*Тарк этдим дунёнинг борин,
Олтинга бермам бир торин,
Куйдим кўрмайин дийдорин,
Зухражон қандадур, қанда?*

Йнгит:

*Ёр дейиб ақлим шошириб,
Дардини элдин яшириб,
Йиғлар юракка тош уриб,
Зухражон боғдадур, боғда.*

Тоҳир:

*Ғайри ўтига ёнмасман,
Ўлсам йўлимдан қайтмасман,
Ростинг айтгил, инонмасман,
Зухражон қандадур, қанда?*

Йнгит:

*Сайр этар саҳар чоғида,
Қизил гуллар кучоғида,
Йиғлар айрилик доғида,
Зухра қиз боғдадур, боғда.*

Тоҳир:

*Тўққиз ойлик йўлдан келдим,
Хизр бирла ҳамроҳ бўлдим,
Тоҳир деяр, кўрмай қолдим,
Зухражон қандадур қанда?*

Йнгит:

*Бек ўгли сўзлар ҳалшиша,
Қилмагил, қайгу-андиша,
Ишқ ўтига куя-пиша,
Зухражон боғдадур боғда.*

Булар савол-жавобни тамом қилдилар. Шунда Бек ўғли: -Зухрани шул вақтлар кўшкидан топарсан, саҳар вақти боғ сайлига канизлари билан кетган эрди, энди ором олаётган бўлса ажаб эрмас, деб Тоҳирга йўл кўрсатиб юборди. Тоҳир хуррам бўлиб, кўшк олдига бориб, йилмойдан тушди, йилмойни чўктириб, бошидан сийпаб, чеккасидан ўпди, сўнг кўшк биносидан ўтиб саройга кадам қўйди. Кўрса Зухражон тахт устида ухлаб ётибди. Инжабел, бодом қабоқ, писта даҳан, нозик

бадан киз. Тохир унга караб, хайрон бўлди, уйғотишга андиша қилиб теварагини уч айланди. Зухра бунни сезмади. Шунда Тохир: Зухражон беҳуш ётибдими ёки ноз этиб ётибдими, ёки бошқа биров билан базм этиб бемор бўлиб ётибдими, ё магар бетоб эрурми, ё бўлмаса мендан аразлаб ётибдими, ёки мени танитай ётибдими, балки мени Қоработир деб ўйлаб турмай ётибдими, ёки бўлмаса, хижрон азобига чидолмай май ичиб маст бўлиб ётибдими ёки уни жин-арвоҳ урганми, деб минг хаёлларга ботди. Не қиларин билмай, хайрон-саросима бўлиб, ёрини уйғотиш учун бир мухаммас ўкиди:

*Фарқ ўлуб гафлатда ётма, позли дилдорим уйғон,
Озги гунча, тишлари дур, зулфи зуннорим уйғон,
Булбули зоринг келибдур, хусни рухсорим уйғон,
Ол яноқда кокили – сочлари шаморим уйғон,
Биз келганда ал мудом, уйқуда беморим, уйғон.*

*Дўст сўзига тут қулоқ, азёрни пандин тутмагил,
Шум рақиб фитналарини уйқудан уйғотмагил,
Ўзгаларга тил бериб, ҳолим наришон этмагил,
Минг туманлик эътиборим бир дирамга сотмагил,
Юз алам жонима жабри ситамкорим, уйғон!*

*Сийнамда ҳижроннинг ўти, келмишам мен бу маҳал,
Севдигим турғил ерингдин, қилмагил ҳаргиз хаёл,
Подшоҳан мен гадо, ошиқлигим рўзи азал,
Гашиб этиб олам-жаҳонни топмадим сендай гўзал,
Ола кўзли, шавқи сўзли, тўти гуфторим, уйғон!*

*Сочларинг валлайло эрмиш, юзларинг ваззихо,
Тилларинг ёсини таҳо, икки оламга баҳо,
Нуқтаи ҳолинг юзингда мисли зейн ассамо,
Дилбаро кўнглинг сенинг ахлан васахлан мархабо,
Қомати зебо тивилан акси анворим, уйғон!*

*Зухражон сенсиз бу фоний дунё зиндондур манго,
Бир муборак юзларинг кўрсам не армондур манго,
Бу наришон ҳолими ким кўрса, хайрондур манго,
Мен сенинг ишқингда куйсам кунда даврондур манго,
Тохирнинг ҳолини кўриб, энди эшик зорим, уйғон!*

Тохиржон сўзини тамом этди. Аммо Зухра бу сафар ҳам уйғонмади. Шунда Тохир яна минг хаёлларга кетиб, мендан кўнгли узилиб, Қоработирга боғландимикан, деб кўлига созини олиб, қани яна

бир уйғотмоқчи бўлайин, зора кўзини очса, агар яна уйғонмаса мендан кечганлиги аён бўлади, деб бир абёт айтди:

*Етти йил чекдим фурқатинг,
Зухражоним уйғонмасми?
Ичдим айрилиқ шарбатин,
Висол майидин қонмасми?*

*Баланд-баланд тоғлар эшиб,
Ёвуз қушларга улашиб,
Бугун келдим, йўлим тушиб,
Согдан сўла дўланмасми?*

*Дамба дамдан келар мосил,
Қилгали муродим ҳосил,
Икки ошиқ бўлди восил,
Раҳмат майидин қонмасми?*

*Сен деб Бағдоддан келарман,
Гоҳ сирғариб, гоҳ сўларман,
Ишқингда бир кун ўларман,
Висол учун қувонмасми?*

*Узоқдин келдим боқмоқа,
Ширин лабидин тотмоқа,
Кўзим қиймас уйғотмоқа,
Ўзи билиб уйғонмасми?*

*Куйган кўп ишқининг дардина,
Ким етибдур муродина,
Тоҳирнинг ёнган ўтина,
Зухражон бирга ёммасми?*

Тоҳир сўзини тамом этди. Зухражон эса уни Қоработир гумон қилиб, ўзини эшитмаганга солиб, устига кўрпани тўртиб, бу ёнбошига ағдарилиб ётаверди. Тоҳир бу ахволдан ваҳимага тушиб, Зухра мендан кечди ўхшайди, деган гумонга кетиб, бир абёт айтди:

*Кел, Тоҳир сен ҳам юз ўғир,
Зухра юзин ўғирмишдур.
Юз ўғириб мен телбадан,
Қорага кўнгил бермишдур.*

*Йироқ тушиди висол йўли,
Рақиб олди соғу сўли,
Мудом эсиб ҳижрон ели,
Кулим кўкка соғурмишдур.*

*Жайхун билан Бағдод бориб,
Яна қайтмишам ахтариб,
Зухра гайрига қўл бериб,
Мендан ўзин айирмишдур.*

*Менинг ҳолим хароб айлаб,
Ўзин Қорага ёр айлаб,
Жисмиمني тиш кабоб айлаб,
Қора бағрим қовурмишдур.*

*Хабар берди Мулламағзун,
Нечун қайтмадим мен Мағсун,
Юрагим-қон, жисгарим –хун,
Ширин эсондан айирмишдур.*

*Ҳеч қачон Расул уммати,
Чекмасин мендай фурқати,
Азал кунда шум қисмати,
Мағлон бизга буюрмишдур.*

*Тоҳир дер, келдим қошинга,
Калом йўқдур ҳақ тишига,
Фалак ошиқлар бошига,
Мундоғ гавго қайирмишдур.*

Тоҳир сўзини тамом этди, Зухрадан жуда хафа бўлди. Келганига пушаймон килди. Ўз-ўзига деди:

-Эй Тоҳир, сен Зухрани деб Моҳимдек сени севгувчи парипайкардан айрилдинг балки сени унинг ихлоси ургандир. Тоҳир бир хаёли яна Бағдодга қайтмоқчи бўлди:

Шу орада Зухранинг кулоғига ёқимли товуш эшитилгандай бўлди, кўзини очиб қараса Тоҳир турибди. У хайрон бўлди, бу Тоҳирми, унинг суратими, жин-арвоҳми, тушми ё хаёлми. Аммо диққат билан қараса, Тоҳирнинг ўзи. Зухра ўрнидан туриб, бир ох уриб беҳуш йиқилди. Сўнг ҳушига келиб:-Вой менинг Тоҳириммисан, юрагимнинг армони, дардимнинг дармони, руҳимнинг равонимисан, деб Тоҳирнинг бўйнига қўл солди. Тоҳир ҳам юз-юзга тушгандан сўнг беҳуш йиқилди. Бир замон ўтгандин сўнг боз ҳушига келиб, бир-бирларининг бўйинларига

қўл солишиб, лабларини яноқда қўйиб зор йиғлашдилар. Шунда Тохир унга гинахонлик қилиб, шикоят айлаб бир ғазал ўқиди, Зухра ҳам жавоб кайтарди:

Тохир:

*Тўққиз ойлик йўлдан сен деб келмишам,
Уйгонмадинг бу афғона, Зухражсон!
Кунда юз тирилиб, юз минг ўлмишам,
Келмагайдим бу жаҳона, Зухражсон!*

Зухра:

*Неча кунлар кутдим ёрим келар деб,
Йўлинг қараб ақлим ҳайрон айладим.
Богларимга булбул зорим қўнар деб,
Бугун гулларимни сайрон айладим.*

Тохир:

*Уйгонмадинг бунча биланд саз билан,
Чоҳлар уйгонмасми қув ва гоз билан,
Ё гафлатда қолдинг ёки ноз билан,
Ўтлар солдинг ширин жона, Зухражсон!*

Зухра:

*Сен манго демагил бундай сўзингни,
Тухмат этиб бошга тутма ўзингни,
Деганинг рост бўлса кўрмам юзингни,
Дегил: кимга аҳду паймон айладим.*

Тохир:

*Харобадан чиқди оқсоқол ўзи,
Қародур исбоби, сиёҳдур юзи,
Шайхи Лағна хабар берди бу сўзи,
Кетди кўнглим бад гумона, Зухражсон!*

Зухра:

*Шайхи Лағна дерлар, шайтонидур оти,
Ҳақнинг маълунидур аҳли авлоди,
Ёлгон сўзлаб санго солгандур ўти,
Ҳақ этибдур ўрним шиндон айладим.*

Тохир:

*Севгилим раҳм айла бағри порага,
Малҳам айла рақиб қўйган ярога,
Сени дейиб қилич қўйдим орага,
Кўз солмадим Моҳимжона, Зухражсон!*

Зухра:

*Етти йилдир ўртар ҳижронинг захри,
Бу қўшиқ ичра ёлғиз чекдим озори,
Жонимнинг роҳати, таним мадори,
Суратинг дилимда меҳмон айладим.*

Тоҳир:

*Қурбон ўлам Зухражоннинг отидан,
Мен ғарибни чиқармамани ёдидан,
Айрилиқ дардидан, ишқнинг ўтидан,
Кул бўлмишам ёна-ёна, Зухражон!*

Зухра:

*Шум рақиб зулмидан кула билмадим,
Отам ғазабидан ўла билмадим,
Зухра дер, Тоҳирим било билмадим,
Қора чўмоқ дейиб ғумон айладим.*

Тоҳир:

*Тоҳир деяр узок йўлдан келмишам,
Ўзимни ишқ бозорига солмишам,
Бу айтган сўлимга тавба демишам,
Дўшманли бу даврона, Зухражон!*

Алкисса, булар савол-жавобларини тамом қилдилар. Сўнгра
Зухра:-Эй Тоҳиржон, сенинг кетганинга бу йил етти йилдир. Сенинг
хажрингда самандар каби куйиб, кўзимдин селдек ёшимни тўкиб, қачон
менинг нолишим худой таолонинг даргоҳида қабул бўлар экан, деб
кезар эрдим. Сен кетгандан бери отам ғазабидан, эл маломатидан,
сенинг айриликингдан менда тобу тоқат қолмади, аҳли дунёни тарк
этдим. Хусусан, юрагим хижил бўлиб, кўнглим ёришмай оқшом келиб
боғ сайлида бўлдим. Барибир бетокат бўлдим. Сўнг таҳорат килиб икки
рақъат намоз ўқидим, сўнг қиблага қараб сенинг дийдорингни кўрмак
насиб этармикан деб ётиб кўзим уйкуга кетибди. Тушимда сени кўриб
хол-ахвол сўрашиб турган вақтда овозингни эшитиб уйғониб кетдим ва
сенинг муборак жамолингни кўришга муяссар бўлдим. Шукр
алхамдулилло мукаддар кўнглим мунаввар бўлди, деб Тоҳирни кучоғига
қисиб, яноғидан ўпди. Бугун муродимга етдим, энди ўлсам ҳам армоним
йўк. Энди висолимиз узок бўлиши учун бир нима хуфия иш айламак
керак, деб бир сўз айтди:

*Хуш келдинг Тоҳирим бизнинг эллара,
Давлатли, давронли жойдир, бу жойлар.
Кел иккимиз гаит этали гуллара,
Гулишанли, сайронли жойдир, бу жойлар.*

*Ғофил бўлсанг шум рақиблар туярлар,
Бориб шоҳ бобомга сиринг ёярлар,
Сени ўлдирарлар, мени қўярлар,
Дўстдан кўп душманли жойдир бу жойлар.*

*Сўзинг қабул бўлмас шохинг қошида,
Кўзим ёшида, бошим меҳнат дошида,
Кунда юз зулм бор мазлум бошида,
Барчиларга қонли жойдир, бу жойлар.*

*Гар туйсалар жаллодларга буюрур,
Ошиқларга ситам ишлар қаярур,
Сени менадан, мени сендан аюрур,
Ноллиши, афғонли жойдир, бу жойлар.*

*Зухра деяр, санго сирим аюрман,
Юзим йиртиб, сиё сочим ёюрман,
Қайси бир дардима ёниб-куюрман,
Бир золим султонли жойдир, бу жойлар.*

Алқисса, Зухражон сўзини тамом этди. Шунда Тохир: Эй Зухражон, вилоятингда не гаплар бор, деб сўради.

-Эй Тохиржон, бу шу эски Тотордир, ўшал золим подшодир. Агар сенинг келганинг бу золимнинг қулоғига етса, сени ўлдириб, мени Қоработирга никоҳлаб берурлар, хабардор бўлмоқ керак, деб бир сўз деди:

*Тохирим, маслаҳат сўрсанг,
Санго ўтган замон йўқдур.
Ошикор бўлиб, мунда турсанг,
Ўлдирурлар гумон йўқдур.*

*Шум рақиблар туяр бизи,
Отамга дерлар бу сўзи,
Кўр бўлсин душманинг кўзи,
Ошиқларги даврон йўқдур.*

*Тараххум йўқдур бу шода,
Зулм этар, яқина, ёта,
Қочайлик шахри Бағдода,
Бизга бунда макон йўқдур.*

*Филак солди ёвуз дарда,
Тушдим отамдай номарда,
Ўлсак ўлармиз, бир ерда,
Энди бизга омон йўқдур.*

*Агар туйсалар бу иши,
Дамба дамдан келар қиши,*

*Сенсан яхшилардан яхши,
Отам каби ёмон йўқдур.*

*Кел гашит этали бу бога,
Ел тегмасин шамчирога,
Таваккал қилсанг худога,
Ўлдирса ҳам зиён йўқдур.*

*Зухра дер, ким келса дода,
Тенглик топмас бу дунёда,
Сипоҳийлар –ҳаромзода,
Адолатли султон йўқдур.*

Зухра сўзини тамом этди. Шунда Тоҳир:

-Эй Зухражон, мен Бағдоддан сенинг хабаринг билан келдим. Мени отанг сўраб келтиргани йўк. Отангнинг раҳм-шафқатли бўлмаслигига ақлим етади. Эндиги маслахатни ўзинг биласан. Кет десанг кетаман, кол десанг қоламан. Муборак юзингни бир кўрдим, армоним йўк. Аммо отангнинг ўлдиришидан ҳам кўрқинчим йўк, сенинг кошингда ўлсам зарра армон килмасман, деди. Шу тарика окшом кирди. Шул вақтда Зухражон Тоҳирга маслахат бериб бир ғазал айтди:

*Кел сурали бу дунёни,
Бул кеча ўтмасдин бурун.
Ёримнинг келган баёни,
Душманга етмасдан бурун.*

*Рақиб туйса, отам туяр,
Яна газаб тўнин кияр,
Сени сўяр, мени кўяр,
Бир ўрин тутмасдан бурун.*

*Тақдирга тўғри турали,
Итиқ йўлида жон берали,
Тоҳирим, даврон сурали,
Кеча тонг отмасдан бурун.*

*Кўнгилдан чиқар бу гамни,
Кўп чекми дардни, аламни,
Ғанимат билгил бу дамни,
То чиқиб кетмасдан бурун.*

*Зухра деяр, эй дилдорим,
Хуш келибсан, севар ёрим,
Тар очилган гулизорим,
Хазони ботмасдан бурун.*

Зухра сўзини тамом этди. Икки ошик бир-бирига кўшилиб, кизил гулдек чирмашиб, кучоқлашиб, айш-ишратга машғул бўлдилар.

Бирдан тонг отди. Ошик-маъшуклар не қиларини билмадилар. Зухра бирор киши сезмасин, деб Тохирни сандикка солиб, хужранинг ичкарасига жойлаб қўйди. Яна ҳеч нарса билмагандек, Тохирнинг ишқида ох уриб ўтираверди. Аммо унинг нолалари аввалгидек аянчли эмас эди.

Тохирнинг висолига етиш, қаттиқ севинч ҳам таъсир ўтказиб, Зухра бетоб бўлиб қолди. Унинг бир табиб энагаси бор эрди. Ул Ҳиндистон подшосининг кизи эрди. Зухра ўзимни кўрсатайин деб унинг олдида борди. Энага Зухрадаги ўзгаришни дарров сезди. Ул айтдики: Қизим сенда бирор касаллик белгиси кўрмадим, аммо калбингда қаттиқ бир завк-шавк бор ёки Тохирнинг келдими, деди. Шунда Зухра:

-Эй энагам, сенинг фахм-фаросатингга қойилман, деди. Энага канизларни ишга буюриб, уйни холи қилди, энди тўғрисиани айт, мен ёрдам берурман, деди. Зухра: бу сирни элга ошқоро этмасликка аҳду паймон айла, деди. Энага аҳду паймон қилди. Анда Зухражон энагасига юзланиб зор-зор йиғлаб бир абёт ўқиди:

*Етти йилдир севар ёрдан айрилдим,
Неча йиллар орзу дийдор айладим.
Бугун ёрим келди, мен сенга келдим,
Рақиблардан қўрқиб, озор айладим.*

*Қиблам энам сенсан нушти паноҳим,
Келдим хизматинга, ўтми гуноҳим,
Тохирни келтирди қодир оллоҳим,
Маҳрим энам сенга ихҳор айладим.*

*Энам сенга тўғри сўзим сўзларман,
Ёлгондан ёрим деб қуйиб бўзларман,
Кундуз бўлса ани дарҳол гизларман,
Кечалари жонни нисор айладим.*

*Рақиб билса бизни этар ошқоро,
Отам билса бизни этар сидпора,
Эгам раҳм айласин ошиқи зора,
Ёр билан бир ерда қарор айладим.*

*Зухра деяр, гамгин кўнглим очилди,
Турли раҳмат чор тарафга сочилди,
Ёр кўлидан гулгун шароб ичилди,
Хазон кўнглим фасли баҳор айладим.*

Алқисса, Зухра сўзини тамом қилиб деди:

-Эй энага, икки ошиқ сенинг хизматкорингдир энди бизга бир маслаҳат берсанг.

-Болам Тоҳиринг хуш келибдур, кўзинг ойдин бўлсин, сен ани менга бер, мен уни ҳеч ким билмайдиган жойда пинҳон сақларман, деб бир абёт айтди, Зухра жавоб берди:

Энага:

*Манга топишр, болам, севар ёрингни,
Улус кўрмас жойда пинҳон айлайин.
Ҳақ эшитсин нолишингни, зорингни,
Чаман ичра ёринг меҳмон айлайин.*

Зухра:

*Ёрсиз менинг буида бир куним ўтмас,
Энажон, ёримни сенга топишрдим.
Кундузда кун ўтмас, кеча тонг отмас,
Энажон, Тоҳирни сенга топишрдим.*

Энага:

*Кундуз бўлса, гул бутоққа топишрам,
Булбулларнинг маконида яширам,
Оқшом ёринг яна сенга қовширам,
Йўлинг сенинг тахти равон айлайин.*

Зухра:

*Сенинг бу сирингни душман билмасин,
Яна ёрни биздан айро солмасин,
Ул сабабдин гулдек рангим сўлмасин,
Энажон, Тоҳирим сенга топишрдим.*

Энага:

*Айрилик ўтига багринг доғлама,
Ваҳм айлаб, бўлмас ишни чоғлама,
Зухраҳоним, меҳрибоним йиғлама,
Сенинг бу дардинга дармон айлайин.*

Зухра:

*Ҳушёр бўл, сирингни душман тўймасин,
Отам билиб яна айро қўймасин,
Жисми жоним зулм ўтига қўймасин,
Энажон ёримни сенга топишрдим.*

Энага:

*Агар отанг билса этган ишимни,
Сенинг учун қурбон қилар бошимни,
Тилка пора этур азиз лошимни,
Сенинг бу дардинга дармон айлайин.*

Зухра:

*Қадрим билган қадрдоним сен менинг,
Михрам там, ширин жоним сен менинг,
Зухра деяр, меҳрибоним сен менинг,
Энажон, Тохирим сенга топширдим.*

Энага:

*Ғариб энанг сенга ростин сўйласин,
Ошиқлар ҳақиға дуо айласин,
Сенинг мақсадингни ҳақдин тиласин,
Сенинг бу мушқулинг осон айлайин.*

Алқисса, бу сўзларни тамом этдилар. Зухра Тохирни энасига топширди. Ул Тохирни кундузи пинҳон тутиб, кечаси Зухрага топширар эрди. Бу равишда кўп вақтлар орадан кечди.

Энаганинг уйида бир хизматкор кампир бор эрди. Бу сирни баногоҳ ул билиб қолди. Унинг кўнгли гинали эрди. Бир куни хилват топиб ул Тохирнинг ёнига келди, анга қараб:-Эй Тохиржон, мен сенинг барча сирларингни билурман. Сен менинг шаънимга бир ғазал айт, бўлмаса барча ишларни подшога айтиб, терингни сўйдираман, деди. Тохир эса:-Эй бадбахт кампир олтмиш ёшдан ошганда сенга ғазалнинг не кераги бор, шу ёшда чуғуллик қилиб, оллоҳ раҳматидан ноумид қолма, деб бир абёт айтди:

*Момо, сен қайтгил феълингдин,
Минго раҳм қилгил, момо!
Адашган бўлсам йўшимдин,
Тўғри йўлга солгил, момо!*

*Рақибга сирим демагил,
Ошиқларга доғ қўймагил,
Куйдирурман, деб куймагил,
Оллодан уялгил, момо!*

*Кўрғаз ошиқлар йўлини,
Сўргил ғариблар ҳолини,
Кўнгилдан шайтон феълини,
Жаҳаннамга солгил, момо!*

*Бошингдин ёшлик ўтибдур,
Озгингдан тишинг кетибдур,
Ошиқлар сени нетибдур,
Манга махрам бўлгил, момо!*

*Кезгил момо ўз ҳолингга,
Истагинг тушар қўлингга,
Раҳм айла Тоҳир ўглингга,
Мешинг пандим олгил, момо!*

Алкисса, Тоҳир сўзини тамом килди. Момо кетиб қолди. Тоҳир ваҳмга берилиб:-Эй худо, мени барчадан ожиз яратдинг, хамиша ҳаётимни бор-йўққа мухтож этдинг, бу ерда ёшига бир, кексасига бир ёлбориб кун кечирурман, азал кундан бошимга ишқ савдосини солдинг. Зухранинг ишқида танимда жоним, номусу орим қолмади. Отам-онам, кавму қариндошим ҳам йўқ. Кеча-кундуз гамга мубтало, дард-аламга гирифгорман, агар қасдинг жонимда бўлса, ҳозирнинг ўзида ол, ё бўлмаса ишқ дардига даво бер, бу йўлда кўп кездим, агар муродимга етмай ўлсам, кўзим очик кетар, деб зор-зор йиғлаб, худога муножот айлаб бир ғазал айтди:

*Ё яратган, сенга пушти паноҳим,
Кўшиши этдинг, бу жаҳона келмишам,
Бир сиқим тупроқдан мени яратдинг,
Йўқдан бор айладинг-эжона келмишам.*

*Бир осий қўлингман кўпдир гуноҳим,
Қачон ёрга етар бу чеккан оҳим,
Тоторда-Зухражон, Бағдодда-Моҳим,
Ишқинг шаробидин қона келмишам.*

*Сўна қўлда сузар, булбул гулида,
Самандар отаида, қикнус қулида,
Дунё кездим бу ишқимнинг йўлида,
Ерда дўраб бу осмона келмишам.*

*Яккаман, ёлғизман, гарибман, гариб,
Сўлар бўлдим, ёр ҳажрида саргариб,
Тўққиз ойлаб ишқ йўлида йўл юриб,
Бугун тахти сулаймона келмишам.*

*Тоҳир дер, куйдирди ёрнинг оташи,
Кеча-кундуз оқар кўзимнинг ёши,*

*Қора тоғдин ошиб, чекдим койиши,
Умид бирлан Зухражона келмишим.*

Тохир сўзини тамом этди, шул вақтда Зухра унинг ёнига келди. Тохир кўркув аралаш унга деди: -Бир бадбахт кампир сиримиздан огоҳ бўлибди, эхтиёт бўлмоқ керак. Бу сўзни эшитиб Зухра энагаси олдига йиглаб борди. Энага барча канизларни олдига йиғиб кенгашди. Шунда Гулзода деган каниз: -Эй биби, келинг яхшиси бу оксочни гумдон қилиб кутилайлик, бўлмаса бул шум кампир подшога айтиб Тохирни ҳам бизни ҳам қиличдан ўтказур, деди. -Эй қизлар бўлмаса, бу бадбахтни пинҳона йўқ қилинг, деб буюрди энага. Канизлар кампирни чақириб келиб, уриб ўлдириб, бир жойга қўмдилар. Шундан кейин Гулзода: -Эй бибиларим, бизнинг ишимиз бисёр қабохат бўлди, бу иш очилмай қолмас, яхшиси ўшал бахтсизлик бошимизга тушмас бурун эл-элатни чақириб, Зухрани Тохиржонга никохлаб берайлик, буларни мурод-мақсадига етказиб, базм қилайлик, деб бир ғазал айтди:

*Бошимизга ўлим келмасдин бурун,
Келинг қизлар базми даврон этайлик!
Дўстлар йиглаб, душман қулмасдан бурун,
Гулшан ичра азми сайрон этайлик!*

*Анча турдик Тоҳиржонни яшириб,
Мард бўлайлик ишқ ўтига бош уриб,
Барча созандани бунда тушириб,
Аҳли халойиқни ҳайрон этайлик!*

*Зебу зийнат бериб кўз бирла қоша,
Азм айлаб чиқайлик ою қўша,
Хуснимиз оламга берсин томоша,
Рақиблар кўзини гирён этайлик!*

*Тўй этайлик кўрганларга кўз этиб,
Аргумоқни майдон узра узатиб,
Тахт устида қўшқи уйлар тузатиб,
Қайгу ғам уйини вайрон этайлик!*

*Кўрмасин, кўр бўлсин рақибнинг кўзи,
Бобохонга етказурлар бу сўзи,
Бир замон қўймасдан ўлдирар бизи,
Бу йўлда бошимиз қурбон этайлик!*

*Шамдай шуъла солиб, гаит этсак бога,
Парвоналар куйсин бу шамчирога,
Орамизга рақиб кирса баногоҳ,
Ўлдирайлик, ҳибси зиндон этайлик!*

*Гулзода дер, саваш қуни мард бўлиб,
Ошиқларнинг дирди бизга дард бўлиб,
Душман келиб қолса, қувса юрт бўлиб,
Ўрнимизни ўзга макон этайлик!*

Бу сўздан кейин, бу таклифни қабул қилиб, эл-элатга от юбориб, чопарлар оркали созанда тўплаб, бахшиларни жамлаб тўй-томоша бошлаб юбордилар. Зухрагонни қимматбаҳо либослар, зеб-зийнатлар билан безадиларки, гўё жаннатдан ҳур чиққандай бўлиб, кўшкнинг ичи куёшнинг нурига ғарк бўлгандай чарақлаб кетди. Ул бир ёкка, Тохир бир ёкка ўлтирди. Канизлар соз-сухбат остида гоҳ Зухрагонга, гоҳ Тохирга май тугиб, шундай мажлис курдиларки, Зухрагоннинг калби ларзона келиб, ўрнидан туриб, Тоҳиргонга ўзим май тутайин, деб майни олиб бориб, олдин ўзи бир қултум нўш этиб, Тоҳиргонга тутди. Сўнгра Муллонафас охунни олиб келиб икки ошикка никоҳ ўқитдилар.

Бу шодиёнани подшоҳ эшитиб, тўй Зухра билан Қоработирники бўлса керак, деб ўйлаб ўз совғаларини жўнатди. Шоҳона либосларни Тохирга кийдирдилар. Подшо тўй тарафига барча халойиқни чақириб, хазинадан ҳадялар берди. Алқисса, бу кеча барча халойиқ хазм-базмдан кониб, уйларига таркалишди. Аммо шу ердаги бадбахт боғбон бу хабарни подшоҳга етказди. Подшо дарғазаб бўлиб, Муллонафас билан боғбонни саройга келтиришга буйруқ берди. Шунда боғбон бу иш ўзидан чиққани учун дархол подшога таъзим қилиб, бу ишда мулла айбдор эмас, барча ишларни мен билурман, деб бир сўз айтди:

*Подшоҳим, санго арзим сўзлайин,
Зухра қизинг ҳайрон бўлди кўшиkinда.
Тоҳир келмиш бугун кимдан гизлайин,
Харидорин кўзи кўрди кўшиkinда.*

*Ёри билан суҳбат тутиб Зухрагон,
Рақиблар макридан истаиди омон,
Сурнай чағлиб, дафни қоқиб шодиён,
Тўққиз кундир даврон сурди кўшиkinда.*

*Кирмизи кийинмиш қадди бўйина,
Зеб-зийнат тақинмиш, хусни рўйина,
Бугун талон солмиш гамнинг уйина,
Кўрган ҳайрон бўлиб турди кўшиkinда.*

*Ул кун озод этди кўп бандаларни,
Ўйнатаиб ўртада шармандаларни,
Йиғдириб бахшиси, созандаларни,
Ажаб томошалар қурди кўшикинда.*

*Богйда жсам бўлмиш бир бўлак пари,
Севдигина рўймол отар ҳар бири,
Тоҳир Зухражонни, Зухра Тоҳирни,
Олма билан отиб урди кўшикинда.*

*Пинҳон сирин элга аён айлади,
Ажаб томошали замон айлади,
Кимни рақиб дея гумон айлади,
Каттаю кичигин қирди кўшикинда.*

*Богбон деяр, Зухражонни кўрсин деб,
Икки ошиқ завқу сафо сурсин деб,
Халойиққа тўй-томоша берсин деб,
Сиздан хабар сўраб турди кўшикинда.*

Алқисса, богбон сўзини тамом қилгандан сўнг Муллонафас ўрнидан туриб: -Эй подшоҳим, никоҳ қийиб икки ошиқни бирга кўшиш керак, деб сиз томондан вакил боргандан кейин биз бу ишга қўл урдик, сизнинг сўзингизни, оллоҳнинг фарзини, пайғамбарнинг суннатини баржой этдик, деди. Анда подшо: -Эй Муллонафас сиз ҳам мен ҳам алданибмиз. Сизнинг гуноҳингизни ўтдим. Аммо ошиқлар гуноҳини ўтиб бўлмас, уларни ўлдириш, деб жаллодларни чақирди. Жаллодлар ҳозир бўлдилар. Тезлик билан Тоҳирни тутиб келишга жўнадилар.

Подшонинг етти вазири бор эрди, улар, бек бекзодалар, сипоҳийлар жам бўлиб подшодан Тоҳирнинг ҳаётини тиладилар, бу ошиқларнинг гуноҳини кечинг, деб подшога тавалло этиб бир абёт айтдилар:

*Подшоҳим сиздан яккаш ўтинч бор,
Зухрани Тоҳирдан айирма, зинҳор.
Ҳақ ишина бадал этмак не даркор,
Тоҳирни Зухрадан айирма зинҳор.*

*Ҳар бириси Боги эрам гулидур,
Ошиқлар оллоҳнинг севар қулидур,
Сенинг бу ишларинг шайтон феълидур,
Тоҳирни Зухрадан айирма зинҳор.*

*Яхшилик эт, ҳақ ишига қўшилиб,
Икки гул чирмашсин бирга эшилиб,
Бу қийин иш бугун қолсин ечилиб,
Буларнинг иккисин айирма, зинҳор.*

*Олти ойлаб оқиб кезди дарёда,
Энди зулм анинг учун зиёда,
Ҳақ етирди ошиқларни мурода,
Тоҳирни Зухрадан айирма зинҳор.*

*Гумроҳ бўлиб этган аҳдинг бузирсан,
Хайр ишни гайр нишга ёзарсан,
Қизинг нолишига қандай дузарсан,
Зухрани Тоҳирдан айирма зинҳор.*

*Бирини ўлдирсанг, бирин қўярсан,
Бу ишингга кўп нушаймон еярсан,
Қизинг ўзин ўлдирганини туярсан,
Ошиқларни ҳаргиз айирма, зинҳор.*

*Зухражон очилган бир тоза гулдир,
Тоҳир нола қилган шайдо булбулдур,
Ўлим, ҳижрон сенга лойиқ дейилдур,
Беклар дер, буларни айирма, занҳор.*

Алқисса беклар, сипоҳилар сўзларини тамом қилдилар. Бу сўзга подшонинг қаҳри келиб:-Мен сизлардан бу масалани сўрамайман, бу ишингиз учун сизларни ҳам ўлдираман, деб дўқ урди. Беклар дарҳол тавба қилдилар ва подшонинг оёғига йиқилдилар.

Подшо жаллодларга яна Тоҳирни тезда тутиб келишни топширди. Ясовуллар дарҳол бориб Тоҳирни тутиб келдилар. Душманлар шод, дўстлар ғамгин бўлди. Подшоҳ Тоҳирга қариб:-Эй гуломбачча, сен менинг харамхонамга оёқ қўйиб, менинг зулм-зўрлигимдан, ўлимдан кўркмадингми, олло таолонинг сенга берган навжувонлигини йўқотишни ўйламадингми, мен сенинг тобутингни ўтга куйдираман, деб ғазабга минди. Унда Тоҳир:-Эй масҳара подшо, бугун шоҳ бўлсанг, эртага гадосан, мен сендан эмас, оллоҳдан кўрқаман, деб бир сўз айтди:

*Йўқдан бор айлаган қодир оллоҳдур,
Оллодан кўрқаман, сендан кўрқминам!
Ҳир не ҳукм айласа, ҳукми равондур,
Оллодан кўрқаман, сендан кўрқманам!*

*Худонинг мулкидир сурагим, жоним,
Зухрага қурбондур жону жаҳоним,
Бугун майдон узра тўқилса қоним,
Оллодан қўрқаман, сендан қўрқманам!*

*Бугун қўшилмишам Зухра дилдора,
Армоним йўқ, энди чекилсам дора,
Зухранинг қошинда қилсанг садпора,
Оллодан қўрқаман, сендан қўрқманам!*

*Банда, қулсан, шохман дея кезарсан,
Отам билан қилган аҳдинг бузарсан,
Хайр бўлган ишни шатърга ёзарсан,
Оллодан қўрқаман, сендан қўрқманам!*

*Дунё узра келган куним ўлмишам,
Ишқнинг савдосина сарим солмишам,
Кўч-кўзиман, қурбон учун келмишам,
Оллодан қўрқаман, сендан қўрқманам!*

*Ўлдургум, деб газаб билан сўйларсан,
Ўлимдан ўзингни йироқ айларсан,
Мақсадим ўлимдир гайрин нетарсан,
Оллодан қўрқаман, сендан қўрқманам!*

*Тоҳир дея, сизинмишам худога,
Ишқнинг шунқориман, тушдим тузога,
Катра қоним Зухражонга садога,
Оллодан қўрқаман, сендан қўрқманам!*

Тоҳирнинг бу сўзини эшитиб подшонинг газаби ўн баробар ошиб, туклари тўнини тешиб чиқди.

-Жаллодлар, буни ўлдининг, деб кичкирди. Жаллодлар қўлларига ойболта, ханжарларини олиб ҳозир бўлдилар. Тоҳирни ўлим майдонига олиб чиқдилар. Ошиқлар ноласидан ой-кун тутилди, олам-жаҳон зимистонга айланди. Шунда Тоҳир:

-Эй жаллодлар, бир дақиқа тааммул қилинг, Зухражоннинг дийдорини бир кўраин, унга бир-икки оғиз сўзим бор айтайин, деди.

Шул вақт Зухражон бошига қора чодир тортиб, ёс кийимида бўзлаб келди ва одамлар ичига ёриб кириб:-Эй юрагимнинг қуввати, кўзимнинг равшани, тириклигимнинг сармоясин Тоҳиржон, мардона бўл, бу йўлдан қайтма, иккимизнинг ҳам мақсадимиз ўлимдир. Шукур оллоҳ таоло иккимизни муродимизга етирди, Тоҳиржон, оллоҳ ёшликдан

иккимизни ошиқ этди, меҳру муҳаббатни кўнглимизга солди, энди икки ошиқнинг ўлар кuni етишди... Бугун сен, эртага мен ўламан. Қиёмат кuni худо қози бўлиб, Расул алайҳиссалом шафоати билан шу даргоҳда Бобоҳон подшо билан ҳисоб-китоб килурмиз, деб бир абёт айтди:

*Худодан тилагил мақсад-муродинг,
Бугун муродинга етар кунингдур.
Ўзингни топшириб ошиқ Фарҳода,
Ошиқлар йўлини тутар кунингдур.*

*Ўлсанг бугун Бобоҳоннинг кўлида,
• Рухинг сайрон етар жаннат гулида,
Ёринг висолида, ишқинг йўлида,
Дунёни бир пулга сотар кунингдур.*

*Ёр, менинг йўлимда гар чиқса жонинг,
Мен сенсиз роҳатин сурмам жаҳоннинг,
Тўкилса майдонда қирмизи қонинг,
Қон ўрнига ширбат сотар кунингдур.*

*Биз кетайлик бунда қолсин Бобоҳон,
Подшога мубоҳ бўлсин бу жаҳон,
Маҳшиар майдонида қурилса меъзон,
Маҳкам ёқасидан тутар кунингдур.*

*Тақдир китобига ёзибдур бизи,
Ўйилсин, кўр бўлсин отамнинг кўзи,
Рўзи қиёматда қорадур юзи,
Лаънат тошин унга отар кунингдур.*

*Отамнинг жабридин дардим сад ҳазор,
Қора юз чўмоққа қилси сазовор,
Мозоринг ёнида ясармин мазор,
Аввал навбат санинг етар кунингдур.*

*Зухра дер, жаллодлар кесарлар бошинг,
Йўқдур меҳрибонинг, қавми қардошинг,
Азалда қисмат бу чинтагил қонинг,
Раҳмат дарёсига ботар кунингдур.*

Алқисса, бу сўз тамом бўлгандан сўнг Тохир Зухранинг бу эътиқодини эшитиб, сенинг кўз олдинда ўлсам армоним йўк, деб бир газал айтди:

*Хуш қол, энди Зухражоним,
Айро тушинг, дилдор энди.
Беҳиштим хурим, ризвошим,
Хора тушиди гулзор энди.*

*Отанг газаб тўнин кийиб,
Бизни қилар қўздин гойиб,
Юзинг йиртиб, сочинг юлиб,
Сен чекмагил, озор энди.*

*Тоҳирни дорга чекурлар,
Юрагида ўт чақилар,
Майдонда қоним тўкилар,
Очилар лолазор энди.*

*Менга газаб қилган шоҳдур,
Қисмати қодир оллоҳдур,
Қора ер бир аждаҳодур,
Охир ютар бу мор энди.*

*Ниқобинг чекмагил юза,
Ёш келтирма қора кўза,
Қиёмат кун иккимиза,
Насиб этсин дийдор энди.*

*Зухражон эшит болишим,
Икки дунёда йўлдошим,
Баржой бергил обу ошим,
Сен бўлгайсан гамҳор энди.*

*Бу майдонда Тоҳир ўлса,
Қоработир ҳозир бўлса,
Зухрам билан ўйнаб кулса,
Қачон топғум қарор энди.*

Тоҳир бу сўзларни эшитиб Зухрага караб:

-Эй Зухражон, мен дунёда муродимга етдим, мен ўлимдан кўркмасман, ҳижрондан куярман, мен ўлиб сен Қоработирга қолсанг, мен кабримда қандай қарор топаман. Эй меҳрибоним, ўлгунчам дилдорлик қилдинг, ўлганимдан сўнг ҳам гамхўрлик этарсан, ўлсам майитимни саранжомлаб, кейин обу ошимни баржой қиларсан, кабрим бошида оят, хатми Куръон қилиб, такбир этарсан, жума оқшом чироқ ёқарсан. Агарда сен шуларни қилмасанг, бошқалардан умидим йўқ. Яна

бир ўтинчим, Қоработирга ўзингни якин қилма, ундан кейинги ишларни ҳам ўзинг биларсан, деди. Шунда Зухра: Эй Тохиржон! Бу дунёда менга хазрати Жиржис пайғамбарнинг кўрган азобларини берсалар ҳам бир соат Қоработир билан хамсухбат бўлмасман, деб бир абёт айтди:

*Сен кетарсан, Зухра бунда қолди деб,
Унинг учун ғамгин бўлма, Тохиржон!
Мен кетарман гайри мунда қолди деб,
Унинг учун ғамгин бўлма, Тохиржон!*

*Бунда қолиб кўнглин бошқа олар деб,
Кезган боғларимда ўзга кезар деб,
Қоработир билан ўйнаб кулар деб,
Унинг учун ғамгин бўлма, Тохиржон!*

*Тохирим деб ёниб-қўйиб ўтарман,
Ҳижронингда мудом қонлар ютарман,
Сенсиз ёрим бу жаҳонни нетарман,
Унинг учун ғамгин бўлма Тохиржон!*

*Мен етмасам сенинг каби ёрима,
Ҳазон урсин бу боқчали норима,
Шаршим будур тиг санчилсин бағрима,
Унинг учун ғамгин бўлма Тохиржон!*

*Зухра деяр, бир иқрорда турарман,
Сендан қолиб қандай даврон сурарман,
Бугун кетсинг, эрта мен ҳам борарман,
Унинг учун ғамгин бўлма, Тохиржон!*

Зухра сўзини тамом этгандан кейин Тохирнинг кўнгли жойига тушди, ундан рози бўлиб: -Эй Зухражоним, қиёматгача сендан розиман, олло ёринг бўлсин, деб бир абёт айтди:

*Мен қадам қўярман охирад сари,
Нозаниним, Зухражоним қол энди.
Рақиблар айирди ёридан ёри,
Ширин сўзли Зухражоним, қол энди.*

*Жаллодлар келибди жоним олмоққа,
Рақиблар келибди ўйнаб-қулмакка,
Мен келмишам бу майдонга ўлмакка,
Сен саломат Зухражоним, қол энди.*

*Қўлида ханжари жаллодлар келди,
Қотили хунхорлар теграмни олди,
Азиз таним қирмиз қонги бўялди,
Йиғламагил Зухражоним, қол энди.*

*Васиятим, арзим санга Зухражон,
Қора кўздан ашқинг тўкмагил ҳар ён,
Армоним йўқ бўлсам қошингда қурбон,
Ғам емагил, Зухражоним, қол энди.*

*Нозанин йиғитлар, тенгу тушларим,
Йиғитлар ҳамроси паривашларим,
Қадрдон дўстларим, қардош-хеишларим,
Йиғламагил, халойиқлар, қол энди.*

*Йиғлама севдигим даврон кунидур,
Майдонда ошигинг, мардон кунидур,
Бугун бизга ийди қурбон кунидур,
Ғамгин бўлма, Зухражоним, қол энди.*

*Юзинг йиртиб, сиё сочинг ёймагил,
Тоҳиринг бағрига доғлар қўймагил,
Ёрим ўлди, дейиб ғамлар емагил,
Олло ёринг, нозаниним, қол энди.*

Алқисса, жаллодлар Тохирнинг кўзини боғлаб, бўрёнинг устига ўтиргизиб, ханжарларни яланғочлаб, подшоҳдан рухсат кутиб турдилар. Шу вақтда Зухра зори гирён бўлиб:

-Эй халойиқ, ошиқларга уч кун фурсат берилсин, деди. Халойиқ:- Ошиқларга уч кун фурсат берилсин, деб арз этдилар. Подшо розилик берди. Икки ошиқ кўшқда дарди хол айтишдилар. Тўртинчи куни Зухра Тохирга шохона либослар кийдириб, бошига мурассаъ тож қўйиб, белига заррин камар боғлаб, ғулпокларига тилло шона уриб, юзларига гулоб сепиб, безаб майдонга чиқарди. Халойиқ қараса, икки ошиқ юзлари ой каби шуъла сочиб, қоронғи кечани мунаввар қилур эрди. Одамлар уларга хайрон бўлиб бокиб, бармоқларини тишлаб турур эрдилар. Катта –кнчик: “Илоё Тохирга нажот бер”,-деб илгижо қилурлар эрди. Зухра фақир балки бу кўрк, нафосат сохибига подшо ўлимни раво кўрмас, деган ўйга кетган эди. Аммо подшо жаллодларга: -ўлдилинг!-деб буйрук берди. Жаллодлар дарҳол Тохирни Зухранинг кўлидан тортиб олиб майдонга келтирдилар. Зухра ўтга тушган парвонадай бориб отасининг оёғига йиқилди, унга ёлбориб:-Мени ўлдир, ёримни озод айлагил, деб бир ғазал айтди:

*Шоҳ бобом арзимни баён айлайин,
Мени ўлдир, ёрим озод айлагин.
Тоҳирнинг бошига қурбон бўлайин,
Ўлдир мени, ёрим озод айлагил.*

*Аввал бошдан тақдир қилибдур бизи,
Боҳир билан иқрор этдинг бу сўзи,
Юзингни дўндардинг, туман кун юзи,
Мени ўлдир, ёрим озод айлагил.*

*Отамга ўтинч эт, меҳрибон знам,
Кеча-кундуз ишқ ўтида ўртанам,
Тоҳир тақдирига ёзуқлик менам,
Мени ўлдир, ёрим озод айлагил.*

*Бугун бош кўймишам ишқнинг йўлига,
Назар этмам бу дунёнинг молига,
Ёрдан бурун тушгум ажсал қўлига,
Мени ўлдир, ёрим озод айлагил.*

*Мен бунда қолманам, ўзим биларман,
Ханжар бирла қора бағрим тиларман,
Тоҳирни ўлдирсанг мен ҳам ўларман,
Мени ўлдир, ёрим озод айлагил.*

*Богбон элин олма-нордан айирма,
Булбул жисмин гул-гулзордан айирма,
Ғазаб билан мени ёрдан айирма,
Меки ўлдир, ёрим озод айлагил.*

*Менинг ёрим Боҳир вазир ўглидур,
Шоҳ зулмидан сийналари доғлидур,
Зухра билан бир иқрорга боғлидур,
Мени ўлдир, ёрим озод айлагил.*

Алкисса, Зухра сўзини тамомлагандан сўнг Тоҳир айтди:-Эй Зухражон, номардга бўйнинг бурма, тақдирга чора бўлмас, деди.

Шул вақтда подшоҳ жаллодларга имо қилди, жаллодлар шу заҳоти Тоҳирнинг бошини танасидан жудо қилдилар.

Тоҳирнинг хар катра конидан “Зухра” деб нидо чиқар эрди, сўнг хар катра кони бир кизил гул бўлиб очилар эрди, халойиқ хайрон саросима бўлди. Зухра бир вақт қараса, иш охирига етибди, шунда у ўзини ўлик устига ташлаб беҳуш йиқилди. Канизлар иккаласининг

устига парда тортидилар. Сўнгра бутун эл тобугни кўтариб йўлга тушди. Шул вақтда Зухра хушига келиб:-Халойик, нари туринг, номахрамсиз, деб канизларига Тохирни кўтаринг, деб фармон этди. Барча кизлар зори гирён йиғладилар, Тохирни кўтариб кўшкка келтирдилар. Унга зарбофдан кафан этиб, устига минг беш юз туманлик кермоний шолдан ўртук қилдилар. Олти минг туман сарф этиб шаҳар ташқарисида гумбаз барпо этдилар. Зухра хазинанинг оғзини очиб 40 ботмон олтин, кумуш олиб, то гумбазга етгунча Тохирнинг устидан сочиб боришни фармон этди. Сўнгра 26 минг шаҳар ахли йиғилиб, жаноза ўкидилар. Кейин Тохирнинг устидан симу зар сочдилар. Бир неча корийлар корийчилик этиб, девоналар “ху хай” деб, дарвешлар зикру сано айтиб, шайхлар нолиш этиб, маддоҳлар газал айтиб, қанчадан қанча тенгдош йигит-кизлар қабр бошига бордилар. Тохирнинг устига минг туманлик мушку анбар сепиб, уни жойлаб йиғлашдилар. Шул маъракада Му.лланафас ҳам бор эрди. Ул: Эй халойик, ҳар ким шаҳиднинг устидан ёпилган зотдан бир нарса олса, дўзах ўтига гирифтор бўлар, деди. Тохирнинг устига ёпилган зотларни элатдаги кишиларга пойлаб, Зухра уларга рухсат берди. Ўзи 40 канизи, уч юз корий билан ул жойда қолди. Бул кеча тонг отгунча шу ерда қолдилар.

Шундан сўнг Зухра уч кун ичида Тохирнинг ҳамма обу ошини берди ва кўшқига келиб, боғларини ва бошқа анжомларини канизларига бахш этди. Кейин қора чодрага бурканиб, Тохирнинг қабри устига зиёратга кетди. Унинг бораётган йўли кўз ёшидан нам бўлур эрди. Шул вақт онаси унинг изидан етиб:-Эй болам, ўлганинг изидан ўлиб бўлмас, ўлгандан фойда йўқ, уни ёдингдан чиқар, тирикка хизмат эт. Ўлик арслондан тирик сичкон яхши, деганлар, Қоработир ҳам ўз авлодинг, унга кўнгил бер, деди. Зухра:-Эй она, бир оёғинг гўрда, сенинг бундай сўз айтишга қандай тилинг борди, деб бир абёт ўкиди:

*Онажон, айтмагил бундай сўзингни,
Бу ваъдага вафо қилмасам бўлмас.
Деганинг рост бўлса, қўрмам юзингни,
Тохирнинг изида ўлмасам бўлмас.*

*Худойим айласа лутфи иноят,
Тохирнинг руҳига хатм этиб оят,
Ёримнинг қабрини айлаб зиёрат,
Ул ерда лош бўлиб қолмасам бўлмас.*

*Энди менинг раҳмим келмас бу жона,
Бу ишлар бизларга бўлди баҳона.
Жонимни топшириб қодир субҳона,
Жасадим тупроққа бермасам бўлмас.*

*Толғым каж келди иқболим синди,
Ажалнинг соқийси шаробин сунди,
Ёрнинг хуморидан айилдим энди,
Хазон урган гулдек сўлмасам бўлмас.*

*Зухра деяр, ширин жона дўзмасман,
Ўларман Тохирдан умид узмасман.
Ёр анда, мен бунда йиглаб кезмасман,
Бориб ёр қабрида бўлмасам бўлмас.*

Алкисса, Зухра сўзини тамом қилгандан сўнг онаси харчанд тавалло этди, таваллосини олмади, сўнгра онаси айтди: Эй жон кизим, агар юз кун ёлборсам ҳам менинг деганимни этмассан, сенинг ишқингга чора топиб билмадим, эй қўзим, ростини сўзласам сеники дурустдир, сенинг йўлинг ҳақдир. Тохир сенинг йўлингда ўлди. Сен ҳам унинг йўлида жон берсанг керак. Энди ўзинг биларсан, деб йиглаб уйига кайтди. Зухражон ҳам қабрга зиёрат учун жўнади.

Энди хабарни Қоработирдан эшитинг. Ул боғнинг канориди Зухранинг йўлини пойлаб турар эрди. Бирдан Зухранинг келганини кўриб, илгари юрди. Аммо Зухра унинг не хаёлда келганини билмади. Шул вақт Қоработир Зухранинг олдига келиб, таъзим, тавозеъ билан орзу холини сўзлаб, беш калима сўз деди:

*Зухражон, арзим бор, недур гуноҳим,
Ҳолларимдан хабар олсанг не бўлди?
Менга раҳм айлади қарамли шоҳим,
Бу ҳолимдин хабар олсанг не бўлди?*

*Мен сенинг ишқингда қайнайин тошиб,
Сен кезарсан рақибларга бош кўшиб,
Агёрдан айрилиб, хилватга тушиб,
Оқ қўлинг бўйнима солсанг не бўлди?*

*Мен ошигам сенинг қаби жонона,
Кунда юз ўртарсан, қасд этиб жона,
Қошингдан қувларсан, айлаб баҳона,
Отанг берган пандни олсанг не бўлди?*

*Лочиндек термулиб, ҳар ёна боқиб,
Қоқилинг шоналаб, қақдинга тўкиб,
Қизларга бош бўлиб, сайрона чиқиб,
Қошимда эркалаб кулсанг не бўлди?*

*Тоҳирни кетди деб тилга келтирма,
Хуш кунингни ҳасрат била ўтирма,
Қора кийиб, гамгин бўлиб оҳ урма,
Қоработир ишқин билсанг не бўлди?*

Алқисса Қоработир сўзини тамоm этиб: -Эй Зухражон, мен фақирга раҳм айла, мен ҳам сендан умидвор бўлиб, кеча кундуз оху зор чекурман, деди.

Зухра бунинг туришидан ҳадик этиб, бу бадбахт менинг бирдан кўлим ушлаб беобрў этмасин, деб хавфга тушиб уни фикридан қайтирмакчи бўлиб:- Эй Қоработир, энди мен сеники бўлдим, аммо Тоҳир ҳам менинг йўлимда кўп жафо чеккан ўғлондур. Андак сабр қил, унинг обу ошини бериб, ўзимни ёсдин чиқарайин, сўнгра сен билан даврон сурармиз. Сен менинг яқин қариндошим бўласан, сен тўй тарадудини тутабер, энди даврон сенга дўнди, деди.

Бу сўзга Қоработир ишониб, кайфи кўтарилиб, Зухранинг отасига: -Подшоҳи олам, қизингнинг азалдан бизга кўнгли бор экан, деди. Подшо ҳам хушвақт бўлди.

Зухра Қоработирни бу хийла билан узатиб юборди, канизларига қараб бир сўз деди:

*Гулзода, гавҳарим, эшит сўзимни,
Нолалар чекарман ёрнинг йўлида,
Тоҳир учун барбод қилиб ўзимни,
Жигарим ёқарман ёрнинг йўлида.*

*Ошиқлар ҳаёти кечмас орқайин,
Кетди ёрим, энди кимдан сўрайин,
Бугун жон уйини-жисми саройин,
Қасд этиб йиқарман, ёрнинг йўлида.*

*Магар ундан аввал олур жонимни,
Кул этарман ёқиб устихонимни,
Ёр қабрига бориб қизил қонимни,
Сув каби тўқарман ёрнинг йўлида.*

*Зухра даяр, менинг бахтим қоради,
Қоработир манго харидор эрди,
Тоҳиржоним менинг учун жон берди,
Дунёдан ўтарман анинг йўлида.*

Алқисса Зухра сўзини тамоm этиб:-Эй кизлар йиғламоқ билан иш битмас, юринг Тоҳирбекнинг қабрини зиёрат этайлик, деб канизлари билан қўшилиб зиёратга кетдилар. Улар қабр бошига бориб неча вақтлар

йиглашиб ўтирдилар, сўнгра қайтиб кетдилар. Аммо Зухра қабр бошида рўймолини яшириб қўйиб кетди. Йўлда у ҳеч тўхтамасдан йиглаб борди ва қўз ёшини артиш учун рўймолини олмоқчи бўлиб, унинг тушиб колганини қизларга айтди. Қизлар рўмолни ахтариб кетдилар. Зухра эса қабр бошига югурди. Унинг белида ханжар бор эрди. Харжарни кинидан суғириб, калимаи шариф ўкиб, ханжарнинг солини пастга, тигини юқорига жойлаб қўйиб, устига ўзини ташлади. Ханжар унинг юрагидан кириб, оркасидан чикди. Гулдек тана қирмизи қонга беланди, жони жаннатда Тохир билан қовушди.

Канизлар тўрт тарафга чопиб, келиб қарасалар Зухра қонга беланиб ётибди. Қизлар йиглаб унинг ёсини тутдилар ва подшоҳга хабар юбордилар. Хабарчи бориб подшоҳга: -Қизинг жаннатга восил бўлди, деб хабар етказди. Подшо буни эшитиб беҳуш йиқилди. Хушига келиб, Зухранинг устига қараб жўнади. Борса, халойиқ йиғилган, ҳамма хайрон-саросима. Биров оҳ-воҳ чекди, биров баракалла тўғри иш қилибди, деди. Зухранинг жасадини Тохир қабрининг ёнига қўйдилар. Шул вақтда подшо етиб келди. Қараса Зухра қора қонга булғаниб ётибди. Ул пешонасига уч марта уриб: -Во-ҳасрато, надомато, деб отидан оғиб тушиб, Зухрани кучоклаб, беҳуш йиқилди. Уни хушига келтирдилар. Шунда у зоринжи садо билан бир марсия айтди:

*Воҳасрато айро тушдим,
Топарманми, болам сени.
Найлайин ёндим, туташдим,
Топарманми, болам сани.*

*Инондим, рақиб сўзига,
Зор ўлдим оёқ тўзинга,
Юзим қўйсам гул юзинга,
Топарманми, болам сени.*

*Юз ўғирди яқин-ётим,
Қурисин Бобоҳон отим,
Йиғлатдим якка зурёдим,
Топарманми, болам сени.*

*Ўпиб отим оёғиндан,
Сўзлади дарди доғиндан,
Зухражон учди богимдан,
Топарманми, болам сени.*

*Қаро чекилди юзимга,
Зулм айладим ўз-ўзимга,
Жабр этдим якка қизимга,
Топарманми, болам сени.*

*Ҳақ ошиқ эркан, билмадим,
Раҳмат назарин солмадим,
Ваъдага вафо қилмадим,
Топарманми, болам сени.*

*Зухражон қандасан, қанда,
Отанг бўлсин сенга банда,
Йиғларман умрим баринда,
Топарманми, болам сени.*

*Тавалло этди термулиб,
Раҳм этмадим бағрим эриб,
Энди қолмишам сарғариб,
Топарманми, болам сени.*

*Бобохон деяр, сўзласам,
Кетган йўлини кўзласам,
Ёхти жаҳонни изласам,
Топарманми, болам сени.*

Подшо сўзини тамом этган вақтда, Зухранинг онаси сочини юлиб, бағрини поралаб, кўзидан ёши сел бўлиб:-Во хасрато, Зухражондан айрилдим, деб Зухранинг устига ўзини отиб, кучоклаб беҳуш йиқилди. Бир замонлардан кейин хушига келиб, кўксини қизи кўксига қўйиб:-Эй фарзандим, вох жигарбандим, деб зор-зор йиглаб бир марсия ўқиди:

*Нотавон фарзандим, азиз чирогим,
Армон билан гариб ўлган, Зухражон!
Рақиблар макридан синди будогим,
Ишқ йўлида шаҳид ўлган, Зухражон!*

*Ханжар билан қаро бағринг чок этиб,
Тамом аъзоларинг дардинок этиб,
Ишқ йўлида азиз жисминг ҳок этиб,
Ёрим дейиб гариб ўлган, Зухражон!*

*Мен отанга айтар эрдим бу дарди,
Англамади, ўзга ёнга югурди,
Сенга боқмай, рақибларга дил берди,
Бир ғамхорсиз гариб ўлган, Зухражон!*

*Қизига қасд этиб, ганим қулдириб,
Душманлар олдида ақлин олдириб,*

*Отаси сабабли ўзин ўлдириб,
Чора топмай шаҳид ўлган Зухражон!*

*Ёр дейиб, дунёнинг завқидан кечиб,
Ҳар кимга телмуриб, кўз ёшин сочиб,
Тоҳир, дейиб охир қора ер кучиб,
Ишқ йўлида гариб ўлган, Зухражон!*

*Подшодур фақирларнинг паноси,
Қизига қасд этди недур гуноси,
Мен ҳам Зухра қизнинг гариб онаси,
Онам дейиб гариб ўлган, Зухражон!*

Алқисса, бу сўзни тамом этиб, Зухранинг ўрнига мен ўлсам бўлмасмиди, деб онаси бечора зори гирён йиғлади.

Кейин подшо аркони давлатни йиғиб, маслаҳатлашиб, Тоҳирнинг қабри ёнида бир гумбаз барпо қилдириб, ичига қандиллар осдириб, корийларни кубур устида ўтқизиб, Қуръони каримни такрор қилдирди. Зухрани дафн қилдилар.

Энди сўзни лашкарбоши Қоработирдан эшитинг. Қоработир Зухранинг сўзига инониб, бори молини сарфлаб, дўстларидан ҳам қарз олиб, тўй шайини тутиб юрган эрди. Аммо бу воқеани эшитиб, юрагига тош уриб йиғлади. Қабристонга бориб қараса, Тоҳир билан Зухра иккаласи гумбазда ёнма ён ётибди. Ҳар бирининг устида бир қизил гул чиқиб, иккаласи осмонга чирмашиб кетибди. Қоработир буни кўриб, ўзига деди: -Эй Қоработир! Сен Зухра билан Тоҳирнинг бир жойда бўлганини қизганар эрдинг яна бу ерда иккаласини кўрдинг, буларнинг бир жойда ётганини кўрганингдан ўлганинг яхши эмасми, деб Зухранинг мозорига ханжар қўйиб, ўзини ўлдириш учун уч марта талпинди, аммо юраги қиймади. Шу ерда бир оқсокол киши буни кўриб: -Эй Қоработир, ўзингни ошиқ ҳисоблаб, бу ошиқларга бир соат роҳат кўргазмадинг. Булар бир-бирларига жонларини фидо айладилар, баракалло, жонинг шу қалар ширинми, деди.

Қоработир бу хижолатли сўзларни эшитиб, кўзини юмиб, ўзини ханжарнинг устига ташлаб жон таслим қилди. Ул ўлмас бурун, мен ўлсам Тоҳир билан, Зухранинг ўртасига жойланглар, деб васият қилган эркан. Унинг қариндошлари бу васиятни баржой қилдилар.

Оллонинг қудрати билан унинг қабридан бир қора гул чиқиб, аввалги чиққан икки қизил гулга озор бериб, япроқларини пора-пора қилур эрди. Қоработир жасадини икки мазор ўртасига жойланганига Зухранинг руҳи норози бўлди ва Зухра Бобоҳон подшонинг тушига кириб, унга юзланиб бир ғазал айтди:

*Бизга зolim бўлган меҳрибон отам,
Дунёда зулмга дучор айладинг.
Мен сенга не қилдим, недур гуноҳим,
Қизингни ўзинга агёр айладинг.*

*Бу дунёдан охиратга отилдим,
Фалак билан нирд ўйнадим сотилдим,
Бегадим жабрингдан қочдим, қутилдим,
Яна бизни бунда озор айладинг.*

*Ўтлар солдинг қабр устида саройга,
Малҳам айла рақиб қўйган ярога,
Ул дунёда Қора тушиди орага,
Яна ора ерда мазор айладинг.*

*Қаҳр этиб айирдинг ёридин ёрин,
Устимизда қурдинг ўлим бозорин,
Кўргизмадинг бир-бировга дийдорин,
Яна бизни орзу дийдор айладинг.*

*Шафқат истаб ўндим пойи гардингдан,
Қувладинг оқзиб ёрни юртингдан,
Яхши кун кўрмадим сенинг дардингдан,
Ўзинг ишратингда қарор айладинг.*

*Унда қолдинг ошиқларнинг қонига,
Бунда ўтлар солдинг ширин жонига,
Зухра деяр, келдим отам, ёнига,
Армоним қўп, сўзим изҳор айладим.*

Подшо бу сўзни эшитиб, сесканиб уйгонди. Хизматкорларига: -От хозирланг, деб буюрди. От хозирланди, подшо отга миниб, вазирлари бирлан қабрнинг устига борди. Қараса, Тохир билан Зухранинг қабрлари устидан иккита гул чикиб осмонга чирмашган, ҳар бирининг бошида бир булбул бор. Аммо Қоработирнинг қабри устидан бир қора гул ўсиб, гулларга озор бериб турибди, унинг устида эса бир бойкуш фарёд уриб ўтирибди. Подшо буларни кўриб хайрон қолди ва Қоработирнинг буларга душман эканини энди билдим деб, унинг мазорини йикишга буйруқ берди.

Дархол мазорни йикиб, жасадни бошка жойга кўчирдилар. Подшоҳ иккита ёп-анҳорни ва Зухранинг боғини ошиқлар йўлига вақф қилди. Уларнинг қабрлари устида олти юз қуръонхона ва мувожир кўйди.

Энди сўзни Мохимжондан эшитинг. Мохимжоннинг тушига бир куни руҳи пок кўриниб:-Эй Мохимжон, бизнинг бошимизга бир иш тушди, деди. Мохим сесканиб уйғонди, бакириб ўрнидан турди. Унинг сасига канизлари келишиб:-Эй Мохимжон, не гап бўлди, деб сўрадилар. Шунда Мохимжон йиглаб юрагини поралаб бир сўз айтди:

*Эй меҳрибоним, йўлдошим,
Топарманми, ёрим сани?
Қурбон қилам молим-бошим,
Топарманми ёрим сани?*

*Ишқингда мен бўлдим зариб,
Ҳам заъфарондек саргариб,
Тун-кечаларда ахтариб,
Топарманми, ёрим сани?*

*Эй нозанин, сиймин бадан,
Жон кетди, мунда қолди тан,
Эй ҳиммати олий қаҳан,
Қандай тонай, ёрим сани?*

*Ҳар лаҳза қилдим мен ҳавас,
Бўлсам яна бир ҳамнафас,
Бу дунё мен учун қафас,
Қандай тонай, ёрим сани?*

*Бечорани мискин бўлиб,
Йўллар бошида телмуриб,
Ҳардам юракдан оҳ уриб,
Қандай тонай, ёрим сани?*

*Бир булбули полаи зор,
Бер ҳожатим, парвардигор,
Бўлдим йўлингда интизор,
Қандай тонай, ёрим сани?*

*Эй шамси анвар ваззихо,
Эй ҳодийи нури ҳидо,
Эй гулшани боди сабо,
Қандай тонай, ёрим сани?*

*Моҳим деяр, эй сарви буй,
Нола қилурман мисли най,
Орзудаман: хуснинг кўрий,
Қандай тонай, ёрим сани?*

Алқисса, Моҳимжон сўзини тамомлади. Гулзода каниз Моҳимнинг нолишига токат килобилмай, бир ғазал айтди:

*Бу кеча не аҳвол кечди бошингдан,
Хабар бергил Моҳимжоним, не бўлди?
Қирқ канизинг қурбон бўлсин бошингдан,
Хабар бергил Моҳимжоним, не бўлди?*

*Олам куяр нолишингдан, зорингдан,
Учирдинг булбулинг гулзорингдан,
Не хабар эшитдинг севар ёрингдан,
Хабар бергил, Моҳимжоним, не бўлди?*

*Ё аҳвол кўрдингми, Тоҳир ўлдими?
Ё саргайиб гулдай юзи сўлдими?
Ёки оғиз кўнглинг мендан қолдими?
Хабар бергил, Моҳимжоним, не бўлди?*

*Шум айрилиқ ели ҳар ён эсибдур,
Ёки унинг гам-қайғуси босибдур,
Оху ноланг қорабағрим кесибдур,
Хабар бергил, Моҳимжоним, не бўлди?*

*Қайғу-ғамдан ўзинг безор айлагил,
Канизларга қулиб, гуфтор айлагил,
Гулзодага сўзинг изҳор айлагил,
Хабар бергил, Моҳимжоним, не бўлди?*

Бу сўз тамом бўлгандан кейин Моҳимжон Гулзодага жавоб бериб, бир ғазал айтди:

*Уйқумда Гулзода бир аҳвол кўрдим,
Ошиқлар кўзима аён кўринди.
Ёрилди юрагим, сесканиб турдим,
Кўзима бир руҳи равон кўринди.*

*Тоҳирим кўрмишам саҳарнинг чоғи,
Дор остида кўрдим бўйнида боғи,
Моҳимжон деб йиғлар юракда доғи,
Ошиқларга охир замон кўринди.*

*Зухра қиз дейдилар бир пари пайкар,
Қора киймиш ўз бўйига баробар,
Санчадур бағрига қўлида ханжар,
Тоҳир деб кўзлари гирён кўринди.*

*Тоҳир деб йиғлашур юрт аҳли чандон,
Магар Тоҳир ўлмиш, ё тушди зиндон,
Жаллодлар жам бўлиб чарх урар ҳарён,
Ошиқлар устида туман кўринди.*

*Моҳимжон дер, Зухражонни кўрмишам,
Паришон ҳолидин хабар сўрмишам,
Дейди: ўз бағримга ханжар урмишам,
Юракда ўт, бағрида қон кўринди.*

Моҳимжон сўзини тамом этиб: -Эй Гулзода, мени бир неча вақтлардан бери ғам босар. Тушимда руҳи пок кўрдим. Ўзи зулм остида, келиб бўйнини буриб: “Бошимизга иш тушди, етиш”, деб ҳеч уйку бермади. Мен билмадим бу Тоҳирнинг руҳими ё ғайри руҳими. Агар ошиқлар ўлган бўлсалар, қабрларини зиёрат қилсам. Агар ўлмаган бўлсалар хизматларида бўлсам, деди. Хазинадаги бор пулни сандиққа солиб: Бир сардор топиб, от-яроқ анжом этиб йўл шайини тутинг, деб канизларга амр айлади.

Бу хабар Одилшоҳга етиб борди. У дарҳол вазирлари билан қизи хузурига келиб: -Эй қизим, занон тоифасига сафарқашлик номуборақ бўлур, деб бир сўз айтди, Моҳимжон ҳам унга жавоб берди:

Одилшоҳ:

*Ўлганинг изида ўлмак бўлурми,
Меҳрибоним, севар кўзим, қайт энди.
Тотор кетиб, қайтиб келмоқ бўлурми,
Кўнгиш хушим, кўрар кўзим, қайт энди.*

Моҳим:

*Одил бобом, менга рухсат бергайсиз,
Бориб Тоҳиримни кўрмасам бўлмас.
Қаъбамсиз, қибламсиз бирга юргайсиз,
Бошим ул дўкона урмасам бўлмас.*

Одилшоҳ:

*Кўзинга кўринган ул руҳи покдур,
Зухражон ёнингда тупроқдур, ҳоқдур,
Йўллар кўп йироқдур, кўрмақлик йўқдур,
Моҳимжоним, севар кўзим, қайт энди.*

Моҳим:

*Шодлигим йитибдур, ғамим ошибдур,
Айрилиқ дардидин ақлим шошибдур,
Тоҳирнинг бошига не иш тушибдур,
Бориб қўллигида турмасам бўлмас.*

Оди.шоҳ:

*Тоҳир нобуд бўлмиш шоҳнинг қаҳрида,
Аждарнинг оғзида, илон заҳрида,
Сенги ҳамдам кўндур Бағдод шаҳрида,
Меҳрибоним, Моҳимжоним, қайт энди.*

Моҳим:

*Бундай сўзни шоҳим, олма тилларга,
Жоним чиқиб лошим қолсин чўлларда,
Суюқларим нишон бўлсин чўлларда,
Тоҳир деб бу йўлда ўлмасам бўлмас.*

Оди.шоҳ:

*Юртнинг шоҳидурман, оламга хонам,
Келтирмам Тоҳирни, ҳукми равонам,
Кел, қайтгил йўлингдан бошинга дўнам,
Кўрар кўзим, севар кўзим, қайт энди.*

Моҳим:

*Бағдодда бир кимса эшитмас сўзим,
Ёрсиз менинг заъфарондур гул юзим,
Жасадим кул бўлсин, кўр бўлсин кўзим,
Мен ҳам улар каби бўлмасам бўлмас.*

Оди.шоҳ:

*Оди.шоҳ дер, тутгил менинг сўзимни,
Сенинг учун барбоод этай ўзимни,
Қизим Тотор сари бурма юзингни,
Юргил Бағдод сари, кўзим, қайт энди.*

Моҳим:

*Моҳим дея, ёр эшитсин сўзимни,
Ёрим не қулфатда, гофилдур бошим,
Кўрар кўзим, меҳрибоним, йўлдошим,
Ҳолларидан хабар олмасам бўлмас.*

Булар сўзларини тамом этдилар. Шу пайтда кун ботар томондан бир гард пайдо бўлди. Қарасалар қарвон эркан. Моҳим: Менинг Тоҳирим элидан келган қарвон бўлса керак, деб олдиан чикли ва қарвонбошига салом берди: Қарвонбоши алик олиб: Эй Моҳирўй, бизга не хизматинг бор, деб сўради. Шунда Моҳим зор-зор, чун абри навбахор йиғлаб, қарвонбошидан хабар сўраб бир абёт айтди:

*Хабар бер қарвонлар, қайдин келарсиз,
Мени ҳол-аҳволдан хабардор айла.
Хабар сўрсам Тоҳиржонни биларсиз,
Хазон урган кўнглим долазор айла.*

*Чўх ҳайрон ўлмишам бир ёр ишқида,
Саргардонман рақибларнинг раишқида,
Нечук хабар бордур Зухра кўшиқида,
Менга рост сўзлардан тўтибор айла.*

*Ёрим кетди, бунда қолдим саргардон,
Кўнглим орзу айлаб, кўзларим гирён,
Ширин жоним қилгум жонинга қурбон,
Менинг бу сўзимга тўтибор айла.*

*Ростин сўзла, хабар олсам ўзингдан,
Айланарман ёрни кўрган кўзингдан,
• Ё хушнуд айлагил, ширин сўзингдан,
Ёки бундин бадтар беқарор айла.*

*Зухра дейиб кетди Бағдод юртидан,
Кўзларимга суртсам пойи гардидан,
Моҳим ўлса керак анинг дардидан,
Ё ўлди дегайсан, ёки бор айла.*

Моҳим сўзини тамоюм этди. Карвонбоши ҳам Моҳимга жавоб бериб бир сўз айтди:

*Бизни сўрсанг шаҳри Тотор юртидан,
Карвонларин азми сайрон айлади.
Қирқ кун бўлди айрилиқнинг дардидан,
Барчаларнинг ақлин ҳайрон айлади.*

*Зухражон деярлар Бобоҳон қизи,
Паришон кокилли, паризод ўзи,
Зарли зарбоф кийган, тўни қирмизи,
Кўрганларнинг кўнглин гирён айлади.*

*Зухра отли нозанин қиз бор эрди,
Боҳир ўгли Тоҳир интизор эрди,
Бир-бировин дийдорига зор эрди,
Бироз маҳал базми диврон айлади.*

*Ғазаб айлаб шоҳ Тоҳирни ўлдирди,
Ўлмас бурун сенга салом гўндарди,
Ул кун хироб бўлди Тоторнинг юрти,
Юрт аҳли Тоҳир деб афғон айлади.*

*Тўққиз кун Зухражон чиқди майдона,
Жайрон каби нола қилди ҳар ёна,
Тоҳир дейиб бўялди қизил қона,
Ёр йўлида бошин қурбон айлади.*

*Мудом йиғлар, ўзин ўлимга чоғлаб,
Паймонаси тўлди, ўзин пичоқлаб,
Шаҳид ўлди, ёр қабрини кучоқлаб,
Икковин бир ерда пинҳон айлади.*

*Чўх карвонбошим, Маҳжудир отим,
Ошиқлар муроди менинг муродим,
Тоҳир тириклиги менинг ҳаётим,
Моҳимни кўрсам деб армон айлади.*

Карвонбоши сўзини тамомлаб: -Эй Моҳимжон, Тоҳир отли бир йигит бор эрди. Ул Бобохон подшосининг кизи Зухрага ошиқ бўлди. Зухра сулувлукда олам-жаҳонда тенгсиз эрди. Тоҳир Бағдоддан бориб, Зухражонга қовушиб, кезиб юрган вақти, уни Подшога ёмонладилар. Бобохон подшо эса Тоҳирни ўлдирди. Зухра ҳам Тоҳирнинг қабри устида ўзига ханжар уриб Тоҳир, деб жон берди. Бу ғавғони кўриб ахли халойик бу зулмга чидай олмаймиз, деб ҳар ким бир ёкка қочди. Биз ҳам бу ёкка келдик, деди.

Моҳимжон бу хабарни эшитиб, дод-фарёд этиб, кўзидан қонли ёш тўкилиб, бағри бирён, кўнгли бирён бўлиб бир марсия ўкиди:

*Юракда юз минг бир дардим,
Мен нечук дармон айлайин.
Тангри ишига тан бердим,
Армон, юз армон айлайин.*

*Мен ҳам тўкарман қоними,
Ҳеч ким топмас нишоними,
Ёр учун ширин жопими,
Мардуди жаҳон айлайин.*

*Етишиди ажал лашкари,
Мен найлайин симу зари,
Сийнамга уриб ханжари,
Қора бағрим қон айлайин.*

*Борсам ёрим ётган ера,
Сийнамга солурман яра,*

*Кўишлиб Зухра, Тоҳира,
Мен боқий даврон айлайин.*

*Ёр эшитсин фигонимни,
Тарк этам хоңумонимни,
Азиз тан, ширин эсонимни,
Ёримга меҳмон айлайин.*

*Моҳим деяр, ишқ элида,
Сайраюрман ёр гулида,
Мен ҳам ошиқлар йўлида,
Бошимни қурбон айлайин.*

Моҳимжон бу сўзни тамом айлаб, кўлига ханжар олиб, ўзини ўлдирмокчи бўлди, аммо шул вақт канизлари уни кўлини тутиб, Одилшоҳга хабар бердилар. Чопар хабар етказгандан кейин, Одилшоҳ келиб:-Эй қизим, мақсадинга етарсан, ўзингни ҳалок этма, уч кун кут, лашкар йигиб, сен билан Тотор кетурмиз, деди. Моҳим ноилж таҳаммул этди.

Одилшоҳ:-Лашкарлар бир жойга йиғилсин, деб фармон берди. Уч кунда лашкар жам бўлди. Сони икки мингга етди, бақкол, базозлар билан юз минг лашкар тайёр бўлди. Сўнгра сипохсолар Одилахаджон лашкарбоши келиб, подшога бош эгиб салом берди ва: Шох-о, сарваро, илохо давлати хумоюннгиз фуқаролар бошидин озор топмасин, тождорлигингиз боқий бўлсин, бу камина хизматкорингизга не хизмат буюрасиз, деди. Подшо:

-Эрта бирлан юриш таблицни қоқиб, лашкарни кун ботар томонга равона етарсан, деди. Сипохсолар бош эгиб, лашкарни йўлга солди. Сўнг подшо Моҳимнинг ёнига келиб, биргаликда лашкарнинг изидан кетдилар. Сал фурсатда шаҳри Журжонга етдилар. Бу элнинг волийсига Карамхон дер эрдилар. Унинг кирк минг лашкари бор эрди. Кўшин сардорларига Мўйсафид ва Қамарулзамон дер эрдилар. Карамхон уларнинг битгасини сўл, битгасини ўнг томонга вазир қилиб:-Одилшоҳ шаҳри Журжонга келибдур, анинг сабабини сўр, деб Мўйсафид сардорни юборди. Ул Одилшоҳнинг хабарини Карамхонга етказди. Карамхон: -подшо ошиқларнинг хунини олишга бораётган бўлса, сен ҳам лашкарингни олиб борарсан, деди.

Мўйсафид сардор Одилшоҳга бул хабарни етказди: мен Тоҳир билан ота-ўғил эрдим, мен ҳам ўттиз минг лашкар олиб сиз билан бирга кетаман, деди.

Одилшоҳ хушвақт бўлиб, бул хабарни қабул этди. Мўйсафид сардор лашкарларини йигиб, уларга караб бир сўз айтди:

*Тоҳирим қатл ўлмиш Тотор элида,
Юринг беклар савашмакка кетайлик!
Мен ҳам ўлсам керак анинг йўлида,
Юринг беклар, савашмакка кетайлик!*

*Юзминг лашкарим бор мардларнинг марди,
Саҳронинг паланги, тоғларнинг гурти,
Менинг қиёматлик ул ўғлим эрди,
Юринг беклар савашмакка кетайлик!*

*Оғзи қонли гуртларимга буйрурман,
Бобохон бошига ишлар қайрурман,
Ота-ўғил, она-қиздан айрурман,
Юринг беклар, савашмакка кетайлик!*

*Қаҳр этиб ганимдан қонлар тўқарман,
Мулкин хароб этиб, шаҳрин йиқарман,
Тутиб Бобохонни дорга чекарман,
Юринг беклар, савашмакка кетайлик!*

*Ошиқларга ситам қилмиш Бобохон,
Тоҳир дейиб йиғлаб ўлмиш Зухражон,
Ўлдирмасам қолар менда чўх армон,
Туринг беклар савашмакка кетайлик!*

*Бобохон Тоҳирни чекканмиш дора,
Зухражон йиғлайиб бўлмиш бечора,
Шул сабабдан бағрим бўлди садпора,
Юринг беклар, савашмакка кетайлик!*

*Мўйсафид дер, агар эсон бўлса танда,
Қиёмат номусин қўймасман анда,
Излаб тонгум, агар қочса ҳар қанда,
Юринг беклар, савашмакка кетайлик!*

Мўйсафид сардор сўзини айтиб, Одилшоҳ билан бирга йўлга равона бўлди. Булар ўн тўққиз кун деганда Тотор вилоятига етиб, Зухражоннинг Боғи Майдон деган боғини ўраб олдилар. Мохимжон канизлари бирлан Зухранинг кўшкига чикиб, анжомларини жойлади.

Кўшкни орасталаб, Манзил тутди. Қоровуллар бориб:-Эй Бобохон, ўлим санга муборак бўлсин, бир лашкар келибдур, мўр малаҳда сон бор, анда йўк, дедилар.

Бобохон:-элми ё ёғими, билиб кел, деб вазирини жўнатди. Вазир

келиб Одилшоҳнинг олдида уч марта тупрокни ўпиб:-Эй шоҳим, жаноби олийларига арз шулким, мени Бобоҳон юборди. Не хизмат бўлса, не фармонлари бўлса, манго изҳор этсинлар, захмат чекиб, бу шаҳри азимга муборак юзларини бурибдурлар, деди.

Одилшоҳ:-Эй вазир, билгил ва огоҳ бўлгил! Менинг Тохир отли ўғлим бор эрди, ул мундин уч ой бурун Тоторга келиб маъшукаси Зухрага ковушиб эрди. Аммо уни Бобоҳон ўлдирибдур. Тохирнинг хунини олиш учун келдик, деди.

Шунда Мўйсафид сардор: Тохирнинг хунини тўласин, бўлмаса бир соат замон ичида кунпа якун этармиз, деди.

Вазир бул хабарни подшога етказди. Бобоҳон:-Киши устига беҳабар келмаслар, менга уч кун муҳлат берсинлар, деди ва уч кундин сўнг лашкар бирла майдонга чиқди. Икки тарафдин уруш табли қокилди.

Мўйсафид сардор бир ёқда, Тотор лашкари бир ёқда саф чекди. Шул вақтда Одилшоҳ уруш бошлашга фармон берди.

Икки лашкар бир-бирига тўқишди. От тўзидин осмону фалак, замин тўлиб кетди. Полвонлар бўридек талашдилар. Шу равишда уч кун уруш бўлди. Мўйсафид Бобоҳоннинг туғини мўлжаллаб бориб, бир қиличда уриб синдирди, туғдори ҳам сарнигун бўлди. Буни кўрган Бобоҳон лашкарлари қочмок билан бўлди. Шул вақтда Мўйсафид Бобоҳон устига каманд ташлаб отдан ағдарди. Уни судраб, равона бўлди.

Шул вақтда ҳазрати Исо алайҳиссалом ва ҳазрати Хизир алайҳиссалом иккови ҳозир бўлиб, Зухра ва Тохирнинг мозорига қараб:

-Эй кўзичоқларим, кўшакларим! Бугун сизларнинг тўй кунинг издур, тулинглар, деб кўздин ғойиб бўлдилар.

Ошиқларнинг жасадларига жон киргандин сўнг, улар саваш, урушга қараб хайрон бўлдилар. Шул вақтда Мўйсафид сардор Бобоҳонни Одилшоҳнинг олдига олиб борди. Одилшоҳ:

-Бу фалокатни ошиқларнинг ёнига олиб боринг, улар гуноҳини кечсалар, кечсинлар, бўлмаса, ўлдирасан, деди.

Мўйсафид сардор Бобоҳонни судраб Зухражоннинг ёнига олиб борди. Шунда Бобоҳон Зухражонга қараб бир сўз айтди:

*Қойилман тангри ишига,
Келдим, Зухражоним сенга.
Шум фалақнинг гардишига,
Келдим, Зухражоним сенга.*

*Ғарибам, бағрим пораду,
Сийнамда юзминг яроду,
Узрим кўп, юзим қароду,
Келдим, Зухражоним сенга.*

*Ошиқларга ситам қилдим,
Ўз бахтимга қора чалдим,
Гуноҳимни бугун билдим,
Келдим, Зухражоним сенга.*

*Боҳир ўгли вазирзода,
Қаҳр этдим оқди дарёда,
Ўлдирдим бериб жаллода,
Келдим Зухражоним сенга.*

*Мўйсафид отли бир сардор,
Мен бўлмишам анга дучор,
Қилич солар, бошим учар,
Келдим, Зухражоним сенга.*

*Тиги, ханжари белида,
Жаллодлари соғ-сўлида,
Қўйма Мўйсафид кўлида,
Келдим, Зухражоним сенга.*

*Бобоҳон дер, аввал шоям,
Бугун олдинда гадоям,
Тожи тахтимдан жудоям,
Келдим, Зухражоним сенга.*

Бобоҳон сўзини тамом этди. Зухражон отасидан кўрган жабр-зулмлари эсига тушиб унга караб бир сўз айтди:

*Шоҳлигинда неча ишлар қайирдинг,
Не кун солдинг ошиқларнинг бошига.
Ёрни мендан, мени ёрдан айирдинг,
Раҳм этмадинг кўздан оққан ёшига.*

*Юртнинг шоҳи эдинг, мен шоҳнинг қизи,
Ёлғиз фарзанд эдим, найладинг бизи,
Яратган қозидур, ҳақ этди ўзи,
Сени раво кўрди сангсор тошига.*

*Кўзда ёшим мисли дарё айладинг,
Осий бўлдинг, ўзинг гумроҳ айладинг,
Қанда қайгу бўлси ҳамроҳ айладинг,
Шум Қоработирнинг кўнгил хушига.*

*Мени қўйиб, рақибларга ёр ўлдинг,
Ошиқлар қонига сабабкор ўлдинг,
Бугун ёвуз дарда гирифторм ўлдинг,
Қойил бўлгил фалак солган ишига.*

*Бугун иқрор бўлдинг, эр авом эрдинг,
Энди тушдинг ўтга аввал хом эрдинг,
Юзинг кўрмак уят сендек номарднинг,
Кўзин ўйиб, қозиқ қоқинг тишига.*

*Зухра деяр, шох эшитсин бу сўзим,
Шул сабабдин зығфарондур гул юзим,
Тайдан бошин узинг, кўрмасин кўзим,
Боринг элтинг Одилшоҳнинг қошига.*

Алқисса, Зухра сўзини тамом этди. Мўйсафид сардор яна Бобохонни судраб Одилшоҳнинг олдига олиб келди ва: Эй шохим, буни Зухражон ўлимга буюрди, деди. Одилшоҳ жаллодларга амр этди. Шунда Бобохон ер ўйиб: Эй Одилшоҳим, сизга бир арзим бор, Зухражон узримни қабул этмади, энди Тохиржонга ҳам бир илтижо этиб кўрайин, деди. Одилшоҳ рухсат берди. Бобохон Тохирбекнинг ёнига бориб, арз этиб зор-зор йиглаб бир сўз деди:

*Тохиржоним, эшит сенга арзим бор,
Бандиман бошимни озод айлагил.
Бошинг олдим, бошим бермоқ қарзим бор,
Ўтгил гуноҳимни, озод айлагил!*

*Мард ўглицан, марддан бўлган мардона,
Қасос дея, тўлганмагил ҳар ёна,
Тенг бўлмагил менингдайин подона,
Бандилик, бошимни озод айлагил!*

*Ошиқларга ҳарчанд бўлсам гуноҳкор,
Ёмонлик қилганга яхшилик даркор,
Ўтгил гуноҳимни, ўлдирма зинҳор,
Кел, ўглим, сен мени озод айлагил!*

*Бўйнимга илинмиш маломат тошин,
Тутди мени ошиқларнинг кўз ёши,
Шундай бўлди чархи дуннинг гардишин,
Ўтгил гуноҳимни, озод айлагил!*

*Зухра ўтган кунни солди ёдина,
Мени ёқар ул ситамнинг ўтина,
Раво кўрма мени ажсал бодина,
Кел, ўғлим, сен мени озод айлагил!*

*Зухражоним мойил эрмиш бу қона,
Жаллод қилчини чекиб ҳар ёна,
Бир лаҳзада талон солар бу жона,
Сен менинг бошимни озод айлагил!*

*Оёгинга бошин кўйиб Бобохон,
Қошингда арз этиб йиглайин чандон,
Тавба қилдим ўтган ишга Тоҳиржон,
Кел, кўзим, сен мени озод айлагил!*

Бобохон бу сўзни тамом этиб, Тоҳирнинг оёғига бошини кўйиб, кўп зори гирён килди.

Бунинг нолишига Тоҳирнинг раҳми келди, ул Бобохоннинг бошини ердан кўтариб бир абёт айтди:

*Шоҳ бошингни кўтар ердан,
Кел, Зухражонга кетади.
Зулфи сунбул, тўни зардан,
Зар-зарафшонга кетади.*

*Сен сабабли заҳмат чеккан,
Тоҳирим деб бағрин ёққан,
Кўзидан қоғли ёш тўккан,
Чашми гирёна кетади.*

*Оқ юзига зулфин тўккан,
Жайрон каби ўйнаб бўккан,
Зор-зор йиглаб қўшкка чиққан,
Ул бағри қона кетади.*

*Ушбу ўтар дунё фоний,
Ҳеч кимга бермас вафони,
Сурмака завқу сафони,
Юр, Зухражона кетади.*

*Ҳазон уриб гулдек сўлган,
Ёниб-қуйиб кабоб бўлган,
Кўксига ишқ ўтин солган,
Юр, Зухражона кетади.*

*Ёрга қурбон бу ширип жон,
Сен чекма кўп оху афгон,
Тоҳир айтар, эй Бобохон,
Юр, Зухражона кетали.*

Алқисса, Тоҳирбек бу сўзни тамом этди ва Бобохонни Зухражоннинг ёнига олиб борди. Тоҳир:-Эй Зухражон, кел, отангинг гуноҳини ўтайлик, деди. Ул рози бўлди. Шундан кейин Одилшоҳ Моҳимни ҳам Тоҳирга никоҳлаб берди. Ошиқ-маъшуклар муродига етдилар. Сўнг Одилшоҳ яна Бобохонни Тоторга ҳукмдор этиб, ўзи Бағдодга кетар бўлди. Шунда Моҳим: Эй киблагохим, мен бул вилоятда колмали бўлдим, бу оллоҳнинг тақдиридур, деб бир абёт айтди:

*Кетар бўлсанг ўз юртинга,
Рози бўлиб қайтинг, бобо.
Табдил йўқ тангри дардига,
Сог-саломат қайтинг бобо.*

*Мен қодурман Тоҳир била,
Хушвақт бўлинг кула-кула,
Аҳли Бағдод улус эла,
Биздан салом айтинг, бобо.*

*Тоҳирсиз менга йўқ роҳат,
Айрилиққа қил қаноат,
Боргайсиз соғу саломат,
Олло ёринг, қайтинг бобо.*

*Бизни ёзмиш Мавлон Кодир,
Бошпаноҳим эрур Тоҳир,
Биз тариқдин бўлманг дилгир,
Хушнуд бўлиб қайтинг бобо.*

*Эшитинг оху зоримиз,
Сиз эрурсиз гамхоримиз,
Бағдоддиги дўст-ёримиз,
Рози бўлсин, айтинг, бобо.*

*Қисмат бўлди Моҳимжона,
Сайр этар боғи айдона,
Меҳрибоним энамжона,
Биздан салом айтинг, бобо.*

Алкисса, Мохимжон сўзини тамом айлади. Ундан сўнг Одишхоқ отларга анжомларини юклаб ўз вилоятига равона бўлди. Зухражон, Мохимжон, Тохиржонлар мурод-мақсадига етдилар.

ЮСУФ ВА ЗУЛАЙҲО

Аmmo ровиёни ахбор, нокилони осор, хушо чинони достони бўстон, андоғ ривоят килурларким, қадим айёмда Нух пайғамбарнинг ўнинчи авлоди бўлмиш Иброхим пайғамбар дунёга келди. Иброхим пайғамбарнинг Сора исмли хотинидан Исҳоқ пайғамбар туғилди.

Исҳоқ пайғамбар туғилганда Иброхим пайғамбар юз ёшда, Сора тўксон ёшда эди. Исҳоқ пайғамбар Ёқуб исмли ўғил кўрди, Ёқуб пайғамбар онасининг кариндошларидан Роҳила исмли кизга уйланди. Роҳила чиройли, гўзал, мафтункор аёл эди. Лекин ундан фарзанд бўлмади. Бир куни Роҳила Ёқуб пайғамбарга: -Мени деб фарзандсиз ўтмагин, бошқа аёлга уйлангин, -деди.

Ёқуб пайғамбар Роҳиланинг устига учта хотин олди. Улардан ўнта ўғил битта киз кўрди. Роҳила бефарзанд ўтиб бораётганидан хуноб эди. У Ўзини хилват жойга олиб худодан фарзанд тилаб илтижо килади. Бир куни Роҳила туш кўрди. Тушида бир оқ соқоли, сарик тўнли нуроний чол Роҳилага шундай деди: -Эй Роҳила кўп хасрат қилаверма, илтижоларинг худога етди. Сен ҳам фарзандли бўласан, сенинг фарзандинг бароқатли бўлади. Ундан пайғамбар, солих инсонлар, мамлакат султонлари туғилади. Насли насабинг бутун ер юзига ёйилади,-деди. Роҳила уйкудан кушдек енгил бўлиб уйғонди. Кўрган тушини эрига айтиб берди. Ёқуб пайғамбар ҳам хурсанд бўлди. Роҳила хомиладор бўлди. Вақти етиб фарзанд туғилди. Чақалокнинг хусни-жамоли қоронғи уйни ёритиб турарди. Елкасида пайғамбарлик муҳри бор эди.

Қошлари қийик, кўзлари қулиб турган, қопқора сочлари қошига тушиб турарди. Фарзандга Юсуф деб исм кўйдилар. Ёқубнинг Юсуфга туғилганиданок меҳри зиёда бўлди. Шундай гўзал чиройли фарзандни ато қилган, худога шуқуруналар айтди. Иккита қўй сўйиб садака қилди. Ёқуб пайғамбар фарзандини кўлига олиб унга мадхиялар айтди:

*Пешонангда балқир ойнинг жамоли,
Қутлуғ қадам нури дийдам, хуш келдинг.
Кўзларинг чарақлар қуёш жиллоли,
Кўзим нури, қора кўзим, хуш келдинг.*

*Қора сочинг, мушқу-анбар таритар,
Чехрангда офтобнинг нури акс этар,*

*Лабинг боли оби –ҳаёт баҳи этар,
Ҳақ яратган азиз инсон, хуш келдинг.*

*Баҳодир жуссали, арслон билакли,
Ёмонликдан йироқ тоза юракли,
Нигоҳлари тортар сулув суратли,
Эл сарвари баҳодирим, хуш келдинг.*

*Манглайингда пайгамбарлик нишони.
Иброҳим Исҳоқнинг дини иймони,
Томирингда оқар Ёқубнинг қони,
Бошим тожи, эл сарвари, хуш келдинг.*

*Ёқуб дер, бошинга -тилло сочайин,
Кўйлар сўйиб садақалар қилайин,
Даврани кенг олиб тўйлар берайин,
Бахт иқболим, мададқорим, хуш келдинг.*

Ёқуб пайгамбар ва унинг болалари мол чорвачилиги билан шуғулланар эдилар. Шунинг учун ҳам улар чорвани бокиш учун бир жойдан иккинчи жойга кўчиб юрар эдилар. Ёқуб пайгамбар Байтилдан Эфротга кўчиб бораётган эди. Йўлда Роҳилани тўлғок тутиб, у жуда қийналди. Ниҳоят иккинчи фарзандининг туғилиши Роҳилани ўлим ёқасига олиб келди. У ўлаётиб жони чикай деганда ўғил туғди. Бола туғилиши билан она жон таслим килди. Отаси боланинг исмини Бенамин деб қўйди.

Роҳилани шу ерга дафн килдилар. Ёқуб пайгамбар Роҳиланинг қабри устига ёдгорлик тиклади. Қабр ҳозиргача “Роҳила макбараси” деб аталади.

Отаси вафот килганда Юсуф уч ёшда эди. Юсуфнинг аммаси уни ўз тарбиясига олди. Аммаси Юсуфни жону дилидан яхши кўрарди. Юсуф олти ёшга кирганда аммаси казо килади. Ёқуб пайгамбар ўғли Юсуфни уйига олиб келади. У ўғли Юсуфга жуда меҳрибон эди. Юсуфни ҳеч кимга ишонмас, ёнидан узокка юбормас эди. Юсуф бир куни туш кўрди. Тушида куёш ва ой ҳамда ўн бир юлдуз унга сажда килаётган экан, ўн икки яшар Юсуф тушнни отасига баён қилиб шундай деди:

*Саҳарда туш кўрдим; куёш билан ой,
Таъзимда турдилар қошимда мени.
Ёнларида ўн бир юлдуз чарақлаб,
Таъзимда турдилар қошимда мени.*

*Саҳрони тўлдириб қўй-қўзи юрар,
Қўйлар атрофида назма-соз қилар.
Хуру –малойиклар кузатиб турар,
Гўё ҳаммалари олқишлар мени.*

*Уйқудан кўзларим бўлганда бедор,
Танам қушдек енгил уйгондим хушҳол,
Тонг отмоқда эди кўргузиб жамол,
Ёруғлик бағрига олганди мени.*

*Бедорликда беҳол бўлиб ўйлайман,
Бу не ҳол сирини билобилмайман,
Юсуф дер, таъбирни сиздан сўрайман,
Таъбир айтиб кўнглим тўқ қилинг мени.*

Юсуфнинг сўзларини эшитиб отаси шундай деди: Эй ўғилчам, яхши туш кўрибсан кўрган тушинг муборак бўлсин. Келгусида мартабанг баланд бўлар. Ўн бир юлдуз-ўн бир оға инингдир, куёш ва ой эса мен ва онангдир.

Сенга шундай улуғ туш кўришни насиб этган Парвардигор сени пайгамбарлик учун танлар, ҳамда сенга барча тушларнинг таъбирини билдирувчи илми берар. Лекин бу тушингни бошқаларга, хатто оға – иниларингга ҳам айта кўрма. Токи улар шайтоннинг ғулғуласи билан сенга карши бирон хийла қилмасинлар. Чунки шайтон инсон учун очик душмандир, деб ўғлига насихат бериб бир сўз айтиб тургани бу турур:

*Ўн бир юлдуз, ўн бир оға-инингдир,
Кўрган тушинг болам муборак бўлсин.
Ой ва куёш отинг билан онангдир,
Кўрган тушинг болам, муборак бўлсин.*

*Парвардигор сенга назар солибди,
Пайгамбарлик нишонини берибди,
Туш таъбирин йўроғучи қилибди,
Кўрган тушинг болам, муборак бўлсин.*

*Бир кун келиб болам султон бўларсан,
Элу халқни ҳимоянгга оларсан,
Қардош уруғларинг бошин силарсан,
Кўрган тушинг болам, муборак бўлсин.*

*Болам, сенинг истиқболинг буюқдир,
Эл ичида номинг мудом суюқдур,*

*Ҳасадгўйлар кўриб бағри куюқдур,
Болам, кўрган тушинг муборак бўлсин.*

*Ёзгининг да яхшиликлар бор бўлсин,
Яратганининг ўзи мадақкор бўлсин,
Бобонг Иброҳимнинг руҳи ёр бўлсин,
Кўрган тушинг болам, муборак бўлсин.*

*Туш таъбирин айтма, яхши-ёмона,
Ёмондан азият етар бу жона,
• Ёқуб дер, сирингни сақта пинҳона,
Кўрган тушинг болам, муборак бўлсин.*

Юсуф билан отаси ўртасидаги суҳбатни Ёқуб пайғамбарнинг бошқа ўғиллари пинҳона эшитиб турарди. Юсуфнинг ўғай оғалари айтдиларки, биз кўпчилик бўлсак ҳам Юсуф биздан кўра отамизга суюклироқдир, отасидан уни айирмасак бўлмайди. Юсуф бор экан, отамизнинг меҳрини тўла қозанолмаймиз. Юсуфни ўлдиришимиз ёки бирон чоғга олиб бориб ташламоғимиз керак, деб маслаҳат қилдилар. Отасининг олдига бориб, Юсуфни ўзлари билан чорвани бокишга юборишни сўрадилар.

Отаси Юсуфни ёлғиз қолдирсангиз бўрилар ҳужум қилиб уни нобуд қилар, юбормасман,-деди. Шунда Юсуфнинг ўғай оғалари : Эй ота, не сабабдан Юсуфни бизга ишонмайсан. Ахир биз унинг биродарлари, ҳолис яхши кўрувчиларимизку. Агар биз ғафлатда қилиб уни бўри еб кетса, шак-шубҳасиз биз жазога лойикдурмиз,-дедилар.

Юсуф ҳам биродарларим билан саҳрони тамоша қилиб келай,-деб отасига юзланди. Ёқуб алайҳиссалом Юсуфнинг кетишига руҳсат берди. Ўғай оғалари Юсуфни саҳрога олиб чиқиб ўлар ҳолатда қалтқкладилар. Шунда уларнинг қаттаси Юсуфни ўлдирманглар, қудукка ташланглар. Қудукда ўлиб кетар ёки уни бирон қарвон олиб кетиб қул қилиб сотиб юборар, биз эса одам ўлдириш гуноҳидан фориғ бўлармиз,-деди. Бу маслаҳат маъқул келиб Юсуфни қарвон ўтадиган йўлнинг устидаги қудук томон судрадилар. Юсуф биродарларига ёлвориб, зор-зор йиғлаб бир сўз деди:

*Ҳаммамиз ҳам бир отанинг фарзанди,
Ёш жонимга жабр қилманг, оғалар.
Шайтони лашининг ишини қилиб,
Ёш умримнинг ҳазон қилманг, оғалар.*

*Отамизга берган сўзни унутманг,
Мотамимда отам бағрин қон этманг,*

*Мунофиқ тамгасин дилларга тортманг,
Мени ер қаърига отманг, оғалар.*

*Холисона хизматларинг қилайин,
Бошингга дард тулса дармон бўлайин,
Оғалар сиз билан мен ҳам юрайин,
Ёш умримни хазон қилманг, оғалар.*

*Пойингизга азиз бошим кўярман,
Худо учун омонликлар тиларман,
Қудуққа ташламанг нобуд бўларман,
Мени ер қаърига отманг, оғалар.*

*Алқасосу мин ал ҳақни унутманг,
Шайтони лаиннинг йўлини тутманг,
Ёмонликни қилиб, яхшилик қутманг,
Ёш умримни хазон қилманг, оғалар.*

*Оғаларим, бузун жасалод бўлмангиз,
Юсуф айтур, судраб, қийнаб урмангиз,
Қанотимни болта солиб қирқмангиз,
Ёш умримни хазон қилманг, оғалар.*

Юсуф канча ялинмасин оғаларининг кўнгли юмшамади. Юсуфга раҳм-шафкат қилмасдан “Сен тирик бўлсанг бизга фароғат йўқ”-деб кўйлагини ечиб олиб, Юсуфни чоҳнинг таги заминига итариб юбордилар. Бир кўйни сўйиб Юсуфнинг кўйлагини қонига бўядилар, кечга яқин уйга қайтдилар.

Оғаларига Юсуфни ишониб-ишонмай кўшиб юборган Ёқуб алайҳис салом бир шумликни сезгандай юраги гаш бўлиб, кун пешиндан оққанда болаларининг йўлига кўз тикиб ўтирди. Узокдан болалари кўринди. Санаб караса ўн нафар, шубҳаланиб караса, уларнинг бошлари эгик кўзларида ёш, ораларида Юсуф йўқ эди.

Ёқуб алайҳис саломнинг Юсуфни сўраб болаларига сўз айтиб тургани:

*Орангизда кўринмайди Юсуфжон,
Нури дийдам Юсуфжонга не бўлди?
Юсуфсиз бу ҳаёт менгадир армон,
Кўрар кўзим Юсуфжонга не бўлди?*

*Дилимда бир ёмон ҳислар кезганди,
Бир кори ҳол бўлишини сезганди,*

*Ёмон ўйлар кўнгил уйин бузганди,
Нури дийдам Юсуфжонга не бўлди?*

*Эрти билан ўн бир бўлиб кетдингиз,
Кечга яқин бир кам бўлиб қайтдингиз,
Укангиз Юсуфни қайда йўйдингиз,
Сўзлар сўзим Юсуфжонга не бўлди?*

*Бўрилар тўдаси хужум қилдими?
• Юсуфжонга бирор кор-ҳол бўлдими?
Ғунчаликда очилмайин сўлдими?
Меҳрибоним Юсуфжонга не бўлди?*

*Бошингиз эгикдир, кўзингизда ёш,
Бу аҳволингизга беролмам бардош,
Яратганинг ўзи сирни қилгай фош,
Мададкорим Юсуфжонга не бўлди?*

*Ёқуб деяр, қанотларим қайрилди,
Юсуф мандан тириклайин айрилди,
Бахтим қаро бўлиб белим майрилди,
Сўзлангизлар Юсуфжонга не бўлди?*

Болалари йиғлаб отасига шундай дедилар: -Эй ота, бизлар Юсуфни нарсаларимиз олдида колдириб кетган эдик, қайтиб келсак бўри еб кетибди. Мана бу Юсуфнинг кўйлаги нарсаларимиз яқинида конга бўялиб ётган экан. Гапларимиз рост бўлса ҳам барибир бизларга ишонмайсан, деб йиғлаб турдилар.

Ёқуб алайҳиссалом болаларига айтди: -Сизларга хавойи нафсларинг бирон ёмон ишни чиройли қилиб кўрсатган. Эмди менинг ишим айрилик мусибатига оллоҳдан мадад тилаб чиройли сабр қилмоқдир, -деди ва Худога нолиш қилиб бир сўз деди:

*Нолиш этсанг розидурман,
Мени бундай зор айлама.
Юсуфни кўрмай ўларман,
Мани бундай зор айлама.*

*Менинг Юсуфим келтиргил,
Ё бу омонатинг олгил,
Юзим тутдим қабул этгил,
Ҳижрони дилдор айлама.*

*Етказгил менга кўзимни,
Равшан айлагил кўзимни,
Эгам эшитгил сўзимни,
Зулмга дучор айлама.*

*Юсуфни сақла ҳар қанда,
Чўду қиру биёбонда,
Юрагим юз-минг армонда,
Мени бунча хор айлама.*

*Икки юзи гул Юсуфим,
Овози булбул Юсуфим,
Кокили сунбул Юсуфим,
Ҳижронда бемор айлама.*

*Дарди-ма дармон Юсуфим,
Кўзлари мастон Юсуфим,
Йиғлатмагил қон Юсуфим,
Ёқубни гирён айлама.*

Яратганининг иродаси бирлан кудукнинг ичида, сувнинг устида тахт пайдо бўлди. Юсуф кудукнинг ичида уч кун оч-нахор яшади.

Мисрга бораётган карвон кудук бошида тўхтади, сув олиш учун кудукка челақ ташладилар Юсуф челақка осилиб чиқди. Карвоннинг бошлиғи Молик Юсуфни ўзи билан бирга Мисрга олиб кетди.

Мағриб замонда Таймус подшоҳлик қиларди. Шохнинг адолатли иш юритишидан мамлақати обод, халки Таймусдан шод эди. Таймуснинг Зулайхо исмли бир кизи бор эди. Гўзалликда мамлакатда, неки мамлакатда офтоб нур сочилиб турган заминнинг юзида ундан гўзалроқ киз йўқ эди. Шохнинг биргина кизи бўлиб, Таймус кизига жону-дили билан меҳр кўйганди. Зулайхонинг алоҳида кўшки, боғи канизақлари бор эди.

Зулайхонинг онасини тўлғоқ тутганда унга доялик қилган, Зулайхонинг киндигини кесган, сўнгра уларга эғалик қилиб, тарбиялаб илму одобдан сабоқ бериб келаётган энагаси бор эди.

Зулайхо бир кунни туш кўрди. Тушида қадди қомати келишган, гўзалликда тенги йўқ, ширин мулоқотли йигит билан ҳамсуҳбат бўлди.

Бу дилбар йигит Зулайхони ўзига мафтун қилиб кўйди. Зулайхо тушида кўрган йигитни севиб қолди.

Севги хижрони кизил гулдек юзини сўлдирди, ишқ дарди дилига хуруж қилди. У ўзини узлатга олиб оху-нолалар қилди. Зулайҳода бундай ўзгаришни сезган энагаси ундан ҳол сўраб шундай деди:

*Дилимга боғланган гўзал дилбандим,
Не сабабдан ҳолинг паришон бўлди?
Нимадан хунобсан, асалим, қандим,
Не сабабдан ҳолинг паришон бўлди?*

*Гўдакликдан қўлимда камол топдинг,
Кун қошимда тунда бағримда ётдинг,
Бугун мендан ниманидир сир тутдинг,
Не сабабдан ҳолинг паришон бўлди?*

*Бағримдан узоқроқ кетмаган эдинг,
Бирор номаҳрамга тушдимми кўзинг,
Сўлгин кўрмоқдиман офтобдек юзинг,
Не сабабдан ҳолинг паришон бўлди?*

*Дев ё пари салгинини солдимми?
Ё бир дилбар юрагингдан урдимми?
Ҳижрон дарди юзинг сўлгин қилдимми?
Не сабабдан ҳолинг паришон бўлди?*

*Дуоларни кучин ишга солайин,
Фариштани қошигнда жо қилайин,
Дев, парини оёгингга йиқайин,
Не сабабдан ҳолинг паришон бўлди?*

*Дардинг айт энанга, дармон бўларман,
Истаган нарсингни топиб келарман,
Бор хунарим бугун ишга соларман,
Не сабабдан ҳолинг паришон бўлди?*

Зулайхо энагасининг меҳрибонликларини кўриб, ўзи бир бор куйинса, энагаси ўн бор куйинаётганини билиб, энагасига дардини айтишни, сирини очишни англаб шундай деди:

*Тушимда бир йигит кўрдим,
Нигоҳи танни титратди,
Ихтиёрим олиб қўлдан,
Дилда галаён уйғотди.*

*Кириб келди гулзорима,
Келиб ўлтирди ёнима,
Парво қилмади ҳолима,
Бир офатижон титратди.*

*Манглайида ой балқийди,
Юзида қўём қалқийди,
Надир дилимни юлқийди,
Юрагимда ишқ уйғотди.*

*Жуссаси сарви қоматли,
Қадда баҳодир савлатли,
Сахий қалб, ўқтам химматли,
Хайлим паришон этди.*

*Дийдорига тўёлмадим,
Узоқ суҳбат қуролмадим,
Манзили қайда билолмадим,
Хижрони дилни йиғлатди.*

*Сўзлари бирам мулойим,
Кулиб турар кўзи доим,
Насиб айлағай худойим,
Дилбар мани мафтун этди.*

*Боқишлари дардга дармон,
Зулайҳо дер, чекдим армон,
Ҳақ кўшишига бергай фармон,
Дилда ишқ уйғотиб кетди.*

Энагаси Зулайҳодан бу сўзни эшитиб: -эй кизим тушга дев ва парилар кириб ўзларини чиройли йигит қилиб кўрсатадилар. Уларнинг иши доим одам фарзандига ғул-гула солиш, тақдир қилишдир. Агар тушингда кўринган йигит одам фарзанди бўлса, шакл шамойилини ўзгартирмасдан яна тушингга қиради. Мабодо ўша йигитни яна тушингда кўрсанг, исминини, насабинини, манзилини сўрағил. Иншоллох ишинг яхшиланиб, хурсанд бўлиб кетарсан. Шу гаплардан кейин энагаси дуолар ўкиб Зулайҳога дам урди, тутаткилар тугатди. Дев пари энди оромингни бузолмайди, деб кўнгил берди. Лекин Зулайҳо тушида кўрган йигитни телбаларча севарди. Севги дарди унинг гулдек юзини сўлдириб, алифдек қаддини эгиб кўйди. Зулайҳонинг ҳолатидан отасини воқиф қилдилар. Таймус подшоҳ Зулайҳони сўлгин, ғамли аҳволда кўриб, кизига ачинди. Етук табибларни, азайимхонларни йнғиб, кизининг дардига даво топишни уларга уқтирди. Кун кетидан кунлар, ой кетидан ойлар ўтди. Табиб ҳам, азайимхон ҳам Зулайҳонинг дардига чора тополмади. Шохга айтдиларки; кизингиз ишқ дардига чалинган, севги, муҳаббат дардига ёрнинг висолидан ўзга чора топилмас, дедилар. Таймус Зулайҳога айтди: Қизим, тушингда кўрган йигитни топмоқ учун

Йигит кийимини кийиб, яқин канизақларингдан уч-тўрттасига ҳам йигит кийимини кийгизиб, ботир кўрикчилардан олиб, мамлакат бўйлаб саёхатга чик, одамлар орасидан севган йигитингни топсанг сени ўша йигитга берурман, хазинамдаги бойликнинг ярмини ҳам кўшиб берурман. Ўз бахтингни ўзинг излаб топ, -деб кизига оқ фотиҳа бериб, мамлакат бўйлаб саёхатга жўнатди. Зулайҳо бутун мамлакатни айланиб чикди. Лекин тушида кўрган йигитни тополмай ғамгин бўлиб қайтди.

Тун қора чодирини осмону –фалакка ёпганда, само юлдузлари тун гардасини тешиб ўз жамолини кўз-кўз қилганда, бутун борликда осойишталик ҳукм сурганда Зулайҳо беҳол тўшагига чўзилди. Кўзлари уйкуга илинар-илинмас йигит пайдо бўлди. –Зулайҳо йигитга салом бериб, тавозе қилди. Йигит Зулайҳони кўлларидан ушлаб, гўзал чехрасини томоша қилди. Йигитнинг кўлларининг тафти, табассумли нигоҳи Зулайҳонинг баданини жунбушга келтирди. Зулайҳо йигитни қайта йўқотишдан ҳадиксираб, унинг кўлларидан ушлаб, кимлигини, манзил-маконини сўраб бир ғазал айтди:

*Ўзинг кимсан, қайси ерда маконинг,
Кулар юзли йигит қайдин бўлурсан?
Султон бўлсанг қайда тахту-равонинг,
Давлатли султоним қайдин бўлурсан?*

*Насти насабингни билай, баён эт,
Номинг айтиб мушқуларим осон эт,
Ихлаб тонай манзилингни аён эт,
Кўнглим олган йигит қайдин бўлурсан?*

*Ҳусни-жамолиннга кўнглим боғланди,
Шодликларим ҳасратларга айланди,
Олтин занжир оёғимга чўлганди,
Ҳушим олган йигит, қайдин бўлурсан?*

*Ҳусни –жамолиннга кўзим тушибдир,
Оғушиннга кўнглим қуши шошибдир,
Манзилинг тополмай ақлим чошибдир,
Ақлим олган, йигит, қайдин бўлурсан?*

*Оҳу-полам кўриб Мажнун дедилар,
Ишқ дардига билмай танидид қўйдилар,
Оёғимга тилло занжир салдилар,
Дард берган дилбарим қайдин бўлурсан?*

*Кўнглимни олдингу бўлмадинг дилдор,
Бедорликда ҳолим сўрмадинг бир бор,
Канизакинг бўлай гар қилмасанг ёр,
Шафқатсиз дилбарим қайдин бўлурсан?*

*Ошиқ дегин шунча қайсар бўлурму?
Зулайҳосин ҳижрон ичра кўюрму?
Дилда ишқ ёнмаса кўзлар ёнурму?
Кўнглим олган йиғит қайдин бўлурсан?*

Юсуф кўрдики, Зулайҳо ишқ дардида ўзини олдириб кўйибди. Гоҳ хушига келса, гоҳ хушидан айрилибдир. Гулдек юзлари сўлгин, сарвдек комати эгилган, чарос кўзларидан, нам киприкларидан тушаётган кўз ёшлари юзини юварди. Юсуф севган ёрини бу аҳволда кўриб юраги ачинди. Зулайҳога бўлган меҳри янада жўш урди. Зулайҳога узр айтиб, меҳрибонлигини кўрсатиб уни чин юракдан севиб қолганлигини айтиб шундай деди:

*Қурбонинг бўлайин гул юзли ёрим,
Мафтун қилди шахло кўзларинг сени.
Юракдаги ушалмаган армоним,
Мафтун қилди кулар юзларинг сени.*

*Миср азизиман, Миср маконим,
Сени деб оқади томирда қоним,
Мен гўё бир таъман, эурсан эконим,
Дилга тугён солди сўзларинг сени.*

*Бошидаги жиганга гивҳар бўлайин,
Дардинг олиб сенга дармон берайин,
Насиб қилса бирга даврон сурайин,
Мафтун қилди ишва, нозларинг сени.*

*Икки ўрим сочинг тизанга тушган,
Қошга ўсма, кўзга сурма ярашган,
Висолингни насиб қилгай яратган,
Мафтун қилди нозик белларинг сени.*

*Севар ёрим кулар юзинг сўлмасин,
Душман кулиб, дўстлар хуноб бўлмасин,
Сур давронни дилда армон қолмасин,
Мафтун қилди бошдан оёгинг сени.*

*Юсуф айтур, сўзалларнинг хонисан,
Ошиқларнинг жисми билан жонисан,
Оламда ягона бир жононасан,
Тиъга тушар узун тагларинг сени.*

Зулайхо Юсуфдан бу сўзларни эшитиб шоду-хуррам бўлди. Гўзал ва шинам боғда ошику-маъшук ширин суҳбат килдилар. Осмон ўпар дарахтлар, кийғос очилган гуллар, арикларда сокин оқаётган тиник сувлар, қушларнинг чуғурлаши, булбулларнинг сайраши шавқ ва завқ берарди. Мехр тўла кўзлар учрашганда дил тугёнга, бадан жунбушга келарди. Узёк-якиндан келаётган хўрозларнинг кичкиригидан Зулайхо уйғониб кетди. Хижрон ғамининг юкидан бош кўтараолмай ёстикка бош кўйган Зулайхо хушёр бўлиб уйғонди.

Канизлар кўрдики, Зулайхонинг ахволида яхши томонга ўзгариш бор. Энагаси Зулайхонинг шодлигини кўриб хурсанд бўлди. Хурсандчилик хабарини Таймусга етказдилар. Таймус хурсанд бўлиб, Зулайхони олдириб, ундан ҳол-аҳвол сўради. Зулайхо отасига, энагасига тушида кўрган воқеани сўзлаб берди. Зулайхо отасига юзланиб; мени ишқида ёндириб, хижрон азобига ташлаган йигит иккинчи бора тушига кириб номи Азиз Миср бўлиб, макони Мисрда эканлигини айтди.

Эй ота, Азизимни топмагунча, унинг висолига етмагунча оромим йўқдир, -деди ва калбидаги тўлиб –тошиб турган тугённи отасига баён килди:

*Мақсудли кўнгул ичра бир офатимжон келди,
Киприклари ханжардай қошлари камон келди.*

*Неча йиллар йиғлатиб жисмим тўла қон келди,
Ошқора, пинҳон юриб ёрим бул замон келди.*

*Жонимда фароғат йўқ, улсиз менга роҳат йўқ,
Ҳеч ўзга қаноат йўқ чин руҳи аён келди.*

*Ҳам дардимдур ҳам дармон, жонимдур анга қурбон,
Ўлдирса недур фармон ул шоҳи жаҳон келди.*

*Ишқинда ёниб доим йўлинда гирифторман,
Ўлгунча харидорман чин нури аён келди.*

*Анинг қадди жсамоли куйдирди Зулайхони,
Шон-шавкатли, обрўли, давлатли меҳмон келди.*

Таймус шох Миср мамлакатига одам юбориб; уларга Миср мамлакатидан Азиз Миср исмли одамни топиб, насл-насабини аниқлаб келишни топширди. Таймуснинг изловчилари Миср мамлакатининг турли гўшаларида бўлдилар. Кўплаб одамлар билан мулоқот килдилар.

Нихоят Азиз Миср Миср шахрининг ҳоқими эканлигини аниқлаб, ҳокимнинг даргоҳига бордилар Азиз Миср Таймуснинг одамларини қабул қилиб меҳмоннавозлик кўрсатиб, хурматларини жойинга қўйди. Меҳмонлар билан ҳам суҳбат қуриб, уларнинг фикрларини билди. Келганларга совғалар бериб мамлакатига кузатиб қўйди. Шохнинг одамлари унга хуш хабар олиб келиб, кўрган билганларини сўзлар бердилар. Таймус Зулайҳони воқеадан хабардор қилиб уни Мисрга юбориш тараддудини кўрди.

Зулайҳога совға-саломлар бериб, энагаси раҳбарлигида бир неча канизлар билан Азиз Мисрнинг олдига юборди. Азиз Миср катта тантана билан Зулайҳони никоҳига олди. Зулайҳо Азиз Мисрчи кўргач, шодликлари ғамга айланди. Азиз Миср Зулайҳонинг тушида кўрган йигити эмас эди. Зулайҳода қайғу аламларни ичига ютиб, тақдирига тан беришдан ўзга чора қолмади. Зулайҳо энагасига Азиз Миср тушида кўрган йигит эмаслигини айтиб шундай деди:

*Тақдири азалнинг ўйинларидан,
Юрагимга алам тушиди, онажсон.
Кўнглим олган йигит қайдадир қолиб,
Бегонага кўзим тушиди, онажсон*

*Тушида кўрган йигит ёшгина эди,
Сўзлари мулойим, бўшгина эди,
Шаҳло кўзли, қалам қошгина эди,
Севган ёрим қайда қолди, онажсон.*

*Оғушига тортди кекса мўйсафид,
Азиз Мисрман деб у қилди таҳдид,
Бағримни тарк этди чехраси хуришид,
Дардимни кимларга айтмай, онажсон.*

*Отам, онам, Ватанимдан айрилдим,
Мусофирман қанотимдан қайрилдим,
Ёрни излаб бегонага ёр бўлдим,
Ёш умримни хазон қилдим, онажсон.*

*Қўйнимда бир ёру кўнглимда бир ёр,
Қўйнимдаги ёрдан эрурман безор,
Кўнглимдаги ёрим йиғлатди зор-зор,
Тақдирим бунчалар шўрдир онажсон.*

*Ўйнаб-қулиб чимилдиққа киргандим,
Зулайҳо дер, ёрим излаб келгандим,*

*Бегонани тўшагида тўлгандим,
Умидларим сароб бўлди онажон.*

Зулайхо кўзидан маржон-маржон ёш тўкиб энагасининг кўксига бош кўйди. Бир вақтлари тоғ охуларидек зийрак, хушчакчак, қайғу ва ғамдан йироқ, очилиб сочилиб юрган Зулайхони ёрнинг хижрони, севги дарди гулдек юзини сўлдириб, ақл-хушини олдириб, мажolini толдириб кўйди. Энагаси Зулайхога сабр-токат тилаб, кўнглини кўтариб насихатлар қилди:

*• Сабр қилгин болам, ўзга чора йўқ,
Сабр қилсанг муродингга етарсан.
Сабр сўнги олтин кўнглинг бўлсин тўқ,
Бахтинг кулиб бир кун яйраб кетарсан.*

*Дардингга давони оллоҳдан тила,
Хар дарднинг давоси бэрлигин ўйла,
Сабрли бўл болам, бесабр бўлма,
Сабр қилсанг муродингга етарсан.*

*Бугдойни тупроққа қориб кетдилар,
Униб чикқач, ҳосилини кутдилар,
Сабр қилиб хирмониға етдилар,
Сабр қилсанг муродингга етарсан.*

*Яратган бандасин синаб кўради,
Гоҳ йиғлатиб, гоҳ кулдириб туради,
Ўзи берган дардни ўзи олади,
Сабр қилгин, муродинга етарсан.*

*Болам ўқиб олгин онангни сўзин,
Баданга кирмайди тикан беизн,
Иншолю кўрарсан севганинг юзин,
Ғим, ҳисрат йўқолиб яйраб кетарсан.*

Зулайхо ҳақидаги баёни шу ерда тўхтатиб эндиги сўзни Юсуфнинг аҳволидан эшитинг. Шом мамлакатидан чиққан савдогарлар қарвони Нил дарёсининг бўйига етиб келгач дами тинчин олмоқ учун дарё бўйида тўхтади. Молик Юсуфга дарёда чўмилиб, орасталаниб чиқишни айтди. Юсуф Нил дарёсида чўмилиб, сафар ғуборларидан орасталаниб, офтоблек балкиб дарёдан чиқди. Молик Юсуфни кимматбахо зардўз либослар билан кийинтирди. Юсуфни тахти равонга ўтказиб Миср бозорига олиб борди. Йўлда Юсуфнинг жамolini кўрган

одамлар, кизлар, жувонлар тахти-равонга эргашиб Юсуфнинг хусни-жамолини томоша қилиб бордилар.

Юсуф Миср бозорига етганда унинг кетидан эргашган одамлар сони кўпайгандан кўпайиб, катта оломонга айланди. Зулайхоннинг кўнглида кандайдир шавк пайдо бўлди. У ғам-андухларни унутиш учун сахрога сайр этгани чикди. Зулайхо сахрода бир неча кун сайр қилди, бироқ ғам-андухдан холи бўлмади. Тахти-равонга ўтириб яна уйи томон равона бўлди. Келаётиб кул бозорида йиғилган катта оломонга кўзи тушиди. Зулайхо одамлардан; “Бу не йиғин”, деб сўради. Шунда бир жувон Шом мамлакатидан келган савдогарлар Каънон вилоятидан келтирилган кулни ким ошди савдосига кўйганларини айтди. Зулайхо канизларига бозор томон олиб боришни буюрди. Катта шосупа устига кўйилган тахтнинг устида бир йиғит турибди. Ёқасига зар қайилган атлас либос кийган, белига олгин камар таккан, қопкора сочлари жингалак жингалак бўлиб елкасига тушган, кадди комати келишган, гўзалликда тенгсиз Зулайхо тушида кўрган йиғитга кўзи тушиб, хушидан кетиб йиқилди. Канизлари беҳуш Зулайхонни уйига олиб келдилар. Энагаси Зулайхонни хушига келтириш учун гоҳ дам солар, гоҳ юзига гулоб сувин сепар эди.

Зулайхо кўзини очса, ўз уйида ётибди. Энагаси унинг атрофида парвона, Зулайхо энагасига юзланиб: эй она, кул қилиб сотилаётган йиғит тушимда кўрган йиғит бўлади; -деб дил дардини баён этди.

*Гўзаллик мулкининг султони бўлган,
Тушга кирган йиғит шу йиғит эди.
Ўзини қул қилиб бозорга солган,
Мени мафтун қилган шу йиғит эди.*

*Нигоҳлари жисму-жсоним титратди,
Ҳижронлари юрагимни ўйнатди,
Ёрни кўриб хушим бошимдан кетди,
Хушим олган дилбар шу йиғит эди.*

*Тушларимда севиб бошим сийпаган,
Бедорликда ҳижронида қийнаган,
Юрагимга севги дардин жойлаган,
Мени севган йиғит шу йиғит эди.*

*Ўзин гулом қилиб сотмоқда ёрим,
Ёрни кўриб ортди оҳ ила зорим,
Унга сарф айлайин ҳар неки борим,
Кўнглим олган йиғит шу йиғит эди.*

*Бир чорасин топинг кўлдан кетмасин,
Ёрим ўзгаларга насиб этмасин,
Дард ва алам билан умрим ўтмасин,
Излаган севгилим шу йигит эди.*

Энагаси Зулайхонинг сўзларини тинглагач, унинг чекаётган дарди ва аламларига тушуниб етди. Зулайхога насихат килди. Бу сирни ҳеч ким билмасин, чеккан дардларингни яратганнинг ўзи билиб турибди. Тақдир тақозоси билан севганингни сенга дучор қилибди. Сабр –тоқат килсанг иншолло қайгуларинг яқун топиб, бахтли кунларга етарсан, деди. Энага:

-Эрингни кул бозорига олиб бор, ўша ғуломни сотиб олишга унда, деди. Зулайхо эри Азиз билан Юсуф сотилаётган бозорга борди. Миср шаҳрининг ҳокими кўрдик, паҳлавон жуссали, арслон билакли, бургут карашли, юзидан нур порлаб турган ёш йигит кул бозорида катта бир оломонни ўзига махлиё қилиб турибди.

Миср ҳокими савдогардан Юсуфни сотиб олди. Хотини Зулайхога уни яхшилаб жойлаштиришни, парвариш қилишни, уни фойдаси тегиб қолса ўзларига фарзанд қилиб олишни уқтирди. Юсуф чоҳдан қутилиб, иккинчи балога дучор бўлди. Яъни тутқунлик, қулликка тутилди.

Миср шаҳрининг ҳокими Азизнинг ишлари яхшилангандан яхшиланиб кетди. Юсуф қай ишга қўл урмасин у баракали бўлди. Юсуфдан кўнгли тўқ бўлган Азиз оилада уни иш бошқарувчи қилиб тайинлади. Зулайхо Юсуфнинг иззат-ҳурматини жойига қўяр, унинг билан ширин мулоқотлар қилар, яхши муомалада бўлар эди. Юсуф ҳам айрилик азобини ҳисобга олмаганда эркин, озод одамлардан ҳам яхшироқ ҳаёт кечирарди. Зулайхо севган ёри билан ҳамдам бўлиб жамолини томоша қилиб хижрон азобларини ортда қолдириб, бахтиёр кунларга етиб, яратганга шуқуроналар айтиб шундай деди:

*Тилақларим етиб етти самога,
Дардлар кетиб жонимга дармон келди.
Гўё шохлик етди зариб гадога,
Фамли кунлар ўтиб ҳур замон келди.*

*Кунларим ўтарди оху-зор билан,
Дийдорлашдим кўнглим олган ёр билан,
Тушимда учрашган вафодор билар,
Излаган дилбарим соғ-омон келди.*

*Шуқурким, ёримни кўрдим саломат,
Бўғзимда турганди жоним омонат,
Жононга етишдим чекиб риёзат,
Жисмимга жон, дилимга иймон келди.*

*Пойларига поёндозлар ёзарман,
Бўйларини зар ипақдан безарман,
Бошин сийлаб, ёр кўнглини ёзарман,
Давлатли давроним, ёр омон келди.*

*Зулайхо дер, раҳматим кўп худога,
Мурувватлар қилди, мендек гадога,
Ёр йўлида жисму жоним садақа,
Бугун яна, жисмим ичра жон келди.*

Зулайхо Юсуф билан суҳбатлашиб ўтираркан унинг насл — насабини суриштирди. Юсуф Шом мамлакатининг Каънон вилоятидан Ёқуб пайғамбарнинг ўғли эканлигини, ўгай оғалари уни йўқ қилиш учун чоҳга ташлагани қаби бошидан ўтган воқеаларни гапириб берди.

Бир куну Зулайхонинг кўнгли гаш бўлиб, кечалари уйқуси кочиб, кундузи ороми йўқолиб ўтириш, туришида ҳаловат қолмади. Номаълум бир дард унинг юрагини тирнади. Зулайхо хисоблаб кўрса бу фароғатсиз кун Юсуфни чоҳга ташланган кунига тўғри келади. Зулайхо буни эслаб ғамгин бўлди. Бирок Юсуфнинг соғ-омонлигини кўриб ўзини хушхол сизди. Ишқ, севги тоза, беғубор кўнгилда бўлади. Баднафс одамнинг дилида иймон бўлмаганидек, у дилда ишқ ҳам бўлмайди.

Ишқ шундай сеҳрга эгаки, икки дилни кўзга кўринмас ҳавоий кўприк орқали бир-бирига боғлаб туради. Шу боисдан маъшукнинг кайғу ва кувончларини ошиқнинг юраги сезиб туради.

Маъшук қандай ҳолга тушса, ошиқ ўзи сезмаган ҳолда ё кўнгли гаш бўлади, ё шоду-хуррам бўлади. Шу боисдан Юсуфнинг ранжу-аламларининг сояси Зулайхонинг дилига тушган эди. Зулайхо ҳам бошидан кечирган ишқ азобларини Юсуфга сўзлаб берди.

Юсуф кўрдик, Зулайхонинг кўрган ранж-аламлари ўзиникидан ҳам зиёда экан. Ишқ инсонни ҳам ўтга солади, ҳам ўтдан олади. Юсуф хасадгўй оғалари дастидан азоб чеккан бўлса, Зулайхо ишқ азобини чеккан. Такдир тақозоси билан икки мамлакат фарзанди Миср мамлақатида дийдор кўришди.

Зулайхо Юсуфни кўлидан тутиб, нозу карашмалар қилиб дил розини изҳор қилди; кўрайлик не деди:

*Тушда кўриб жамолингни ошиқи девонаман,
Бунчалар бепарводирсан ишқингда сўзонаман.*

*Пешонингда ой балқийди, чехрангда нури жаҳон,
Жон берувчи кўзларингни шавқидан мастонаман.*

*Башар авлодида йўқдир сен каби гўзал йигит,
Висолингга етмоқ учун юртаро гирёнаман.*

*Ақлу хуш учди бошимдан сени кўргандан бўён,
Бегонага шайдо бўлиб, дўстларга бегонаман.*

*Сен бўлмасанг умрим ҳазон, ҳам қоронгу бу жаҳон,
Шам чирогимсан ўзинг ёр мен сенга парвонаман.*

*Қалб сирини сенга айтар бу замғусор Зулайҳо,
Сенга кўзим тушса магар доимо мастонаман.*

Зулайҳо ишқ розини айтиб, Юсуфнинг бўйнига қўл ташламоқчи бўлди. Шунда Юсуф Зулайҳодан тисарилиб эй Зулайҳо, эринг менга оилада иш юритиш инъомини берди. Сени инъомингни бермади. Андиша билан иш қилгин, тагин ё сени, ё мени бошимга хумбузда ёнган хотиннинг куни тушмасин. Зулайҳо деди; баён қил, хотин не сабабдан хумбузда ёнган экан?

Юсуф деди: бир савдогарнинг яккаю ягона бир ўғли бор экан. Ўғли йигит етганда отасининг ёши анчага бориб, кексайиб қолибди. Ўғлига савдо қилишни ўргатмоқ мақсадида кўлига юз тилло бериб, рўзғор харажатини қилиб кел, деб бозорга юборди.

Бозорнинг дарвозаси олдида бир кекса одам “Бир гап бор, юз тиллога бераман”-деб ўтирибди. Йигит юз тиллони ҳалиги одамга берибди. У эса “Туз еган жойингга хиёнат қилма”-дебди.

Ўғли бозордан қайтибди. Отаси бозор харажатини сўраса, ўғли юқоридаги воқеани айтибди. Отаси ўғлининг ишидан рози бўлиб, сотиб олган гапингга ҳар доим амал қил, дебди. Ўғлига юз тилло бериб яна бозорга юборибди. Ҳалиги одам дарвоза олдида “Бир гапим бор, юз тиллога бераман”-деб ўтирибди. Йигит унга, менга сотган гапингизми?-дебди. Ҳалиги одам, йўқ бу бошқа гап дебди. Йигит юз тилло берибди. Ҳалиги одам “Буғи чиқиб турган ошни ташлаб кетма”-дебди. Ўғли отасига бу гал ҳам ҳалиги одамнинг “Буғи чиқиб турган ошни ташлаб кетма”-деган гапига юз тилло берганлигини айтибди. Отаси ўғлининг ишидан рози бўлиб, сотиб олган гапингга ҳар доим амал қил, дебди. Вақти етиб йигитнинг отаси қазо қилибди. Йигит ёлғиз қолибди. Йигитнинг отасининг бой, бадавлат бир дўсти бор экан. У йигитни уйига олиб бориб, тарбия қила бошлабди. Жуда келишган йигит экан. Бойнинг ёш, келишган хотини бўлиб, йигитни яхши кўриб қолибди. Ёш хотин эри йўқ пайтида йигитни уйига киргизиб унинг билан қовушишни талаб қилибди. Йигит “Туз еган жойингга хиёнат қилма”-деган гапига амал қилиб, хотиннинг талабига кўнмай чиқиб кетибди.

Аламзада бўлган хотин эри келгач, унга йигитдан шикоят қилиб; сиз олиб келган йигит нонкўрлик қилди. Йўқлигингизда ётоғимга кириб менинг билан ковушмоқчи бўлди. Дод солган эдим қочиб кетди. Уни жазоламасангиз бўлмайди, -дебди. Бой хумбуз пиширувчини чақириб бугун тушда хумбузга борган одамни оташхонага тикиб юбор-дебди.

Хотин бу гапни эшитиб турарди. Хумбузчи кетгач, бой йигитни чақириб, туш вақтида хумбузчиларнинг ишларини кўриб келишни буюрибди. Йигит туш пайти хумбуз томон бораётган экан, йўлда бир дўсти йўликиб бир пиёла чай ичиб кет,-деб йигитни уйига киргизибди. Йигит ноннинг тузини тотиб ўрнидан турмоқчи эди, дўсти товоқда ош кўтариб қиради ва йигитга таомни бирга ейишни таклиф қилади.

“Буғи чиқиб турган ошни ташлаб кетма”-деган ўғит ёдига тушиб, ўтириб овқатланади. Бу пайтда аламзада ёш хотин йигитни хумбузда ёнганини кўраман, деб хумбуз томон борди. Хумбузчи хотинни дод-войига қарамай хумбузнинг оташхонасига тикиб юборди. Шом пайти бой йигитни кўриб қолиб хайрон бўлибди. У хумбузчини чақириб, нега айтганимни бажармадинг,-дебди. Хумбузчи, айтганингизни бажардим, тушда хотинингиз борди, уни оташхонага тикиб юбордим,-деди. Бой ғамгин бўлиб йигитни чақирди ва хотини билан бўлган воқеани айтиб, ўлимдан қандай омон қолганлигини сўради. Йигит бошидан кечирган воқеани айтиб берди. Кўраянсанми, сенинг ҳаракатинг бойнинг хотинининг ҳаракатига ўхшайди. Ҳар қандай қабиҳ иш қилганни худо жазосиз қолдирмайди. Мен худойимдан кўрқаман-деди, Юсуф. Зулайхо ниятига етолмай хуноб бўлиб қолди. Юсуф чўпонларнинг хабарини олиш учун чўлга йўл олди. Чўлда ёлғиз кетаётиб, худодан мадад сўраб шундай-деди:

*Туз еган жойимга қандоқ иккилик айлаб Худо,
Бу суноҳдан ўзинг асра, қилма иймондин жудо.*

*Қўлимда ихтиёрим йўқ қул эрурман қулингга,
Инсоф бергин ул бекамга сенга қилгум илтижо.*

*Озодликдан маҳрумдурман кетарга ихтиёрим йўқ,
Айтганимни қилурсан, деб зугум қилур катхудо.*

*Ўзинг қўлласанг бало йўқ, қўлламасанг чора йўқ,
Барча ишларга қодирсан расво айлама худо.*

*Не азобинг бўлса тортай қибих ишдан асрагил,
Жонимни олсанг олгину мен бўлай сендин ризо.*

*Мусофирман ҳам гуломман, ўзингдан ўзга дўстим йўк,
Мададкорим ўзингдурсан ишим ўнглаб қўйсин худо.*

*Сабрдин яхисиси йўк, бу йўлда сабр айлайин,
Юсуф айтур, ишим ўзинг айлагил эсобожо.*

Миср хотинлари Зулайхо ўз қулига ошиғу беқарор бўлиб қолибди. деб таъналар қилдилар эмишки. Зулайхо қулини ёқтирибди, қули эса Зулайхони ёқтирмабди; Зулайхо қулига ноз –қарашмалар қилармиш, қули бунга парво қилмасмиш, Зулайхо жон кўзи билан қулига қараса, қули кўзларини юмармиш, Зулайхо қули ишқида жон қуйдириб охунолалар тортса, қули қулармиш,-каби таъналар Зулайхонинг қулоғига чалинди. Зулайхо таъналардан қутилиш чорасини излаб, зиёфат ташкил қилиб, Мисрнинг гўзал хотинларини зиёфатга чақирди, хонани шундай безатдики, унда ейимлиғу, ичимликларнинг адоғи йўк эди. Миср хотинлари ўзларига зеб бериб, зиёфатда ҳозир бўлдилар. Хонанда ва раққоса нозанинлар нағма соз қилиб, раққосалар товусдек хиром айлаб, зиёфат ахлини хушнуд қилдилар. Зиёфат меъёрига яқинлашганда Зулайхо хотунларга юзланиб деди; эй азизлар, Миср гўзаллари “Зулайхо қулига ошиғ бўлибди, аёл ҳам шундай паст кетарми”, деб менга таъна тошларини отдингизлар, Агар у сарви комат, фаришта сифат йиғитни кўрганингизда ҳушингизни йўқотиб, йўлингиздан адашиб, менга қилган таъналарингиз ўринсиз эканлигини англаб пушаймон бўлардингиз.

Хотинлар деди: қулингни биз ҳам кўрайлик, сен таърифлаганча бормикан. Зулайхо деди: Қўлларингизга пичок ва лимон олурсиз. Юсуф қириб келганда лимон тўғрашга машғул бўларсиз.

Хотинлар шартга рози бўлдилар. Зулайхо Юсуфни зиёфатга таклиф қилди. Юсуф Зулайхога рад жавобини берди. Шунда Зулайхо Юсуфга ялиниб деди: Эй Юсуф сенинг ишқингда хотинларнинг таънасига қолдим, улар бошимга маломат тошларини отдилар. Бу таъналардан мени сен қутқарурсан, сендан ялиниб сўрайман. Ўзингга оро бериб шоҳона кийимларингни кийиб меҳмонлар ёнига киргин. Юсуф рози бўлиб, Зулайхо айтгандек кўринишда хонага қириб келди. Юсуфнинг ҳусни - жамоли мунаввар хонани янада мунаввар қилиб юборди. Хотинлар одам фарзанди бу қадар зебо бўлурми, бу фариштадан ҳам чиройлику, дедилар. Хотинлар кўзларини Юсуфдан узоқмай ҳусни-жамолини томоша қилардилар.

Зулайхо хотинларга лимонларни кесинг,-деди. Миср гўзаллари ҳушларини йўқотиб, лимон қолиб бармоқларини тўғрадилар. Зулайхо хотинларнинг ахволдан хайратланиб, шундай деди:

*Ақлу-хушингизни олган шу дилбар,
Дилимда ушалмас армоним менинг.
Мени шу куйларга солган шу гўзал,
Боқишлари жонга дармоним менинг.*

*Муҳаббат юракка ёлқинин сочса,
Ажабмас таънадан сирларин очса,
Не қилай дилбарим бағримдан қочса,
Севгим сезмас қайсар дилбарим менинг.*

*Тилингизни менга ханжар қилдингиз,
Азиз бошим маломатга қўйдингиз,
Нега либларингиз тишлаб қолдингиз,
Билсангиз шу дилбар армоним менинг.*

*Ақлу-хушингизни гуломим олди,
Лимон қолиб бармогингиз тўғралди,
Дастурхоним қонингизга бўялди,
Мафтункор гўзалдир гуломим менинг.*

*Ёрнинг ишқи дилим ром қилиб олди,
Зеболиги мени шу куйга солди,
Тунларим, қунларим беором бўлди,
Оромимни олди гуломим менинг.*

Миср гўзаллари Зулайхонинг олдида изза бўлиб Юсуфнинг офтобдек балқиб турган хусну жамолида дилларига олов солиб, жойларига тарқалдилар. Зулайхо Юсуфнинг висолига етмок ниятида катъий қарорга келиб, Юсуфнинг қўлидан ушлаб ичкарига етаклади. Ва кетидан эшикларни занжирлаб борди.

Еттинчи хонага кирганда тўхтадилар. Хонага юмшоқ каравотлар қўйилган, гул тувакларда гуллар ўстирилган, тўрт девори шифтга гўзал кизлар ва йигитларнинг жуфт –жуфт бўлиб турган, кўрганларда хирсий туғён кўзгатадиган жозибали сувратлари чизилган, Юсуф қай томонга боқмасин кўзи жозибали сувратларга тушарди. Юсуф эшик томон айланган эди, юпка куйлак кийиб олган сиймобдек бадан куйлак ичидан кўзга ташланиб турган Зулайхо уни бўйнидан кучоклаб олиб тўшагига ўтказди. Титраган овоз билан Юсуфга ялиниб деди:

*Ою ишлар ҳижронингда ўртандим,
Сиру-асроримни сўрсанг не бўлди.
Бугун дийдорингни кўриб шодландим,
Холим сўраб кўнглим олсанг не бўлди.*

*Ишиқинг вужудимга солди залаён,
Истиғноларингга фидо бўлсин жон,
Висолингга етмоқ дилдаги армон,
Ёрга қучоғингни очсанг не бўлди.*

*Лабларингга лабларимни қўяйин,
Гулгун яноғингдан бўса олайин,
Қўлларим белингга камар қилайин,
Нозик белларимдан қучсанг не бўлди.*

*Сен обу-ҳайтсан, мен сувга чанқоқ,
Сувингни аяма чанқоқдан бу чоқ,
Талабимни қондир бўлсангчи тезроқ,
Жонингни жонимга қотсанг не бўлди.*

*Бу хилватхонадан чиқишни унут,
Биданим қизиган дилда ёнар ўт,
Қучоғингга олиб тўшагимга ўт,
Муродимни ҳосил қилсанг не бўлди.*

*Дардларимга бугун яқун ясарман,
Шитоб билан висолингга етарман,
То қовушмагунча қўйиб юбормам,
Ёрни огушинга олсанг не бўлди.*

*Зулайҳо дер, бўлдим ишиқингда банда,
Мурувват айлашни қилмагил канда,
Менинг ихтиёрим сандадур санда,
Илтижомни қабул қилсанг не бўлди.*

Юсуф билдики, Зулайхонинг қарори катъий. У бу ишратхонадан қандай чиқиш чорасини ўйлаб Зулайхонинг ниятидан қайтариш мақсадида шундай деди:

*Хиёнат айтасам эринг Азизга,
Тириктайин сомон тиқар теримга.
Тузоғингдин бўшат, мени азизим,
Севганингни йўлламагин ўлимга.*

*Сен билан бўлганнинг йўқдир армони,
Ишқда ёнган дилнинг сенсан дармони,
Бироқ қабих йўлга йўлама мени,
Эшигинг оч, тузоқ қўйма йўлимга.*

*Зино қилганларнинг жазоси ёмон,
Хар икки дунёда топмайди омон,
Гуноҳ ишга мени ундама жонон,
Эшигинг оч, тузоқ кўйма йўлимга.*

*Айтганингни қилсам иффатим кетар,
Беҳаёнинг дилин иймон тарк этар,
Иймонсиз бандалар дўзахга ўтар,
Эшигинг оч, шафқат қилгин қўлингга.*

*Шайтоннинг йўлига юрмагин эркам,
Шаҳвоший ҳирсингга ҳай бергин бекам,
Дардингга малҳамни қутмигин бу дим,
Эшигинг оч, тузоқ кўйма йўлимга.*

*Юсуф айтур, сенга эй сарви қомат,
Сабр қилсанг охир топарсан роҳат,
Бесабр бошига ёғади офат,
Эшигинг оч тузоқ кўйма йўлимга.*

Зулайхо Юсуфнинг сўзларига парво қилмади. Эй севгилим, сени висолингга етмоқ учун ою- йиллар хижронингга азоб чекдим. Тасаввур қилгин, сен бир оқиб турган дарёсан, мен дарёнинг қирғоғида қолган сувга чанқок балиқман. Балиқнинг хаёлига сувга шўнғишдан бошқа нарса келмайди. Сен ёниб турган бир шамсан, мен парвонаман. Шам парвонанинг канотларини куйдирса ҳам, танасини ёкса ҳам парвона доим шамга интилади. Юсуф,- деди: Эринг хўжам, ўзинг бекамсан, ёмон кунларда химоянгизга олдиларинг, устимга кийим, ошу-нон бердиларинг. Оилада иззат- хурматимни жойига кўйиб, мусофир кулга улуғ мартабалар бердиларинг. Сенинг билан айшу-ишрат қилсам эринг Азиз ҳам, бизни яратган Худо ҳам кечирмайди.

Нақадар жозибали жонон эканингни кўриб турибман, мухаббат жисмингга ғалаён кўзгатганини билиб турибман не илож. Сен билан қовушсам эринг ҳамда Худонинг ғазабидан кўркаман.

Ўтган аждолларим ҳалол ва пок яшаганлар, уларга иснод келтиришдан ор қиламан. Мени кўйиб юбор. Парвардигорим ҳамма нарсани хох махфий, хох ошқора бўлсин кўриб, билиб турувчидир. Илтижоларинг даргоҳида қабул бўлса, бир сабаб билан висолга етармиз. Худонинг ўзи ишларни чиройли қилиб бажарувчидир. Зулайхо деди: сабр-тоқат қилишга бардошим етмайди. Мен бир қуруқ танаман жоним сенинг кўксингда, танам жонингга етмагунча бир дақиқа ҳам сабр қилмасман, деб Юсуфнинг белидан кучоқлаб ўзини тўшакка ташлади. Юмшоқ бадан, ҳароратли тан бир-бирига чирмашиб кетди. Юсуф

хушини йиғиб олиб, Зулайхонинг кучоғидан кочиб, эшик томон югурди. Эшикларнинг занжирини бир мушт уруш билан парчалаб ташқари томон интилди. Зулайҳо кўрдикки, Юсуф қочиб боряпти. Юсуфнинг оркасидан қувиб, охириги эшикда оркасидан етиб қуйлагидан ушлади. Юсуф қуйлагининг бир парчасини Зулайхонинг қўлида қолдириб, ўзи ташқарига чиқди.

Эшик олдида Азизга учрашди. Азиз кўрдикки, Юсуф нимадандир ҳаёжонда, унинг безовталигини суриштирган эди. Юсуф сир бой бермасдан “Тинчлик” деб қўйди. Азиз Юсуфнинг қўлидан ушлаб ичкарига олиб кирди. Зулайҳо: Юсуф Азизга бор гапни айтиб қўйган деб ўйлаб, Юсуфнинг устидан Азизга шикоят қилиб, ўз сирини ўзи ошқора қилиб шундай деди:

*Уйқуда ётардим оромим бузди,
Нияти ёмондир йўқот бу қулни.
Нозик баданимга қўллари чўзди,
Нияти бузуқдир йўқот, бу қулни.*

*Ўғрилардек писиб тўшакка ўтди,
Аста қуйлагимни тугмасин ечди,
Ногоҳон баданим сесканиб кетди,
Нияти бузуқдир йўқот бу қулни.*

*Бедор бўлиб дод устина дод солдим,
Эшикка югурди изидан қувдим,
Етиб қуйлагидан бир парча юлдим,
Нияти бузуқдир йўқот, бу қулни.*

*Банди зиндон айла, жазосин олсин,
Зулайҳо қимлигин зиндонда билсин,
Бу иш ўзгаларга ҳам ибрат бўлсин,
Нияти бузуқдир йўқот, бу қулни.*

Азиз Зулайходан бу сўзларни эшитиб, фиғони фалакка чиқиб кетди. Юсуфни нонкўрликда айблаб шундай деди:

*Қул эмас, болам деб ардоқлар эдим,
Орзуларим бугун барбод айладинг.
Қабиҳ ишларингдан аламда қолдим,
Яхшиликка ёмон жавоб айладинг.*

*Кўтара билмадинг иззат ҳурмати,
Ошкор қилдинг дилингдаги иллатни,
Бўйинингга осибсан тавқи лаънатни,
Маккор шайтонлигинг ошкор айладиң.*

*Сени Зулайҳога топширган эдим,
Хизматингда бўлсин канизлар дедим,
Ўз мулкимни ихтиёрингга бердим,
Яхшиликка ёмон жавоб айладиң.*

*Азиз айтур, банди зиндон қиларман,
Бошингга юз турли зулм соларман,
Худодан бошингга азоб тиларман,
Яхшиликка ёмон жавоб айладиң.*

Юсуф бу қадар ҳақоратларни эшитгач, виждон азобида кийналиб, ноҳақлик ўтида ёниб Азизга айтдики; кўз билан; кулок билан, қўл билан ҳукм чиқар. Азиз айтдики; бу нима деганинг? Юсуф деди: Бу шундай деганимки, одамни гуноҳкор қилиш учун уни кўз билан кўрмоғинг, сўзларини кулок билан эшитмоғинг, гуноҳ иш устида қўл билан тутмоғинг керак. Сенда бу далиллардан биронтаси ҳам йўқ.

“Кишининг қўли билан ўт эшарма”, деган гап бор. Зулайҳонинг сўзи билан мени ҳақорат лойига булғадинг, мен бунга лойик эмасман. Иймоним пок, худонинг олдида юзим ёруғ, -деб бу мухаммасни ўқиди:

*Оллоҳ ўзи қилмаса, агар қулини расво,
Иймонга соя солмас, ҳуруж қилса ҳам иғво,
Шайтоннинг сўзи билан амал қилмадим асло,
Тақдир ёзгитидандир ҳар неки келса бошига,
Нафсимга қул эмасман шукур алҳамдулилло*

*Одам отадан буён гавгосиз эмас дунё,
Агар нафсинг тиймасанг бошига ёгилур бало,
Худо сақласа бало сақламаса йўқ чори,
Бандасини қилмагай икки оламда расво,
Нафсимга қул эмасман шукур алҳамдулилло.*

*Бу дунёнинг дардлари Одам отадан қолган,
Ҳаромийлар дастидан ер юзини сув олган,
Ҳақни билмаган Намрўд Ҳалилни ўтга солган,
Иймони пок Иброҳим оловдин омон қолган,
Нафсимга қул эмасман шукур алҳамдулилло.*

*Омонатга ҳеч қачон мен хиёнат қилмадим,
Оқлаб едим тузимни тузликқа туфурмадим,
Иймоним покдир менинг, эгри йўлга юрмадим,
Ёмонларнинг дастидан мудом роҳат кўрмадим,
Нафсимга қул эмасман шуқур алҳамдуллило.*

*Севган қулига ишқни ато айлади худо,
Ишқ тушган юракларда бўлди иймон мусаффо,
Ошиғ дардига ёрнинг висоли бўлди даво,
Алмудом Юсуфни деб ишқда ёнди Зулайҳо,
Нафсимга қул эмасман шуқур алҳамдуллило.*

Зулайҳо Юсуфнинг сўзларини эшитиб мардона туришини кўриб айникса “Севган қулига ишқни ато айлади Худо алмудом Юсуфни, деб ишқда ёнди Зулайҳо” деган сўзларидан таъсирланиб беайб Юсуфни айбдор қилаётганидан пушаймон қилиб ўзини соядек ерга ташлаб зор-зор йиғлади.

Азиз Зулайҳонинг зор-зор йиғлаганини Юсуфни унга қилган хўрлик ва зўрлигидан деб билиб Юсуфни сўзларига ишонмай яна унга нисбатан ғазабни ошди. Шу пайт бешикда ётган чақалоқ яъни Зулайҳонинг амакиваччаси аллоҳнинг иродаси билан тилга кириб гувоҳлик бериб дедик “Агар унинг қўйлаги олд томондан йиртилган бўлса Зулайҳонинг гапи ростдир ва Юсуф ёлғончилардандир. Агар орқа томондан йиртилган бўлса у холда Зулайҳонинг гапи ёлғондир ва Юсуф ростгўйлардан бўлур”. Азиз Юсуфнинг қўйлагининг орқа томондан йиртилганини кўргач: эй Зулайҳо бу иш сенинг макр-хийлаларингдандир. Қилган гуноҳингга тавба қил. Чунки сен адашган кимсалардан бўлдинг, деди.

Тангри таоло ўзининг маъсум пайғамбари Юсуфни маъсум бир гўдак тили билан оқлади. Азиз Юсуфга бу гаплар бости-бости бўлиб, унутилиб кетгунча сени зиндонда сақлаб турурман, - деб Юсуфни зиндонбанд қилишга амр қилди.

Юсуф зиндонга тушганига бир томондан суйинса бир томондан ғамгин бўларди. Суюнишига сабаб, Зулайҳонинг гуноҳ ишга ундаб қилаётган зуғумидан қутилиб иймонини саломат сақлаб қолгани бўлса, ғамгинлигига сабаб ота-она, қариндошларининг меҳрига зор бўлиб, озод бошини қул қилиб, дардини айтарга дўст тополмай, ноҳақ айблар оламида зиндонбанд бўлгани эди. Яратган оллоҳдан бошқа ҳимоячиси бўлмаган Юсуф ғамгин бўлиб яратгандан шафқат сўраб илтижо қилди:

*Йўқдан бор айлаган яратган эгам,
Бу заводида бошим озод қил, мени.*

*Азоб берар менга ноҳақлик ситам,
Шафқат айлаб дарддан озод қил, мени.*

*Туққан онам дийдорига тўймадим,
Тенг тушларим билан ўйнаб юрмадим,
Бузрукворим хизматида бўлмадим,
Ҳижрон азобидан озод қил, мени.*

*Биродарлар ёмон ният этдилар,
Уриб, судраб чоҳ тағига отдилар,
Озод бошим банда қилиб сотдилар,
Шафқат айлаб бошим озод қил, мени.*

*Тўғри ишлар қилдим нотўғри бўлди,
Туҳмат азобидан жигарим ёнди,
Ноҳақлик қад ростлаб, ҳақиқат синди,
Шафқат айлаб ҳимоянга ол, мени.*

*Хато қилсам иймон дилни тарк этар,
Тўғрилиқдан дилимга озор етар,
Бирор хўсторию йўқ қўлимдан тутар,
Ёраб ўзинг ҳимоянгга ол, мени.*

*Яхшилардан асло ёмонлик чиқмас,
Ҳуши бор ёмондан яхшилик кутмас,
Маломат завғоси бошимдан кетмас,
Шафқат айлаб ҳимоянгга ол, мени.*

Юсуф зиндонга ташлангандан кейин Зулайхонинг бир дарди икки бўлиб, қилган ишларидан пушаймон бўлиб, виждон азобида тўлганиб, истаган вақтда Юсуф дийдорини кўриб, ўзига тасалли бериб юрарди. Энди бундан ҳам жудо бўлиб, айрилиқ дардида ранглари сўлиб, суврати бутун, сийрати тутун бўлиб, ўзини узлатга олиб зор-зор йиғлаб шундай бир мухаммас ўкиди:

*Ишқинг дилимга жо бўлди жонажоним ўртадинг,
Ҳижрон азобига ташлаб жисми жоним ўртадинг,
Фурбатда гариб эрурман хонумоним ўртадинг,
Ишқинг тиги тилди бағрим оқди қоним ўртадинг,
Парво қилмай аҳволимга меҳрибоним ўртадинг.*

*То абад ҳусну -жамолинг кўрмагай эдим қошки,
Кўрган билан сенга кўнгил қўймагай эдим қошки,*

*Куйингда саргардон бўлиб юрмагай эдим қошки,
Ёрга етмоқ илинжида бўлмагай эдим қошки,
Муҳаббатим рад этиб номехрибоним ўртадинг.*

*Умид билан висол сари қадам ташлаган эдим,
Висолингги етай деб ёр кўлин ушлаган эдим,
Вафодорим дебон сени кўнглим хушлаган эдим,
Жамолингга меҳр билан нигоҳ ташлаган эдим,
Умидларим сароб бўлди эжонажоним ўртадинг.*

*Мен йигламай ким йиғласин дилдоримдан айрилдим,
Булбулам нола қилурман гулзоримдан айрилдим,
Суду-савдодин қолибман, бозоримдан айрилдим,
Дунёнинг дастидан войдод оромимдан айрилдим,
Хижрон азобига ташлаб меҳрибоним ўртадинг.*

*Мен Зулайҳодек эларо сарсон бўлмагай ҳеч ким,
Севган ёрига етолмай ҳайрон бўлмагай ҳеч ким,
Шафқатсиз ёрнинг ишқида дoston бўлмагай ҳеч ким,
Менинг армонларим янглиг армон қилмагай ҳеч ким,
Дардларимга парво қилмай ишфокорим ўртадинг.*

Зулайхо зиндонбонга эҳсонлар бериб, зиндонда ётган Юсуфни яхши парвариш қилишни уқтирди. Юсуф ўзининг ишбилармонлиги билан зиндон бошлиғининг кўнглини топди.

Зиндон бошлиғи камокдаги бутун махбусларни Юсуфнинг карамогига берди. Энди у ердаги ҳамма ишларни Юсуф бошқарар эди. Миср подшосининг соқийси ва новвойи ҳам подшоҳга қарши жиндий ишда айбланиб камокка тушди. Юсуф камокхонада улар билан бирга эди.

Миср подшосининг соқийси билан новвойи бир муддат камокда ётганларидан кейин бир кечанинг ўзида иккаласи ҳам туш кўрди. Тушнинг таъбири нима бўлишини билолмай ғамгин бўлиб ўтирдилар. Юсуф уларни ғамгин аҳволда кўриб ғамгинлигининг сабабини сўраган эди. Улар: Биз туш кўрдик, тушни таъбир қиладиган киши тополмадик,- дедилар. Юсуф уларга: тушнинг таъбирларни худодан эмасми? Менга тушларингизни айтиб беринглрчи,- деди. Бош соқий тушини Юсуфга ҳикоя қилди; Тушимда бир узум кўрдим ундаги учта навдада узум бор экан. Навдаларда шингил-шингил узумлар пишиб турибди. Мен узумлардан шарбат тайёрлаб хожамга соқийлик қиляяпман,- деди.

Юсуф тушнинг таъбирини йўриб деди: Уч навда –уч кун. Уч кундан кейин камокдан озод бўларсан. Подшоҳ мартабангни баланд қилар. Аввалгидек подшоҳнинг соқийси бўларсан-деди.

Бош новвой хам тушини Юсуфга айтиб таъбирини сўради:

Бошим устида учта сават бор эди. Уларнинг иккитасида нон, юқоридаги учинчи саватда подшоҳга тайёрланган овкат бор эди. Уларни подшоҳга олиб бораётган эдим, учинчи саватдаги овкатни қушлар чўкиб еб кетди-деди.

Юсуф тушнинг таъбирини шундай йўрди: Уч сават-уч кун. Уч кундан кейин подшоҳ сени дорга остиради. Қушлар келиб танангдан гўштингни чўкиб ейдилар,-деди. Уч кундан кейин бош сокий ва бош новвой зиндондан озод бўлдилар. Юсуф бош сокийга қараб, мени эслаб тур, деб шундай деди:

*Озод бўлиб кетар бўлсанг бош соқий,
Гуноҳсиз гуноҳкор дўстни унутма.
Бизга бу кунларни солмиш илоҳий,
Зиндондаги ғариб дўстни унутма.*

*Ғурбатда ғариблик дарди ўртади,
Мусофирнинг доди кимга етади,
Ноҳақлик зулмидан жоним ўртанди,
Гуноҳсиз гуноҳкор дўстни унутма.*

*Ғарибликда қулфат ёғди бошимга,
Ҳеч ким парво қилмас кўзда ёшимга,
Яратганнинг ўзи етгай додимга,
Гуноҳсиз гуноҳкор дўстни унутма.*

*Шам жисмини ёқиб ёғду сочади,
Ноҳақ дарддан жисмдан жон қочади,
Ҳақиқат юзини қачон очади,
Гуноҳсиз гуноҳкор дўстни унутма.*

*Бундан кетиб шоҳ хузурига етарсан,
Илгиндан султонга шароб тутарсан,
Пайти келса мени эслаб ўтарсан,
Гуноҳсиз гуноҳкор дўстни унутма.*

*Юсуф айтар, банди бўлдим бу замон,
Яратганнинг ўзи бергуси омон,
Ноҳақликдан азоб чеккан кўп ёмон,
Ноҳақ азоб чеккан дўстни унутма.*

Орадан уч кун ўтгандан кейин подшоҳ ўзининг туғилган кунини нишонлаш учун бутун мулозимларига зиёфат ташкил қилди. Зиёфатга бош соқий билан бош новвойни ҳам чақирди.

Подшо бош соқийни ўз мансабига қайтарди. Бош соқий олдингидан ҳам хурматлироқ бўлиб, ўз ишини давом қилдирди.

Бош новвой эса Юсуф таъбир қилганидек дорга осилди.

Бош соқий Юсуфни эсдан чиқарди. У ҳақда подшоҳга сўз очмади. Юсуф эса узок йиллар зиндонда қолиб кетди. Орадан икки йил ўтгач подшоҳ бир туш кўрди. Нил дарёсининг бўйида ўтлаб юрган еттита семиз сизирга подшоҳнинг кўзи тушди. Шу пайт еттита орик, кўримсиз сизирлар пайдо бўлиб, еттита семиз сизирларни еб юборди. Воқеа содир бўлган ернинг нарироғида еттита яшил, бўлик бошоқ ўсиб турарди ва яна шу ерда еттита қовжираган бошоқ ҳам ўсиб турарди.

Подшоҳ уйқудан уйғонгач, кўрган тушини эслаб анча вақт ғамгин бўлиб ўтирди. Кейин аъёнларини чақириб уларга тушини айтиб, туш таъбирини сўради.

Аъёнлар: бу олоқ-чолоқ тушлар экан биз тушингизни таъбир қилаолмаймиз, узримизни қабул қилинг, -дедилар. Шу ерда бош соқий ҳам бор эди. Бош соқийнинг эсига зиндондаги ётган Юсуф тушди. Бош соқий подшоҳга юзланиб деди: Зиндонда Юсуф исми бир иброний ётибди.

У тушнинг таъбирини тўғри айта олади. Бош новвой билан зиндонда ётганимизда Юсуф биз билан бирга эди. Биз туш кўрдик. Тушимизни Юсуфга айтган эдик, у таъбирлаб берди. Мен ўз вазифамга қайтдим, новвой дорга осилди. Бу воқеа Юсуф таъбирлаганидек бўлди. Буюрсангиз тушингизни Юсуфга таъбирлатиб келаман. Шунда подшоҳ деди таъбирчининг сўзини ўзганинг оғзидан эшитгандан кўра, ўзининг оғзидан эшитган яхши. Подшоҳ Юсуфни зиндондан олиб келиш учун одам юборади. Подшоҳ юборган одамларга Юсуф шундай деди: подшоҳнинг олдига қайтиб бориб ундан Зулайхонинг зиёфатида ўз кўлларини кесган аёллар нима бўлганини сўранг. Парвардигорим уларнинг макрларини билгувчидир. Шояд подшоҳ ҳам менинг беғуноҳ эканлигимни, шаҳар ҳокими йўқлигида унга хиёнат қилмаганлигимни, оллоҳ ҳеч қачон хоинларнинг ишини ўнгламаслигини мамлакат шоҳи ҳам билиб олсин. Элчилар подшоҳга Юсуфнинг сўзларини айтдилар. Подшоҳ Зулайхо ва унинг зиёфатида бўлган аёлларни тўплаб деди:

Юсуфни йўлдан урмоқчи бўлган вақтингизда у ҳам сизларга мойиллик кўрсатганмиди? Аёллар айтдилар: Оллоҳ сакласин! Бизлар ундан бирон ёмонликни сезмаганмиз.

Зулайхо деди: Мана энди ҳақиқат тантана қилди. Уни мен йўлдан урмоқчи бўлган эдим. У шак –шубҳасиз ростгўй инсондир. Подшоҳ Юсуфни зиндондан чиқаришга буйруқ берди. Юсуфни зиндондан озод қилиб, тоза либослар кийгизиб подшоҳнинг хузурига олиб келдилар.

Подшоҳ Юсуфга ёнидан жой берди. Кўрган тушини баён қилиб шундай деди: Мен тушимда Нил дарёси бўйида турган эканман. Дарёдан еттита семиз сугир чиқиб қиёқзорда ўтлаб бошлади. Шундан кейин дарёдан яна еттита орик сугир чиқиб, халиги еттита семиз сугирни еб юборди. Шундан сўнг уйғониб кетдим. Кўзим яна уйқуга илинган эди. Яна туш кўрдим. Тушимда еттита тўлиқ ва яшил бошокни кўрдим. Унинг кетидан еттита қовжираган бошоқ чиқиб, халиги етти тўлиқ, яшил бошокни еб юборди.

Юсуф тушнинг таъбирини шундай деди: икки туш ҳам бир хил маънони билдиради.

Еттита яхши сугир – етти йил.

Етти яхши бошоқ-етти йил.

Бу етти йилда Миср мамлақатида дехқончиликда зироат мўл бўлиб, фаровонлик бўлади. Етти орик сугир-етти йил. Етти қовжираган бошоқ ҳам-етти йил. Етти йил фаровонликдан кейин, етти йил қаҳатчилик бўлади.

Туш подшоҳга икки марта намоён бўлиши шуни билдирадики, бу ишнинг бўлиши муқаррардир. Худо буни кечиктирмай амалга оширади. Эй олампаҳо, ақлли, доно, тadbиркор бир одамни Миср юртига раис қилиб қўймоқ лозим. Раис мўл –қўлчилик йилларида олинган донларнинг бир қисмини мамлакат омборларида қўйсин, кейинги қаҳатчилик йилларида захира қилиб қўйилган озик оғдатлардан оқилона фойдалансин.

Шундай қилинса, мамлакат аҳолиси қаҳатчилик йилларидан эсон-омон ўтади. Бу гап подшоҳ ва унинг амалдорларига маълум бўлди. Подшоҳ Юсуфга: Худо буларнинг ҳаммасини сенга маълум қилган экан. Сендан ақлироқ ва донороқ одам йўқ. Бу ишни сенга топшираман. Мамлакат устидан раислик қиласан. Мамлакат халқи сенинг амрингга қараб иш тутаяди. Подшоҳ бармоғидаги узугини Юсуфнинг бармоғига тақди. Шоҳона либослар кийдирди. Юсуф бугун Миср мамлақатига бошлиқ бўлиб тайинланганини халққа маълум қилиб жар қақиртирди. Юсуф бу пайтда ўттиз ёшга кирганди. Кечагина ўзида эрки бўлмаган, қуллик азобини, зиндон азобини тортган, ғурбатда ғариблик дардини чеккан Юсуф бугун Миср мамлақатининг ҳокими. Дунёнинг ишларидан хайратланган Юсуф шундай бир ғазал ўқиди:

*Ҳавонинг хаётин шайтонга бериб,
Одамни жаннатдан қувган дунёсан.
Қобилнинг нафсини қўйига солиб,
Ҳобилнинг жонини олган дунёсан.*

*Қуёш ҳам ой еру-осмон кўркидир,
Еру –осмон жонзотларнинг мулкидир,
www.ziyouz.com kutubxonasi*

*Жонзотга раҳнамо яратган қодир,
Кечали-қундузли ажиб дунёсан.*

*Нух қавмин тўфоннинг қатъига солиб,
Иброҳимни оловдан омон олиб,
Ҳалилни қўлига болтани бериб,
Бутларни чил-парчин қилган дунёсан.*

*Бир ёгингда ҳаёт таитана қилар,
• Бир ёгингда ажал соясин солар,
Фарзанд ота-она ҳажрида куяр,
Ҳар кимни ҳар ёна отган дунёсан.*

*Бўлмайдиган ишни баъзан бўлдириб,
Кимнидир йиғлатиб, кимни кулдириб,
Гадонинг бошига тожени кийдириб,
Султонни девона қилган дунёсан.*

*Иллат излаганга берасан иллат,
Ҳикмат излаганга берасан ҳикмат,
Ҳақ йўлдан юрганни сақлаб саломат,
Муаммога тўла сирли дунёсан.*

*Қора кунлар бугун бошимдан кетди,
Бахт –иқбол тахтига оёғим етди,
Ғанимлар бош эгиб пойимдан ўнди,
Алғовли далғовли қайтар дунёсан.*

*Юсуфнинг бошига кўнди бахт қуши,
Бунга сабаб бўлди подшоҳнинг туши,
Барчаси яратган оллоҳнинг иши,
Бугун ёмон, эрта яхши дунёсан.*

Етти фаровонлик йили бошланиб, деҳқончиликдан мўл ҳосил олинди. Юсуф бу даврда кейинги келадиган қаҳатчилик йиллари учун озиқ-овқатни йиғиб шаҳар омборларида сақлаб қўйди.

Етти фаровонлик йили тугаб, қаҳатчилик йиллари бошланди. Ёмғир ёғмади, сув камчил бўлди. Ҳосилдор ерлар сувсизликдан яхши ҳосил бермади. Барча ўлкаларда очарчилик бошланди. Қаҳатчилик офати туфайли одамлар очликдан нобуд бўла бошлади. Шундай бир даврда Мисрда нон сероб эди. Юсуфнинг буйруғи билан халққа дон тарқатиларди. Бошқа давлат савдогарлари Мисрға келиб дон олиб кета бошладди.

Мисрда ғалла борлигини эшитган Ёкуб алайхиссалом болаларини йиғиб шундай деди:

Мисрда ғалла мўл экан, савдогарлар бориб у ердан озиқ-овкат келтираяпти. Сизлар ҳам Мисрға бориб дон олиб келингләр. Бўлмаса очликдан нобуд бўламиз. Ёкуб алайхиссалом Юсуфнинг укаси Беняминни ёнида олиб қолиб, ўнта ўглини ғалла олиб келиш учун Мисрға юборади. Канъон ўлкасидан чиққан қарвон Мисрға етиб келди. Юсуфнинг оғалари унинг олдиға кириб бошлари ерга тегунча эгилиб таъзим қилдилар. Юсуф акаларини таниди. Бироқ акалари Юсуфни танимади.

Юсуфнинг акалари унинг олдида бош эгиб турар экан, унинг хаёлидан кўрган туши, отасининг насихати, оғаларининг Юсуфни уриб, судраб чоҳға ташлаганлари бир –бир ўтди. Бироқ туғишган акаларининг дийдорларини кўриб ичидан қувонди. Бошға оғир кунлар келганда мард худодан, номард йўлдошидан кўради, деганларидек Юсуф бошидан ўтказган оғир кунларини худонинг иродаси туфайли эканлигини англаб етарди. Юсуф акаларини танимасликка олиб, саволға тутди:

Юсуф:-Қаердан келдиларинг? Акалари: -Биз Канъон ўлкасидан озиқ-овкат сотиб олгани келдик.

Юсуф: - Сизлар жосуссизлар, мамлакатнинг камчиликларини билиб олгани келгансизлар. Акалари:-Биз ҳаммамиз бир одамнинг фарзандларимиз, жосус эмасмиз, озиқ-овкат сотиб олгани келганмиз. Қаршингизда турган бандалар ўн икки оға-инимиз. Кичик укамиз отамизнинг ёнида қолган. Бошқа бири эса ғойиб бўлган.

Юсуф:-Сўзингизға ишонч ҳосил қилиш учун сизлар синовдан ўтасизлар. Сизлардан бирингиз қамалиб турасиз. Қолганларингиз оилангизға донни олиб борасиз, токи улар очликдан ҳалок бўлмасинлар.

Укангизни олиб келгандан кейин сўзларингизға ошонаман, зиндондаги биродарингиз ҳам озод бўлади. Шундай қилмасаларинг менға рўбарў бўлмангләр. Юсуф иш юрүтүвчисига акаларининг қопларини ғаллага тўлдириб беришни, берган қумуш тангаларини ҳам қопларига солиб қўйишни буюрди.

Юсуфнинг акалари қопларини эшакка орғиб Канъонға жўнадилар. Ёкуб алайхиссаломнинг болалари етиб келгач, отасига бўлган воқеани айтиб бердилар. Улар қопларини очиб ичида дон сотиб олиш учун берган қумуш тангаларини топдилар.

Бу сирнинг тағига етолмай Миср ҳоқими ўта саҳий экан, деб ўйладилар. Юсуфнинг акалари Юсуфнинг ота ва онаси бир бўлган укаси Беняминни ҳам олиб иккинчи марта дон олиш учун Мисрға бордилар. Юсуф укасини кўриб, уни кўлидан тутиб хонасига олиб кирди ва ўзини таништирди: Мен аканг Юсуфман сени кўрганимдан хурсандман, лекин бу сирни ҳозирча оғаларингға айтмай тур, -деди.

Юсуф иш бошқарувчисига Беняминнинг юки орасига ўзининг

тилло жомини солиб кўйишни айтди. Бенамин юкларини ортиб йўлга чиккач, подшоҳнинг одамлари карвон тўхтагиб, подшоҳнинг тилло жомини йўқолди уни сизлар ўғирлагансизлар, -деб тинтув килдилар. Тилло жом Бенаминнинг юкининг орасидан топилди. Мамлакатнинг конунига асосан Бенамин кул қилиб олиб қолинди.

Юсуфнинг огалари унинг олдига келиб: укамиз Бенаминни кул қилсангиз бизларни ҳам кул қилинг. Бизлар Бенаминсиз отамизнинг олдига боролмаймиз. Отамизга Бенаминни соғ-омон олиб келишга ваъда бериб қасам ичганмиз.

Бенаминни ташлаб борсак, отамиз бу оғир жудоликка чидамай ҳалок бўлади. Юсуф оға-иниларининг бундай забун ҳолатда кўргач тоқат қилолмасдан деди:

Ёш пайтингизда Юсуф ва унинг биродарларига нима ишлар қилганларингизни эслайсизларми? Улар;-Сен Юсуфмисан, -деб сўрадилар.

-Ҳа мен Юсуфман, бу эса биродарим. Оллоҳга шукроналар бўлсинким, шунча йил айриликдан кейин бизни яна бирлаштирди.

Юсуфнинг акалари унинг оёғига бош қўйиб кечирим сўрадилар. Юсуф деди: мен сизларни кечирдим, бу ишларнинг бари худонинг иродаси билан бўлган. Энди оталаринг олдига қайтинглар ва мана бу қўйлагимни отамга беринглар. Ёқуб алайхиссаломнинг болалари кўп озик-овқат билан оталари олдига етиб келдилар. Юсуфнинг қўйлагини бердилар. Ёқуб алайхиссалом Юсуфнинг қўйлагини кўлига олар экан, бу матодан Юсуфнинг бўйи таралапти, -деб юз-кўзларига суртган эди, кўр бўлиб қолган кўзларига нур келиб кўрадиган бўлди.

Ёқуб алайхиссалом бу мўъжизадан хайратга тушиб, Юсуфнинг ҳаёт эканлигини қалби сезиб, болаларидан Юсуфни сўради:

*Ҳузур берар менга Юсуфнинг бўйи,
Хабар беринг болам Юсуф омонми?
Бошимдан кетмасди ҳаёли, ўйи,
Хабар беринг нуридийдам омонми?*

*Бир нарча матони юзимга суртдим,
Шу матода Юсуф бўйин ҳис этдим,
Бу на сирдир ёруғ жаҳонга етдим,
Кўзим нури, азиз болам омонми?*

*Ғамли ҳасратларим бошимдан кетди,
Сўқир кўзларимга равшанлик етди,
Балким болам Юсуф қаромат этди,
Хабар беринг нури дийдам омонми?*

*Нури дийдам жондан азиз кўрардим,
Эркаланиб келса бошин силардим,
Ақл-идрокига қойил қолардим,
Юрак кўрим, меҳрибоним омонми?*

*Юсуф кетиб забун бўлди аҳволим,
Сабр қилмоқ билан бўлди қарорим,
Сабрли қул мурод топар ҳар доим,
Хабар беринг болам Юсуф омонми?*

*Биринг кўзим, биринг қўлим, қулогим,
Юсуф эрур ҳаётимда тирагим,
Ёқуб дер, эрурсиз танда юрагим,
Хабар беринг болам Юсуф омонми?*

Болалари айтди: аввало бизларни кечиринг, қолаверса бизларнинг гуноҳларимизни мағфират қилишни оллоҳдан сўранг. Бизлар хато қилғувчилардан бўлдик. Ўғлингиз яъни укамиз Юсуф соғу-саломат. Ҳозир Миср мамлакатининг ҳокими. Сизнинг омонлигингизни тилаб кўлингиздаги кўйлагини бериб юборди. Олиб келган озик-овқатларимизни совға қилиб юборди. Шунингдек, бутун қавмингиз билан Мисрга келишингизна айтиб юборди. Ёқуб алайҳиссалом айтди: Сизларга мен оллоҳнинг меҳрибон, раҳмли эканлиги ҳақида сизлар билмайдиган нарсаларни билурман демаганмидим. Албатта парвардигоримдан сизларнинг мағфират қилмоғини сўрайман. Оллоҳ мағфират қилғувчи, меҳрибондир. Ёқуб алайҳиссалом Юсуфнинг ҳаётлиги ҳақидаги хушхабардан бехад шод бўлиб, оллоҳ таолога шукроналар айтди. Ўзининг аҳли-оита, қариндош уруғларини тўплаб, етмиш нафар уруғи билан, чорвасини хайдаб Миср томонга йўл олдилар. Юсуф ҳам Миср шаҳрининг четига чодирлар қуриб ота-онасининг йўлларига қараб, интизор бўлиб турди. Сарҳадини кўз илғамайдиган чўлда одамлар тўдаси кўринди. Уларнинг олдида кўш ўрқачли туя устига қурилган кажавода оқ соқолли нуруний чол-Ёқуб алайҳиссалом келарди. Юсуф отасининг олдига қараб пиёда йўлга тушди. Отаси ҳам туядан ерга тушди. Бир-бирининг дийдорига зор бўлган ота-бола кучоқ очиб –бир-бирини бағирларига босдилар. Юсуф ота-онаси ва биродарларини саройга олиб келди. У ота-онасини ўзининг тахтига чиқарди. Улар Юсуфнинг ота-онаси ва оға инилари кўлларини кўксига кўйиб Юсуфга тавозе қилдилар.

Йиллар ўтиб Юсуфнинг кўрган тушининг табири оллоҳнинг иродаси билан рўёбга чиқди.

Энди Зулайхонинг ҳолидан хабар олайлик. Юсуф зиндондан чиқиб, Миср подшоҳининг ишончини қозониб, улуғ мартабага эришиб,

Миср мамлакатига раислик қилиб, халқ фаравонлиги йўлида ишга берилиб кетиб, Зулайхони эсга олмай қўйди. Бу вақтда Азиз вафот қилиб, Зулайҳо бева қолди. Зулайҳо бир томондан Азизнинг мотамида ўртанса, иккинчи томонда кўнглининг остида хамиша нур сочиб турган қолдуз ишки билан хаёл сурарди. Ўзини узлатга олиб ўз дарди билан ўзи сўзлашарди:

*Биродарлар ажал доми айирди шохсуворимни,
Фалак жабри яна бузди, бузилган рўзоримни.*

*Қора кун соясин солди, сояда қолган бошимга,
Дилдан пинҳона йиғларман ким тинглар оҳу-зоримни.*

*Гурбатда гариб эрурман, яқин бир дўсти-ёрим йўқ,
Тақдир азал ёзгити, йироқ қилди диёримни.*

*Қаршимда мавж урган дарё, бироқ сувга ташнадурман,
Фалак меҳрига зор қилди меҳрли меҳрибошимни.*

*Сиртим бутун ичим тутун, ҳолимни сўрмайди ҳеч ким,
Хижрон ели ҳазон қилди, гул фаслида баҳоримни.*

*Ишқнинг ҳарорати дилни, кабобдек эсизганак қилди,
Фироқида фиғон айлаб, тўқарман кўздан ёшимни.*

*Ўз ёғида ўзи ёнган дирди кўп Зулайҳодурман,
Ҳолим сўрмаса султоним, урарман қайга бошимни.*

Ой кегидан ойлар, йиллар кетидан йиллар ўта бошлади. Зулайҳонинг ёши ҳам илгарилаб кета бошлади. Азизнинг мотамида Юсуфнинг хижрониди қолган Зулайҳо олтин тақинчоқларини ташлади.

Атлас либосларни ечиб, оддий матодан кийиниб олди. Шамол тинч денгизда тўлқин ҳосил қилганидек, айрилиқнинг хасратли вақти Зулайҳонинг ойдек юзига соясини солиб ажинлар пайдо қилди.

Қора сочига оқ оралади, сарвдек қомаги ёйдек эгилди. Қуёш билан чак-чаклашадиган кўзларида нур қамайди. Бироқ қуёш жаҳонни ёритганидек Юсуфнинг ишки Зулайҳонинг ички дунёсини ёритиб, мусаффолаштириб, турарди.

Юсуф ҳақида сўз очган, ҳуш хабар айтган ҳар бир кишига садақа қиларди. Шу тарика Зулайҳонинг бойлиги йўқолиб борди.

Бир умр сиғиниб келган бутни олдига бориб, ундан дардларига даво сўраб илтижо қилди:

*Бир умр қаршингда бош эгиб турдим,
Ночор аҳволимга раҳм қил санам.
Пойингга бош қўйиб ибодат қилдим,
Илтижоларимни қабул қил, санам.*

*Жондек ардоқлардим жисму-жамолинг,
Бугун кўрсат куч-қудрат ҳам камолинг,
Муяссир қил ёраб бахти-иқболинг,
Бугун муродимни ҳосил қил, санам.*

*Юсуфнинг ишқида адо бўлдим мен,
Очилган гул эдим, бевақт сўлдим мен,
Боримдан айрилиб гадо бўлдим мен,
Юсуфнинг ёдига мени сол, санам.*

*Юздан чирой кетди, кўздан нур кетди,
Қора сочларимга оқлик ҳам етди,
Орзу-армон билан умр ҳам ўтди,
Орзу-армонларга ечим бер, санам.*

*Зулайҳонинг сири сенга аёндыр,
Юсуф ҳаётимда жону-жаҳондыр,
Ул ёрсиз тириклик менга гумондыр,
Илтижоларимни қабул қил санам.*

Зулайхо Юсуф ўтадиган йўлнинг бўйига камишдан қапа курдирди. Юсуфнинг дийдорини кўриш илинжида қапага ўтиб ўтирди. Мамлакат подшохи уйдан Юсуф ўрдадаги уйига шу йўлдан ўтарди. Узоқдан отларнинг кишнагани эшитилди. Зулайхо йўлнинг қирғоғига чикиб турди. Бир тўпор отликлар кўринди, ҳар томондан “Йўл бер” деган амри овоз эшитиларди. Зулайхо отликлар орасидан Юсуфни излади. Лекин унинг хиралашган кўзлари Юсуфнинг дийдорини кўролмади. Шундай бўлса ҳам Юсуфнинг бўйини сезгандай бўлди.

Отларнинг оёғидан кўтарилган чанг —тўзон унга ҳаловат бергандай эди. Ночор колган Зулайхо йўлга бош қўйиб дилдан фарёд чекиб, унсиз йиғлади. Дардлари олдингидан ҳам зиёда бўлиб уйига равона бўлди. Бир умр ардоқлаб, сиғиниб келган санамнинг олдига бориб аламларини тўқди:

-Сенга Худойим деб сиғиндим, пойингга бош қўйиб ибодат қилдим, дардларимни айтиб ёрдам сўрадим. Менга бирон ёрдаминг тегмади. Тошсан, тошбағирсан, эшитмайсан шу сабабдан нажот беролмайсан. Сенга ибодат қилиб, яратгувчи, тилагингни берувчи гуноҳларингни мағфират қилгувчи раҳмонни, сарвари оламини унутдим,

Худога гунохкор бўлдим, -деб кўлига тўқмоқ олиб тошдан ясалган санамни чил – парчин қилиб ташлади.

Зулайхонинг дарди енгиллашгандай бўлди. Қалбида пайдо бўлган журъатдан кўнгили осойиш топди. У кўлларини осмонга кўтариб, бутун борликни яратган, эй олам сарвари, жонлику жонсиз мавжудотлар хатто бу ҳайкални ясаган бутпарастлар ҳам қаршингда тиз чўқади. Жаҳонни ёритувчи куёш билан ой, самодаги юлдузлар сенинг ироданг билан ҳаракат қилади. Мен осий банда хато ишлар қилдим, сени кўйиб санамга ибодат қилдим, сандан мадад сўрамай санамдан нажот кутдим. Оқибатда. ўзинг кўриб турган аҳволга тушдим. Эй бағри кенг, гунохларни мағфират қилувчи раҳмдил Парвардигор гунохларимни кечиргил, муродимни бергил, деб Яратганга илтижо қилди:

*Хито қилмоқ мерос Ҳаво онадан,
Ёраб, мағфират қил, гуноҳларимни.
Одам борки ҳоли эмас хатодан,
Ёраб, мағфират қил, гуноҳларимни.*

*Сени кўйиб санамларга сизиндим,
Мадад сўраб тошбағирга ялиндим,
Ҳар қидамда дарад-аламга чалиндим,
Ёраб, мағфират қил, гуноҳларимни.*

*Тош билан гавҳарнинг қадрин билмадим,
Яғоналигинга амал қилмадим,
Орзулар ечимин сандан сўрмадим,
Ёраб, мағфират қил, гуноҳларимни.*

*Муҳаббатни дилга Худо солади,
Муҳаббат бор дилда иймон бўлади,
Иймонлилар Ҳаққа яқин туради,
Ёраб, мағфират қил, гуноҳларимни.*

*Аввал, охир хатоларим кечиргил,
Кўзимга нур, кўнглимга иймон солгил,
Ошиққа маъшуқнинг висолин бергил,
Ёраб, қабул айла, тилақларимни.*

*Бу дунёга ким ҳам келиб кетмади,
Бирор ошиқ муродига етмади,
Ишқ йўлида Раббим илгим тутмади,
Ёраб, ўзинг кечир, гуноҳларимни.*

*Қалбга муҳаббатни солган ўзингсан,
Зулайҳони гирён қилган ўзингсан,
Муродимга етказувчи ўзингсан,
Ёраб, ҳосил айла, муродларимни.*

Бундай илтижолардан кейин Зулайҳо ўзида тетиклик сезди. Яратган тангри таоло ҳурматига таҳорат олиб ибодат қилди. Оллоҳга сизгиниб яна йўлга чиқди. Узоқдан отларнинг оёқ товуши, посбонларнинг “Йўл бер”, “Йўл бер” деган овози эшитилди. Зулайҳо посбонларнинг гапига парво қилмасдан йўлнинг ўртасида туриб олди. Зулайҳо Юсуфнинг отининг жиловидан ушлаб деди: Эй олампадох, бугунги мартабали кунингда кечаги кунингни унутма. Шохдик ҳам, гадолик ҳам Яратганнинг изми билан бўлади. Куёш ўз нурини кошонага ҳам, вайронага ҳам тенг сочади. Мамлакат шоҳи фуқаросига тенг қарам қилмоғи лозим. Лекин мен сендан жабр кўриб дийдорингга зор бўлиб келмоқдаман, деб байт ўкиди:

*Бир дам сўзларимни тингла султоним,
Дардларимни айтар бўлдим дардингдан.
Юрагимга сарвар бўлган сардорим,
Ишқинг билан ўтар бўлдим дардингдан.*

*Муҳаббатнинг қозонида қайнадим,
Ишқ ўтида азиз эконни қийнадим,
Парвонадек олов билан ўйнадим,
Ёниб, ёниб ўтар бўлдим дардингдан.*

*Оху-нолам етди етти самога,
Сен парво қилмадинг мен мубталога,
Кўйингда айландим мунгли гадога,
Армон билан ўтар бўлдим дардингдан.*

*Сарви қаддим ёйдир аламларингдан,
Қулар юзим сўлгин ҳижронларингдан,
Кўзда нур қолмади ситамларингдан,
Фарёд чекиб ўтар бўлдим дардингдан.*

*Аввал-охир нигоҳингни солмадинг,
Юрак дардин айтдим қулоқ қўймадинг,
Кўзда ёшларимга парво қилмадинг,
Йиглаб-йиглаб ўтар бўлдим дардингдан.*

*Мен сенга интилдим сен-чи сайланинг,
Унутолмам юрагимга жойланинг,
Ушолмаган орзуларга айланинг,
Ёр-ёр дейиб ўтар бўлдим дардиндан.*

*Зулайҳо қиладур сўнги илтижо,
Менинг илинжимни айла жобажо,
Муқаддас севгимни қилгил дилга жо,
Куя-куя ўтар бўлдим дардиндан.*

Аламли, фарёдди ўткир сўзлар Юсуфни хайратга солди. Одамларга яхшилик қилишни шиор қилган, тинчлик, тўкин-сочинлик йўлида ҳаракат қилаётган мамлакат султонининг қарамоғида бундай аянчли ахволга тушган фуқаронинг борлиги уни сергаклантириб, ўйлантириб қўйди. Отининг жиловини ушлаб турган кампирнинг арзини мукамал тинглаш мақсадида посбонга юзланиб:

“Кампирни қабулхонамга олиб бор”, деди. Юсуф қабулхонага ўтиргач, посбон кампирнинг қабулхонага киришга рухсат сўраётганини айтди. Юсуф киришга рухсат берди. Зулайҳо лабларида табассум билан аста-аста кадам босиб Юсуфнинг қаршисига келди. Юсуфнинг бўйидан баҳра олган Зулайҳо Яратганга шукроналар айтиб Юсуфга соғлик-омонлик, хотиржамлик тилаб дуо қилди.

Фарёд чекиб, йиғлаб-йиғлаб армон билан ўтар бўлдим дардиндан, -деб кўзларида ёш билан фарёд чекиб турган кампир, лабларида енгил кулги, юзида майин табассум билан соғлик-омонлик тилаб уни дуо қилмоқда. Юсуф бу кўрнишидан хайратланиб кампирнинг кимлигини, ахволини сўраб шундай деди:

*Кўринишинг мени ҳайратга солди,
Хабар бергил, насли насабинг кимдир?
Аччиқ таъналаринг ҳушимни олди,
Хабар бергил, насли-насабинг кимдир?*

*Бир дам фарёд чекиб, бир дам куларсан,
Аввал рапжиб кейин дуо қиларсан,
Не мақсадда мени излаб келарсан,
Хабар бергил, насли насабинг кимдир?*

*Не савдолар тўшди сенинг бошингга?
Кимлар оғу қўшди тотли ошингга?
Ким сабабчи кўздан оққан ёшингга?
Хабар бергил, зулм ўтказган кимдир?*

*Ҳолинг кўриб дилм эзлиб кетди,
Фарёдиндан кўнглимга қайғу етди,
Кимларгадир овозинг ўхшаб кетди,
Хабар бергин, насли насабинг кимдир?*

*Танишдек овозинг, чеҳраи олинг,
Ғамдан букилибдир қадди камолинг,
Менга қараб паришондур ҳаёлинг,
Хабар бергин, сиру асроринг недир?*

*Юсуфга баён эт, истагинг билай,
Қила билганимча ёрдамим қилай,
Қурбим етмаганин Оллоҳдан сўрай,
Хабар бергин мақсад-муродинг недир?*

Зулайхо Юсуфнинг сўзларини тинглаб билдики, Юсуф уни танимаяпти, кампир деб муомала қиляпти. Шундан ҳам билдики, хижрон азоби, ёр соғинчи Зулайхони бевакт кексайтириб кўйибди. Юсуф эса ҳамон навкирон, ҳалиям ўша хусни-жамоли тиниклашса тиниклашганки хиралашмаган. Бунинг устига подшоҳлик савлати, бошидаги олтин тожи, ипак либослари хуснига хусн кўшиб турибди.

Зулайхо ўз ахволига ачинса ҳам бироқ, Юсуфнинг дийдори, “Қила билганимча ёрдамим қилай, қурбим етмаганин Оллоҳдан сўрай”, деб раҳмдиллик билан хол сўраб тургани Зулайхонинг кўнглига тасалли берди. У Юсуфнинг ҳаёлига ўтган кунларини солиб бир сўз деди:

*Севиб севганига ета олмаган,
Ёр ишқида ёнган жонфидодирман.
Ою, йиллар хижрон юкин кўтарган,
Бепарво ёр учун мен адодирман.*

*Дийдорингни кўргач кўнглим боғладим,
Йигитлар ичида уни танладим.
Бор-йўғимни ёр йўлида сарфладим,
Молидан айрилган бир гадодирман,*

*Бўлмаган ишларни гоҳо бўлдирдим,
Ёлгон сўзлаб ёр юзини сўлдирдим.
Кажлик айлаб зиндонларга солдирдим,
Қилган ишларимдан пушаймондирман.*

*Ёр кўйида ақту-хушин олдирган,
Хазон ели баҳорини сўлдирган,*

*Ҳалил каби санамларни синдирган,
Билмам на мусулмон, на кофирдирман.*

*Ғурбатда юз тутиб ёрни изладим,
Топиб султонимни дардим сўзладим,
Гоҳо хушвақт бўлдим, гоҳо бўзладим,
Ишқ дардини чеккан Зулайҳодирман.*

Юсуф Зулайхони таниб тахтидан тушиб, унинг олдига бориб: -сен ўша Зулайхомисан,-деди. Зулайхо деди: -Ҳа мен ўша Зулайҳоман. Юсуф Зулайхони бу кадар тушкун, ғариб, бенаво холда кўриб унга ачинди. Шабнам шудрингидек тиник кўз ёшлари юзини ювди.

Зулайхо Юсуфнинг кўз ёшларини кўллари билан артиб, кўзларига суртган эди. Хира торгган кўзлари аввалгидек нурафшон бўлди.

Юсуф деди: -Салтанат, бойликларинг қани? Ёшлигингни, гўзал жамолинггни не сабабдан бевакт йўқотдинг? Зулайхо деди: -Бойликларимни сенинг йўлингда садақа килдим, ёшлигим гўзал жамолимни сенинг хижронинг сўлдирди. Бугун бисотимда мусаффо севги, гардсиз мухаббат, оташин ишқдан бошқа ҳеч нарса қолмади.

Юсуф деди:- Бугун мендан нима истарсан?

Зулайхо деди: -Сендан икки нарсани истарман, аввалгиси менинг ёшлигимни. гўзаллигимни бер, иккинчисини кейин айтарман.

Юсуф шохона либосларини ечиб, оддий кийимлар кийиб, таҳорат олиб, Оллоҳнинг зикрини дилига солиб, Зулайхонинг тилагини Оллоҳдан сўраб дуога кўл очиб Зулайҳога дам урди.

Яратганнинг кудрати билан мўъжиза ҳосил бўлди. Қирк ёшда бўлган Зулайхо ўн саккиз ёшига қайтиб, олдинги ёшлигидан ҳам гўзал мафтункор бўлиб кетди. Юсуф илтижоларини қабул қилган тангри талога санолар айтиб Зулайхонинг гўзаллигига, қадди қомагига, садоқатига тасаннолар айтиб шундай деди:

*Ҳолис ниятларинг мустажоб бўлди,
Ниятингдан кейин ниятинг недир?
Дилдаги истагинг рўёбга чиқди,
Истагингдан кейин истагинг недир?*

*Кексаликдан нав –ниҳол ёшга қайтдинг,
Гўзалликда хурларни мафтун этдинг,
Орзуинг ушалиб мақсадга етдинг,
Орзуингдан кейин орзуинг недир?*

*Аҳволингни кўриб дилдан йиғладим,
Бахтинг тилаб ҳаққа дуо айладим,*

*Энди чиройингга қараб тўймадим,
Тилагингдан кейин тилагинг недир?*

*Орзу умидларинг ушалсин ҳар дам,
Ниятларинг бўлсин ҳамиша ҳамдам,
Бахт-саодат бўлсин дардингга малҳам,
Умидингдан кейин умидинг недир?*

*Ҳақни ёд айласанг ҳаққа етарсан,
Яхшиликлар қуриловида ўтарсан,
Ўйнаб-қулиб муродингга етарсан,
Муродингдан кейин муродинг недир?*

*Бир дамлар иймондан узоқлаб кетдинг,
Бугун дарду гаминг ошкоро этдинг,
Юсуф дуо қилди ниятга етдинг,
Ниятингдан сўнги ниятинг недир?*

Зулайҳо Юсуфнинг “Бахтинг тилаб ҳаққа дуо айладим, энди чиройингга қараб тўймадим”-деган сўзларидан кўнгли кўтарилиб, товусдек хиром айлаб, Юсуфга нозли қараш қилди. Юсуф ҳам Зулайҳонинг кўлидан ушлаб тахти-равонга ўтқазиб, ёнидан жой бериб, Зулайҳони иккинчи истагини сўради.

Зулайҳо деди: -Иккинчи истагим умр бўйи орзуим бўлиб келган истак. У ҳам бўлса сени висолингга етишдир.

Бу истагимни қабул қилмасанг менга ёшлик ҳам, ҳаёт ҳам мазмунсиздир. Юсуф сукут сақлаб андиша қилди. Шу пайт Жабройил фаришта ваҳий келтирди. “Эй Юсуф, андишага ўрин йўқ. Зулайҳонинг қалбидаги сўнмас ишқ-иймон гавҳаридир, яратгувчи ҳар ишга қодир. Қаҳҳор Зулайҳонинг истагини ҳисобга олиб сизларни самода никохлаб қўйди. Сен Зулайҳони ўз никоҳингга ол. Шунда Қаҳҳор сизлардан рози бўлади”.

Юсуф Жабройил фариштанинг ваҳийсидан мамнун бўлиб, Зулайҳога айтдики, мен айтган сўзларни такрорлагил; “Ашҳадуанна илоҳа иллоллоҳ ва ашҳадуанна Мухаммадан абдуҳу ва Русулуҳ” маъноси (Аллоҳдан ўзга маъбуд йўқ, -деб гувоҳлик бераман ва Мухаммад унинг бандаси ва элчисидир,-деб гувоҳлик бераман). Зулайҳо калимаини шаҳодатни айтиб дини исломга мушарраф бўлди. Юсуф никоҳ кечасида Зулайҳонинг ёнига кирар экан “Сен бир вақтлар истаган ҳаром-хоҳишдан мана бу ҳалол шаръий никоҳ яхшироқ эмасми?” –деди.

Зулайҳо мамнун бўлиб бош ирғалди. Шунда Юсуф шодумон бўлиб бир сўз айтди:

*Тутоқди ёнди жонимиз,
Зулайҳожон, жиги-жиги.
Куриди танда қонимиз,
Зулайҳожон, жиги-жиги.*

*Бир қара менга севдигим,
Ўт солма танга севдигим,
Зўрим йўқ сенга севдигим,
Зулайҳожон, жиги-жиги.*

*Ул дунёнинг хирожини,
Хуснинг оладур божини,
Бахш этай тахту тожини,
Зулайҳожон жиги-жиги.*

*Ёндирмагил, бу жонимни,
Орттирмагил, фиғонимни,
Эшитгил оҳу додимни,
Зулайҳожон жиги-жиги.*

*Қолди Юсуф жафосина,
Ишқ ўтининг балосина,
Раҳм этгил гадосина,
Зулайҳожон, жиги-жиги.*

Оллохнинг иродасини кўрингки, Зулайхо хали-хануз бокира экан. Юсуф ва Зулайхо уч кеча кундуз тўй қилиб, халкка ош бериб, мурод ва мақсадларига етдилар.

“ЛАЙЛИ ВА МАЖНУН”

Бисмиллохир раҳмонир раҳим. Бисми субхона ва таоло сипос ва ситонш ул кодири баркамол ва хашки бемисол подшоҳиғаким, “Кунту канзан махфиян” харамхонасидин “Фора рату ана арифа” даражаси бирла “Фахлаката ал халака” кошонасидин камоли қудрат ва ниҳояти азамат зохир қилиб, ўн саккиз минг оламини яратиб, ҳар қайсисини ўз мартабасида тартиб бериб, барқарор қилди.

Дуо ва дуруд ул сарвари коинот ва хулосаи мавжудот зоти бобарокатиға ким хижда ҳазор олам онинг туфайлидин намоён бўлди ва ул асҳоблариғаким “Асҳоби каллоҳума бой хама иктада ятам ихада ятаму” мазмунига тамоми олам улар файзи ила зеб ва оройиш топиб, равшан бўлди.

Аммо баад, маълум бўлсинким, барча халойикларга ҳақ субхано таоло фармонига камари хизматни маҳкам боғлаб убудият русумин зоҳир қилмоқ борчадин аҳамроқдур ва бу жумла тариқи ишқ бирла оташи муҳаббатда ўртаниб кўнглин холис қилмоқ ҳаммадин беҳробдур.

Ва лекин авай халойикга муяссар бўлмас ва баъзилари маҳрум ҳам қолмас. Ва бу бобдин на чанд дostonларни наср тартиби бирла поклик мартабасин баён қилиб, равшан қилмоқ учун шижоатбоб ва адолат иқтисоб ҳамияткиш, мурувватандиш, маъдани фаҳм ва фаросат ва мазҳари ақл ва қиёсат, хазинаи дониш ва ганжинаи биниш, хужастахисол ва пасандида афъол, аъни Ҳазрати Авазбек “Аъло Оллоҳу мартабатаҳу”нинг вақтларида фақири хақир Умар Боқий беистегоат”, “Лайли билан Мажнун”дин неча ҳикояларни тартиб бирла зоҳир иборатлар келтирди. “Ва оллоҳу ал муваффику вал муин” аммо аҳли таҳқиҳлар ондин баён қилибдурларким, арабнинг қабиласида бир хожа мард бор эрди. Неча қабиланинг улуғи эрди. Аммо ўғил фарзанди йўқ эрди. Бисёр орзу бирла Ҳақ таолодин талаб қилиб мутаваҷҷиҳ эрди. Ҳақ субхано ва таоло бир ўғил фарзанд ато қилди. Ул хожа бисёр шоду хуррам бўлди. Ул ўғлига Қайс от қўйдилар. Неча вақт парвариш қилдилар эрса мактабга берур вақти бўлди. Ўз қабилаларида лойиқ мактаб йўқ эрди. Ўзга қабилалардаги мактабларга сарҳисоб бериб, **жустужу** қилиб эрдилар, ногоҳ бир қабиллада бир асолатлиг дунёдор, покиза олим бор эрди, фарзандларини ўқитгани мактаб топмай ўзи ўқитур эрди. Бу ваҷиждин ўз маҳалласидаги болаларни ҳам ўқитур эрди. Қайсни ул олимга сипориш қилдилар. Ул олим ҳам муфтидлиг бирла таълим берур эрди.

Аммо Қайс бисёр хушфаҳм ва зийрак эрди, оз фурсатда тўлароқ фазилат ҳосил қилди. Бу аснода ул **олимнинг Лайли** деган бир кизи бор эрди. Хусну малоҳатда беназир эрди. Неча вақт бетоб бўлиб, мактабга қира олмай ётиб эрди. Бу аснода сихат топди, мактабга кирмакни ирода қилиб ўзига бисёр зебу оройишлар бериб юз ишва карашма бирла мактабга кирди. Ўз шериклари ва ҳам тенглари бирла тошишиб турар эрди. Ногоҳ Қайс кўриб ошиқи беқарор бўлди. Аҳволи бисёр заиф бўлди. Куч бирла ўзини тўхтатди. Барчалари Қайснинг бу аҳволига хайрон бўлдилар. Аммо фаросат бирла Лайли ўзига ошуфта бўлғонини билди. Бу аснода ул олим Лайли учун мактаб болаларини озод қўйди. Лайли барча ҳамтенгларини чоҳорбокка бошлаб кирди. Қайсни ҳам тақлиф қилиб, олиб кирдилар. Барчалари боғни сайр қилиб ўйинга машғул бўлдилар. Аммо Лайлининг кўнгли Қайснинг аҳволига **нозил** эрди. Қайснинг аҳволини бисёр маҳзун кўрди.

Охир ул амр Лайли такалдум бирла Қайснинг аҳволини сўрди. Айдиқим: “На боисдин мундоғ ошуфта бўлдинг? Магарким кишидин оташи ишқ кўнглумга тушди бўлғай? Кимга шайдо бўлдинг?” деб сўрди. Қайснинг кўнгли мундоғ итобларга сад чандон ошуфта бўлиб айди:

“Ишк сандин тегиб, оташи мухаббат сандин туташиб, яна кимдин сўрарсен?” –деб охи тортди. Бехуд бўлиб йиқилди. Қайснинг мундоғ ахволига Лайли ҳам ошуфта бўлди. Қайснинг ҳоли Лайлига таъсир килди, ул ҳам ошики нигорон бўлди. **Байт:**

Кўзум жамолига тушгач қарорсиз бўлдум,

Кўнгулни олдурибон ихтиёрсиз бўлдум.

деб Қайснинг бошини кучоғига олиб термулиб ўлтурди. Ногоҳ, Лайлининг икки канизағи бор эрди, етиб келдилар. Бу воқеани кўрдилар. Лайли бисёр ҳижил бўлиб уларнинг олдига келди.

Улар “нечук воқеадур?”-деб Лайлига саржаниш килдилар. Аммо Лайли шикасталиклар била воқеани баён килди. У канизакларини бири мухаббат тарафидин чошни олган эрди, дарҳол Лайлининг кўнглига мувофик сўзлар айтиб: “Сиз мунда турсангиз, киши англаса, сизни бадном килурлар”-деб Лайлини уйиға чикарди. Ул канизак Қайснинг бошида сақлаб ўлтурди. Охириламр кун кеч бўлди. Қайс хушиға келмади. Ул канизак Қайснинг бир кишисини қошида қўйиб, ўзи уйиға келди. Аммо Қайс сахар вақтида хушиға келди. Юз минг нола ва тазарру бирла бу кечани у ёритди. Қошида кишисини кўрди. Ул кишидин сўрди: “Мундағи ҳамроҳлар қаён борди? Ман нима бўлдим, мунда колибдурман?” -деб Лайли бирла канизаларни сўрди.

Ул киши Қайснинг беҳуш бўлганини, Лайли бошини кучоқлаб ўлтирғонини, ул канизаклар Лайлини уйиға чикарғонини тамаи баён килди. Қайснинг кўнглиға оташи ишқ зўр килди, охи тортди. Яна беҳуш бўлиб йиқилди. Бу канизак хайрон бўлиб Қайснинг мундоғ бўлғонини ота ва онасиға айтғали равон бўлди. Бу боргунча Қайс нега келмади деб излаб киши юбориб эрди, бу етиб борди. Қайсни воқеаларини тамом баён килди. Улар хайрон қолдилар. Барчалари Қайснинг қошиға келдилар, Қайс доғи беҳуш ётар эрди. Булар кўрдилар, бисёр паришон бўлиб нола ва афғон қўтордилар. Бу аснода Қайс хушиға келди. Ота ва онасини кўриб бисёр ҳижил ва шарманда бўлди. Қайсни мундоғ ҳижил бўлғонини билдилар. Қайсни махофаға солиб уйиға олиб бордилар. Қайсни хужрасига қўйиб борчалари уйларига таркашдилар. Аммо Қайсни оташи ишқ бисёр бечора килди. Бекарор ва беором бўлиб, Лайлини ёдида кундузни кечаға еткурди. Бу аснода бисёр бетоқат бўлиб бехудона ўрнидин қўнди. Лайлини қабиласи тарафиға равон бўлди. Бисёр нола ва зори бирла Лайлини қабиласига етди. Бисёр афғонлар килди. Бу аснода Лайли ҳам Қайсни фиरोкида бисёр ожиз бўлиб, уйқуси келмади. Тафаккурда ётур эрди, Қайсни нола ва зори Лайлини кулоқиға етди. Лайли Қайс эканини билди. Дарҳол ўрнидин қўнди. Қайс тарафиға равон бўлди. Бу аснода Лайлини бир энаға онаси бор эрди, Лайлини мундоғ ҳолидин хабардор эрди. Охиста қўлиб Лайлини орқасидин равон бўлди. Охириламир Лайли Қайсни қошиға борди. Қайсга ўзини билдирди. Қайс Лайлини келганини билиб олдига келди. Лайлини

кўриб, охи тортди ва беҳуд бўлиб йиқилди. Лайли ҳам сайха тортиб беҳуш бўлиб йиқилди.

Лайлининг энагаси бу воқеани кўриб, буларни мундоғ дарди сўзлариға хайрон бўлиб, булар қошларида ўлтурди. Булар хушлариға келмадилар. Лайлининг энага онаси айди: “Мабодо мундоғ воқеани киши билса ёмон бўлур”-деб дархол кўркиб Қайсни олиб бориб, бир гўшада қўйди. Лайлини ўз манзилиға юбариб ётқизиб қўйди. Ўзи ҳам ўрнида ётди. Бу аснода кеча кундузға мубаддал бўлди эрса Қайсининг ўрнида топмадилар, ота онаси бисёр паришон бўлиб, излаб киши юбардилар. Булар Қайсининг изича бордилар. Қайсни изи Лайли тарафиға борди. Ул қабиладин ҳам икки из чиқиб бир ерда қовушди. Иккиси беҳуш бўлиб йиқилибдур яна бири тепасида ўлтирибдур ва бу йиқилгонларни бирини судраб бир тарафға юбардилар. Яна бирини қабила тарафиға олиб борибдурлар.

Бу воқеани кўриб хайрон бўлдилар. Ул судраган изича бордилар. Бир гўшада Қайсни топдилар беҳуш ётибди. Қайсни кўтариб ота-онаси қошиға олиб бориб қўйдилар. Ота-онаси кўриб бисёр паришонлиқ қилдилар. Бу аснода Қайс хушиға келди. Бисёр насихатлар қилдилар, аммо суд бермади. Бу тарика бирла неча вақт кечаларда биёбонға чиқиб нола ва тазарулар қилур эрди.

Кундузи яна топиб келур эрдилар. Аммо кеча-ю кундуз Лайлини ёдида беҳушлардек юрур эрди. Баъзилар мундоғ ошиқликни билур ва баъзилар девона дер эрдилар. Ҳар тарафға борса ушқок болалар “жинни” деб тош отар эрдилар. Аммо Қайс ҳеч парво қилмас эрди. Бу жиҳатдин ҳамма Мажнун дер эрдилар. Кеча-кундуз жон-у дили бирла Лайлини ёдида бесаруно юрур эрди. Онга насихатлар қилур эрдилар. Аммо ҳеч суд қилмас эрди. Бу аснода Мажнун Лайлини ишқида мундоғ бўлғони Арабистонда машхур бўлди. Мажнунни холини Лайлини отасиға баён қилдилар. Лайлини отаси Мажнунға бисёр афсуслар еб, қимни ишқида ва қимни фироқида ва қайси қабилада мундоғ машаққатлар тортди экан деб бисёр афсуслар қилди. Ва айди: “Сизлар англадингизларму, қимни фироқида бесаруно бўлмиш?” –деб булардин сўрди. Булар ночор Лайлиға таъллуқ топғонини айтдилар. Лайлини отаси ночор бўлиб, хайрон бўлди. Бисёр паришонлиг қилдилар. Охириламир мундоғ бадномға тоқат қилолмай Мажнуннинг отасиға айтиб юборди. Ўғлиға яхшилиғ берсин, анга унамаса уйға қамаб сакласин. Андоғ девонани банд бирла саклағайлар. Агар мундоғ қилмаса ўғлидин умид узсин. Баногоҳ бу тарафға келса ман ўлтуртуб ташлатурман. Ўзиға ва қабиласиға иҳонат бўлур деб киши юбарди. Бу сўзларни Мажнуннинг отасиға тамом айтдилар. Мажнунни отаси бу сўзларға бисёр паришон бўлди. Мажнунни излаб топиб, отаси қошиға олиб келдилар. Ато ва онаси Мажнунни холиға бисёр паришон бўлиб, ночор бир хужрада маҳкам сакладилар. Кундин кунға Мажнунни дарду сўзи зиёда бўлди.

Охириламр бир бедард, нодон табиб келтурдилар. Мажнунни кўриб Масхўлия бўлибдур деб дорулар килди. Мажнунни дарди зиёда бўлди, кам бўлмади. Илгаригидин ҳам бандини зиёда махкамрок килиб, бисёр жафолар килдилар. Ногох бир кеча Мажнунга ишк савдоси бисёр голиблик килиб паришон бўлди.

Охи тортди, айдиким: “Кошки азройил келиб жонимни олғай эрди, мундоғ даври жафодин халос килғай эрди ё банддин ҳақ таоло халос килғай эрди. Бир биёбонга бориб, ўзлукумча ўлиб қолғай эрдим. Мундоғ жаври жафодин бир йўла кутулғай эрдим”-деб нола-ю тазарру бирла охи тортиб, ўрнидин сачраб кўпди. Дархол бут ва қўлидаги бандлар жудо бўлибдур. Мажнун бисёр шодмон бўлиб, ҳақ таолога шукур-у сано айтиб, охиста бориб эшикни очди. Хужрадин чиқиб, одамни кадами етмагудек бир биёбонга борди. Ул биёбонда Лайлини ёдида тошдин тошга чопиб бесарупо юрур эрди бу аснода Лайли ҳам Мажнунни фиरोкида ошуфта бўлиб, жисми бисёр заиф бўлмиш эрди. Гоҳ гоҳи Мажнунни ёдида сайри боғ килур эрди. Ногох бир кун бир боғдин ёниб уйи тарафиға борур эрди. Бу вақтда Бани Асад қабиласида Ибн Салом деган бир навжувон бор эрди. Араблар орасида ондин зардор ва молдор киши йўк эрди. Ўзи ҳам бисёр донишманд асолатлик эрди. Ул навжувон бу қабиллага кириб эрди. Уйига ёниб боргунча, йўл узасида ногох Лайлини кўрди. Лайлини оташи ишк кўнглида барқарор бўлди. Ёниб уйига борди, эрса бекарор ва беором бўлди. Эрса Лайлини олмоқга ихтиёр килди. Бисёр ҳадялар бирла сўзлашгали маъкулгўй киши юбарди. Булар Лайлини махалласига келдилар. Буларни келгонини Лайлини отасига хабар килдилар. Лайлини отаси меҳмонхонасиға тушуриб, меҳмондорлик килди. Охирил амр сўзларини айтдилар, булар ҳам маъкул кўрдилар. Валекин Лайлини жисми Мажнунни фиरोкида бисёр заиф эрди. Лайлини ахволини билмай оғрик хаёл килур эрди. Ва бу оғрикдин сиҳат топгунча мухлат тиладилар. Улар ҳам маъкул кўриб, шодмонлиғ бирла ёниб, Ибн Саломга айтдилар. Ибн Салом ҳам бисёр хушвақт бўлди. Бу аснода Лайлини қабиласи Ибн Саломни сўзларини эшитиб, шодмонлиғ бирла сўзлашур эрдилар. Охириламр Лайлини уруғ ва қабилалари Лайлини кўргали келдилар. Барча мазлумлар Лайлиға сўз қотиб мунгдашур эрдилар.

Ногох бир мазлум Лайлиға сўз қотиб айтдики: “На яхши саодатманд, бахтлик киз экансиз, Ибн Саломдек дунёдор, асолатлиғ кишиға насиб бўлдингиз”деб Лайлиға сўз қотди. Лайлини яқин канизақлари Мажнунни ёдида мундоғ заиф бўлганини билур эрдилар. Ибн Саломни элчиси келиб сўзлашганини Лайли эшитиб, тоғи ҳам заъфи зиёда бўлур деб Лайлидан ёширур эрдилар. Ногох ул мазлум беҳабар айтиб солди. Лайли бу сўзни эшитиб хайрон бўлиб паришон бўлди. Гўё юракиға ханжар теккандек пора-пора бўлди. Охираламр борчалари таркашдилар. Лайли хилватға кириб, бисёр нола-ю

тазаррулар қилур эрди. Энага онаси Лайлини ҳолига йиғлади. Аммо Мажнун тарафидин ҳеч хабар топмас эрдилар. Бу аснода Мажнунни отаси ҳешу қабиласи бирла Мажнунни излаб бир биёбондин топиб келдилар аммо Мажнунни отаси паришонлиғ бирла Мажнун учун ғамгин эрди. Бу маҳалда Ҳажни мавсуми эрди. Йттифок қилдиким, Мажнунни Маккаға олиб бориб, тавоф қилдириб, нола-ю зори бирла ҳақ таолодин талаб қилсак шоядки мундоғ девоналиқдин сихат топғай деб Мажнунни олиб Маккаға равона бўлди. Неча кунда Маккаға келдилар. Маккада бисёр халқ жам бўлдилар. Ул халқ орасига кирдилар. Маккани тавоф қилиб юрур эрдилар, ногоҳ халқ орасида бир шикастаҳол, шўрида киши бор эрди. Мажнунни кўзи онга тушди, ул кишини ўзиға ўхшаш паришонҳол кўрди. Мажнунни дарду сўзи бисёр ғалаба қилди. Охи тортди, сайҳалар бирла Каъбани жеврилиб, Ҳақ таолоға мундоғ муножот қилдиким: “Эй, мандек Мажнунни оташи ишқға гирифтор қилгон ва хижрон даштида зор қилгон, фирок мехнатида бечора қилгон, дарду машаққатда беихтиёр қилгон! Лайлини ҳамиша хусну жамолини зиёда қилғил. Онинг фурқатида мани содик қилғил, қозиб қилмағил ва онинг ёдида дарду мехнатимни зиёда қилғил кам қилмағил! Ошиқлик тариқида мақсудумға етқургил!” –деб ондоғ сўзларни худоға муножоотлар қилиб, ҳамиша Лайли деб Маккани жеврилур эрди. Мажнунни ҳолатига борча ҳалойик ҳайрон бўлдилар. Бу аснода “Лайли”-деб охи тортиб беҳуш бўлиб йиқилди. Отаси бошлиқ борча уруғ тўққони илик ювдилар эмди соғаюр эҳтимоли йўқ деб умиди мунқатиё бўлиб, олиб ёндилар. Аммо Мажнунни холи зиёда бўлиб биёбонларға тушиб кетди.

Мажнунни Навфалға учрашгани ҳикояси

Аммо аҳли таҳқиқлар ондоғ дебдурларким, Мажнун Лайлини фирокида биёбонларда нола-ю зори бирла юрур эрди. Борча ваҳший жонивор Мажнун бирла улфат эрдилар. Ҳар тарафға борса кийик, кулонлар эргашиб юрур эрди. Бу аснода арабни Навфал деган бир улуғи бор эрди, бисёр баҳодир шижоатлиғ киши эрди. Ногоҳ овға чикди. Биёбонларда ов овлаб юрур эрди, бир бўлак кулонлар намоён бўлди. Навфал бирла ороға олиб, қувлаб келдилар. Бу жониворлар қочиб Мажнунни қошиға келиб жўрасида турдилар. Навфал келиб Мажнун била жониворларни мундоғ улфатини кўриб таажжублар қилди. Навфал Мажнунға салом қилди. Мажнун алик олиб бисёр шикасталиқлар бирла бу жониворларни тилади. Навфал ҳам қабул қилиб жониворларға озор бермади. Навфал ҳайрон бўлиб, “Бу на кишидур? Нечук воқеадурким, ваҳший жониворлар мундоғ ром бўлғай”-деб таажжуб бирла ўз халқиға бокди. Бу халқни орасида Мажнунни билур киши бор эрди, ном-у насаби бирла Мажнунни Навфалға баён қилди. Лайлини фирокида мундоғ бесарупо бўлиб, овора бўлғонини ҳам баён қилди. Навфал ҳам

оташин ишкига гудохта бўлгон эрди, Мажнунни холига тараххум қилиб айди: “Эй Мажнун сани махбубингга восил қилай. Агар пул ва мол бирла бўлса анинг бирла ва агар онинг бирла бўлмаса куч бирла муяссар қилай”,-деб Мажнунга мундоғ илтифотлар қилди. Мажнун бу сўзларни эшитиб бисёр шоду хуррам бўлди. Охириламр Навфал Мажнунни олиб уйига борди. Мажнунни дарду сўзи Навфалга таъсир қилиб кўнгли мумдек бўлди. Дархол Навфал Лайлини отасига элчи юборди ва айдиким, “Қайс бисёр донишлиғ ва фазилатлиғ киши эркан, Лайлини ишкида девона бўлибдур. Сиздин одамият ва нечук мурувватдурким, Қайсни хоҳиш қилмай ўзга кишини дегайсиз? Ҳар нечук бўлса ҳам бизни хотиримиздин Қайсга Лайлини берсангиз. Агар дунё борасида Қайсни камлиги бўлса, биз кўлимиздин келишига отадорликни қилурмиз. Агар бизни хотирликни сақлаб бизни сўзимизни қабул қилсангиз хўб, агар қабул қилмасангиз турар ерингизни ғамини қилинг. Икки яхши –ёмон бўлурмиз”-деб элчи юборди. Ул элчи бориб Лайлини отасига бу сўзларни тамом айтди. Лайлини отаси сулухат била айди: “Лайли яна кишига сўзлук эрди, бўлмаса агар Қайсдин кичикрок кишига десалар ҳам бажонидил қабул қилур эрдик. Ҳало ҳам ул сўзлук кишии манъ бўлса раво бўлғай. бўлмаса нечук хоҳиш қилсалар ҳам бечорадурмиз”-деб сўзни тамом қилди. Элчилар келиб Навфалга айтдилар. Навфал бисёр ғазабнок бўлиб, қабилаларидин черик жам қилиб мардоналилик бирла равон бўлдилар. Мажнунни ҳам била олиб юрдилар. Неча кунда Лайлини қабиласига етдилар. Икки тарафдин рост бўлиб жанг қилдилар. Чунон муқотала бўлдики, куштадин пушта кўпорилди.

*Гуруҳо-гуруҳ жилва айлаб синоҳ,
Ики лашкар эрмас, ики ҳашар гоҳ,
Тарақа –туруқи амудигарон,
Жаҳон бўлди бозори оҳангарон.
Ўлукдин кўтарилди кўп пушталар,
Ётарди неча қонга огушталар.*

Аммо Навфал лашкари бисёр эрди. Лайлини тарафи озрок эрди. Лайли тарафига шикаст бериб, Навфални лашкари айланиб, ёниб тушдилар. Лайлини отаси бисёр кўркиб, ваҳшат била ғамгин ёниб тушди. Уруғ қабилаларини жам қилиб маслаҳат қилдилар, сўзлари ҳеч ерга етмади. Охираламр Лайлини отаси айди: “Бу нечук нангту номусдурким, Лайлидек жонимни пайвандини мандин безарбу зўр ва куч бирла олғай. Ман араблар орасида қандоғ бош кўтариб юрурман. Мундоғ бўлиб душман кўлига тушгунча ўлгани бехрокдур. Эрта Навфал яна жанг қилғали сафроз қилиб келур. Ул аснода ман Лайлини олиб чикиб, тирборон қилай.

Андин кейин мани Навфал нечук қилса қилсун”-деди. Барчалари тахсин ва офаринлар қилиб, бу сўзни маъкул кўрдилар. Мундоғ маслаҳатни барқарор қилиб таркашдилар. Ногоҳ бу кеча Мажнун Лайли фироқида паришон бўлиб, висол умидида бир нав хушвакт бўлиб ухлаб қолди. Бисёр маҳкам уйкуда эрди, ногоҳ тушида андоғ кўрдиким, ул дилбари маҳлиқо ва махбуби жон фидо сад чандон ажзу инкисорлар бирла Мажнун қошиға келди ва айди: “Эй ошиқлик йўлида содиклик қилғон ва ҳижрон меҳнатиға ризо берган, ман мундоғ ожизлик бирла санинг фироқингда бисёр ўртаниб, бекарор ва беором эрдим. Мани муродим санинг ёдингда жон бермак эрди, алҳамдулиллоҳ, муродимға етадурман. Мани санинг туфайлингдин ўлтурадурлар. Отам бошиқ уруғ ва қабилалари мундоғ маслаҳат қилдилар, ман сани ёдингда кетадурман. Эмди сени ҳақ таоло саломат тутуб, мақсудимға етмакни насиб қилсун. Сенинг бирла хайрбад қилғали келдим”-деб Мажнунни кучоғлаб кўришиб, зор-зор йиғлаб, фарёд қилиб кўздин ғойиб бўлди. Мажнун беҳудона сайхалар тортиб ўрнидин сачраб қўпди. Бисёр беором ва бегоқат бўлиб Навфал қошиға борди. Навфалға айди: “Манинг учун мунда лашкар тортиб келдингиз, худойи таоло муродингизни берсун. Эмди талабим улдуким, уларға озор бермай ёнсангиз. Эмди мани жонибимдин уларға жабру ситам етмаса”-деб бисёр илтимос бирла Навфалға арз қилди. Навфал айди: “На боисдин мунда дейдурсен?”-деб сўрди. Мажнун тушида кўрганини баён қилди. Навфал Мажнунни ростлиғини ва поклиғини билган эрди. Бу воқеаға тасдиқ қилди.

Агар мундоғ бўлса ёнали, деб кўниб равон бўлдилар. Мажнун рухсат тилаб, яна бир тарафға равон бўлди. Лайлини қабиласи мундоғ голиб келиб туриб ёнғониға хайрон бўлдилар. Баъзилар, бизға фириб бериб, беҳабар топиб яна келур, мундоғ ёниб кетмас деб ваҳшат бирла кўчиб яна бир ерга кетдилар.

Мажнун биёбонда юрур эрди, ногоҳ олдиға бир жўлида мўй, пашминакўш, аламзада, дардрасида киши учради. Мажнунға салом қилди, Мажнун алик олди. Мажнун бу кишини ўзидек шикастаҳол кўрди ва айдики: “Эй мандек биёбонда бесарупо, саргардон бўлгон! Эй мандек ходисоти айёмдин хайрон бўлгон, на ердин келиб, на ерга борурсен? Ному насибинг кимдур?”- деб сўрди. Ул киши айди: “Ман Лайлини қабиласидин эрдим, мани Зайд дейдурлар. Манинг василам ҳар кимни эшикиға бориб, бир нима тилаб, таъма қилиб юрур эрдим. Ногоҳ Навфал деган золим Мажнун деган золимни туфайлидин лашкар тортиб келиб, бир кун жанг қилиб олғудек бўлгонда ўзидин ўзи ёниб кетди. Биз мундоғ бебоис ёнмас эрди, бизға макру хийла қилиб, яна келиб бизни олур деб кўчиб эрдик. Ногоҳ қабиладин озиб бир канорига тушиб эрдим, Навфални черигилаги икки кишиға учрадим. Жабру жафолар қилиб, тўрт пулим бор эрди, олиб яна ҳеч нимарса топмай кетди. Ман қабилаға борур эрдим сенга йўлиқдим”-деди. Мажнун

дархол отдин ўзини ташлаб Зайдни оёғига йиқилди.

-Ул Мажнун деган оввора мендурман, манинг жонибимдин санга мундоғ жабрлар етган бўлса, сен ҳам ҳар нечук хоҳиш қилсанг мани қилғил ва ул кишилар олгон пулингни ўрнига бу отимни олғил деб бисёр тазаррулар бирла отни Зайдга берди. Зайд ҳам бисёр шодмон бўлиб айтдики: “Мажнун сен бўлсанг, Лайли ҳам санинг фирокингда сандин зиёдарок ўртанур. Агар хоҳиш қилсанг сани пайғомингни Лайлига етқурай. Сандин зиёдарок инъомлар манга берур. Агар сўзинг бўлса айтиб бергил ман Лайлига етқурай деди.

Мажнун айди: Манда сўз айтгунчалик мажол йўқдур. Аҳволимни кўриб маълум қилдинг. Яна ўзинг билиб сўз айтгил”-деди. Зайд Мажнун бирла ҳайрбод қилиб қабиласига равон бўлди. Мажнун Лайлини қабиласи кўчгон ерға борди. Лайлини боргохи тушган ерни топиб, юзини суртиб бисёр йиғлади. Мажнунни мундоғ холини кўрган киши ҳайрон бўлур эрди. Бу аснода Зайд Лайлини боргоҳига борди, маҳрам қанизақлари бирла учрашди. Лайлини хилватда топди, Мажнунни саломга пайғомини тамом баён қилди. Лайли бисёр шодмон бўлиб, инъомлар берди ва айди: “Агар мурувват қилсанг мандин ҳам пайғом етқургил”-деди. Зайд бажонидил қабул қилди. Лайли дархол бир нома битиб Зайдга берди. Зайд номани олиб, Мажнун тарафига равон бўлди. Охириламр Мажнун қошига келди. Зайдни кўриб, бисёр шодмонлиғ бирла Зайдни оёқларига юз сурди. Зайд номани Мажнунга берди. Мажнун номани эъзоз ва икром бирла олиб, кўзига суртиб, очиб ўқиди. Нома бу эрдиким: “Бу шикастахол, паришонаҳвол, фирокингда заиф бўлгон бечора ва бенаводин ул ишк даштида макон тутгон ва манинг фурқатимда кон ютгон, висол давлатидин маҳрум бўлгон, хижрон аламидин мамнун бўлгон мубталоға салом ва паём адосидин сўнгра мафҳум улким, сани фирокингда ўлар ҳолатда эрдим. Зайд саломатлигингни етқурди, гўё янги бошдин жон топдим. Ҳар нечук бўлса, саломат бўлғил, деб ва яна Навфал бирла бир бўлиб келиб, ёнғонингни эшитдим. Лашкар тортиб келиб бу қабилаға жавр етқурмак ошиқлик шеваасидин нечук раводур ва яна Навфал куёв ўғил бўлғали кизига сўз солимишсен, деб эшитдим. Они ҳам маъқул кўрдик. Навфални кизини ман кўрмуш эрдим ондоғ номуносиб эрмас эрди. Агар хоҳиш қилгон бўлсанг биз ҳам маъқул кўрдик. Санинг кўнглинг қандоғ хоҳиш қилса, биз ҳам анго хурсанддурмиз, ризо берурмиз. Аммо тўй қилсанг, бу хастани ҳам ёд қилғил, деб эрди. Бу сўзларни тамом ўқиди, аммо бисёр паришон бўлди. Дават-калам, қоғоз бўлса эрди, ман ҳам бир нома битиб юборғай эрдим, деди. Зайд дават-калам, қоғоз олиб келиб эрди, дархол чиқариб берди. Мажнун ҳам нома битди. Зайднинг кўлига берди. Зайд номани олиб Лайли тарафига равон бўлди. Мажнун илгаригидин ўн баробар зиёда дарди сўз бирла мунда қолди. Зайд номани олиб бориб Лайлига берди. Лайли номани олиб хилватига кирди. Номани тамом

ўқиди. Нома бу эрдик: “Ул назокат бўстонининг навнихоли ва эрам боғининг соҳибжамоли, хусн иклимининг шахсувори, латофат халқининг тождори-паривашга бу ишқ ўтида кабоб бўлгон ва қаҳр меҳнатида хароб ва фуркат аламининг кўнгли вайрона бўлгон, жудолик укубатидин девона бўлгон, ғариб хаста бўлгон, хақиру дилшикастадин басад салом, беҳазор гуна паён адосидин сўнгра маъруз улки, ул кунике, манга номанг келди, жону дил бирла хурсанд бўлдим. Аммо ул номада икки сўз юборибсен анго бисёр паришон бўлиб, кўнглим ранжида бўлди. Бирин улке, Навфал бирла бир бўлиб, ёғи бўлиб, тиг тортиб келдинг дебсан. Ман кишига нечук тиг тортай, боис улки, ман бир даштда, ҳажринг ғамида хароб ва фуркатинг ўтида кабоб, хайрон ва саргардон юрур эрдим, ногоҳ Навфал ов овлаб кошимга келди. Мани ҳолимни кўриб мандаги хол Навфалга таъсир қилибдур. На боисдин мундоғ Мажнун бўлдинг деб сўрабдур. Ман жавоб берганим йўқ. Қошидаги сипоҳлар санинг боисингдин мундоғ бўлгонимни айтибдурлар. Манга иноятлар бирла тараххум қилиб, уйига олиб бориб сани муяссар қилмоқни ваъда қилиб, ҳиммат бирла мунда келибдур. Боғийлик йўсинида тиг тортиб, жанг қиладурғонини мунда келиб билдим. Ажиз инкисорлар ва маъкул сўзлар бирла ман қилиб маъкул қилдим. Ул боисдин кўл йиғиб ёнди. Андин ўзгани билмадим. Ва яна Навфал мани кизига сўз солмиш дебсен, мундоғ овора ва бечоралигида нечук бадномлиқдур. Ўзинга Ибн Салом сўз солғонини манга бадном қилмоғинг нечук маъқулдур. Мундоғ бадном сўзлар бирла мандек оворани тирик ўлдурмак муҳаббат йўлида нечук бўлуру?” деб битиб эрди. Номани тамом ўқиди, бу сўзларга паришонлик бирла бисёр хижил ва шарманда бўлди.

Мажнунга Навфални кизини сўз солдириб тўй қилғони

Аммо аҳли таҳкиқлар андоғ дебдурларки, бу аснода Мажнун тоғларда ва биёбонларда хайрон ва саргардон, ваҳший жониворлар бирла улфат олишиб юрур эрдилар. Ота-онаси Мажнуннинг фиरोқида хайрон бўлиб, саргашталиқда фарзанд муҳаббати ғалаба қилди. Отаси излаб чиқиб, дашт бадашт, биёбон бабиёбон, кўҳ бакўҳ тай қилиб, бир вайронада топди. Кўрдик, оху афғон қилур ва гоҳ нола-ю зорлар қилур ва гоҳи девоналардек бесарупо югуруру ва гоҳи ушок баччалардек уйдин томга чиқиб, жастахезлик қилур эрди. Мажнунни отаси мундоғ холни кўриб нолау зори бирла қошига борди ва айди: “Эй дам кунжида макон тутғон ва фиروق даштида бесарупо югурғон ва эй хижрон аламида қон ютғон жигарпорам, бери келгил”-деди. Мажнун отасини таниб, йиғлаб оёқига йиқилди, бисёр тазаррулар қилди. Отаси бисёр насихатлар қилиб уйига олиб борди. Онаси олдига чиқди. Мажнун онасини оёғига йиқилди. Кўзини оёғига суртиб, беҳудона кучушиб, учовлон бисёр

йиглашдилар. Охираламр борча хеш ва кабилалари жам бўлдилар, борча ахил ва жамоалари Мажнунга бисёр насихатлар килиб, сарупой кийдирдилар, меҳмондорлик килдилар. Мажнун ночорликдин эл расми бўлиб каторда ўлтурди. Борча хеш кабиласи хуш вақт бўлиб эрдилар. Мунча хушвақт бўлгонда уйлантирсак шоядки тузалгай, деб сўзлашур эрдилар. Бу аснода Мажнунни мундоғ бўлғони Навфалга эшитилди. Навфал ҳам бисёр шодмон бўлиб, Мажнунни кўрголи келди. Мажнуннинг ота-онаси Навфални бисёр меҳмондорлик килиб ёндурди. Охираламр Навфалнинг бир кизи бор эрди, бисёр сохибжамол эрди. Мажнунга ул кизни маслагат килдилар. Иттифок бирла хушфаҳм, пурсухан киши юбордилар. Навфал ҳам бисёр маъкул кўриб, кабул килди. Булар ҳам шоду хуррам бўлдилар. Масла-хатлари баркарор бўлди. Охираламр тўйнинг маслахатини килишдилар. Мажнуннинг ота-онаси хеш ва кабиласи бирла Навфал қошига бордилар. Навфал ҳам хушвақтлик бирла бисёр меҳмондорлик килди. Бу аснода Мажнун уйида танҳо қолиб эрди ва яна Лайлини фирокида беором ва бетоқат бўлиб, кўзларидин дарёлар равон бўлди. Охи тортди, беҳудона бошини уриб, биёбон тарафига равон бўлди. Дашт бадашт, биёбон бабиёбон нола-ю зори, оху афгонлар бирла борур эрди, ногоҳ олдига бир парча кўй учради. Якин келди. Кўйчи Мажнунни кўриб таниди. Лайли бирла мактабда кўрмиш эрди, Мажнунга салом килди ва бисёр эъзозу икром килди. Мажнунга бисёр раҳми келди ва айди: “Ман Лайлини кўйчиси бўлурман. Ман сани Лайлига восил қилай”-деди. Мажнун бисёр шодмон бўлиб дуолар килди. Охираламр бир кун кеч бўлди. кўйни уй тарафига ёндирди. Мажнун била олиб борди. Кабилага якин етдилар, эрса Мажнунга бир кўй терисини берди ва айди: “Бу кўй терисини пўшиш килиб, кўй суратида бўлиб, кўйлар бирла оғилга киргил. Лайли ўғлок кўзиларни кўргали оғилга томоша килиб келур, онда наззора килгил”-деди. Мажнун терини кийиб, кўйлар аросида оғилга борди. Бу аснода Лайли қизлар била тамоша килгали келди. Эрса Мажнун Лайлини кўриб бетоқатлик била охи тортди, беҳуд бўлиб йиқилди. Лайли хабардор бўлиб, “Нечук вокеадур?”-деб Мажнунни тўфасига келди. Мажнунни кўриб, таниди. Бу ҳам иштиёқлар била охи тортди ва беҳуш бўлиб Мажнунни тўфасига йиқилди. Канизаклар бу вокеага хайрон бўлиб, якин келиб Мажнунни кўрдилар, бўғузлагон тери ичида ётадур. Булар ҳам паришон бўлдилар. Лайлини маҳофага солиб уйига олиб кирдилар. Бу аснода Мажнунни отаси Навфални уйидин ёниб, ўз уйига келди. Мажнун йўк эрди, излаб топмади. Бисёр паришон бўлиб, изича излаб чиқди. Эрса излай-излай бу оғилда топди. Тевага юклаб, уйига олиб келди. Онаси бошлиғ борча жамоаси мунтазир эрдилар, етиб келдилар. Мажнунни уйига олиб кирдилар. Мажнун хушига келди. Дарду сўз бисёр паришон килди, аммо хижолатда маълум қилмади. Ота-онаси бисёр паришонлик бирла панд-у насихатлар килдилар. Ота-онасини

дaрд-у сўз бирлa килгaн нaсихaти Мажнунгa тaъсир килди. Охирилaм aмр этдилaр бизнинг бир сўзимиз бор, aгaр кaбул килсaнг хўбдур вa aгaр кaбул килмaсaнг биз рози эмaсдурмиз, дедилaр. Мажнун нoчoр кaбул килди. Булaр aйтдилaр: “Сўзимиз ул ким, Нaвфaл aрaб ичидa бисёр кoбилу мукaррaм вa муaззaм кишидур. Аммо сaнгa бисёр кўнгли мoйил бўлбдур. Онинг бир кизи бор, хусну жaмoлдa, aклу фaрoсaтдa бaркaмoлдур. Ул кизгa сeни муносиб кўриб, ихтиёр килмиш эрди. Сeн бу тарикaдa бўлдинг. Нaвфaлдeк киши мундoғ хoхиш килсa нeчук фaхру мубoхoтдур Хoлo бизни рози килсaнг они хoхиш килгил”, дедилaр. Мажнун нoчoр кaбул килди. Улaр бисёр шoдмoн бўлдилaр. Қабилaларини жaм килдилaр. Тўйнинг aсбoбини рoст килиб, Мажнунгa пoдшoхoнa сaрупoлaр кийдирдилaр вa Нaвфaлнинг уйи тaрaфигa рaвoн бўлдилaр. Нaвфaлгa хaбaр килдилaр. Нaвфaл хaм бисёр шoдмoнлиг билa ўз кaбилaларини жaм килиб, мухaйё бўлдилaр. Бу aснoдa eтиб бoрдилaр. Бисёр шoдмoнлик бирлa нeчa кун бaзму мaжлис oрaстa килдилaр. Охирaлaм тўйгa мукaййид бўлдилaр, никoх килдирдилaр, сaрупoй кийдирдилaр. Охирaлaм Мажнун бирлa кизни бир хужрa тaйин килиб, oндa oлиб бoриб туширдилaр. Бoрчa хaлoйик тaркaшлидaр. Бу aснoдa Нaвфaл бир гўшaдa мaжлис килур эрди, кўнглигa рaнгo рaнг тaфaккурлaр eтди. Aхли мaжлисни тaркaтиб, oхистa кўпуб, Мажнун бирлa кизини тушургaн уйгa кeлди. Бoрчa хaлoйик уйкугa мaшғул бўлмиш. Бир тaрaфдин уйни шикoр килиб, нaззoрa қилди, Мажнун уйни бир бурчaгидa гaмгин ўлтuriбдур. Нaвфaлнинг кизи кўпуб, Мажнуннинг кoшигa бoрди вa aйди: “Эй ишк дaштидa ягoнaи зaмoн вa мухaббaт вoдийсидa нoдирaи дaврoн, aввaл худoнинг тaкдири, иккинчи oтa-oнaмизнинг хoхиши бирлa мaни сaнгo жуфт килдилaр. Аммо сaнинг Лaйлининг фирoкидa мундoғ шaйдo бўлгoнинг oлaмни тутиб эрди. Мaнинг хaм бир бeчoрa oшиким бoр эрди, мeнинг ишкимдa бисёр бeкaрoр вa бeрoм эрди. Мaн хaм oнинг фирoкидa бeтoкaт эрдим. Ул бeчoрa мaни сaнинг бирлa жуфт килгoнин eшитсa, aхвoли нeчук бўлгaй?” –дeб бисёр пaришoнлик килди. Мажнун хaм Лaйлини ёдидa бисёр шaрмaндa ўлтuriб эрди, бу сўзлaр тaъсир килди. Охи тoртди вa aйди: Мaн хaм Лaйлини фирoкидa шaрмaндaликдин пaришoнликимни сaнгa aйтoлмaб эрдим. Aгaр сeн хoхиш килсaнг, бу мaлoмaтни бoшимгa oлиб, Лaйлининг кўйигa бoрсaм. Сeн хaм ўз ихтиёрингчa кoлгил”, –дeб кўпиб, хaйрбoд килиб, биёбoн тaрaфигa рaвoн бўлди. Нaвфaл бу вoкeaлaрни тaмoм кўриб, хaйрoн бўлиб ёнди. Бу aснoдa бу кизни бир oшики бoр эрди, тўй бўлгoнини eшитиб, кўлигa пичoқ вa шaмшир oлиб, улaр хилвaт кoлгoндa иккaлaсини ўлтурaй, дeб кeлиб, бу уйнинг янa бир тaрaфидин шикoр килиб, тoмoшa килиб, ўлтuriб эрди. Ул хaм бу вoкeaлaрни тaмoм кўриб, вaктни гaнимaг тoпиб, дaрхoл мaхбуби кoшигa кирди. Мaхбуби кўриб, хaйрoн бўлиб, дaрхoл кўпуб, oёғигa йикилди. Иккaвлoн зoр-зoр йиглaшиб, бeхўш бўлдилaр. Сaхaр вaктидa янa хўшигa

келиб, кўпуб ошиқини ўз манзилига юбарди. Қиз уйда ёлғиз қолди. Эртаси Мажнуннинг борча ҳеш ва қабиласи Мажнуннинг қошига шоду хуррам бўлиб кирдилар. Кўрдиларки Мажнун йўқ. Излаб топмадилар. Қизни кўрдилар, ёлғиз ўлтирибдур. Ҳайрон бўлдилар, ёниб чикдилар. Бисёр паришонлик билан Навфалга маълум қилдилар. Навфал айтиди: “Тақдирга ҳеч чора йўқдур. Биз онча насихат қилдук, қўлимизнинг киришича тадбир қилдик. Ҳеч фойда бермади. Эмди сизлар ёниб боринглар”, -деб руҳсат берди. Улар ёндилар. Бу аснода Ибн Салом ҳам Лайлига тўй бошлаб келиб, тўй қилмиш эрди. Лайлини Ибн Саломга никоҳ қилиб, Ибн Саломни Лайлини хужрасига олиб бордилар. Лайли бечора бисёр паришон бўлиб, Мажнунни фирокида ҳайрон эрди, айтиди: “Мажнун манинг фироқимда борчадин кечиб, биёбонларда юрғай, нечук ҳаёдуқим, ман яна бировни дегайман. Мундоқ қилгунча ўлган яхшироқдур, деб бир ханжари обдор пўшида саклаб эрди, мабодо даст дарозлик қилса ханжар бирла бир урай, жон берсин, деб ўлтурур эрди. Ибн Саломга ул одат эрдиким, шароб тўла ичса, хафакон бўлиб, беҳуш бўлиб, икки, уч кун йиқилиб қолур эрди. Бу аснода шароб тўла ичиб, маст бўлмиш эрди. Лайлини хужрасига келгунча хафакон бўлиб йиқилди. Барчалари оғрик теғди, деб ҳайрон бўлди ва баъзилар ўлди ҳаёл қилдилар. Ночор Ибн Саломни ўз манзилига олиб ёндилар. Барча ҳалойик онинг бирла мубталоликқа қолдилар. Лайли ўз фирокида ёлғиз қолди. Лайли вақти ғанимат топиб, ёнида бир дашт бор эрди, кўпуб, бир тевага сувора бўлиб, ул даштга равон бўлди. Неча фарсанг йўл бориб эрди, бир овоз эшитилдиким, Лайли мутахаййир бўлиб, кулоқ солди. Бисёр дарду сўз бирла тазарру қиладур. Мажнуннинг овозига ўхшатиб яқин борди. Ногоҳ Мажнун Навфалнинг қизи қошидин чиқиб, бу даштга келмиш эрди. Мажнунга яқин бориб, охи тортиб, оёғига йиқилди. Мажнун ҳам Лайли эканини билди. Лайлини қучоғига олиб, бир охи тортди, бу ҳам беҳуш бўлиб йиқилди. Бир соатдин кейин яна хушларига қилдилар. Анча рози дил айтишдилар: Лайли воқеани баён қилди. Мажнун ҳам ўз воқеасини баён қилди. Худонинг қудратига офарин қилдилар. Бир-бирлари билан кўришганларига шукру сано қилдилар. Бу аснода кеча кундуз мубаддал бўлди. Лайли охиста бориб, хужрасига кириб, ўлтурди. Мажнун ул биёбонда қолди.

Мажнун билан Лайлининг фироқ меҳнатида бир-бирларига жон нисор қилгонлари

Алқисса, ривоятларда андоғ баён қилибдурларки, Мажнун Навфални қизи қошидин чиқиб, биёбонга борди, эрса эргаси борча ҳалойикқа маълум бўлди, Мажнунни ота-онаси Навфал бошлиқ борча ҳалойикқа бисёр ҳижил ва шарманда бўлиб ёндилар, эрса ўз манзилларига ёнғунча Мажнунни ота-онаси нохуш бўлди. Келиб

табибларга онча боктирдилар. сихат топмади. Кундин кунга заъфи зиёда бўлди. Охираламр такдирга ҳеч чора тонмай оламу фонийдин олами бокийга рихлат қилди. Аммо Мажнунни онаси ўғли учун дарду доғда эрди, мотами икки баробар бўлди. Бисёр паришонликда дафн қилдилар. Икки кишини фирокида онаси ҳам вафот топди. Охираламр бу ҳам олами бокийга рихлат қилди. Бу аснода Мажнун Нажд тоғида макон тутмиш эрди, ногоҳ тушида кўрдиким, икки кабутар бир ерда уя қўйди, бир бачча чикарди. Неча кун ул баччани тарбият қилди. Ул бачча ҳавога парвоз қилди, ваҳший жонларга қўшилди. Онча сабаб қилди, ўзлариға ром бўлмай сахроға чиқиб кетди. Бу аснода ҳаводин икки куш пайдо бўлди, бу икки кабутарни олиб кетди. Мажнун сесканиб уйғонди, ўрнилин сачраб кўпди. Бу тушиға таъбир мулоҳаза қилиб, ўзиға мувсофик топди, айди: “Ул кабутарни ҳаводин куш келиб олғони отам бирла онамни олами бокийга рихлат қилғони бўлғай, деб хойхуй бирла равон бўлди. Буларни тайинлик мозороглари бор эрди. Мажнун ул мозорға борди. Кўрдиким, янги икки қабр зоҳир бўлди. Маълум қилдиким отаси бирла онасининг қабри бўлғай, деб қабрни кучоқлаб йиқилди. Бисёр нола-у зори бирла йиғлаб айди:

*Ки эй боний бинаг вужудим,
Исёне забон ризоси сувдин.
Иршодингни билмадим ганимат,
Юз войки, фавд ўлинди фурсат.
Юз ҳайфки тутмадим тариқинг,
Бир неча кун ўлмадим рафиқинг,
Файзинг манга ўлмади муяссар,
Сен хайр дединг мен айладим шар.
Эй маншойи жавҳари ҳаётим,
Хушнудлигингдадур нажотим,
Билдимки ишами гуноҳқорам,
Келдим санга хору шармисорам,
Дунёда сени мен айладим зор,
Уқбода мени сен айлама хор,
Чун кўрди отасини мазорин,
Шам айлади анго жисми зорин,
Лавҳ айлади қўксини мазора,
Тирногила қилди пора-пора.
Афгон ила қилди тоза мотам,
Афгон ичиди дер эрди ҳар дам:*

Эй отам бирла онам, мандин бисёр дарду алам бирла кетдинглар. Сизларга ўғил бўлиб хизматларингни қиллолмадим. Сизларни маслаҳатларингизга кириб, сизларни шод қилмадим. Сизларни олдларингизда

шармандадурман. Рўйисиё колдим, кайси тил бирла сизларга узр кўяй. Хар нечук бўлса бу рўйисиё жигарпораларингни афв қилиб, бихил бўлинглар деб, бисёр нолаю зорлар қилиб, бир дарди ўн баробар зиёда бўлиб, қабрга юзини суртиб ётар эрди. Бу аснода бу воқеа Лайлига эшитилди. Лайли бисёр паришон бўлиб, Мажнунни холи нечук экан, деб бағрини пора қилиб, оху афгонлар қилиб, дарду меҳнатни зиёдалигинин ранжу бўлиб, ўрнидин кўпа олмади. Табибларга анча бокдирдилар сихат топмади. Кундин кунга зафи зиёда бўлди. Ўзи ҳам маълум қилдиким, Мажнунни фиरोкида кетарман. Барча хеш ва қабиласи ҳам бўлакча эканини билдилар. Охираламр борчалари бихиллашдилар. Лайли ҳилватни ихтиёр қилди. Мани хужрага олиб қиринглар, деди. Ёлғиз хужрага олиб кирдилар. Лайли борча уруғ ва қабиласини чорлади ва айди: “Манинг бир васиятим бор, агар мани рози қилсанглар Мажнунни келтиринглар, деди. Аноси бажонидил қабул қилди. Лайли айди:

*Холоки муқаррар бўлди кетмак,
Фирз бўлди бу сирни зоҳир этмак,
Ўлсин санга эй заифа равшан,
Ким тиги ҳаво ҳалокидурман,
Жисмида йўқ ўзга дард тоби,
Илло гами ишқ изтироби,
Савдоси бирла йўқ бўлди борим,
Кечди ҳавас ила рўзгорим,
Ман ошиқи зору бенавоман,
Бир маҳлиқога мубталоман.
Кўп орзу айладим жамолин,
Бирдам кўра олмадим висолин.
Ҳоло кетурам кўнгилда сўзи,
Кўлдин на келур бу эрса рўзи.
Мажнун мани зора мубталодур,
Саргаштаю зору бенаводур.
Мандиндур они жунуну афзун,
Қайс эркин ўлибдур оти Мажнун.
Доим кечирур гамимда айём,
Бир кун онга ҳосил ўлмаюб кам.
Расвойи замона ўлди мандин,
Офоқа афсона ўлди мандин.
Беҳуда эмас фиғону оҳи,
Ёқмасми мани онинг гуноҳи.
Ман ким кетурам бу ҳокдондин,
Дардим буки, шармисорам ондин.
Эй муниси рўзгорим она,
Ғамхориму ғамгусорим она.*

*Мани дори бақога азм этурда,
Дунёни видо этиб кетурда.
Менсиз кечиб оҳлар фиғонлар,
Саҳролага тушитугум замонлар.
Тушса йўлинг ул ўлан диёра,
Арзи гамим айла ул фиғора.
Зинҳор анга ўлгонингда восил,
Хуш кимсадур ондин ўлма гофил.
Туш оёғина ризосин иста,
Мани мужрим учун дуосин иста.
Арз айлаки, эй вафоли дилдор,
Жон берди йўлингди Лайлийи зор.*

Эй она, мани васиятим улки, мани олами бокийга рихлат килгонимни Мажнун эшитур ва яна мени фирокимда бесарупо юргани борчаларингизга маълум эрди. Маст тевадек гуркураб мени мазоримга келур. Албатта, ул ерда жон фидо килур. Рухи мани руҳим тарафиға борур. Албатта, они сизлар эъзоз ва икромлар била ораста қилиб, мани кабримга қўйинглар. Мундоғ килмасангизлар маним ёним ерга тегмас. Ул бечора ҳам ғариб бўлиб қолмасин, деб васиятин тамом қилиб, Мажнунни ёдида жон баҳак таслим қилди. Ибн Салом ҳам ноком қолди. Борча ҳалойиклар зор-зор йиғлашдилар. Бу аснода Мажнун ота-онасининг кабрида йиғлаб ётур эрди, бу воқеалар ғойибдин тамом кулоқиға эшитилди. Мажнун оҳи тортиб, маст тевадек гуркураб этиб келди. Бу воқеани тамоми халқ кўрдилар. Мажнун ҳам келиб, бир охи сард аз дили пурдарад тортди ва жон баҳак таслим қилди. Борча ҳалойик кўриб хайрон бўлдилар. Лайлидин зиёдарок Мажнунга мотамдор бўлдилар. Охираламр буларнинг иккаласининг поклиғи борчаға маълум бўлди. Иккисиға бир кафан қилдилар, бир кафанга иккисини олиб жанозаға солдилар.

*Бир нағшиқа солдилар иккави,
Жонсиз келин ва ўлик кўёвни.*

Иккаласини намозини ўтаб, бир марҳадда кўйдилар. Ишки мажозийда онча жабру жафолар тортдилар. Худойи таоло мухаббатларини ҳақиқатға мубаддил қилиб, муроду мақсадларига етдилар ва ҳар бандай мўмин поклиғ била эътиқодини рост қилиб мақсадиға кадам кўйса, ҳақ субхоно ва таоло нечук махрум кўйгай ва ҳар ким диёнат бирла кўнглини холис қилиб, ишки мажозийда ўрганса ва мухаббат йўлида паймол бўлса, ишки ҳақиқийға мушарраф бўлса не ажаб дурур.

“Ва Оллохул ҳодий ила сабил ил иршод”

Илоҳи ул ошиқи содиқларнинг ҳақки хурматидин борча мўминларни ғайрдин бегона қилиб ўз мухаббатингга ошно қилиб, дийдорингга

мушарраф қилғил.

ОШИҚ ҚУМРИ

Аммо ровийлар андоғ ривоят қилурларким, Бағдод шаҳрида Одилхон деган подшо бор эрди. Унинг бисотида ўғли йўқ эрди. Кунлардан бир кун жума кечаси подшо тахт устида ухлаб бир туш кўрди. Тушида айтдиларки, сенга худо бир ўғил берур, отини Қумрихон қўй, деб кўздin ғойиб бўлдилар. Подшо еридин туриб хушвақт бўлди. Шукур бисёр килди Подшонинг тўққиз заифаси бўлиб, шулардан бирини жуда яхши кўрар эди. Уни Гуландом паризод дер эрдилар. Ногоҳ у заифага олло таоло бир ўғил берди. Подшонинг кўрган воқеаси ёдидин чиқиб, олимларга кенгашиб айди: “Ўғлимга яхши от қўйинглар”. Шул вақтда кун ботар тарафдин бир оқ соколлик киши келиб айди: “Эй нодон, бу ўғлоннинг оти Қумрижон деб аввалдин қўйилган эмасми”, деб кўздан ғойиб бўлди. Ондин сўнг подшо юртига қирқ кеча-кундуз тўй бериб, очга нон, ялонғочга тўн бериб, мамнун қилди. Ногоҳ ўғлонни беш ёшида мактабга бердилар. 12 ёшида тамом илмни олло таоло кўнглида жо қилди. 14 ёшида сахро қилурга майл қилди. Қумрижон отасидан ижозат олиб бир сўз айди:

*Қиблагоҳим ижозат бер чўллара,
Манинг кўнглим базми шикор айласун.
От илгатиб мурғзорли чўллара,
Манинг кўнглим базми шикор айласун.*

*Қимга поён этди ёлгон дунёни,
Кўнглим орзу этар дала майдонни,
Беажал чикмасдур махлуқнинг жони,
Манинг кўнглим базми шикор айласун.*

*Хизр бобом ўқидилар ҳал эта,
Мустафо нуридан тушмас нур зиё,
Қиблагоҳим, жоним йўлингда фидо,
Манинг кўнглим базми шикор айласун.*

*Қодир олло йўқтин мени яратди,
Кўнглим орзу этар дузда ёронлар,
Ғафлатимда отим қўйди эранлар,
Манинг кўнглим базми шикор айласун.*

*Бағдод шоҳи таваккал қил оллога,
Сабр этарман ҳақдин келгин балога,*

*Мен келгунча машгул бўлгил дуога,
Манинг кўнглим базми шикор айласун.*

*Шаҳимардон худойимнинг шеридир,
Кўнглимизда айроликнинг ҳажридир,
Ғовсул Аъзам Қумрижоннинг пиридур.
Манинг кўнглим базми шикор айласун.*

Шахзода бу сўзларни тамом қилгандин сўнг подшо ўғлига насихат килиб бир сўз айди:

*Болам кетар бўлсанг Богдод элидин,
Аввал бир худони қўйма тилингдин,
Дод этарман кажэ фалакнинг илгидин,
Хақ расул оллони қўйма ёддингдин*

*Тангрининг каломи ўттиз сад пора,
Айролиқ солибдир сийнанга яро,
Тогда маскан тутган ул Увайс қаро,
Норинжон Валини қўйма ёдингдин.*

*Сизиндим мен сенга ё раббим Аҳад,
Ба ҳаққи хурмати Аллоҳу Самад,
Баҳоваддин пири кулол Нақибанд,
Сойил кезганларни қўйма ёдингдин.*

*Кўнглингнинг карвони айланмай кўчди,
Эмди бул чирогим ёнмайин ўчди,
Пайгамбар ёрони даҳ ёр беҳишти,
Алхусус тўрт ёрни қўйма ёдингдин.*

*Ҳақнинг забурини ўқиган Довуд,
Зул Жалол ўзингдин етишгай маҳсуд,
Ҳаким ўгли ё Асқари Маҳмуд,
Забардаст Валини қўйма ёдингдин.*

*Ҳасан бирла Ҳўсин ўн икки имом,
Аларни тилингдин қўймагил мудом,
Ҳақ зикрини жорий қилгин субҳи шом,
Ҳафтанни, чилтанни қўйма ёдингдин.*

*Расулнинг қўллари мўйи муборак,
Кунинг тўлмай қазо йўқдир бедарак,*

*Ба ҳаққи ҳурмати ёсин таборак,
Ҳақнинг каломини қўйма ёдингдин,*

*Ота-аввал ўқир оқдин-қародин,
Ҳақ сақлагай бемаҳалда балодин,
Қудрат билан ерни кўкни яратган,
Бир улуг даргоҳи қўйма ёдингдин.*

Алқисса, бу жавобни айтгандин сўнг шаҳзода кўнгли бузилиб, халки билан хайрлашиб, бир ғазал айди:

*Мен кетар бўлдим шиқора,
Элар олло ёринг бўлсин.
Таваккал этдим Жаббора,
Элар олло ёринг бўлсин.*

*Юрагимда кўндир алам,
Мен чекар бўлдим дарду ғам,
Оқ сут берган Каъбам онам,
Отам, олло ёринг бўлсин.*

*Ваъда этсам жавонлари,
Бедов мишиб сайронлари,
Аҳли сулук эшонлари,
Пирлар олло ёринг бўлсин.*

*Бағдодда манзил-миконим,
Ҳажр ўтига ёнди эконим,
Орзуланган қирқ полвоним,
Сани ҳам олло ёринг бўлсин.*

*Билманам насиб қаёна,
Абу Бакр Умар, Усмона,
Қираб турган қиз-жувона,
Барчанг олло ёринг бўлсин.*

*Отамдин олдим рухсати,
Тилаб ҳақдин инояти,
Бағдоднинг барча шавкати,
Барчанг олло ёринг бўлсин.*

*Ошиқларга борму далил,
Муродимни берсин Жалил,*

*Этма шикоримни сабил,
Барчанг олло ёринг бўлсин.*

*Бекларнинг олдинда бозлар,
Кумрига бўлин дамсозлар,
Бўйни давочали қизлар,
Қизлар, олло ёринг бўлсин.*

Шахзода Кумрижон бу сўзни айгиб, минг беш юз отлиғ лашкари бирла Қосим Вазирни олиб, Ҳазрати Ғовсул Аъзамнинг муборак гумбазларига бордилар. Ўзининг ёш бошига шикор хаваси тушиб, ёшлигидин хавф этиб, бир сўз айди:

*Сизиндим мен сенга сунъи илоҳи,
Қодир олло сен билурсан ҳолими.
Банданг гуноҳқордир қўндир гуноҳи,
Қодир олло сен билурсан ҳолими.*

*Ёш бошимдин азм айладим шикора,
Муножот ийладим ҳақ бирубора,
Тогда маскан тутган ё Увайс қаро,
Эр бузруклар сен билурсан ҳолими.*

*Макканинг устуни Ханнону-Маннон,
Ҳолимдин хабар ол карамли султон,
Муҳаммад пайгамбар охири замон,
Ё Муҳаммад сен билурсан ҳолими.*

*Ҳасан билан Ҳўсинжонларнинг гули,
Кетимизда қолди Бағдоднинг эли,
Сизиндим ман санга Норинжон Вали,
Саттор эгам сен билурсан ҳолими.*

*Мунча лашкар бирла чўлда юурсан,
Билман, тақдир насиб қадн борурсан.
Яратган Зулжалол ўзинг билурсан,
Қодир олло сен билурсан ҳолими.*

*Билмам не савдолар тушар бошима,
Улуғлар тараҳҳум айлар қошима,
Ёшим етмиш ўн уч-ўн тўрт ёшима,
Аввал охир сан билурсан ҳолими.*

*Отам билан онам қолдилар йиғлаб,
Айролиқ ўтина бағрини доғлаб,
Ман чиқмишам таваккалга бел боғлаб,
Раҳмон эгам сан билурсан ҳолими.*

*Қумрижон сизиндим ё Раббим Жалил,
Агар сен қаргасанг топилмас далил,
Макка бунёд этган Иброҳим Халил,
Ҳақ Мустафо сен билурсан ҳолими.*

Ал қисса, бу жавобларни тамом этиб, ўн кун йўл юриб, Сафо тоғининг канориға бориб тушдилар. Ўн кун от чопуб, кураш туттириб тўй бердилар. Сўз вақтида Қумрижон айтди. “Эй вазир бобо, бу тоғларни сен кўп кезгансан”. Манга баён қил. Бу тоғни на тоғ дерлар? Анда вазир айтиди: “Эй шахзода у тоғни отини айтсам ҳам, айтмасам ҳам бўлади. Лекин отангиз ўттиз кунда қайтиб кел деб эрди”, анда Қумрижон айтиди: “Билгил ва огоҳ бўлгил, отам бўлса Боғдодда қолиб турур, тез бўл, баён қил деб”, ғазаби хурушиға кириб ханжарини олиб, вазирига хамла қилди. Анда вазир жон ҳавлижон еридин туриб, айтиди: “Ҳай-хай тўрам, жоним сизга фидо бўлсин. Бу тоғни отини Сафо тоғи дерлар. 360 авлиёнинг манзилгоҳи турур, лекин қайси кеча хозир бўлур маълум эрмас”, анга воқеаларни баён қилгач, шахзода тоғнинг устига чиқиб боргоҳини барпо қилиб шул кеча истиҳола қилиб ётди. Аммо Қумрижонни шу кеча сахар чоғи воқеасинда тўрт чаҳорёр, ўн икки имом, олти ойлик йўлдан шахри Зарнигор подшоҳнинг кизи маликаи Тўтижонни олиб келиб, никоҳ қилиб бердилар. Шахзода тушида бу воқеани кўриб сесканиб турди. Маҳрамлари, вазирларини чақириб бир сўз деди:

*Беклар сиза сирим баён айласам,
Бошиланг мани Зарнигорнинг элини.
Жонимни йўлинда қурбон айласам,
Бошиланг мани Зарнигорнинг элини.*

*Бошимизда бордир давлат ёронлар,
Висоли етгунча бўлдим дарбадар,
Атрофимни қуршаб олди эранлар,
Бошиланг мани Зарнигорни элини.*

*Жам бўлиб келдилар тўрт моҳитобон,
Абу Бакр, Сиддиқ, ул Умар, Усмон,
Шул вақт ёхти жаҳон бўлибди равшан,
Бошиланг мани Зарнигорни элини.*

*Ақлу хушим, чошиб кетди ҳарёна,
Қибла ёндин келди якка девона,
Оғзиндин ўт сочар ёҳти жаҳона,
Бошланг мани Зарнигорнинг элина.*

*Ҳаёлим олдириб ақлим йнтирдим,
Ҳақнинг бирлигина имон келтирдим,
Хизр орқасида бир хирқа кўрдим,
Бошланг мани Зарнигорни элина.*

*Ғарқилдашиб, ўрдак учар гоз билан,
Булбул сайрар гул шавқида ёз билан,
Балога қолибман данжик қиз билан,
Бошланг мани Зарнигорни элина.*

*Эранлар жам бўлиб шароб ичдилар,
Нафас ўғлим деюб бўйним кучдилар,
Соғима, сўлима анбар сочдилар,
Бошланг мани Зарнигорни элина.*

*Қумри айтур, тушини ёлони бўлмас,
Инишолло етарман гумони бўлмас,
Йулинда ўлганни армони бўлмас,
Бошланг мани Зарнигорни элина.*

Алқисса, бу жавобларни тамом қилгандан сўнг Қосим вазир айди:
Бу келган эранларни танирмусиз, деди. Анда Қумрижон бир сўз айди:

*Жума кечасида, саҳар чоғинда,
Мағрибдан Маширикқи эранлар келди.
Кўзим гафлат олди Сафо тоғида,
Атрофимиз қуршаб эранлар келди.*

*Ақлим лол бўлибдир аларни кўриб,
Алар мени кўриб, насиҳат бериб,
Никоҳ қилиб берди марҳамат қилиб,
Ҳаққа хазинадор бўлганлар келди.*

*Маскани Зарнигор, Шоҳ Маҳмуд қизи,
Туққан ойдай кўрдим илғари ўзин,
Юз минг шева билан ўлдурди бизи,
Ноз билан ақлимни олганлар келди.*

Бу сўздин сўнг 5500 отлик лашкар бирлан шаҳри Зарнигорга
равона бўлдилар. Йўлда борурда Қумрижонни Ёдина Тўтижон тушиб
бир сўзни айди:

*Барчани яратган Олло,
Зирнигора етир мани,
Диним Муҳаммад Мустафо,
Тўтижона етир мани.*

*Хақдин бизи бўлди фармон,
Юракда кўп қалди армон,
Хақ ҳурмати фахрий жаҳон,
Севар ёра етир мани.*

*Тўхтамас кўнглимни боди,
Аҳли пайгамбар авлоди,
Тангрини мингда бир оти,
Севар ёра етир мани.*

*Муҳаммад олама сарвар,
Қилма бошимни дарбадир,
Баҳаққи жумла пайгамбар,
Севар ёри етир мани .*

*Қайда дардимнинг давоси,
Худо ҳир банда паноси,
Хизр Илёснинг онаси,
Севар ёра етир мани .*

*Тангрининг калими Мусо,
Марям ўгли Ҳазрат Исо,
Ҳаққима айланг бир дуо,
Тўтижона етир мани.*

*Худодир пушти наноҳим,
Даргоҳинга етгай оҳим,
Ғовсул аъзам сайилгоҳим,
Севар ёра етир мани.*

*Эмгакимни этма зиё,
Баҳаққи сураи тиоло,
Ҳурмати дишти Карбало,
Севар ёра етир мани.*

*Кўзда ёшим бўлди алвон,
Мундин ортиқ қўйма армон,
Қумри айтур, шоҳимардон,
Тўтижона етир маши.*

Алқисса, бу жавобни тамом қилгандин сўнг лашкар бирлан бир неча манзил йўл юриб, бир дарёнинг канорина бордилар. Анда вазир айди: “Эй тўрам бу дарё санинг юртингда бўлса эрди, санинг хотирингдин кемачилар ўтиргай эрди. Энди бу дарёи хунхордан нечук ўтгайсан”, деди. Шунда Қумрижоннинг қахри келиб бир сўз деди:

*Тўрт чорёр келди асо шайланиб,
Қирқ чилтан келдилар қилич бойланиб,
Бир девона келди гирлаб айланиб,
Бурхи сармаст бузург бўлонлар келди.*

*Бир одам келдилар осмона боқиб,
Зикр айтиб, кўзларидин ёш оқиб,
Чодирнинг ичига машъаллар ёқиб,
Баҳоваддин бузрук деганлар келди.*

*Сўнгра келди қора тўнли бир киши,
Ҳасрат бирла ўтган ёз бирли қиши,
Осий уммат учун оқиб кўз ёши,
Муҳаммад хирқасин кийганлар келди.*

*Манго қилди бир қарамлик иноят,
Эранлар дуосин қилди ижобат,
Кўзима кўринди бир шўх малоҳат,
Зулфини белига солгонлар келди.*

*Қиймириб ёнима келди шул замон,
Танимда қолмади бир зарра дармон,
Жилвасидин ҳеч қим қутулмас омон,
Олама гулгула солонлар келди.*

*Экин экиб, мевасидин тотмадим,
Сийнам очиб соясинда ётмадим,
Қўл узатиб жуфт мамасин тутмадим,
Жонима ўтларни солонлар келди.*

*Қўл узатиб севаир ёрни ўзина,
Кўзларим тушибдир гулдек юзина,*

*Ёхти жаҳон тор бўлибди кўзима,
Шуъласи оламни олонлар келди.*

*Кумри айтур, ноҳақ ўтга ёнмадим,
Ўз қўлидин шароб ичиб қонмадим,
Аҳдим будур иқромимдин дўнмадим,
Ноз бирла ақшимни олонлар келди.*

*Бу сўздин кейин Кумрижон дарёга қараб бир муножот айди:
Ерни, кўкни халқ айлаган эй Жаббор,
Манга мадад беринг, дарё эранлар,
Карамли подшоҳим ман мазлум ночор,
Манга мадид беринг, дарё эранлар.*

*Қудрат бирлаи кўкдан энган тўрт китоб
Сизиндим ман санга Умари Хаттоб,
Ёшимни ўн тўртда айладим ҳисоб,
Манга мадад беринг, дарё эранлар.*

*Шайтон манманликдин бўлибди маълун,
Ҳожатим даргоҳда айлагил қабул,
Баҳаққи ҳурмати ҳабиби Расул,
Манго мадад беринг, дарё эранлар.*

*Паноҳ бериб ўзинг сақладинг Жалил,
Намруднинг ўтига сабр этган Халил,
Пайгамбари ваҳий келтирган Жаброил,
Манго мадад беринг, дарё эранлар.*

*Отам била онам қолди қоҳишда,
Ёраб мани ўзинг ўстир бу ишда,
Ҳақ ҳурмати тўрт муқаррар фаришта,
Манго мадад беринг, дарё эранлар.*

*Бир пари деб элдин кечдим гойибона,
Тушда кўриб бўлдим дали девона,
Ҳақ ўзи етиргай айши даврона,
Манго мадад беринг, дарё эранлар.*

*Алҳамди ёзилмиш айну гийндин,
Ё Ҳазрати ёсин ё етти мубин,
Ёри етмакчилигим айлагил тайин,
Манго мадад беринг, дарё эранлар.*

*Бахти иқболимни айла муаззам,
Ишқнинг кемасида зарқ бўлиб сузам,
Баҳаққи хурмати маҳзаби Аъзам,
Манго мадад беринг, дарё эранлар.*

*Хатоли бандаман кўндур гуноҳим,
Даргоҳинга қачон етар бу оҳим,
Сан эрурсан арз этувчи подшоҳим,
Манго мадад беринг, дарё эранлар.*

*Аввал азон айтган ҳазрати Билол,
Мани мундин ортиқ айлама камол,
Қумри айтур, бир яратгон Зулжалол,
Манго мадад беринг, дарё эранлар.*

Алқисса, бу жавобдан сўнг “инна фатахна” сурасини уч маротаба ўкиб, бир тупрокка дам солиб дарёга ташладилар, ўтиб кетабердилар. Етти кеча-кундуз йўл юриб бир чўлистона етдилар. Қумрижон сувсаб вазирига бир коса сув беринглар, деди. Вазири камоли лашкари бирлан ахтариб, бир катра сув топа билмади. Алқисса, эртадан пешингача юриб, биёбоннинг хароратидан тоби токат эта билмай, тамоми лашкари хароб бўлиб ўлиб колдилар. Қосим вазир бирлан Қумрижон омон колди. Қумрижон Қосим вазира қараб лашкарларини йўқлаб бир сўз айдди:

*Чора йўқдир ҳақдин келган балога,
Бирга чиққан сирдошларим, хўш энди.
Айюб сабр айлади келган балога,
Шаҳид бўлгон гўччоқларим, хўш энди.*

*Қаҳбо фалак ёқдинг юрак ёгимни,
Кима айтай сийнамдаги догимни,
Бир гул эдим ҳазон урди боғимни,
Бирга келган сирдошларим, хўш энди.*

*Бизнинг билан келган ёру ёронлар,
Чўлга чиқиб ширин жонин беранлар,
Дастғирлик этмади кўрган эранлар,
Армон билан ўлганларим, хўш энди.*

*Имомлардек ташна бўлиб чўлларда,
Шум насиба кездиргандир бу ерда,
Каромат бормикан улуг пирларда,
Шаҳид бўлган гўччоқларим, хўш энди.*

*Онадин шум толей бахти қароман,
Нечун Бағдод ўлкасидин жудоман,
Қисматимга рози бўлиб бораман,
Ҳазон урган гунча гуллар, ҳўш энди.*

*Манинг кўнглим дарё каби тошибдур,
Фалтак ўрдам бузиб ақлим чошибдур,
Тушида ёра Ҳизр пирим кўшибдур,
Армон билан ўлганларим, ҳўш энди.*

*Машиаққат кўп чекдим жабру жафони,
• Ё раб қачон кўргузурсан вафони,
Ҳақ муяссар этсин, завқу сафони,
Бирга келган биродарлар, ҳўш энди.*

*Қумрижоннинг нафси шайтон танинда,
Туфроқ тақдирининг шикор еринда,
Кўришгаймиз тонгла маҳшар кунинда,
Бирга келган навъсубонлар, ҳўш энди.*

Алқисса, бу жавобни тамом қилгандан сўнг Қумрижон зор-зор йиғлаб бир сўз айди:

*Тангрини билибман ҳамиша ҳозир,
Ёраб бу ерларда берма хавотир,
Ҳақга хазинадор ҳазрати Ҳизир,
Менинг соҳибжамолимни кўрдингму.*

*Бикам беҳабардир, кезар ойишида,
Ё раббано кўйча мани койишида,
“Қароман қаъбайин” икки фаришта,
Менинг соҳибжамолимни кўрдингму.*

*Макканинг устуни Ҳаннону Маннон,
Худойимдин манго бўлди бу фирмон,
Дев нарига подшо бўлган Сулаймон,
Менинг соҳибжамолимни кўрдингму.*

*Ари устинда ўн икки минг муқаррар,
Ё жонимни олгил, ё мақсудим бер,
Юз йигирма тўрт минг ўтган пайгамбар,
Менинг соҳибжамолимни кўрдингму.*

*Кавсарнинг лабинда жаннат ичинда,
Ишқим сийпасинда, сумбул сочинда,
Сулаймондин ошоқ аршининг буржинда,
Менинг соҳибжамолимни кўрдингму.*

*Отамиз Одамдур, онамиз Хавво,
Дастим ёқамдадур, тилимда тивбо,
Жанодилда ўлган Адҳам Саҳоба,
Менинг соҳибжамолимни кўрдингму.*

*Бандадурман, қилган ишларим хато,
Яхшиликни доим айлагил ато,
Маҳшадда жой тутган ё Имом ризо,
Менинг соҳибжамолимни кўрдингму.*

*Ошиқ Қумри чекар ишнинг гамини
Ахтариб топмадим рўйи замини,
Ё ҳазрат Жаброил тангри амини,
Менинг соҳибжамолимни кўрдингму.*

Ақисса, етти кеча-кундуз йўл юриб, бир чинорнинг тагига етдилар. Чинорнинг тагида бир неча кизлар жам бўлиб, бир неча завку томошолар этиб юрар эрдилар. Анда шахзода айтиди: “Эй вазир, тоғ бўрисиз бўлмас, эл ўғрисиз бўлмас”, бу кизларнинг орасида шояд бизнинг дилдоримиз бўлгай деб, кизларга қараб бир сўз деди:

*Қаршим олиб турган қизлар,
Зарнигорни йўли қайда?
Тилим сўзлаб, дийдам йиғлар,
Эркажоннинг йўли қайди?*

*Тушида кўриб хайрон этган,
Кўнглим уйин вайрон этган,
Чўлларда саргардон этган,
Паривашининг йўли қайда?*

Қумрижон бу сўзни адо қилгач, бир нозанин хушсурат киз ўрнидан туриб, қўлларини алиф лом қилиб, юз минг таъзиму тавозе қилиб, шахзода Қумрига қараб, жилва қилиб, бир ширин сўз қилғони:

*Отим Жамиладур қассобнинг қизи,
Ёр бўлмақа қабул айладим сизи,
Ойнадан тишиқдир сийнамнинг ўзи,
Бир замон сийнамда роҳат олиб кет.*

*Ёшим ўн тўртдадур, қаддим баркамол,
Мўмин бўлсанг, бечоранинг кўнглин ол,
Муродингни бергай қодир Зулжасол,
Кўнглим бир Катъбидир они олиб кет.*

Бу сўздан сўнг шахзоданинг қаҳри келиб, Жамилахонга насиҳат билан бир сўз деди:

*Пандим сенга ҳаддин ошиб сўзлама,
Мард ўглиман, беникоҳни севманам.
То ўлгунча ёмон йўлни кўзлама,
Мард ўглиман, беникоҳни севманам.*

*Мани беш вақт учун яратди Жаббор,
Билиб кўриб, нечун бўлай гуноҳкор.
Икки эғнимдадур гувоҳим Жаббор,
Аҳд, этибман, бевафони севманам.*

Бу жавобни тамом этгандан сўнг воҳасрато, надомато деб, шахзодага қараб, Жамилахон бир сўз деди:

*Берган таваллом олмадинг,
Бир балоги учрагайсан.
Додима қулоқ солмадинг,
Бир балога учрагайсан.*

*Бу дунёга келган кетар,
Нолишим оллого етар,
Сайрадим булбулдан баттар,
Бир балога учрагайсан.*

Алқисса, бу жавобни адо қилғоч Қумрижон Табриз вилоятидан кўчиб юрий берди. Бир неча манзил тай қилиб, бир куни бир гумбази ҳазорага етишдилар. Кеч бўлгонга хайрон саросима бўлиб ўлтурдилар. Вақти хуфтон шахзода Қумрижон гумбази ҳазорага кириб, жами бузруклардан мадади истеътоат тилаб бир сўз деди:

*Йўқдан бор айладинг Тангри таоло,
Расул барҳақ сани бир деб келиб ман.
Молу лашкаримдан, элдан айрилиб,
Мунглиман иложим кўриб келибман.*

*Кўкрагим дарёдек қайнаюб, тошиб,
Отам зор қолди йиғлашиб, қарошиб.
Ман келибман кеча тоғлардан ошиб,
Асбобим очарсан, бир деб келибман.*

Алқисса, бу жавобларни тамом қилгандин сўнг кун ботар орка тарафдин яшил асоли бир бобо ҳозир бўлди. Бобо Масих нафаснинг олдиға чиқиб, юз минг одоб бирла қўлин алиф лом қилиб бир сўз айди:

Саволи Қумри:

*Ман бугун йўлдин адашдим,
Сиринг изҳор айла бобо,
Ишқнинг ўтиги туташдим,
Ани изҳор айла бобо.*

Жавоби бобо:

*Жонинг қурбондур йўлингда,
Аввал худо бирдур болам.
Қудрат оллонинг алинда,
Дининг Расул диндир болам.*

Саволи Қумри:

*Сан нечук чиқдинг бу ёна,
Раҳминг келсин ширин жона,
Сирингни айла баёна,
Ани изҳор айла бобо.*

Жавоби бобо:

*Рухсати Расул тўрт ёри,
Ғарибларнинг ҳавондори,
Бир худо хазинадори,
Санго ҳамдам пирдур болам.*

Саволи Қумри:

*Айтарсан ҳақнинг ёдини,
Эшитиб фақат додини,
Баён айла ўз отингни,
Отинг изҳор айла бобо,*

Жавоби бобо:

*Тўрт кишининг пиридурмиз,
Эранларнинг эридурмиз,
Ғиёс хожа Хизрдурмиз,
Олло ёринг бўлсин болам.*

Саволи Қумри:

*Қумри айтур, бағрим пора,
Айролиқ қилди бечора,
Етмак борми нозли ёра,
Ани изҳор айла бобо.*

Алкисса, ондин сўнг бобо айди: эй кўзим холо чошгох турур, пешинда бир жойга етурсан, Балх шаҳри дерлар. Батамоми халойик кора кийгандир, пешонангга ёзилган бўлса кўрарсан, деб кўздин ғойиб бўлди. Кумрижон парининг амрини тутиб отина бир тазёона урди. Барку бод масаллик шаҳри Балхга етишди. Сахарда ногоҳ дарвозаи Балхдан кириб, атрофиға донишмандлик бирлан назар қилса, шоҳу-гадо 7 яшардан 70 ёшгача мусибатзодалардек эйинларига кора кийиб жаза паза бирла паришон хол бўлиб, ранглари тайғир топган, аларни кўриб, олдиға бориб, вазирнинг алинда ойболта, ул хам кора кийиб ўлтурубдурур. Кумри вазирдан кора киймакдан не сабаб деб сўради:

Саволи Кумри:

Муҳиммад уммати худонинг қули,

Касбми, расмму киймаклик қаро.

Саринга дўнайин бул юртнинг ули,

Касбми, расмму киймак қарони.

Жавоби вазир:

Қурбонинг бўлайин нердан келарсан,

Қирқ кун бўлди касб киймоқ қорони.

Бир-бир боқиб жоним ўтга соларсан,

Қирқ кун бўлди расм киймак қарони.

Саволи Кумри:

Бошингни туганмас балоси борму,

Ё бировнинг етган давоси борми,

Фалак сенда қасди ҳавоси борми,

Касбму, расмму киймоқ қарони.

Жавоби вазир:

Элик йил шаҳарда турибди аждар,

Уч йил подшо бўлмади баробар,

Юртнинг қизи бари кетди саросар,

Ул сабабдин расм киймак қарони.

Саволи Кумри:

Ошиқ Кумри ўқир айну доли,

Худо очғай бандасининг иқболи,

Ман ҳам билай ул аждарнинг аҳволин,

Расмму, касбму киймак қарони.

Жавоби вазир:

Шоҳ Салим подшомиз отим Жаҳонгир,

Эранлар бўлмади бу йўлда дастир,

Барчи одам мотам билан ўй фикр,

Ул сабабдин расм киймак қарони.

Алкисса, бу жавобни тамом қилгандан сўнг вазир Кумрижонни олиб шаҳарга келди. Кумрижонни подшонинг олдиға олиб борди:

Шунда шох Салим шахзода Кумрига караб бир сўз деди:

Саволи подшо:

*Наслингни баён эт гул юзли ўзлон,
Эй соҳибқироним, қайдин бўларсан?
Ҳар бир сўзинг хиста дардларга дармон,
Сўзла навжувоним, қайдин бўларсан?*

Кумрижон жавоб берди:

*Ўн тўртимда сайри сафо азм қилдим,
Бир парининг ҳайрониман ҳайрони.
Сафо тоғ устинда бир тушни кўрдим,
Бир парининг ҳайрониман ҳайрони.*

Саволи подшо:

*Нечук тушдир кўрдинг Сафо тоғинда,
Ё ярим кечада, саҳар чоғинда,
Ул нечук паридир кимнинг боғинда,
Сўзла навжувоним, қайдин бўларсан?*

Жавоби Кумри:

*Ул тушни кўрмишам саҳар чоғинда,
Булбуллар сайрашар гул будоғинда,
Оти Тўти Зарнигорни боғинда,
Ул парининг ҳайрониман, ҳайрони.*

Саволи подшо:

*Йўқ парига ўзинг зоё этибсан,
Кўкрагинга бир сўз бино этибсан,
Бошинга шўришу гавго этибсан,
Тоза гулистоним, қайдин бўлурсан?*

Жавоби Кумри:

*Бир париваш келди сўлина боқиб,
Ҳажер ўтига манинг жсонимни ёқиб,
Юз минг жилва бирлан қошини қоқиб,
Ғамзалининг ҳайрониман, ҳайрони.*

Саволи подшо:

*Оти кимдур Зарнигорнинг элинда,
Булбулдайин сайраминсан гулинда,
Юзин кўриб бош қўйибсан йўлинда,
Тоза гулистоним, қайдин бўлурсан?*

Жавоби Кумри:

*Отим Кумри дерлар, отам Одиэжон,
Кўзгама аламни зорагим вайрон,
Маскани Зарнигор, оти Тўтижон,
Ул парининг ҳайрониман –ҳайрони.*

Алкисса бу жавобдин сўнг подшо бошидин ўтган воқеаларни баён қилиб айди: Эллик йил бўлубдир. Бул юртимда бир аждарҳо пайдо бўлибдур ҳар кунда бир қизни олиб кетиб ҳароб қилди. Шу кун ўзимнинг ёлғиз қизимга навбат етибдурур, деб турган ҳолда ташқаридан бир ғавғо келди:

Баногоҳ подшонинг қизини маҳофага солиб, аждаҳога олиб бормоқчи бўлиб турган эканлар. Анинг ғавғоси эркан, аммо жон ҳавлида Бибижон бир ғазал ўқиди:

*Ёлғончи дунёга келдим,
Найлайин армонли кетдим.
Дунёга келиб ни кўрдим.
Найлайин армонли кетдим.*

*Ғунчаликда урди ҳазон,
Рози бўлинг ёру ёрон,
Дунёдин ўтдим навжувон,
Найлайин армонли кетдим.*

*Дунёда ишрат сурмадим,
Ғуноҳим надур билмадим,
Мурода етиб ўлмадим,
Найлайин армонли кетдим.*

*Кўнғил мақсудим бўлмади,
Оллонинг раҳми келмади,
Ҳеч ким қазодин қолмади,
Найлайин армонли кетдим.*

*Қаримай белим буқилди.
Бахтима қаро чеқилди,
Кўнги айвоним йиқилди,
Найлайин армонли кетдим.*

*Ажас келиб этди ғариб,
Бу дардима йўқтур табиб,
Аждарҳога бўлдим насиб.
Найлайин армонли кетдим.*

*Бибижон дер, бағрим пора,
Жудолик этди бечора,
Ҳақ амрина йўқдир чора,
Найлайин армонли кетдим.*

Алқисса, ондин сўнг Қумрижон анинг ноласига раҳми келиб бир сўз айтди:

*Ғофил эрдим бу кун келдим қошингга,
Йиғлама гамлардин халос айларам.
Сўзла на иш тушиди санинг бошингга,
Иниооллоҳ гамлардин халос айларам.*

*Навбатида кечар шоҳ ила гадо,
Ҳар бошлаган ишга бандаси ризо,
Даргоҳинда ажал йўқтур беқазо,
Иниоолоҳ гамлардин халос айларам.*

*Уч юз олтмиш пирдин дуо олганман,
Лашкар ўлиб вазир бирлан қолганман,
Ишқнинг савдосида дали бўлганман,
Иниооллоҳ гамлардин халос айларам.*

*Лайли Мажнун сенга йўқтур зор этган,
Бирдур бизни, аждарҳони яратган,
Сенинг кўз ёшларинг мени лол этган,
Иниооллоҳ гамлардин халос айларам.*

*Ошиқ Қумри ёд этарман субҳонни,
Яратганим танда кўйса бу жонни,
Оқизиб аждардан қирмизи қонни,
Кўргин неча ишлар бунёд айларман.*

Алқисса, бу сўзни айтиб бўлгач, Бибижонни махофага солиб тенгизга олиб бордилар. Ҳамишаси аждарҳога келтирган қизларни солиб кетатурғон қора уйга солиб кетдилар. Тамоми арқони давлат қайта бердилар, Андин сўнг шаҳзода Қумрижон Бибижоннинг ёнига бориб, юз турли марҳамат бирлан, соғ тизина бошини кўйиб, айтди. Эй барнойи жаҳон, сарви равон, кўнглингга бу иш малол келмасин, сенинг гулдек баданингга раҳм қилмай бир неча ноинсофлар бу балойи жабрга ташлаб кетдилар. Лекин ман тириклигимда, санга келган балоға химмат кўрсатурман. Суворимни жавлонга киргузиб ғазаб майдонинда суриб, қаҳр қиличин яланғоч қилиб, иншооллоҳ ишлар кўрсатсам керак, деб, Бибижоннинг тиззасига бошин кўйиб, бир замон хобиғафлатда ором олиб ётди. Бу тариқада кун ҳам намози аср вақтига яқинлашиб келди. Алқисса сўз кўп, мухтасар қилмоқ керакдур. Вақт- хуфтон бўлгач, аждарҳо ҳам шарлаб дарёни икки бўлиб, чор тарафни қалтиратиб, келаберди. Бибижоннинг нарғиздай кўзидан оқгон қатра-қатра ёш боди

мухалиф бирла келган, санг резадек шарақлаб ёпишиб келгани ҳамона
Кумрижон сесканиб кўзини очди. Кўрса, Бибижон казо домига гирифтор
бўлганин кўриб, Кумрижонга айди, эй Кумрижон чап тарафингга назар
килгил, деди. Ул ҳам дархол назар килса узуни 12 газ, эни 6 газ бир
аждархо келиб турур. Шу пайт Кумрижон кўлига қиличини олиб, худога
ёлвориб бир мухаммас ўкиди:

*Икки оламни яратган қодирый, Фаффорий Аҳад,
Бир отингдир кулфу оллоху Аҳаддур, бири оллоху самад.
Бас нечук дунёга келдим, толе шум, бахти бад,
Дастимни очиб дуо қилдим, худойим қилма рад,
Ки бу кун мушкулдаман, ё Фавзул Аъзам қил мадад.*

*Ҳолими раҳминг келсин сан олами сайёрсан,
Бенаво кас, гариб, бечораларга ёрсан,
Барчани бир кўзда кўрган сан ҳаминша борсан,
Ки, ҳамманинг ҳолисин битказгуси бирү борсан,
Ки бугун мушкулдаман ё Фовсул Аъзам қил мадад.*

*Бир алима ҳақ Али шери худонинг қуввати,
Гар худо бандам деса бўлсам Муҳаммад уммати,
Кажрави тўққиз фалак солди бошимга шидавати,
Йиғладим балки умид қилдим худодин ҳиммати,
Гар бугун мушкулдаман ё Фовсул Аъзам қил мадад.*

*Ул киломига ёзилмишдур айн бирлаи гайн,
Сураи алҳамда бор “ҳазо сиротил мустақим”,
Ҳазрати ёсинда бордур хурмати етти мубин,
Ман мадад сендин тиларман эй худо ванди қадим.
Гар бугун мушкулдаман ё Фовсул Аъзам қил мадад.*

*Бул ажсалнинг илгидин бирча келганлар беомон,
Гар ажсал ҳақ буйругидир бемахил ўлган ёмон,
Ман санго юз тутмишам пайгамбари охир замон,
Ўз паноҳингда мани тутгил бугун сен безумон,
Гар бугун мушкулдаман ё Фовсул Аъзам қил мадад.*

*Нола қилдим бирлигинг ҳақинда эй қодир Худо,
Бенаво кас, бечораларга бўл ўзинг муттаққо,
Ман гариб бечорига бўлгил ўзинг сен раҳнамо,
Золим аждарнинг кўлиндин сен ўзинг бергил пано,
Гар бугун мушкулдаман ё Фовсул Аъзам қил мадад.*

*Чархи кажравнинг илгидин найлайин овораман,
Бирлигинг ҳақида тоқай ман санго ёлвораман,
Ҳазрати Жиржис каби бағри юрак садпораман,
Қайда борсам ман гариб, бечора бахти қароман,
Гар бугун мушқулдаман ё Ғовсул Аъзам қил мадад.*

*Шум фаликнинг гардишидин бағри бирёнман бугун,
Юсуфидин айрилон Ёқуби Канъонман бугун,
Ҳеч очилмас гулча янглиг таҳбатаҳ қонман бугун,
Манки бахти қароликдин дийда гирёнман бугун,
Гар бугун мушқулдаман ё Ғовсул Аъзам қил мадад.*

*Шукр қилгил, бўлма замгин қил худога муттаққо,
Қумрига айланг шафоат, ё Муҳаммад Мустафо,
Бандаман ожизману дармонда қўйма мубтало,
Гар манга айлаб карам, бўлгил манга сан раҳнамо.
Ки бу кун мушқулдаман, ё ғовсул Аъзам қил мадад,*

Алқисса, бу жавобдин сўнг кунботар тарафдан бир бобо келиб, Кумрини қўлиндан қилчичини олиб, қўлига қаса тутдириб ғойиб бўлди, эрса аждарҳо шахзодани дамнашидасиға тортди. Кумрижон ҳам қилчичини қаса тутиб, гўё бир узим пахтани ел учиргандек, аждарҳони оғзидан кириб, қуйруғидан икки бўлак қилиб чиқиб кетди. Ондин сўнг аждарҳони ўлдирганига вақти хуш бўлиб бир сўз айди:

*Ёлгончи дунёсан йўқтур ноёнинг,
Ҳар кима бир шева этарсан, дунё.
Борму мунда асло тузук қўйгонинг,
Келгани остинга отарсан дунё.*

*Қўзинг кўрганини олмай қўймассан,
Бош кесарсан, қон ичарсан, тўймассан,
Қофир билан мусулмонни билмассан,
Кундан кундин қаҳри бадтирсан дунё.*

*Бир қисм туфроғдин одам яратти,
Юз йигирма тўрт минг пайгамбар ўтди,
Санго келган қайси бири ер тутди,
Қўймассан борини ютарсан дунё.*

*Қани санго келган Одаму Ҳавво,
Борисини яқсон айладинг андо,*

*Қани Рустам, Пурзўр, Исқандар, Доро,
Бир кун ёқосидин тутарсан, дунё.*

*Кимсани айладинг тахт узра султон,
Кимсани кўнглини айладинг вайрон,
Ҳазрати Ёқуб ўгли Юсуфи Канъон,
Мисрга қул этиб сотарсан дунё.*

*Одам фарзандидир шаҳона тўли,
Етти дарё бордур ҳеч бўлмас фойий,
Қирқи бирдан ўлди Довуднинг ўгли,
Ҳар кими бир олам этарсан, дунё.*

*Кимларни йиғлатиб кимни қулдирдинг,
Бошдин бошқа қаззобликни билдирдинг,
Элик ишлик аждарҳони ўлдирдинг,
Ошимизга оғу қотарсан, дунё.*

*На ёмон қунларни солдинг бошимма,
Эранлар раҳм этди кўзда ёшимма,
Қушлар эга бу аждарнинг лошина,
Бу мори, каядумни нетарсан, дунё.*

*Чархи каярав фалак қароринг йўқтур,
Ҳаргиз бир мақомда туроринг йўқтур,
Ҳеч ким бирла равиш мадоринг йўқтур,
Шоҳ билан гадони нетарсан, дунё.*

*Ҳасратда йиғлатдинг отам-онамни,
Юрагимма солдинг қайғу аламни,
Ё раё сандин истаб бугун карамни,
Этганингча ситам этарсан, дунё.*

*Ошиқ Қумри айтур, дунё ёлондур,
Бу дунё қўплардин кечиб қолондур,
Ким суянса бу дунёга нодондур,
Кўрганларни ҳар дам алдарсан, дунё.*

Алкисса, бу жавобларни тамом қилгондин сўнг эндиги сўзни Балх вилоятидин эшитинг, вазири жўжагини топшириб кетган ёйиға назар қилса ёғ томиб турур. Бул вақтда вазирнинг вақти хуш бўлиб тонгнинг вақтида икки рақлат намози шукур вузуъ ўқиб, келиб подшога салом берди. Эй, подшоҳим мен бир туш кўрдим. Ё ўзинг ё йўратурғон топғил,

деди. Подшонинг Мулла гўё деган бир кишиси келиб айди. Эй, подшоҳим, жавоб бўлса бу тушни йўраинн, деди. Анда вазир бир сўз айди:

*Ётурдим бир кеча бир аҳвол кўрдум,
Бир бўлак жамоат, тургил, дедилар.
Хизр келиб тутди ўнг ён дастимдин,
Сўлингдаги тўрт чориёр дедилар.*

*Жам бўлиб келдилар бир печа подшо,
Бириси Ҳаводур, Бибифотима,
Барчаси айдилар ҳамд ила сано,
Кўрқма банда олдингдадур, дедилар.*

*Кун ботардин келди икки девона,
Бир даммини олмас ҳақдин бегона,
Бурхи сармаст, шоҳ Машираб девона,
Қўл очиб доимо дуо қилдилар.*

*Жам бўлиб келдилар ўн икки имом,
Аларни ёдингдин кўймагил мудом,
Тилимдадур ҳақнинг зикри субҳу шом,
Жуфтинг Балх шоҳининг қизи дедилар.*

*Тўрам оҳи етган экан, Жаббора,
Тағри тақдирина топилмас чора,
Аждарни қилибдур ул икки пора.
Шаҳри Балхда даврон сургил, дедилар.*

*Атрофимни қуршаб олди эранлар,
Юз йигирма тўрт минг ўтган пайгамбар,
Абубақр, Умир, Усмоғу Хайдар,
Меҳнатинг йўқ бўлди, қулгил, дедилар.*

*Қосим вазир тушни ёлони бўлмас,
Инолло қўнглим армони бўлмас,
Етарман мақсадга гумони бўлмас,
Бу сўз айтиб кўздин зойиб бўлдилар.*

Алқисса, Қосим вазир бу сўзни тамом қилгандин сўнг воқеа жойига Кўрқмас кални юбордилар. У бориб аждаҳодин уч тасма олиб келди ва Салим подшога қараб бир сўз деди:

*Арзимни эшитгил Балхнинг подшоши,
Юртинга бир соҳибқирон келибдур.
Сигиндим ман санга катба худойи,
Гўё Маҳдий охир замон келибдур.*

*Мудом кезар бир оллонинг йўлинда,
Али зулфиқори бордур белинда,
Аждарҳо ётибдур согу сўлинда,
Юртинга бир соҳибқирон келибдур.*

*Ҳуснини кўрмишам гулдин гузора,
Бир нолиши етган экан жаббора,
• Қора уйдин чиқиб боқмай ночора,
Гўёки бир Юсуфи Канъон келибдур.*

*Сўзимни олдинга айлай мухтасар,
Суратингни кўрдим мисли Искандар,
Уруида гўёки мисли газанфар,
Тирилиб Рустами достон келибдур.*

*Кўркмас кал дер, ваъда шулдур султоним,
Юракда қолмади зарра армоним,
Балх келини бўлсин менинг хирмоним,
Юртинга бир соҳибқирон келибдур.*

Алқисса, бу сўзларни тамом этгандан сўнг Кўркмас кални кулли кулларга калантар килиб улуғ ва кичик денгиз канорига бориб тушдилар. Анда подшо Қумрижонга караб бир сўз айди:

*Нечук султон эдинг келдинг устима,
Мола мулким санго бўлсин, жон қўзим.
Жон поёндоз оёқингнинг остина,
Тожи тахтим санго бўлсин, жон қўзим.*

*Уч йил бориб сийнаб кўрдим ўзимни,
Жоним қурбон сен эшитгил, сўзимни,
Ўлжа қилиб олдинг боғдин қизимни,
Нозли қизим санго бўлсин, жон қўзим.*

*Суратингни кўриб мумдай эрибман,
Ҳисоб этсим эллик ёшга кирибман,
Умр қисқа подшоликга қизибман,
Эрку давлат санго бўлсин, жон қўзим.*

*Кетма, санго тожи тахтим берайин,
Созлиқингда беш кун даврон сурайин,
Ҳаётим боринча бўйинг кўрайин,
Эрку давлат санго бўлсин, жон кўзим.*

*Подшо Салим айтар, ихтиёр санда,
Ҳеч тоқат қолмади жон бирла танда,
Сотсанг қулингдурман, сақласанг банда,
Бир дуоғўй қулингдурман, жон кўзим.*

Алқисса, шох Салим бу сўзни тамом қилгандан сўнг Кумрижоннинг вазирина Салимшоҳнинг кизи Бибижонни никоҳ қилиб бердилар. Андин сўнг шахзода Зарнигорга ёлғиз равона бўлди. У Балх вилоятидин чиқиб, етти кун йўл юриб, бир чўл-у биёбонга борди. Анда вазирнинг кадри ўтиб муножот қилиб, бир сўз деди:

*Ерни кўкни халқ айлаган бирубор,
Барча ишни ё раб ўзинг билурсан.
Яккаликда дардга бўлдим гирифтор,
Барча ишни ё раб ўзинг билурсан.*

*Қудрат била манго айлагил карам,
Юрагимдин чиқар бу дарду алам,
Исонинг онаси эй Биби Марям,
Барча ишни ё раб ўзинг билурсан.*

*Арз айласам сандин ўзга кимим бор,
Бир отинг Каримдур, бир отинг Саттор,
Яна бир отингдур Аҳмад ул Қаҳҳор,
Барча ишни ё раб ўзинг билурсан.*

*Ошиқ Қумри кўрган тушим ёлгонму,
Боздоддаги бизни эллар омонми,
Ё эранлир, ёра етмак зумонми,
Барча ишни ё раб ўзинг билурсан.*

Алқисса, бу сўзни тамом қилгандан сўнг бир оккуш Кумрижонни кўтариб ўз бекасининг боғига келтириб ташлади. Кумрижон хайрон бўлиб, бу на куш эркан, деди. Шу пайт оккуш бир силкиниб, Кумрижоннинг олдина келиб, бир бобо суратида бўлиб айди:

“Эй шахзода энди ғам ема, боғ ўз бекангни боғи турур-деб кўздин ғойиб бўлди: Кумрижон кўзини очса тонг отибдур. Анда Кумрижон эранлар сўзи ёлғон эмас, деб зор-зор йиғлаб бир ғазал айди:

*Келдим санго меҳмон бўлиб,
Севар ёрим, уйгон энди,
Тога бога бозбон бўлиб,
Севар ёрим, уйгон энди.*

*Эранлар келдилар мунда,
Ман бўламан санга банда,
Манинг даркор важим қанда,
Манинг жоним, уйгон энди.*

- *Танимадингни ёрингни,
Олло эшитгай зорингни,
Истасам жуфт анорингни,
Манинг бикам, уйгон энди.*

*Тушда никоҳ қилди сани,
Фалак кўп ўртади мани,
Икки кўзимнинг равшани,
Нозли ёрим, уйгон энди.*

*Чекдим кўп жабру жафони,
Кўп ўртадинг сен меҳмони,
Келди дардингни дармони,
Нозли гўзал, уйгон энди.*

*Қумри дер, оллонинг қули,
Очилди умримнинг гули,
Олиб келди ҳазрат Али,
Тур, нозанин, уйгон энди.*

Алқисса. бу сўздан сўнг Тўтижонни Ақл канизи Қумрижонга навозиш қилиб бир сўз деди:

*Сан нечун келдинг бу бога,
Сўзла ўзлон, на корасан,
Кўзинг ўйиб солсам чоҳга,
Сўзла ўзлон, на корасан.*

*Сани ким келтирди мунда,
Ё гадомикан ё газанда,
Бир каромат бордур санда,
Сўзла йигит на корасан.*

*Бу жойга келмагинг ҳавас,
Баланд кўнглинг этибсан наст,
Бикам, санго лойиқ эмас,
Сўзла йигит, на корасан.*

*Жондир бу танда омонат,
Асл зотингни баён эт.
Бу ерни дўзах гумон эт,
Сўзла ўғлон на корасан.*

*Бу боғни дерлар Зарнигор,
Танда эконимдур беқирор,
Ўтдим гуноҳингни дилдор,
Сўзла ўғлон, на корасан.*

*Ақл каниз манинг отим,
Оллога етгандур додим,
Икки дунёда муродим,
Сўзла ўғлон на корасан.*

Ондин сўнг каниз бу сўзни тамом килгач, Кумрижон канизга караб бир сўз деди:

*Ҳолима огоҳ бўл ёрнинг махрами,
Мани бу тақдира олло келтирди.
Лоладек кўзимнинг оқди шабнами,
Дини барҳақ Расул оллоҳ келтирди.*

*Тангрининг каломидур ўттиз пора,
Гоҳи ерда шодмон, гоҳи бечора,
Тогда маскан тутган ё Вайсул Қаро,
Султон Хубби, Даргон ота келтирди.*

*Бикангни кўрмишам сабо тогинда,
Оти Тўти Зарнигорни богинда,
Субҳидам вақтинда, сахар чогинда,
Ўн икки имому тўрт чориёр келтирди.*

*Молу лашкарларим чўлларда қолди,
Худонинг тақдири бизга шул бўлди,
Биканг учун қизил юзим соралди,
Тонгда эсан боди сабо келтирди.*

*Ошиқ Қумри нетар бибинг билмаса,
Ажал етиб паймонамиз тўлмаса,
Иложим йўқ ҳақдин қарам бўлмаса,
Илёс хўнса ақли расо келтирди.*

Алқисса, Қумрижон бу сўзни тамом қилгандан сўнг, Тўтижон канизига айди, меҳмонни мунда олиб кел, деди. Ўзи еридин туриб ўлтурди. Тўтижон айди:

“Эй йигит бу боғга нечун келдинг”? Ондин сўнг шахзода Тўтига қараб бир сўз деди:

Қумри:

*Қулоқ солиб арзим эшит султоним,
Хўрлама бу келган меҳмон паризод.
Тасадуғинг бўлсин бу ширин жоним,
Ўтмасин беш кунлик даврон паризод,
Тўтижон:*

*Сан келибсан Зарнигорни юртина,
Бикангни танирсан, биканг танирсан.
Бир қулоқ қўй, дўстинг айтган сўзина,
Бикангни танирсан, биканг танирсан.
Қумри:*

*Паризодим ўзинг гулсан, сўзинг гул
Рафтюринг гул, суфтюринг гул, юзинг гул,
Чаманлар ичинда ман келган булбул,
Чекарман қуйингда нолам паризод.
Тўтижон:*

*Манинг учун кирдинг жафо дастина,
Ажал етказади ернинг остина,
Кел чиқиб, сайр эт сийнам устина,
Ҳуриингни танирсан, биканг танирсан.
Қумри:*

*Неча кун қуйингда дарбадар юрдим,
Гоҳида йнгладим, гоҳида кулдим,
Жаҳонни ўзима қоронғу билдим,
Юрагимда доғу ҳижрон паризод.
Тўтижон:*

*Зулфим санинг белларинга боғлансин,
Дарёларинг тўлиб, суви лоёлансин,
Шикаста кўнглингдадан жўранг айлансин,
Жўрангни танирсан, ёринг танирсан.*

Қумри:

*Сафо тоғда берди эранлар сени,
Ман демидим ёрим сандан ўзгани,
Паризодим икки қўзим равшани,
Бу дунё беш кунлик даврон паризод.*

Тўтижон:

*Сайр этиб келибсан бу тоза бога,
Нолишинг этибди қодир худога,
Ёринг бўлсин қоматингдан садога,
Ёрингни танирсан, ёринг танирсан.*

Қумри:

*Қумри айтар, келдим санга зойибона,
Ҳасратингда бўлдим дали девона,
Энди машгул бўлсанг айши даврона,
Олай оқ сийнанда ором паризод.*

Тўтижон:

*Тўти айтар, ихтиёрим қўлингда,
Жоним қурбон бўлсин санинг йўлингда,
Кел ўйнасанг жуфт апорим қўлингда,
Ёрингни танирсан, ёринг танирсан.*

Аmmo иккилари бу жавобни айтишгандан сўнг шахзода Қумрижонни Тўтижон ҳарам саройига олиб бориб, оқ сийнасида жой бериб, иккилари боғдаги очилган гулдек бир-бирининг бўйнига қўлларини солиб, икки ошиқ-маъшук муродларина етдилар. Илоҳи ҳамма уммати Муҳаммадни муродиға еткургайсан.

САЁДХОН ВА ҲАМО

Озарбайжоннинг Тарақамон юртида Ошиқ Аҳмад, Ошиқ Маҳмуд деган икки дўст бор эди. Буларнинг иккови киёматликни ўртага солиб дўст бўлган эдилар. Ошиқ Аҳмад айди: -Ошиқ Маҳмуд дўстим”, “Агар, менинг ўғлим, сенинг кизинг бўлса, сен кизингни менинг ўғлимга бер, агар, менинг кизим, сенинг ўғлинг бўлса, мен кизимни сенинг ўғлингга берайин,-деб ваъда этиб, ваъдалашдилар. Авлиё-ма-авлиё тунадилар, зиёрат этдилар. Сахар вақтида ухлаб ётар эдилар. Ошиқ Аҳмад! Сенга бир ўғил бердик, Ошиқ Маҳмуд-сенга бир киз бердик-дедилар.

Ошиқ Аҳмад ўридан туриб кўрса, сахарнинг файзли вақти эди. Туриб уйларига қайтдилар. Ошиқ Аҳмад билан Ошиқ Маҳмуд хотинлари билан жуфтлик қилдилар. 9 ой, 9 кун деганда Ошиқ Аҳмаднинг ўғли бўлди, отини Ҳамрожон қўйди. Ошиқ Маҳмуднинг кизи бўлиб, отини Салбиниез қўйди. Бир неча йил орадан ўтди. 7 дан 8 ёшга қадам қўйганда болаларни элтиб, муллага бердилар. Булар бир-

бирлари билан ўйнашмоқни машқ қилдилар. Ҳамрожон 15 дан 16 ёшига чиқди. Салбинийез ҳам 16 ёшга чиқди. Энди гапни Ошиқ Аҳмаддан сўранг. Ҳамрожон қадди камола келди. Ошиқ Махмуд дўстим энди буларнинг иккисини тўй қилиб, томоша қилиб, қўшасак нечук бўлар экан?-деди, Ошиқ Аҳмад. Анда Ошиқ Махмуд:-Ажаб бўлар, деди.

Етти кеча-кундуз тўй-томоша этиб, Ҳамрога Салбинийезни бердилар. Эндиги сўзни кимдан эшит, Ошиқ Аҳмаднинг бир дўсти бор эди. Қалъама-қалъа. кентма кент юриб, қарвон билан савдогарчилик этар эрди. Бир куни шу дўсти Ошиқ Аҳмаднинг қарвон саройига келиб тушди. Ошиқ Аҳмад билан омон эсонлик сўрашди. Қани дўстим: Ўғлинг борми!-деди Ошиқ Аҳмад: Орий бор бўлса керак, деди. Дўстим, ўғлингни чақир, ўз кўзим билан кўрайин-деди. Ошиқ Аҳмад-ажаб бўлар, –деб Ҳамрожонни чақирди. Ҳамрожон келиб, одоб билан Ошиқ Аҳмаднинг дўстининг кўлини олди. Салом берди, ўғлинг шуми – деди дўсти. Орий шул бўлса керак, деди Ошиқ Аҳмад.

Қани, бул ўғлингни уйлантирдингми?-деди. уйлантирган бўлсанг келинни ҳам чақир-деди. ўз кўзим билан кўрайин дўстим, тенгини топиб олиб бериб- санми ё йўқми-деди.

Ажаб бўлар-деб Салбинийезни ҳам чақирдилар, у қўшқка келиб, салом бериб, Ҳамрожоннинг қошига келиб ўтирди. Ошиқ Аҳмаднинг дўсти –келининг шуми,-деди, –шу, деди Ошиқ Аҳмад. Салбинийез қўшқига қараб қайтди. Салбинийез кетгандан кейин, эй Ошиқ Аҳмад дўстим, ўғлинг-ку хазрати Юсуфнинг нишони сингган ўғил экан, бунинг тенгини топиб олиб бермаган экансан. Унда Ошиқ Аҳмад: Менинг ўғлимнинг тенги қаерларда бор,-деди.

Ўғлингнинг, тенгини мен айтаман-деди дўсти. –Рум шаҳри деган шаҳар бор, унинг Мамагхон подшоҳ деган подшоси бор. Қизил олма деган жойда 40 таноб боғи бор, Сарховузи бор. Қув ва ғози бор, унинг Саёдхон пари деган кизи бор. Ёнида қирк қанизи бор. 90 газ қўшқи бор. Шу қўшқда бўлади, ўғлингнинг тенги-деди.

Бул сўзни айтиб қарвон йўлига- тушиб равона бўлди. Энди сўзни кимдан эшитинг, Ҳамрожондан эшитинг. Бир йилдан бери Саёдхонни тушида кўриб, ичидан касал бўлиб, не ердалигини билмай юрур эди. Унинг дарагини эшитганининг эртасига азонда ирғиб еридан туриб, эғнига созини олиб, икки этагини чизғаб, Озарбайжон-Тарақамон юртидан чиқиб, “қайдасан Рум шаҳри, Маматхон подшонинг юрти” – деб, йўлга тушиб равона бўлди. Эндиги сўзни кимдан эшитинг, Салбинийездан эшитинг. Ҳамрожоннинг кетиб боришини қанизи айтиб келди. Салбинийез ирғиб еридан туриб, “Ҳамрожонни қайтарайин” деб, қора кийиб, мотам тутиб, Ҳамрожоннинг кейнидан югуриб кетди. Бир неча мазгил йўл юриб, Ҳамрожоннинг кейнидан етди, олдига чиқиб, йиғлаб ётаберди. Ҳамрожон айтти: -Во дариг! Энди мунга не дерман?, бир давр соз, бир давр сўз айтсам, шу сўзга тушуниб, кетмасмикан,

деган хаёл пайдо бўлди. Эгнидан созини олиб, Салбинийёзга караб бир сўз айтиб, турган экан кўринг, не дер экан:

*Юзингни дўндириб, читма қошингни,
Кел-ҳо, нозлим сен киймагил, қорани.
Хумор, ола кўздан тўкма ёшингни,
Кел-ҳо, нозлим сен киймагил, қорани.*

*Ўзинг бир подшоосан тахтингда бордир,
Агар сабр айласанг бахтингда бордир,
Қора кийма, сенинг ҳаддингда бордир?
Кел-ҳо, нозлим сен киймагил, қорани.*

*Сарҳовуз бўйига доллар ярашур,
Оқ юзинга қўша холлар ярашур,
Ёрим қора кийма, қизил ярашур,
Кел-ҳо, нозлим сен киймагил, қорани.*

*Ер юзида қиблагоҳни севарсан,
Ариш устинда ул даргоҳни севарсан,
Қори кийма, бир олмони севарсан,
Кел-ҳо, нозлим сен киймагил қорани.*

*Не сабабдан этган аҳдинг унутдинг,
Тириклайин менинг аъзамни тутдинг,
Ҳамронинг ўлганин сен қабул эттинг,
Кел-ҳо, нозлим сен киймагил қорани.*

Деб, бу сўзни айтиб Ҳамрожон йўлга равона бўлди. Ҳамрожондан бу сўзни эшитиб, Салбинийёз йиғлай-йиғлай кўшикга қайтаберди. Келаётиб ўйлади. Мен отасининг ёнига борайин, отасига Ҳамрожоннинг кетиб бораётганини айттайин, отасининг айтгани билан қайтмасмикан?- деган хаёл пайдо бўлиб, Ошиқ Аҳмаднинг тилло пўш саройига караб йўлга тушиб, равона бўлди. Ошиқ Аҳмаднинг эшигини очиб юбориб, адаб билан салом берди. Ошиқ Аҳмад алик олди ва хайрон бўлди. Нечук келди экан бу деб. Шул вақтда Салбинийёз Ошиқ Аҳмадга караб, Ҳамрожоннинг кетиб бораётганини баён этиб, бир сўз айтиб турибди. Кўринг не дер экан:

*Эй ёронлар мусулмонлар,
Бизнинг ёр кетмали бўлди.
Бошимни қўйдим йўлина,
Босибон ўтмали бўлди.*

*Кўринглар ёрнинг ишини,
Оқизиб кўздан ёшимни,
Ўзга юртларга бошини
Олибон кетмали бўлди.*

*Аввалда мени шод этиб,
Дўсту-душманга от этиб,
Охирда яна ёт этиб,
Тоza ёр тутмали бўлди.*

*Мен чекарман бу жафони,
Ўзгалар сураp сафони.
Муҳаббат меҳри-вафони,
Ёрим унутмали бўлди.*

*Кунимни дўндириб ёса,
Кўна дардим этиб тоза,
Оташ айлаб Салбинийёза,
Ҳамрожон кетмали бўлди.*

Бул сўзни эшитиб Ошик Аҳмад ўғлининг кетганини билиб, Салбинийёз келинини эргаштириб йўлга равона бўлди. Бир неча мазгил йўл юриб, Ҳамрожоннинг кейнидан кичкириб борар эрди. Ҳамрожон кейнига караса отаси билан Салбинийёз ёрининг келишини кўриб тўхтаб турди. Ошик Аҳмад билан Салбинийёз ёри етиб борди. Ҳамрожон отасига салом берди. Ошик Аҳмад айтди: -Эй ўғлим Ҳамрожон, кайда борарсан?- деди. Онда Ҳамрожон: -мен Рум шаҳрига борарман,- деди. Онда Ошик Аҳмад: -ўғлим Ҳамрожон: Ул юртларга сен кетма, Рум шаҳри деган узок юрт бўлса керак. Сенинг керагинг, сўрагинг яхши киз, яхши келин бўлатурғон бўлса, эгнингда созинг, юр ўғлим калъама-қалъа, кантмакант ахтариб хоҳлаган кизингни олиб берайин- деди. Ҳамрожон: -Йўк ота, мен Рум шаҳрига бормасам, Мамадхон подшонинг кизи- Саёдхон парини олмасам, тоби-тоқатим бўлмас,- деди. Отасининг айтганини тингламай, қайдасан, Рум шаҳри деб йўлга тушиб равона бўлди. Ошик Аҳмад ҳам ўз кўшикига қайтди. Салбинийёз ҳам қайтиб кела ётиб ўйланди: -Иккимизни ўқитган мулланинг уйига борсам, Ҳамрожоннинг кетиб бораётганини айтсам, мулласидан уялса-да қайтар, сийласа-да қайтар,- деган хаёл пайдо бўлди. Мулланинг уйига қараб йўлга равона бўлди. Мулланинг уйига етиб борди. Эшигини очиб юбориб, адаб билан салом берди. Мулла саломга алик олди. Онда Салбинийёз Муллога: - ўғлингиз Ҳамрожон, Рум шаҳридаги Маматхон подшонинг кизи Саёдхон парига ошиғу гирифтор бўлиб кетиб бораётир, бир тавалло этсангиз нечук бўлар экан- деди. Мулла-ажаб бўлар кизим,- деб ирғиб

еридан туриб хассасини кўлига олиб, Салбиниёзнинг олдига тушиб йўлга равона бўлди. Бир неча мазгил йўл юриб, Ҳамрожон, деб кичкирди. Ҳамрожон кейнига караса мулла билан Салбиниёз ёрининг келишини кўриб, келиб тўхтаб турди. Муллоси билан Салбиниёз кейнидан етиб борди. Ҳамрожон муллосига адаб билан салом берди. Мулло! –Эй ўғлим Ҳамрожон! Қайда борурсан?-деди. Ҳамрожон:-Бораётган ери пинхони ошиқлик, айтмайин деса бўлмади. Ахири алина сөзини олиб “бир давр соз, бир давр сўз айтсам тушунмасмикан” деб, кетиб бораётган томонини айтиб бир сўз айтиб турибди. Кўринг не дер экан:

*-Энди бундан кетар бўлдим бош олиб,
Бир парининг савдосина тушибман.
Бағрим эзиб, кўзларимга ёш олиб,
Хон парининг савдосина тушибман.*

*Ишиққа тушган ақду-хушин олдирар,
Ўзи йиглаб, душманини кулдирар,
Ога бул дард бир кун мени ўлдирар,
Бир парининг савдосина тушибман.*

*Фалакнинг алиннан жисмим ёқарман,
Бир ёрнинг дардидан қонлар ютарман.
Тавалло айламинг, муллам кетарман,
Хон парининг савдосина тушибман.*

*Ошиқ Ҳамро ошиқлиқнинг йўлида,
Сўналар гарқ урар чашимим кўлида,
Бош қўйибон хон Саётнинг йўлида,
Хон парининг савдосина тушибман.*

Деб бу сўзни айтган вақтда муллога бу сўзлар яхшигина таъсир этди. Мулло айтди: Бунга тавалло бекор кетар, бунга гап айтмайин- деб, “Бор Ҳамрожон ўғлим, йўлинг бўлсин”-деди. Оқ фотихани бериб қолаберди. Ҳамрожоннинг вақти хуш бўлиб йўлга равона бўлди. Мулло билан Салбиниёз уйларига қараб қайтаберди. Хабарни энди Ошиқ Аҳмаддан сўранг. Ёлғиз ўғлимни ёт юртларга юборавердим, не яхшилик бор, не ёмонлик бор, ўғлимнинг кейнидан кетайин, не бўлса икболимдан кўрайин, деб бир йўргани эгарлаб, ўзи минди. Бир йўргани эгарлаб етаклади. Озиқ-овкатларни жам этиб, мешик-мутроларни сувдан тўлдириб, кайдасан Рум шаҳри-деб, Озарбайжон Таракамон юртидан чиқиб, йўлга тушиб равона бўлди.

Бир неча кун юриб, Ҳамрожоннинг кейнидан етди. Бир қора

кўрдим кўринаверди. Ҳамрожон кўп узок кетган экан. Ҳамрожоннинг кейнидан кичкирди. “Ҳей Ҳамрожон ўғлим! Тўхта шу ерда”,-деди. Ошик Аҳмаднинг кичкирган товуши Ҳамрожонга етиб борди. Ҳамрожон кейнига қараса отасининг от чоғиб келишини кўрди. Ҳамрожон тўхтаб турди. Қараса отасининг бир йўргани миниб, бир йўргани етаклаб эгнига созини осиб, келаётганини кўриб, Ҳамрожон хайрон бўлди. Отаси етиб келди. Ҳамрожон одоб билан салом берди. Отаси “алик” олди. Ўғлим Ҳамрожон! Ёт юртларда не яхшилик бор, не ёмонлик бор, икболимдан кўрайин, ана бу отга мин-деди. Ҳориган одамнинг иши ўзларингизга маълум-ажаб бўлади-деб, Ҳамро ирғиб отга минди. Ҳа ота! Энди ўзинга келибсан-деди, Ҳамрожон.

Отали-болали иккиси Озарбайжон Таракамон юртидан чиқиб, Рум шаҳри қайдасан?-деб йўлга тушиб равона бўлдилар. Бир неча кун йўл юрди, бир неча кун чўл юрди. Кунлардан бир куни буларнинг сувлари туқанди. Ошик Аҳмад айти:-Эй Ҳамрожон ўғлим! Бу чўлу биёбонда сувсизликдан ўлиб қолмайик, сен шу ерда отларни сақлаб қолсанг, мен бир сув топарнинг иложини топсам, нечук бўлар экан, ўғлим?-деди.

-Ажаб бўлар! Деб Ҳамрожон отларни сақлаб қолаберди. Ошик Аҳмад бир буюк тўбанинг устига чиқиб хар тарафга қаради. Қараса ўнг томонда кўз учиди ялтираб бир чашма кўринди. Ошик Аҳмад мешк-мутроларини оркалаб шу чашмага қараб юрди. Бир неча мазгил йўл босиб шу чашмага етиб борди. Сув ичди, сероб бўлди. Мешик, мутроларини ҳам тўлдирди. Энди қайтайин деб турганда, чашманинг кун ботар тарафидан бир бўлак кизлар, келинлар кўлларига мис тунг ушлаб, саллоншиб сувга келабердилар.

Яқин-яқин келгач қараса, буларнинг ичида бир киз бор 17 дан 18 га кадам кўйган, 14 кечанинг ойи каби, бир кечанинг қори каби. Ошик – Аҳмад бу кизни кўриб, ёш йигит вақтидаги кўхна касаллари кўзғалиб тураберди. Бу кизлар ҳам сув олиб, сероб бўлди. Мис тунгларини сувдан тўлдирди. Анда Ошик Аҳмад: –Бу кизларни кўрган ҳам, кўрмаган ҳам армонда, 5-6 оғиз сўз айтган ҳам армонда-айтмаган ҳам армонда-деб бир сўз айтиб, кизларга қараб қийғириб тур. Кўрик не дер экан:

*Чашмасидан мис кўзасин тўлдиран,
Мамали қиз, бобонг билан кел таниш.
Ошигин ўлдириб яна жон беран,
Сўнали қиз, бобонг билан кел, таниш.*

*Бош бўлибсан бир бўлакча ушога,
Сўз соланда бўйнинг солма ошога,
Ошиқ бўлдим белингдаги кўшога,
Мамали қиз, бобонг билан кел, таниш.*

*Сағринга солибсан узун сочингни,
Ошиқларга бағишларсан жўжингни,
Минг тумана берсанг, олам ўзингни,
Мамали қиз, бобонг билан кел, таниш.*

*Мис кўзани кўтарибсан долинга,
Қурбон бўлсам юзингда холинга,
Лабим кўйсам лабингдаги бөлинга,
Мамали қиз, бобонг билан кел, таниш.*

*Узоқ йўлдан келиб эдим гойибона,
Сени кўрган боқмас хуру гилмона,
Ошиқ Аҳмадни сен келтирдинг омона,
Мамали қиз, бобонг билан кел, таниш.*

Бу сўзни айтган вақтда янгоғи қизларнинг ичидаги гўзал кизни – Хон пари деб атар эдилар. У юртларда оқсоколли кишини –хўжа киши-дер эди. Соз кўтарган кишини шоир -дер эди. Хон пари айди: -Эй Хўжа киши-бундай сўзларни айтмоққа уёлмасмисан-деди. Бизлардай келинининг ҳам бордир, қизинг ҳам бордир, уят эмасми,-деди. Кўлида сози бўлмаса-да, тилида сўзи, Ошиқ Аҳмадга қараб бир сўз деб турибди. Кўринг не дер экан.

*Таракамон ошиқи нердан келарсан,
Оллони севарсан бобом ал кўтар.
Чор тарафдан печа хабар берарсан,
Оллони севарсан, бобом ал кўтар!*

*Бобо сенинг ожжи-оғжи сўзинг бор.
Манглайингда тошдан қаттиқ кўзинг бор,
Менингдайин келининг бор, қизинг бор,
Шуларни севарсан бобом, ал кўтар!*

*Бобо ўзинг қартайибсан-чошибсан,
Хўжа бўлиб сен ҳаддиндан ошибсан,
Бир бўлакча қиз кейнина тушибсан,
Оллони севарсан бобом, ал кўтар!*

*Сийнама солибсан мунчалик доғи,
Сени киргизмаслар кишининг боғи,
Ошиққа ярашмас соқолнинг оғи,
Оллони севарсан бобом, ал кўтар!*

*Сувга чиққанимни ҳеч ким билмади,
Икки оғам мендан хабар олмади,
Чошиган қарри қопталимдан қолмади,
Оллони севарсан бобом, ал кўтар!*

*Хон пари дер, чўх савдога тушибсан,
Эътиқодинг кимлар билан қўшибсан,
Магар қартайибсан, йўқса чошибсан,
Оллони севарсан, бобом, ал кўтар!*

деб бул сўзни айтган вақтда, Ошиқ Аҳмад: “ал кўтар, сал кўтар билан ўзинг бой бўлавер”-деб қугирган кўппак ёли югуриб боғда кизнинг ёнига бориб, кучоклаб остига босиб, ўпаберди. Ошиқ –Аҳмаднинг тишлари кизнинг бетини дандона суйрагандай этиб, йиртиб-йиртиб ташлади. Бунга Хон парининг ёнидаги кизларнинг аччиғи келиб айтди: Хон парини хўжа киши қўлига ташлаб қўймайлик, қўлидан олайлик, хўжа кишини ура-ура қувмоқ керак, хон парини олмоқ керак, деб бари бирдан югурди. Қизларнинг ургани ўзларингизга маълум, ким уриб кочиб бораётир, ким буриб кочиб бораётир, ким тепиб кочиб бораётир. Ошиқ Аҳмадни улар эсанкиратди. Қизлар Ошиқ Аҳмаднинг ким оёғидан, ким қўлидан, ким ёқасидан, ким пешонасидан, тутиб судраб олиб, ўта кетди. Бир тепанинг устига чиқарди. Ошиқ Аҳмадни ётқизиб қўйди. Икки неши билан қўлларини ўрадилар. Қизлар жамлашиб туриб, тепадан пастга каратиб, бари бирдан тепиб юборишди. Қизлар келган йўли билан, мис тунгаларини орқалаб, кочиб кетишди. Энди хабарни Ошиқ Аҳмаддан сўранг. Шу тепадан тушишда Ошиқ Аҳмад юмалаб пастга тушди. Ирғиб ўрнидан туриб, кўзини очиб қараса, кизлар кўз учида кетиб борар эканлар.

Ошиқ-Аҳмад чўғирмасининг чангларини қоқишдириб бошига кийди. Қайта кизларнинг изидан қувиб ўтирди. Қизлар ҳам кочиб ўтирди. Ошиқ Аҳмад кизларнинг кетидан етдим-етдим деган вақтда кизлар бир тепадан оширилиб тушди. Ошиқ Аҳмадни тепанинг устига миниб қараса, кўз учида бир чорва элатини кўрди. Ошиқ Аҳмад айди: - Менинг узок йўлим яқин бўлди, Ҳамрожонни олиб Рум шахрига кетиб юргандан, шу элатга келиб, соз чертиб, сўз айтиб, Ҳамрожонга Хон парини олиб беришнинг иложини кўрайин-деган хаёл пайдо бўлди. Чашмага қараб қайта берди. Чашма бошига келди, сув ичди. Мешиқ мутраларини сувга қайтадан тўлдирди. Ҳамрожоннинг ёнига қараб йўлга равона бўлди. Бир дамларда Ҳамрожоннинг ёнига етиб келди. –Эй Ҳамрожон ўғлим! Шу ерда мен бир киз кўрдим, бор бўлса Саёдохоннинг шунчакли бордир, йўқ бўлса унинг қўлига сув ҳам қуёлмас. Узок йўлимиз яқин бўлди. Юр ўғлим, ўбосига бориб, соз четиб, сўз айтиб, сенга олиб берарнинг иложини кўрайин, -деди. Анда Ҳамрожон: -Ҳов

ота! У элат не деган элат экан?-Анда Ошик Ахмад: -Ҳасанли курд – деган чорва элати-деди. Анда Ҳамрожон: -Ота! у элат биз билан ёвми, элми?-деди. Анда Ошик Ахмад: -Ҳасанли курд-деган чорва элати,-деди. Анда Ошик Ахмад: биз билан ёв бўлса керак,-деди. Анда Ҳамрожон?- Анда ота, у элатга бизлар бормайлик. Агар у элат ёв бўладиган бўлса, бизнинг элимизни еган қарга бу юртларда турмас, деди. Анда Ошик Ахмад,-Йўқ ўғлим, шу элатга борайлик, олажак Саёдхонинг шунчалик йўқдир. Рум эли қайда, биров қайда. Шу кизни олиб бериш иложини кўрайин ўғлим,-деди.

Ҳамрожоннинг аччиғи келди. Азондан бери Ҳамрожон отасининг этган ишларини бир тепанинг устида ўтириб кўриб турган эди:-Хов ота! Сен азондан берли этарингни этдинг. Қиларингни килдинг ҳеч бир вақтда отасидан қолган нарсани боласининг олгани борми?-деди. Бу сўзни айтиб, Ҳамрожон отга миниб, йўлга тушиб, Рум шаҳри қайдасан-деб от чопиб, бадар кетди. Ошик Ахмад ҳам ноилож бўлиб, боласининг кетига тушаберди. Бир неча кун йўл юрди. Бир неча кун чўл юрди. Рум шаҳрининг бир четига етишдилар. Шундай бир ўбанинг ичидан ўтиб борар эдилар, бир бўлак кизлар, келинлар кўлларига гул ушлаб, сайрон этиб соллонишиб ўтабердилар. Ошик Ахмад қараб турса бул кизларнинг ичида бир киз бор. 15 дан 16 ёшга қадам кўйган. Ой деса оғзи бор, кун деса кўзи бор. Ошик Ахмад шул кизни кўргандан кейин ёш йигит вақтидаги кўҳна касали яна кўзиб тураберди. Ошик Ахмад айди:-Ҳой Ҳамрожон ўғлим! Тур шу ерда, алинга ол созингни, баланддан чиқар овозингни, алингни созин кўрсин гапингни тузин кўрсин, шу келаётган кизларга бир давр соз, бир давр сўз айтиб ўт. Агар Саёдхон ёринг шуларнинг ичида бўлса, бир хабарин бериб ўтар, деди. Анда Ҳамрожон:-Менинг ёрим Маматхон подшонинг кизи бўлса, ё боғда бўлса керак, ё боғчада бўлса керак, мунигдай ўба кезиб юрмас. Бунингдай юрт кезиб юрган қизларга созимни ҳам, сўзимни ҳам зоя этмасман,-деди. Анда Ошик Ахмад айтди. –Эй Ҳамрожон ўғлим! Айтмасанг айтма, чертмасанг чертма, мунигдай киз, келин кўринганда, отангда ҳам 5-6 оғиз варсақи сўз топилиб қолар-деб эгнидан созини олиб Ошик Ахмад кизларга қараб бир сўз айта берди. Кўринг не дер экан:

*Неча алвон дўнар юз турли боғлар,
Боғларнинг сафоси ёз билан келар.
Бир бўлак нозилар чиқмиш сайрона,
Соллона-саллона ноз билан келар.*

*Парим кўксингдаги қўша жумрилар,
Кўксингни кўрмасин жоҳил- жумрилар,
Боғдод ўлкасидан тўти, қумрилар,
Кўшилмас ўрдакга гоз билан келар.*

*Кўзларимдан оқиб давом қонли ёш,
Нечук раҳминг келмас золим бағри тош!
Уйридан айрилган ёлғиз ёшил бош,
Улар ҳам юз турли сөз билан келар.*

*Йигитга ярашур орувлик, поклик,
Мавлонга ярашур яккалик, еклик,
Тур энди шу ерда сабр айла каклик,
Бек ўғли устингга боз билан келар.*

*Қизил гулли даста- даста теранлар.
Хабар беринг ёр жамолин кўрашлар
Ошиқ Аҳмад айтур: нирим эранлар!
Ҳар қулнинг олдъна ёзилган келар.*

Деб, бу сўзни айтган вақтда, қизлар менга айтдингми, яна бировга айтдингми, демай, оркасига қарамай бораётган йули билан кетаверди. Ҳамрожон айди:- Айтмадимми ота! Буларга сөзингни, сўзингни зоя этма, деб. Анда Ошиқ Аҳмад:- хой Ҳамрожон ўғлим! Бунингдай қизларни кўрганда не бир созлар, не бир сўзлар зоя бўлиб кетаверса керак. Айтганда айтатурғон мен, чертганда чертатурғон мен шунинг учун Ҳамрожон ўғлим хафа бўлма.- деб Ошиқ Аҳмад отини минаверди. Ҳамрожон ҳам отини минди. Отасининг айтган сўзига аччиғи келиб, отига камчи уриб, бадар кетди. Ошиқ Аҳмад ҳам кетида бораверди. Кун кеч бўлди. Кун ботар вақтида бир чорва чўпонлар қўшида мехмон бўлдилар. Чўпонлар буларга зиёфат қилдилар. Тонг отди, кун чикди. Кун ботардан бир кун чикди. Кун чиқардан ҳам бир кун чикди. Анда Ошиқ Аҳмад айди: - эй чўпонлар! Жўралар! Кун чиқардан чиккан кун ўзимизнинг кун, кун ботардан чикқан кун не кун бу? – деди. Чўпонларнинг саркардаси айтди: - кун ботардан чикқан- кун эмас – деди. Онда Ошиқ Аҳмад айтди: - у не? – деди. Чўпонлар саркардаси:- Бу Рум шаҳри – деган шаҳар, Маматхон подшо деган пошоси бор. Қизил олма деган ерда қирқ таноб боғи бор. Боғида сарховузи бор, қув ва ғози бор, Саётхон пари деган бир қизи бор. Ёнида қирқ канизи бор. Сарховуз бошида тўқсон газ қўшки бор. Қўшкига олтиндан –кумушдан ранг берилган. Кун билан ёлтираб турган шунинг қўшки, деди. Анда Ошиқ Аҳмад айтди: - Ўзларимизнинг ҳам излаб келаётганимиз шу қўшқ эди,- деб отларни эгарлашга киришди. Зартанг – забартанг, қойим-эгарлаб, жуфт айилларини маҳкам чекиб, ирғиб отини миндилар. Рум шаҳри қайдасан? – деб ота- бола иккови от чопишиб, бадар кетдилар.

Бир неча мазгил йўл юрди, бир неча мазгил чўл юрди, боғнинг бир четига етиб бордилар. Ошиқ Аҳмад билан Ҳамрожон от чопишиб боғни уч айландилар. Кўрсалар кирарга йўл йўқ. Ён эшикларни танбали.

Дарвозалар кўмилган. Ошиқ Аҳмад буни кўриб хайрон бўлди. – Эй Ҳамрожон ўғлим! – Саётхонни оламиз- деб, бир камалиб ётган юртга келдик- деди. Анда Ҳамрожон айтди: - ҳа нечун деди. – Йўқ ўғлим! Кўрмадингми? Ёз эшиклар, дарвозалар кўмилган, бунинг не еридан кирамиз ўғлим?- деди. Анда Ҳамрожон айтди:- хов ота! Ҳовликма- деди. Теварагингга бир кара, – деди. Қарасалар боғнинг орка ёни дарё экан. Дарёдан бир оёқ солма олиб кирибдирлар. Уни тешиб, боққа ўтказибдирлар. Ошиқ Аҳмад айтди – ана киратурғон ерни топдим, ўғлим – деди. Ҳамрожон айтди: - Ота! Буни не деб айтадилар?- деди. Отаси бу киратурғон ернинг оти бор ўғлим,- деди. Анда Ҳамрожон: - отини айгиб беринг, мен ҳам ўрганаён, деди. Ажаб бўлади ўғлим деди. Хонка лабзинда- раванақ- дерлар. Ҳазорасп тилида- муғдор дерлар, Мори тилида – сувадуш дейди. Юқори тилида – боғнинг сув ўткармаси, дейди. Туркман тилида- гечирма дейдир. Ўзбек лабзида, тўппа- тўғри сўз- тўнғиртка- дейдир.Ошиқ Аҳмад айтди:- Ўғлим Ҳамрожон! – сен шу ерда отларни сақлаб қолсанг, мен бир қари одам, шу боғнинг ичига кирсам, не яхшилик бор, не ёмонлик бор, икболимдан кўрсам. Нечук бўлар экан ўғлим? – деди. Анда Ҳамрожон: - хов ота! Шунча йўлдан келиб, сен ошиқма, мен ошиқма, ким ошиқади, деди. Анда Ошиқ Аҳмад:- мен ошиқ- пошигингни билмасман ўғлим, боғнинг ичига кираман, деди. Анда Ҳамрожон ушлади отасининг пешидан, ул у ёққа тортди, бул бу ёққа тортди. Отаси боласи иккови хинқта- хингк тўбалаштурган бўлди. Анда Ошиқ Аҳмад айтди:- Ҳамрожон ўғлим бир шарт бор. Шу шартга турармисан, – деди. Ҳамрожон:- хов ота! У не шарт, - деди. Йўқ, ўғлим иккимиз кураш этамиз, йиқилган одам отларни сақлаб қолсин, йиққан одам боққа кирсин – қани шунга турасанми -деди . Ҳамрожон айтди: Ажаб бўлади, ота,- деди. Ул шартингга турдим, –деди. Отларни югандан қантариб ташладилар. Бировнинг таноб яримдай бир буғдой шудгори бор эди. Отали бола иккови чирмашиб олиб ўга кетди. Гоҳ Ошиқ Аҳмад ураётир ёнбошни,гоҳ Ҳамрожон ураётир ёнбошни, қари одамнинг иши ўзларингизга маълум, урди Ҳамрожонни белидан кучоқлаб, Ҳамрожонни зўрға тиз чўқтирди.- Энди отларни сақлармисан, ўғлим- деди. Ота! Ҳали мен йиқилдимми? –деди.- Туркманча тиз чўксанг- йиқилганинг- деди.- йиқилсам йиқилдим, деб, кўлини юбориб тура берди. Ҳамрожон отларнинг ёнига бориб, икки отни ушлаб, тураберди. Хабарни кимдан, Ошиқ Аҳмаддан эшитинг. Ошиқ Аҳмад югуриб келиб урди ўзини тўнгирткага-ўтмади. Уст-бошларини ечиб, енгилроқ бўлиб кирсам, деган хаёл пайдо бўлди, кўйлак-иштонидан бошқасини ечиб очиб, боғ девордан ошириб зингди. Кўйлак иштони билан югуриб бориб урди ўзини тўнгирткага тўнгиртқадан йилишмади. Ошиқ Аҳмад кўйлак иштонни ҳам ечсам, йилмароқ бўлсам, ўтмасмиканман-деб, кўйлак-иштонини ҳам ечиб, девордан иргитиб уриб, югуриб келиб урди ўзини тўнгирткага ўтмади. Ўйланиб, мен бу ерда тураверсам, подшонинг

боғбони кўрса,-бокка тушаётирган ўгри-деб олиб борса Маматхон подшонинг олдига. Мендан бошка одамни дорга осиб ўлдирмас деб, тўнгиртканинг оғзига кетди. Ошиқ Аҳмад айтди:-Бу ерда кўп иркилиб, тураверсам, нарёғидан бировлар келиб, кийимларимни олиб кетса, мендан бошка одам шарманда бўлмас, нарёғига ўтайин бунинг-деб, югуриб келиб урди тўнгирткага йилишиб бораётир эди. Нарйёғига ўтдим, ўтдим деган вақтда тўнгиртканинг ўрта ерида бир атаноғи бор эди. Бундан Ошиқ-Аҳмаднинг калласи ўтиб, икки эғни атаноқдан ўтмай, тирп этмай ётаверди. Ошиқ-Аҳмад айтди:-Ажалим етиб бу юртларга келган эканманов ўлигимни –тиригимни киши билмас бунда мен ётаверсам, не орқамга чиқолмасам, не-олдимга чиқаолмасам, Ҳамрожон ҳам ўлигимни, тиригимни билмаса, бир кун ўтирар, икки кун ўтирар, Озарбайжонга караб қайтаверса, мен ҳам бу ерда ётаверсам, подшонинг кизи ҳам бир эрка бўлади. Боғлар сувсади деб боғбонни чакириб, бокка сув оч-деб буюрса, боғбон ҳам дарёдан сувни очиб юборса, сув ҳам келиб тўнгирткага келиб бир катра окмай тураберса, анда Саёдхон пари ҳам бокка сув кирмади-ку деб, тўнгирткага бир чўп илди керак деб, бир телбанинг кўлига берса, бир кора толнинг узун ходасини, олиб уриб юборса, нима қиламан,-деб кўп кайғурди. Ошиқ Аҳмад айтди:-кел бунга бир зўр эғиб кўрайин деб, оёғини бир тираб юборди. Шу билан атанокни синдириб боғнинг ичига ўтди. Ошиқ Аҳмад ҳовликиб, кўйлак иштонларини караса ҳеч ким олмаган экан. Ташлагани ташлаган жойида, тушгани-тушган жойида ётган экан. Ошиқ-Аҳмад кўйлак-иштонларини кийиб олди. Бокка назар эғиб караса бир боғки, гуллар очилиб турган, булбуллар сайраб турган, кушлар ҳамду сано ўкиб турган, булоқлар ҳар тарафга оқиб турган. Боғнинг ичи гулу-гулзор гўё, фасли баҳор бўлиб турган. Назар эғиб караса, олма, анор, pista, бодом, боғда ўзи пишиб, ўзи тушиб ётибди. Ошиқ-Аҳмад айтди, шунча кундан бери оч наҳор юрибман, бундай бокка Назарим тушган вақтда корнимни мевалардан тўйғазиб олиб, ундан сўнг Саёдхонни кидирганда бир нима бўладими, деди. Олмани бир четидан емакка киришди. Хиёл таъриф эғиб айтсак таноб ярим ернинг олмасини еб битирди. Ошиқ Аҳмаднинг корни тўлиб яна ярим бўлди. Ошиқ Аҳмад юкорига боқиб караса, олманинг шохасида кўш муштдай, чойнақдай кип-кизариб пишиб ёган олмаларга кўзи тушди. Ошиқ-Аҳмад айтди: бунинг остида ёғиб курт-кумурскдан қолган чирик харомларини еб юрган эканманов-деб, “туф-туф” –деб, тупуриб, югуриб ўта кетди. Бир солманинг бўйига борди. Оғизларини сувда чайкаб ташлаб, “еганга кўра бунинг ҳалолдан еяин”-деб, югуриб келди олманинг тубига, тирмашиб бошига чиқди. Тепиб у шохани у ёкка синдирди, тепиб бу шохани бу ёкка синдирди. Олмадан тўманга тушди. Олмаларни термакка каради. Бир ерга хирмон эғиб уйди. Бордошни текисдан ташлади. Қизилидан, яхшисини олиб, Ҳамрожоннинг пойи бўлсин- деб, қўйинларига тигиб

тўлдирди, киссасидан паранги чакқисини чиқариб, олмаларни сўйиб, емага машғул бўлди. Ошиқ Аҳмаднинг қорни тўйди.

Олманинг сувини сўриб иккисини икки томонга пуркиб ташламакка қаради. Бул сўз бу ерда турсин, энди сўзни кимдан, эшитинг Сайёдхон паридан эшитинг.

Сайёдхон пари қирқ қанизи билан тўксон газ кўшки устида ўлтириб, буни кўриб ўтирган эди. Қанизларига айтти:-Боринглар! Бокка бир хўжа киши кирди. Ура-ура икки кўлини орқасига боғлаб, бунда келтиринглар,-деди. Нечук бежавоб бокка қирган у, – деди. Ажаб бўлади- деб, эрмак топмай юрган қанизлар, кетишди югуриб. Қанизлар етиб борса, бир хўжа киши олмаларнинг еганини ебди, емаганини сувини сўриб қолганини икки ёкка пуркаб ўтирибди. Дарҳол қанизлар туш- тушидан ушлаб, икки кўлини орқасига қайириб тангдилар. Сайёдхон парининг олдига қараб, ўртага олиб, хайдаб борар эрдилар. Сайёдхон пари ҳам кўшқидан пастга тушиб, боғимга нега бежавоб қирдинг?- деб Ошиқ Аҳмадга қараб бир сўз айтиб турибди. Кўринг не деяр экан:

*Хўжа киши гуноҳингга қойилсан,
Нечун тердинг олмаларни боғимнан?
Кўзларимни жамолина мойилсан,
Нечун тердинг олмаларни боғимнан?*

*Ўз ўзингдан қасд айладиңг жонингга
Раҳминг келмас бекларингга – хонингга,
Буюрсам қанизлар бўяр қонингга,
Нечун тердинг олмаларни боғимнан?*

*Муҳаммаднинг йўлиң гузар этмадиңг,
Бобо сен ўзингга назар этмадиңг,
Қаҳру қазабимдан нечун қўрқмадиңг?
Нечун тердинг олмаларни боғимнан?*

*Богбон бўлсам, тар очилган гулингга,
Така қўйсам соғинг билан сўлингга,
Хўжа киши тўғри келдиңг ўлимга,
Нечун тердинг олмаларни боғимнан?*

*Сайёдхон пари дер шоҳи хўбондир,
Қулиб ўйнамага тили- забондир,
Урарман- сўкарман хуким равондир,
Нечун тердинг олмаларни боғимнан?*

Деб бу сўзни айтган вақтда Саёдхон пари айтди:- у юртларда ок соқолли кишиларни хўжа киши дер эди. Соз кўтарган- одамни шоир дер эди. Ҳа, хўжа киши, бокка кирдинг, олмадан, анордан корнингни тўйдирдинг, бунда индамадим. Кейин кўйинларингни тўлдирдинг бунда индамадим. Йўк, унгада каноат қилмай, югуриб олманинг бошига чикдинг, тепиб у шохини у ёққа синдирдинг тепиб бу шохини бу ёққа синдирдинг, яна тушиб хирмон этиб уйдинг, бундада индамадим. Еганингни единг, емаганингни икки ёққа жиннидай пуркаб ташлаб ўтирибсан. Менинг балога қолиб мис тунг билан сув орқалаб олиб келиб егган иморатимни нечун вайронладинг, деди. Унда Ошиқ-Аҳмад айтди:- Йўк Саёдхон пари, менинг сизга арзим бор-деди. Саёдхон пари айтди:- Айт, арзинг бўлса,-деди. Анда Ошиқ-Аҳмад айтди: гуноҳимни кечсанг, айтарман-деди. Саёдхон пари айтди:-Бор кечдим, гуноҳингдан,-деди. Қанизларига: -қўлларини ечинглар бобонинг, деди. Қанизлар дарҳол унинг қўлларини ечдилар. Ошиқ-Аҳмад айтди:-Эй Саёдхон пари бизнинг юртимизга Озарбайжон- Тарақамон юрти –деб от берарлар, бул юртларда олма, анор, ниста, бодом хар турли мевалар пишиб ётар эрди. Олган олиб еяр, емаган емас, синдирган синдирар, ўчоққа ёққан –ўчоққа ёқар. Биз бу юртга келиб, билмадик бир туп ёғочнинг минг эгаси борини-деган вақтда Саёдхон пари айтди: -пох Хўжа киши! Осмонни еб ерга тушган экансан,-деди.

Эгнингда созинг бордай кўринади, не касби, коринг бор, бобо-деди. Анда Ошиқ –Аҳмад айтди: -Саёдхон қизим! Менинг оз-моз шоирчилигим бор. Анда Саёдхон пари айтди:-Анда Хўжа киши, ол алингга созингни, баланддан чиқар овозингни, алингнинг созин кўрали, гапингнинг тузин кўрали-деди. Ошиқ –Аҳмад: -Ажаб бўлди деди. Ошиқ Аҳмад алина созин олиб Саёдхон парига бир сўз айтиб, кийкириб турибди. Кўринг не жавоб берур экан: Гоҳ форсийлаб, гоҳ туркийлаб, гоҳ арабийлаб ғазал айтиб турибди:

*Ошиқ сайлга келмиш боғ орасина,
Орайиш айлидинг будоқи олма.
Боғ эгаси дегил, боғбон дегилам,
Истасинг берайин будоқи олма.*

*Мени қитмир айлаб ёнингга олгил,
Қалпинга йўлдош эт, қопинга солгил,
Қўша норинг каби сийнанга олгил,
Кўтарсин бўйнингдан будоқи олма.*

*Ошиқ Лола дерлар булбоғ дегилгил,
Жонима ўт салон бул боғ дегилгил,
Лоланинг истаги бул боғ дегилгил,
Лоланинг суйдиги будоқи олма.*

*Ошиқ Аҳмад хато қилма ишингни,
Ажал савдосига солма бошингни,
Кўзинган оқизма қонли ёшингни,
Сел бўлиб иярсин будоқи олма.*

Деб, бу сўзни айтиб бўлгандан кейин, Саёдхон пари айтди: Ҳой Хўжа киши!-деди. У юртларда оқ соколли кишиларни хўжа киши, соз кўтарган кишини шоир дер эди. Эй хўжа киши, бул сўзингдан нуқат чиқиб турибди, деди. Бу гапингга ўзинг маъно бер,-деди. Анда Ошиқ-Аҳмад айтди:-Айтувчи аҳмоқ бўлса, тингловчи доно дейдилар. Айт-дединг айтдим, черт-дединг, чертдим. Маъно берсанг ўзинг беравер-деди. Анда Саёдхон пари айтди: Сен билмасанг, биз биламиз, қат-қат маъно берармиз, ўзимиз, –деди. Анда Ошиқ-Аҳмад айтди:-берсанг-бер, кани эшитайлик-деди. Анда Саёдхон пари:

-Сен айтиб ўтирибсан, “Мени китмир айлаб ёнингга олғил, деб, Китмир деб форсий лафзда эчкига айтадилар, кўй-кўзиларнинг орасида эчкидай бўлиб юрмоқ эканда сенинг максадинг, яна айтаётирсан, қалпинга йўлдош, эт, қопинга солғил, дейсан, қалпи деб форсий лафзда итни айтадилар. Ит бўлиб қопимизда ястаниб ётмоққа келган экансанда. Сенинг хаёлинг, яна айтиб ўтирибсан “Кўша норинг каби сийнангга олғил”, дейсан. Келар- келмасингдан икки сийнам ўртасига бошингни ташлаб биз билан ачомлашмоққа келибсанда, янада айтиб ўтирибсан, лолангни севдиги будоқи олма, дейсан лола деб кизил бош лафзанда ёш йигитни айтадилар. Мени олмоққа келган ё ўғлинг ё бир ининг борга ўхшайди. Ҳой хўжа киши, ростини айт!- деди. Анда Ошиқ Аҳмад айтди: - Иним ҳам йўқ, ўғлим ҳам йўқ. Айт дединг айтдим, черт дединг, чертдим,- деди. Саёдхон пари айтди: канизларга буюрди, бу хўжани ура-ура ўлдириб ўликларини келтиринг, – деди. Ўтарман- кетарман ҳеч ким эшитмасин буни- деди.

Анда қирк каниз Ошиқ Аҳмадга тўпилдилар. Ошиқ Аҳмад таёқдан кўрқиб:- тўхтаб турсинлар, тўппа- тўғрисини айтаман,- деди. Ажаб бўлади деб, қирк каниз урмай, тўхтаб турдилар. Ошиқ Аҳмад алина созини олиб, янгалдан Саёдхон парига караб бир сўз деб, форсийлаб, туркийлаб, гоҳ арабийлаб бир сўз айта берди, кўринг не жавоб бераар экан:

*Бугун сенга бир густоҳлик айлайин,
Бир печа термишман олма, богингда.
Гуноҳқорам гуноҳимни билмасман,
Бул ғариб жонимни олма богингда.*

*Кўзингни мангзатдим олғир лочина,
Ҳар бир ҳолинг тегар Чинумочина,
Муродим бер кирдим боғнинг ичина,
Парвонадай ўтга солма богингда.*

*Сенинг оти – овозангга келмишам,
Бир гарибман, хизматингда бўлмишам,
Гуноҳкорам гуноҳимни билмишам,
Бу ноҳақ қонимга қолма боғингда.*

*Ошиқ Аҳмад айтур, шулдур гуноҳим,
Тилагимни бергай зулли – илоҳим,
Илтимос айлайқур парилар шоҳим,
Бул гариб жонимни олма боғингда.*

Деб, бул сўзни айтгандан сўнг Саёдхон пари айтди:- Эй хўжа киши, - бу гапингдан нуқат чикиб туриб.ли. Бу гапингга ўзинг маъно бер,- деди.

Анда Ошиқ Аҳмад айтди: - айт дединг айтдим, черт дединг, чертдим маъно, санонгни билмасман, айтувчи аҳмоқ бўлса, тингловчи доно бўлса керак, деди. Маъно бера турган бўлсанг ўзинг беравер,- деди. Анда Саёдхон айтди:- Ҳақиқат берарман маъно, – деди. Берасанг айт, деди Ошиқ Аҳмад. Саёдхон пари айтди: - сен айтиб ўтирибсан – “кўзингни мангзатдим олғир лочина”, – дейсан. Лекин ул гапинг дуруст. Яна айтиб ўтирибсан – “Хар бир холинг тегар Чинумочина”, – дейсан. Хой хўжа киши!, мен хар бир холимни Рум шаҳридан улуг шаҳар йўқ, шунга ҳам бермасман,- деди. Яна айтиб ўтирибсан “ Парвонадек ўтга солма боғингда” – дейсан, парвона деб форсийда губалакка айтадилар. Сен бу гапингда бизни “ўт” этиб, ўзингни губалак этиб ўтирибсан. Бизнинг фироқимизда куйиб ёниб йўқ бўлмоққа келган экансан –да- деб, канизларга қичқирди: Эй канизлар...! бу хўжа кишини ура- ура ўлдиришлар, ўлигини келтиришлар. Ўтарман- кечарман ҳеч ким билмасан,- деди. Қирқ каниз ҳам олакетди таёқнинг тагига. Ошиқ- Аҳмад айтди:- Ҳов! Меники не ётиш бу. Бу ётишимда мени ўлдираш булар:

мундан қочқан қутилар, турғон тутилар, деб, ирғиб еридан туриб олиб хар канизни бир ёкка элигиб, кўтарди ўкчани. Ошиқ Аҳмад кичик соқолик тишлаб, икки этагин чизгаб, “қайдасан боғнинг ичидаги тўнғиртка” деб бокка қараб қочиб ўта кетди.

Қирқ канизлар ҳам, “қийда-қийди” солиб қувиб бораёттир. Ошиқ Аҳмад ҳам қочиб бораёттир. Шул қочишда қирқ таноб боғни бир айланиб қочди. Чикарга йўл топмади. Ошиқ Аҳмад ховлиқиб кетиб, бояги қирган тўнғирткани топмади. Бир маҳаллари Ошиқ Аҳмаднинг кўзига тўнғиртка кўринди. Югуриб келди, тўнғиртканинг ёнига, қайтадан урди тўнғирткага ўзини, бурун кип-тайлок ўтган одам бу сафар қорни тўйган , кўйинлари тўлғон қалла бети қириб, икки оёғи шиллақлаб ётаберди. Қирқ каниз югуриб келиб Ошиқ-Аҳмадни урмоққа қиришдилар. Бу ердан ҳам бир хийлалар билан хар канизни бир итариб ташлаб, боғнинг

кописи бетга қараб кўтарди ўкчани. Ошиқ-Аҳмад қирк таноб боғни уч айланди. Чикарга йўл топмади. Ошиқ-Аҳмад “Ўлдим ўлдим” деган вақтда олдидан бир эшиқ дучакор бўлди. Майдонга чикатурган эшиқ чиғар” деб кириб бориб копини тепиб юборди. Ул ҳам ўз олдига йигирма таноб юзум боғи экан. Юзум боғнинг ичида Ошиқ Аҳмад тулкининг қарисидай буконоқлаб, у ёна чикди, буконоқлаб бу ёна чикди. Шул қочиб юрганида юзим боғда бир поя оёғидан илиб кетди. Ошиқ – Аҳмад боши ошоқ оёғи юкори бўлиб, дустамон бўлиб йикилди. Оғзи ер копди қирқ қаниз дарҳол югуришиб келиб Ошиқ-Аҳмадни тутиб олиб, янгалдан тепкининг остига олавердилар. Бу қирқ қанизнинг ичида Саёдхон парининг Болли қаниз, Жаҳон қаниз исмли иккита маҳрам қанизлари бор эди. Болли қаниз билан Жаҳон қаниз қизларга урманглар,-деди.

Ўзимиз ростини айтдирамиз, дедилар. Ул вақтда қанизлар айтди: шунчамиз бўлиб шунча таёк билан ростини айттира олмаганда, сиз иккингиз нечук ростини айттиражаксизлар? - деди. Болли қаниз айтди:- Менинг айтганимни этасизларми, қизлар-деди. Қизлар албатта этамиз, дедилар. Болли қаниз айтди: -Агар менинг айтганимни этатурган бўлсангизлар, ҳар бирингиз иккитадан-иккитадан навконнинг нартини келтиринг,-деди. Ўзи ҳам буғдой пишиғида кесилган бўлсин, ўзи ҳам сиғир қуйруғи бўлиб, етилган бўлсин, ана шунда ўзим хўжа кишига ростини айттираман, –деди. Қанизлар ажаб бўлади, деб югуришиб кетиб ҳар бири иккитадан-иккитадан навкон нартини келтирдилар. Болли қаниз билан Жаҳон қанизлар Ошиқ-Аҳмадни қип-тайлоқ этиб ялангочлади. Чалқончасига ётқизди. Қалласини бир қанизига бостириди. Оёғини бир қанизига бостириб қўйди. Болли қаниз жуфтдан чибиқни олиб Ошиқ-Аҳмаднинг қорнининг қоптали билан, сонини тирмаштириб, юпка ерларининг усти билан тирмаштириб, шарта –шарта ураберди.

Чивикка Ошиқ Аҳмад чидолмай –“дод ўғлим бор”, “бедод! Ўғлим бор” деб қичкира берди. Қизлар дарҳол уни турғизиб Саёдхон парига олиб жўнадилар. Саёдхон ёнига олиб бордилар. Саёдхон пари айтди: “Не иши бор экан бунинг”?-деди.

Ўғли бор экан бунинг –дедилар, Саёдхон айтди: -Эй: Хўжа киши! Ўғлинг бормиди? –деди.

Ошиқ Аҳмад айтди: Орий бор бўлса керак,-деди. Эртадан бери не айтмадинг уни,-деди Саёдхон.

Анда Ошиқ Аҳмад айтди:

-Ҳов Саёдхон пари: -энди айтаверганда бирор нарса бўладими? – деди.

Саёдхон пари айтди: -Тур ўғлингни чақир!- деди.

Ошиқ-Аҳмад: Ажаб бўлади,-деб боғнинг ичига бориб, бир йўғон теракка орқасини бериб, алина созини олиб, аччиғи келиб, ўғли Ҳамрожонга қараб бир сўз айтиб турибди. Кўринг не жавоб дер экан:

*Кел болам сени истарман,
Истагинг богда экан-богда.
Бало қазонг мен олайн,
Саёдхон богда экан богда.*

*Моҳи мунавардир юзи,
Шириндан шакардир сўзи,
Маматхон подшонинг қизи,
Саёдхон богдадир-богда.*

*Ўрдиги бор гозлар билан,
Сухбати бор соғлар билан,
Бир бўлакча қизлар билан,
Саёдхон богда экан богда.*

*Солланиб ёнима келди,
Келиб менидан хабар олди,
Отанг шунча иззат кўрди,
Истагинг богда экан богда.*

*Кел Аҳмад уйғил оллога,
Юзунг дўндар қиблигоҳа,
Ҳамро билан киргил бога,
Саёдхон богда экан богда.*

Деб, бу сўзни айтиб бўлгандан сўнг, Саёдхон сўради:–Ўғлингни кичкирдингми? –деди.

–Орий кичкирдим-деди.

Саёдхон пари айтди:–Агар кичкирган бўлсанг деди, Болли каниз билан Жаҳон канизга –боринглар, дарвозани очинглар. Ҳамрожон маҳтал бўлиб, дарвозадан киролмай турмасин, деди. Канизлар –ажаб бўлар-деб, Болли каниз билан Жаҳон каниз югуриб дарвозага бордилар. Борсалар, Ҳамрожон кичкирмоқни айб санаб, кўлида дастали камчини олиб дарвозани аста –аста уриб турган экан. Болли каниз билан Жаҳон каниз бориб дарвозани жаранглатиб очиб юбордилар. Ҳамрожонни кўриб Болли каниз билан Жаҳон канизнинг, қалласи ғуулаб, кўзлари ёшариб, этида қалгиратма пайдо бўлиб, беҳол бўлиб, хайрон бўлиб турабердилар.

Болли каниз айтди:–Ҳай Жаҳон каниз, менинг айтганимни этасанми –деди.

–Этайин-деди Жаҳон каниз.

Агар эгар бўлсанг, бунингдай ўғлон оламга келмас, буни кўрган ҳам армонда, кўрмаган ҳам армонда. Буни бир оқшом олиб қолиб

сухбатлашиб, завк –сафо суриб, дунёдан беармон бўлармиз. Буни форсий тиллар билан, арабий тиллар билан кўрқитсак, шунда қолар, деди. Ул вақтда Болли каниз алина созини олиб, Ҳамрожонга қараб бир сўз айтиб кўрқитмоқчи бўлиб, турган экан. Қани не деб турган экан:

*Бул боғнинг сайёди кўндир,
Овлаюрлар ўғлон сени.
Ушбу чаманлар ичинда,
Қувлаюрлар ўғлон сени.*

*Менинг бу пандимни олсанг,
Оқ кўлинг бўйнима солсанг.
Адаб билан бўса берсанг,
Кулдирараман ўғлон сени.*

*Кетабер келган йўлингга,
Қарама соғу сўлингга,
Тўғри келибсан ўлима,
Ўлтирурман ўғлон сени.*

*Сўзимни десам Жаҳона,
Фаҳм айла яхши- ёмона,
Саҳар вақти бу зиндона,
Солдирарман ўғлон сени.*

*Отим каниз Болли- Жаҳон,
Йўқдир бу сўзимди ёлон,
Мамат хона ҳализамон,
Билдирарман ўғлон сени.*

Деб сўзни айтган вақтда Ҳамрожон ҳам, канизлар кўнглининг юмшаганини билди ва кел буларнинг ҳам кўнглига тегмайин, буларга қараб бир давр соз, бир давр сўз айтсам тушунмасмиканлар?- деб, алина созини олиб, Болли каниз, Жаҳон канизларга қараб бир сўз айтиб, турган экан, кўринг не дер экан:

*Бир қиз билан бир келининг,
Зулфи ёноқина тушар.
Тақиниб ҳайкал туморин,
Ҳардам қучогина тушар.*

*Аллариб бўёб хинадан,
Фирқ этиб бўлмас сўнадан,*

*Айрилган оти- онадан,
Жаннатнинг боғина тушар.*

*Ёлғиз бошим қолди дарда,
Ақду – хуш қолмади сарда,
Муҳаббат бўлмас ёт ерда,
Ёрнинг ўтоғина тушар.*

*Дали кўнглим қайнаб жўшмас,
Ишқнинг ўтига туташмас,
Ҳамро ўзга ёрга жўшмас,
Ёрнинг ўтоғина тушар.*

Деб, бу сўзни айтган вақтда, канизлар айтди:- Ҳамрожон кўп ёмон ўғлон экан. Саёдхоннинг ёнига борсак унга ёмонлаб, бизга кўп таёк едирар, шу сабабдан сир билдирмай, отининг икки жиловидан иккимиз ушлайлик, Саёдхонга ҳеч нарса билмаган кишидай бўлиб олиб борайлик,- деб йўлга равона бўлдилар.

Боратуриб канизлар ўйландилар:

Бизлар Ҳамрожондан бир жуфт, бир жуфт бўса олармиз десак, Ҳамрожон бизларнинг айтганимизни этмайтурган бўлдиёв,- деб Болли каниз билан Жаҳон каниз унинг отининг жиловидан ушлаб кетавердилар. Болли каниз айтди:- мен яхшиман- деди. Жаҳон каниз айтади- мен яхшиман – деди. Иккиси жикқа- жик эжашабердилар.

Анда Болли каниз айтди: -Ай Жаҳон каниз! Бизларнинг қайсимиз яхши, қайсимиз ёмон эканлигини Ҳамрожон айтиб берсин,-деди. Ҳамрожон-ажаб бўлар-деди. Анда Болли каниз айтди:-Эй Ҳамрожон! Ол алинга созингни, баланддан чиқар овозингни, алингни созин кўрали, гапингни тузин кўрали,-деди. Ҳамрожон! –Ажаб бўлар-деб, алина созини олиб, канизларга қараб бир сўз айтиб турибди. Бу канизларнинг бирови киз эди. Бирови келин эди. Қизнинг ҳам, келиннинг ҳам кўнглига тегмайин-деб иккисини ҳам хушомалдай берди. Кўринг не деган экан:

*Бир қиз билан бир келиннинг баҳси бор,
Келин айтар ёшилиш бор, олим бор,
Шаҳду-шаккар қайнар оғзим ичинда,
Лабларимда кўп покизи болим бор.*

*Қиз ҳам айтар мангзамишам энама,
Ҳинжси-маржон тақинибман сийнама,
Ал узатма, оғритарсан, қўлима,
Яноқимда даста-диста гулим бор.*

*Келин айтар мен ростимни деярман,
Мазгилимга қанду-новвот еярман,
Соқолсиз-муртсиз ўзлон суярман,
Ҳар кечада минг туманлик нозим бор.*

*Киз ҳам айтар манга олам йиқилур,
Олтин-қубба, ҳайкал, тумор тоқилур.
Истамбулда кўшкни айвон ёпилур,
Хон олдида Хунхордайн тилим бор.*

*Келин айтар, келинларнинг бошиман,
Сўм билазук, олтин юзук қошиман,
Ҳелам бўлса сендай қиздан яхшиман,
Киз сўйлама, бир кечалик ҳолинг бор.*

*Ҳамро айтар: сиз ҳам, биз ҳам ўлармиз,
Ошиқликда қўл бўйинна солармиз,
Биз кетганда сизлар бунда қоларсиз,
Мен қўрқарман айрилиқ бор, ўлим бор!*

Деб, бу сўзни айтгандан кейин кизнинг вақти хуш бўлди, келиннинг ҳам вақти хуш бўлди. Саёдхон парининг кўшкига қараб олиб боравердилар. Бир неча манзил йўл юриб, Саёдхоннинг кўшкига етиб бордилар. Саёдхон пари ҳам кўшкнинг олдида шохсупанинг устида олтиндан-кумушдан, зарваракдан ранг берилган каровотнинг устида ўтириб, эрди.

Саёдхон Ҳамрожонни кўриб, ирғиб еридан туриб, Ҳамрожонга қараб бир минг ноз, тўксон минг жилва, ўттиз икки минг ғамза билан эгилиб, бир таъзим берди. Мисоли ой таъзим бергандай бўлди. Саёдхон пари Ошик Аҳмадга кийғирди. Ҳой хўжа киши! Шуми ўғлинг?-деди.

Анда Ошик Аҳмад:-Орий шул бўлса қарак,-деди. Саёдхон пари:-Соз биларми ўғлинг?-деди.

Ошик Аҳмад айтди: - Оз-моз билар,-деди. Саёдхон пари айтди:-Сўз биларми?-деди. Ошик Аҳмад айтди:-Қам-қам билар-деди. Анда Саёдхон пари айтди: -Унда ўғлинг бизга бир давр соз, бир давр сўз айтиб берсин,-деди. Алнинг созин кўрала, гапининг тузин кўрала деди. Анда Ошик Аҳмад айтди:-Ажаб бўлар,-деди. Ҳамрожонга қийғирди:-Ҳой, Ҳамрожон! Ўғлим! Ол алинга созингни, баланддан чиқар овозингни. Саёдхон парига қараб бир давр соз, бир давр сўз айтиб бер, ўғлим!-деди.

Ҳамрожон айтди: ажаб бўлар-деди. Анда Ошик Аҳмад айтди: -Эй ўғлим Ҳамрожон-деди. -Ҳа не гап ота!-деди, Ҳамрожон.

-Айтсанг хабардор бўлиб айт, ўғлим,-деди, Ошик Аҳмад.

-Ҳа нечун?-деди Ҳамрожон.

Анда Ошик Ахмад айтди:

Бу ноинсоф кизнинг “нуқат”-деб тутаверадиган бир жанжали бор,- деди. Анда Ҳамрожон айтди:-Ҳой ота! Мен нуқат-пуқатни билмасман, “айт” деса айтарман, “черт” деса чертарман,-деди. Анда Саёдхон айтди:- Айт Ҳамрожон! –деди. Ҳамрожон:-Ажаб бўлади,-деб алина созин олиб гоҳ форсийлаб, гоҳ туркийлаб, гоҳ арабийлаб бир сўз айтаберди, кўринг не жавоб дер экан:

*Ночор бога кирдим боғбон дуймади,
Кўзларим сотаиши ёр олмасина,
Гуноҳқорам гуноҳимни билмасман,
Ал узатсам етмас ёр олмасина.*

*Қалти бўлур зулфинг бўёқи найлар,
Ҳар сапалар зулфинг бўёқи найлар,
Мушқилга пол бўлди бўёқи найлар,
Шоҳдек муродим бор ёр олмасина.*

*Булбулни маскани боғ яхши керак,
Мудом бағрим боши мор яхши керак,
Жами ошигларга ёр яхши керак,
Ёр кўнглим йигибман ёр олмасина*

*Бир ёрим бор фалак санго бермасман,
Сенингдек кимсага санго бермасман,
Бис бу дам ёр дейиб санго бермасман,
Ёр кўнглим йигибман ёр олмасина.*

Деб, бул сўзни айтгандан сўнг Саёдхон, пари айтди:

-Эй Ҳамрожон!-деди бу сўзингдан нуқат чиқиб турибди, деди, бу сўзинга ўзинг маъно бер, деди, ул вақтда Ҳамрожон айтди:-Саёдхон пари! Мен “айт” дединг айтдим, “черт” дединг чертдим.

Маъно-санонгни билмасман,-деди. Анда Саёдхон пари айтди:- бу ноинсофнинг ўгли отасидан ҳам кайсар эканов деди, сен билмасанг ҳам мен билиб ўлтирибман, деди. Ҳамрожон айтди: Айтувчи аҳмоқ бўлса, тингловчи доно бўлиши керак. ўзинг маъно берақол, деди. Анда Саёдхон пари айтди:

“Шоҳдек муродим бор ёр олмасина” деб ўтирибсан, “шоҳ” деганинг бир кўкча куш бўлар, олма пишгунча сайрайди, олма пишгандан сўнг чундигини олмага сукади, олма чириб сарф бўлади, ўзи ҳам ўлиб йўқ бўлади.

Бу гапингда бизни олма этиб ўлтирибсан, ўзингни эса шоҳ куш этиб ўлтирибсан.

Бизни ўлдириб йўқ этмоқ эканда сенинг муродинг. Эй канизлар!

Йигирмангиз отасини, йигирмангиз ўглини ура-ура ўлдилингиз,
ўликларини капдилингиз, ўтарман-кечарман ҳеч ким кўрмасин, деди.
Ажаб бўлади, –деб, қирқ канизнинг йигирмаси отасини, йигирмаси
ўглини ётириб таёкнинг тагига олмоққа қаради. Ошиқ-Аҳмад бу ишга
ўрганишган қизлар урган сайин ҳаз этиб ётибди. Хабарни энди кимдан
сўранг, Ҳамрождондан сўранг. Ҳамрожон таёкнинг ваҳмидан кўрқиб,
алина созин олиб, канизларга қараб ялиниб –ёлвориб бир сўз айтиб
йиғлаб ўтирибди, кўринг не жавоб дер экан:

*Оғалар қоши қоранинг,
Дод алиндан, дод алиндан.
Сие зулфи чор поранинг,
Дод алиндан, дод алиндан.*

*Қоши кўзи сузуклининг,
Ўн бармоги юзуклининг,
Аллари биллак юзуклининг,
Дод алиндан, дод алиндан,*

*Қиё-қиё боқиллининг,
Жоним ўтқа ёқиллининг,
Ўн бармоги нақиллининг,
Дод алиндан, дод алиндан.*

*Қозоздан юпқа юзлининг,
Шириндан шақар сўзлининг,
Дол бўйи жайрон кўзлининг,
Дод алиндан, дод алиндан.*

*Ошиқликнинг дарори йўқ,
Бир сўзидан турари йўқ,
Саёдхоннинг оёри йўқ,
Дод алиндан, дод алиндан.*

*Нори нишибдир боғининг,
Майи туқанмас соқийнинг,
Ҳамро дея, шу ёғининг,
Дод алиндан, дод алиндан.*

Деб бу сўзни айтган вақтда Саёдхон Ҳамрожоннинг йиғлаб
ўлтирганига раҳми келиб:

Ҳой ноинсоф канизлар! Ҳамрожоннинг гуноҳини тиласанглар
бўлмайдами, деди. Анда канизлар айтди, гуноҳини тилайдирган
бўлсангиз нега урдириб ўтирибсиз дедилар. Анда Саёдхон пари айтди:

Сўнгида бул ҳам отасидай сўзни ёмонга қочирмасин, деб кўзини ўтини олайин деб калтақлатдим, деди.

Анда канизлар айтди: Ҳамрожоннинг гуноҳларини ҳаммамиз тиладик, деди. Ажаб бўлади деб, -Саёдхон пари Ҳамрожоннинг гуноҳини ўтиб Ҳамрожонни ёнига олиб келиб каравотнинг устида ўтиргизиб, Ошиқ Аҳмадга кичкирди: Ҳай хўжа киши, Ино бу канизни ол, деб Саёдхон пари бир канизни Ошиқ Аҳмадга кўлини ушлатиб юбораверди. Бор хўжа киши тилла-пўш саройга бор, кир-чирингни ювдир, кўлингдан келса кийшаланг- кийшаланг ҳам этавер, ноинсоф, деди. Ажаб бўлади,- деб, Ошиқ Аҳмад канизни тилла пўш саройига равона бўлди. Ошиқ Аҳмад ётаберсин, сўзни кимдан эшитинг, Саёдхон пари билан Ҳамрожондан эшитинг. Кўлларини бўйнига илишиб мухаббат бўсалар олиб соллана-мастона тилла пўш саройига қараб юришдилар. Эл миннатдор бўлса бораин, ернинг қаймоғин бузмайин деб, ноз билан жилва билан тилла пўш саройига бордилар.

Кўрса, бир саройнинг ўн тўрт жойига устун ўрнатилган, баланддан бостирилган зарнигор, нақшу нигор шамлар ўрнатилган. Ҳамрожон қараб турса, уни Саёдхон қозонча қайнаб турган, самоварлар халлослаб турган, қандиллар шуъла бериб турган бир жойга олиб борди.

Саёдхон пари айтди: -Эй Ҳамрожон, эртадан бери созингни, сўзингни не деганингни билганим йўқ.

Менга шу ерда қўлга олсанг созингни, баланд чиқарсанг овозингни. Алингнинг созини кўрсак, гапингниг тузини кўрсак, нечук бўлар экан Ҳамрожон- деди. Анда Ҳамрожон ажаб бўлади, деб ноинсофнинг кизини хушомадлаб, ялиниб-ёлвориб кўрайин, деб алина созини олиб Саёдхон парига қараб бир сўз айтди. Кўринг не деган экан:

*Бир салотин бўйли сарви санобар,
Лабларингда ширин шакар бол бўлсин.
Қаддинг гула мангзар, қоматинг ар-ар,
Чаманлар ичинда бўйинг хол бўлсин.*

*Сурма чекилибдур шул қаро кўзга,
Ёрим, ёшинг етқай эллига, юзга,
Не ёздим янгилдим тақдирим сизга,
Бир гализ сўз айтсам тилим лол бўлсин.*

*Бозингда очилур ранг баранг гуллар,
Шоҳасинди сайрар шайдо булбуллар,
Гоҳ ёнар, гоҳ қуяр хизматқор қуллар,
Кеча кундиз хизматингда бор бўлсин.*

*Менинг ёрим келан кула-куложа,
Қирқ канизи билан била-келажа,
Эйнинга ярошур яшил гиянжа,
Кийдигингиз ёшил бўлсин, ол бўлсин.*

*Менинг ёрим кияр зарбоб-даройи,
Жойи жаннат экан, кўшики –саройи,
Ҳамрожон дер: оёқинда ду пойи,
Сағри кавуш, олтин-кумуш нал бўлсин.*

Деб бул сўзни айтган вақтда Саёдхоннинг вақти хуш бўлиб, Ҳамрожонга қараб, кийшанглаб, кулиб кўя берди. Ҳамрожон билан Саёдхон пари тилла пўш саройининг ичинда базми давронга машғул бўлабердилар.

Энди сўзни кимдан эшитинг Ошиқ Аҳмад билан бояги каниздан эшитинг. Ошиқ-Аҳмад тўққиз кеча –кундуз ётди. Ахири ўйланди:-Ҳов, менга бу не ётиш, деб ирғиб еридан туриб, Саёдхон парининг кўшикига қараб равона бўлди. Бир дамда Саёдхоннинг кўшикига етиб келди. Ошиқ-Аҳмад келиб, Саёдхон паридан жавоб сўради, Саёдхон пари ҳам жавоб берди. Саёдхон пари айтди:-Эй, хўжа киши: ўғлингни олиб кетармисан ёки ташлаб кетармисан,-деди.

Анда Ошиқ Аҳмад айтди: -Олиб кетарман ўғлимни –деди.

Саёдхон пари айтди:-Агар олиб кетатурғон бўлсанг уни нега олиб келдинг-деди. Ундай бўлса мен изида доғ бўлиб қолаберарканман-да-деди.

Анда Ошиқ-Аҳмад айтди:-Эй Саёдхон пари! Менинг ўғлимнинг сабабидан неча бир элларда, неча бир юртларда неча бир қизлар, неча бир келинлар доғ-доғ бўлиб қолгандир, сен ким бўлибсан,-деди. Анда Саёдхон пари айтди: -Ҳов хўжа киши, ҳали биз ҳам шулардай доғ бўлиб қолаберадиганми,-деди. Анда Ошиқ Аҳмад айтди: Ҳовва! Саёдхон пари!

Доғ бўлиб қоладиганнинг аввал боши сенсан,-деди. Йўқ-деб Саёдхон пари-йиғлаб, ёлвориб, ялиниб ўғлингни ташлаб кет!-деб хўжа кишининг олдида тушиб ётаверди.

Анда Ошиқ Аҳмад айтди:-Кел энди сен кўп-кўп ялинавердинг, чўх-чўх ёлборавердинг, ўғлимни ташласам ташлаб кетарманда-деди.

Саёдхон пари ундан вақти хуш бўлиб, куллуқ айтиб, таъзим бериб ўтирди. Саёдхон пари отларини эгарлаб Ошиқ Аҳмадга тайёрлаб берди ва хонасидан бир хуржун тилла тўлдириб, уни ҳам отларга ортиб берди.

Ошиқ Аҳмад икки оғига икки хуржун тиллани ортиб Рум шаҳридан чиқиб Озарбайжон Таракамон юрти қайдасан, деб йўлга тушиб равона бўлди.

Саёдхон пари, хўжа кишини узатиб Рум шаҳрининг кун ботар тарафи тўқай эди. Шу тўқайдан ўтказиб, хайр- хўш, деб қолаберди.

Энди хабарни кимдан сўранг, Ошиқ Аҳмаддан сўранг. Тўкайстонни оралаб кетиб бораётиб эди. Қараса, бир сарҳовуз бўйига йўликди. Бир хуш хаво, дам олмога қойим жой –деб, отдан тушиб, кел шунча кундан бери хориб-чарчаб юрибман, кун ҳам кун ўрта бўлди. Бир соатгина ором олайин деган, хаёл пайдо бўлиб, отларини соя ерга қантариб ташлаб, Ошиқ Аҳмад сарҳовуз бошида соянинг қуюқ ерида чакманини кия ёпиниб хурраги дуд фалакка чикиб ухлаб қолаверди.

Ошиқ Аҳмад ётаверсин, хабарни кимдан эшитинг қоровуллардан эшитинг. Маматхон подшонинг тўкайни сақлаб ётган қирк барзанги қоравули бор эди. Бу Ошиқ Аҳмад ётган сарҳовуз шу қоравулларнинг тушда дам олатурган манзилгоҳи эди. Бул қоровуллар тушлайлик деб, от чопишиб, сарҳовуз бошига келдилар, кўрсалар сарҳовуз бошида икки от қантарилиб турибди. Хар отнинг орқасида бир-хуржун бир-хуржун кизил тилла бўктарилган. Қараса шохсупанинг устида, сарҳовуз бошида бир хўжа киши парвойи палак ухлаб ётибди. Анда қоровулларнинг сарқардаси айтди: -Ана холос йигитлар! Бизларнинг кўкдан тилаганимизни ердан бердов бу. Подшонинг хазинасини тешиб, ухлаб ётган ўғри ҳақиқат шул экан,-деди. Қоровулларнинг сарқардаси айтди: Шу ётган ерида икки кўлини орқасига танғиб, Маматхон подшога олиб борайлик! Подшодан кўп-кўп инъомлар олармиз, подшомизнинг ўзи дорга чекиб ўлдирар деб, Ошиқ-Аҳмадни ётган ерида икки кўлини орқасига қайириб тангдилар.

Қоровулларнинг сарқардаси уни уйғотмоқчи бўлиб қалласига камчи билан туртиб-туртиб юборди. Ошиқ-Аҳмад жон-хавулжон кўзини очиб кўрса, устида қирк барзанги қоровулнинг турганини кўрди. Буни кўриб Ошиқ Аҳмаднинг юраги ёрилиб кетди. Водариг, сардорига: менинг ўлигимни еган қарғалар бу юртларда турмайдиган бўлдов-деб, барзангиларнинг ўртасига тушиб йиғлаб кетаверди. Ошиқ Аҳмад икки кўли тангувли бир неча манзил йўл юрди. Бир неча манзил чўл юрди.

Ошиқ Аҳмад бораётиб тўрт тарафга боқиб кўрса, осмонда беш турна Озарбайжон-Тарақамон юргига қараб ўтиб бораётир. Ошиқ Аҳмаднинг кўнгли бузилиб элини-юртини, Гулширин деган ёрини соғиниб, уларга салом айтиб, али боғли, алинда сози бўлмасида тилинда сўзи, бир сўз айтиб йиғлаб бораётир экан. Кўринг не деб жавоб берар экан:

*Кўкдан учган бўлак-бўлак турналар,
Арзи ҳолим севар ёра дегайсан!
Йиғлайиб кечирдим моҳи-солимни,
Йиғлайиб- йиғлайиб қолди дегайсан!*

*Ёмон йўлда юрган тангридан топар,
Тонгла бир кун яна аросат қўпор,*

*Турна менинг саломимни сен етир,
Ошиқ-Аҳмад дўстинг қолди дегайсан!*

*Барзангилар боғладилар қўлимни,
Шоҳимардон банд айтади йўлимни,
Кимга айтий буқун ўлар ҳолимни,
Йиғлайиб-йиғлайиб қолди дегайсан!*

*Ёр кўзима Озарбайжон кўринур,
Бағрим боши тилим-тилим бўлинур.
Салом етказакўр ёрим Шириндур,
Ошиқ Аҳмад дўстинг қолди дегайсан!*

*Ошиқ-Аҳмад ошиқлиқнинг йўлинда,
Сўналар гарқ урар чашим қўлинда,
Банда бўлдим барзангилар қўлинда,
Ошиқ-Аҳмад дўстинг ўлди дегайсан!*

Деб, бу сўзни айтган вақтда, бу жой турналарнинг тушиб, дам олиб ўтатурган манзилгоҳи эди. Барзангилар бу турналарнинг Ошиқ-Аҳмад сўзи билан бу сарҳовуз бўйига тушаётганларини кўриб, кўркиб юраклари ёрилиб-хов! ноинсофлар, бул бир хўжа киши ўхшайди, бир оғиз сўз билан учиб ёраётгирган турналарни ерга кўндирди, ёздириглар ноинсофлар кўллларини деди, барзангиларнинг саркардаси. Қоровуллардан яна одам бошидан икки танга йиғнаб олиб, Ошиқ Аҳмадга бердилар ҳамда Ошиқ Аҳмадни Озарбайжон йўлига солиб қолавердилар.

Ана эндиги сўзни кимдан эшитинг, Ошиқ Аҳмадан эшитинг. Шул юришига бир неча кун йўл юриб, бир неча кун чўл юриб, кунлардан бир кун Озарбайжон юртига етишди. Ўз уйига бориб Гулширинжон кампирига ковушиб вақти хуш бўлиб, шул ерда қарор топиб ёга берсин. Эндиги гапни кимдан сўранг, Саёдхондан сўранг. Саёдхон парининг бир дўсти бор эди. Ул ҳам бўлса Гуржистон подшосининг кизи эди.

Отига Маликахон деб от берарлар эди. Маликахон эшитди, Саёдхон пари дўстларининг ёнига Озарбайжон –Таракамон юртидан бир ажойиб ўғлон келиб, бир неча кунлардан бери базми-сухбат куриб ётган эмиш –деб. Саёдхон парининг боғини қараб, ўн икки канизларини эргаштириб йўлга равона бўлдилар. Бир неча мазгил йўл юриб, Саёдхон парининг боғига етишдилар.

Дарвозадан кириб келабердилар. Хабарни кимдан сўранг, Ҳамрожондан сўранг.

Ҳамрожон боғнинг ичида гул териб ўйнаб юриб эрди. Ҳамрожон бул ўн икки канизни кўриб ҳайрон бўлди. Назар солиб қараб турса ўзининг юртида қолган ўз ёри Салбиниезга ўхшаган қизлар экан.

Ҳамрожон шунда алина созини олиб, Гуржистон подшосининг кизи
Маликахонга қараб бир сўз айтиб турибди. Кўринг не дер экан:

*Эй ёронлар мусулмонлар,
Бугун бизга жсон йўлиқди.
Бизнинг сари қадам босиб,
Кўзлари мистон йўлиқди.*

*Уйдан чиқар гул-гул кийиб,
Хол устина холлар қўйиб,
Қарқарани эгри қўйиб,
Жигоси ларзон йўлиқди.*

*Бу боғларнинг гул-лоласи,
Чўл даишининг гузоласи,
Шириннинг оҳу-ноласи,
Сарви хиромон йўлиқди.*

*Уйдан чиқар қумгон олиб,
Икки бўйи гул-гун ёниб,
Қарчигайдай хкёлланиб,
Дарди-ма дармон йўлиқди.*

*Ҳамро айтир шикастаман,
Орий бўйинга бас таман,
Ўлгунча санго хастаман,
Дарди-ма дармон йўлиқди.*

Бу сўзни айтгандан сўнг, канизлар Саёдхон парининг тилла пўш
кўшкига қараб йўлга равона бўлдилар. Бир неча манзил йўл юриб,
Саёдхоннинг тилла пўш саройига кириб бордилар. Саёдхон пари ҳам
кирк канизни билан базми-давронга машгул бўлиб ўтириб эди.

Гуржистон подшосининг кизи Маликахон дўсти ҳам ўн икки
канизлари бирлан Саёдхон дўстининг олдига кириб бордилар. Тилла
пўш саройининг ичи эллик икки каниз саройга киргандан сўнг,
киркинчи кандил ёккандай шуъла бериб қўя берди. Ул вақтда малика
Саёдхондан паридан сўради. -Эй дўстим Саёдхон! Сизнинг ёнингизда
бир ажойиб ўғлон бор эмиш деб эшитдик. Бизлар шуни кўришга келдик.
Чакирсанг нечук бўлар экан?-деди. Анда Саёдхон пари айтди: -Ажаб
бўлар-деди. Боғда ўйнаб юрган Ҳамрожонга бир канизни югуртириб
юбориб:-бор, Ҳамрожонни олиб кел! –деди. –Ажаб бўлади-деб, ул каниз
Ҳамрожонга айтди:-Юр Ҳамрожон! Сизни Саёдхон пари чақирадир,
деди. –Ажаб бўлади-деб, Ҳамрожон тилла пўш саройга етиб келди. Анда

Саъдхон айтди:-Эй Ҳамрожон: шул дўстим Маликахонга бир давр соз, бир давр сўз айтиб берсанг, нечук бўлар экан,-деди. Ҳамрожон кизлар билан чой олишиб, ичишиб, Гуржистон подшосининг кизи - Маликахонга кўзи кизиб ўзи бир сўз айтишнинг иложини топмай ўтирган эди. Саъдхон парининг бул сўзи Ҳамрожонга маъкул тушиб тураберди. Ҳамрожон бечора жўшиб кетиб, алина созини олиб, Маликахон билан ўн икки канизларига қараб, бир сўз айтиб турибди.. Кўринг не жавоб айтар экан:

*Бир салотин бўйли саллониб келан,
Кўзимга соташди холи гуржисинг.
Кўрган ошиқ акли-хушин етирап,
Ҳасрати жсонимда қолди гуржисинг.*

*Богчасидан шайдо булбул ўтишмас,
Оҳ чекарман полам ёра етишмас,
Дардим чўхдир дармон алима тушмас,
Кечар эграмчидан бели гуржисинг.*

*Кийдиги ёшилдир ўртиги ола,
Қадди гули мангзар лаблари бола,
Бўйи Салбига мангзар қомаги дола,
Тили турки дегил, тили гуржисинг.*

*Пирим Шоҳимардон даврон ўстирмиш,
Алмудом ёр дейиб фарёда бермиш,
Боди сабо зулфин эғнида бўлмиш,
Тўкилар тўрт ёна тали гуржисинг.*

*Ошиқ Ҳамро гулин терсам богининг,
Тўйиб ичсам ниёласин сэгининг,
Кезсам қонисинда ёр ўтогининг,
Мен бўлсам ходими гули гуржисинг.*

Деб, бул сўзни айтган вақтда Саъдхон парининг кўкрагида бир хаёл пайдо бўлди.

Бул Ҳамрожон айтиб ўтирибди:-Кийдиги ёшилдир “ўртиги ола”, яна айтиб ўтирибди: “Бўйи Салбига мангзар, қомаги дола”-деб. Ҳамрожоннинг юртида қолган бир Салби деган ёри борга ўхшайди-овд-деб гумон этиб қолаберди. Эртаси чошгоҳ вақтига яқинлашганда Саъдхон парининг дўсти-Малика ўзининг ўн икки канизлари билан, дўстидан жавоб олиб ўз кўшки саройига қараб йўлга тушиб равона бўлиб кетавердилар. Энди бул сўз бу ерда тураверсин, эндиги сўзни Саъдхон паридан эшитинг. Саъдхон пари айтди: -Эй Ҳамрожон: Юр

иккимиз сарховуз бошига бориб боғларимизда сайр этиб, вақтимизни хуш этиб бир сайр этиб қайтали-деди. Анда Ҳамрожон ажаб бўлади-деб, ирғиб еридан туриб, Саёдхон парининг бўйнига қўлларини солиб, Тилла пўш саройдан чикиб, сарховуз бошига қараб йўлга тушдилар. Булар сарховуз бошига етишдилар. Саёдхон парининг сарховузидан юрган бир бўлак сўналари бор эрди. Ул юртда сўна –дер эдилар. Бул юртда ўрдак – дер эдилар. Саёдхон пари айтди:-Эй Ҳамрожон! Ол алинга созингни, баланд чикар овозингни, бизнинг шул турган сўналарни бир таъриф этиб берсанг нечук бўлар экан?-деди.

Ҳамрожон айтди:-Ажаб бўлади,-деди. Ҳамрожон алина созини олиб, сўналарга қараб бир сўз айтиб турган ўхшайди. Кўринг не жавоб айтган экан:

*Келар эрдим ёшига боши ўзгадим,
Сўна бизни кўриб юрмага тушди.
Ўзини чўндириб дарё тубина,
Эграмча парларин тузмага тушди.*

*Истар эрдим ўзим изидан отам,
Алимни узатиб саридан тутам,
Бир хаёл айладим тош билан отам,
Олиб қаламларин ёзмага тушди.*

*Сўна бизни кўриб чекди қирого,
Кўзим ёша тўлди, кўнглим фирога,
Салбидан айрилиб тушдим йирого,
Тузмаган кўнглимиз иззага тушди.*

*Ўлар эдим оқ юзининг холидан,
Эмар эдим лабларининг бөлидан,
Айро тушдим Салбижоннинг элидан,
Кўнглим талвас этти, кезмага тушди.*

*Ошиқ Ҳамро қурбон бўлсам-ўзина,
Танишганда жон эманар сўзина,
Ҳинжу-маржон тақинибдир юзина,
Ёр хумор кўзларин сузмага тушди.*

Деб, бул сўзни айтган вақтда, Саёдхоннинг аччиғи келди: Гуржистон подшошининг қизи-Маликахон келган вақтда, Салби-деган гапни кўзгаган эди. Бул сафар ҳам Салбидан айрилиб тушдим “йирого” –деб ўтирибди. Бунинг Салби деган ёрининг борлиғи рост бўлди деб, Саёдхон пари Ҳамрожон билан сўзлашмасдан аччиғи келиб, қаҳр этиб ирғиб еридан турди-да, кўшикка қараб ўта кетди. Энди хабарди кимдан

сўранг, Ҳамрожондан сўранг. Ҳамрожон ҳам бир соат ўтирди, икки соат ўтирди. Ҳамрожон айтди:-Меники бу не ўлтирип, -деди. Кел, бунинг изидан борайин, бунинг билан янгалдан сўзлашайин,-деб, ирғиб еридан туриб, Саёдхон парининг кейнидан йўлга тушиб, равона бўлди. Саёдхон парининг тилла пўш саройига кириб, бу ерда ҳам бир соат-икки соат ўтирди. Сўзлаша олмади.

Ахири Саёдхон парининг қарори чидамади. --Эй Ҳамрожон!-деди. Нечун сен Гуржистон подшосининг кизи –Маликахон дўстим келганида ҳам айтиб эдинг-ки: “Салбидан айрилиб тушдим йироға”-деб, бул сафар ҳам айтиб ўтирибсан?- сенинг ўз юртингда Салби отли ёринг бор экан. “Йироқ” деб узоқ йўлни айтадилар. Агар мен бурундан сенинг Салби отли ёрингнинг борлигини билганимда сенга бунчалик кўнгул бермас эдим. Энди агар отам иккимизнинг бу боғда бўлиб ётганимизни била кўйса, иккимизни ҳам дорга чекиб ўлдиради. Ҳамрожон: нечун сен айтмадинг, Салби ёрингнинг борлигини, мен сенга бекорга кўнгул берган эканман,-деди Саёдхон пари. Анда Саёдхон парига Ҳамрожон айтди:-Эй Саёдхон пари! Менинг ҳам сенингдай бўлмаса-да ҳар ҳолда қирқ танобдай боғим бор, сарҳовузим бор. Қув ва ғозим бор, Сарҳовуз бўйида бир “Сарви” деган дарахтим ҳам бор. Шу дарахтим ёдимга тушиб кетиб-сарви-деганим турур. Унда не бўлибди?-деди. Мен лекин Салби деб айтмадим-деди. Саёдхон айтди:-Айттинг, деди. Ҳамрожон – Айтмадим,-деди.

Бул “айтмадим”-деди. Ул “айттинг”-деди. Иккиси “ҳингда-ҳингк” бўлдилар. Саёдхон пари айтди: Шул Салби демаганинг учун онт ичармисан, Ҳамрожон?-деди.

Ҳамрожон айтди:-Ўзимнинг юртимнинг онтини берсанг ичарман деди. Анда Саёдхон пари айтди: Сизнинг юртники нечук бўлар?-деди.

Ҳамрожон айтди: бу ноинсофнинг кизини бир алдайин,-деди. Ана бизнинг юртнинг онти бунингдай бўлар-деди:

“Ул таёғи: бул таёғи иккимизгада теккан шул таёғи”-деди. Анда Саёдхон пари айтди: Паҳ, Ҳамрожон: Шундан ҳам онт ичган бўлами, деди. Ҳамрожон айтди:-Бизнинг юртларда буни “чўпон онти” –деб от берадилар-деди. Саёдхон пари айтди:-дуруст чикар,-деди. Қиз бу сўзга инонди. Ундан сўнг орага канизлари тушиб:-Эй Саёдхон пари: Сизнинг тарлон қушларингиз бор, жайрон қушларингиз бор, каклик қушларингиз бор, ана шуларни бир-бир келтириб, Ҳамрожонга таъриф эттириб кўринг.

Буларни таърифлагандада Салби-деяберса, сиз туринг боши учинда, бизлар турайлик оёқ учинда, ура-ура ўлдирайлик, ўликларини келтирайлик, ўгарман-кечарман, ҳеч ким эшитмасин буни,-деди.

Бул сўз Саёдхонга маъқул тушиб, бир ерда сақлаб кўйган тарлон – деган бир қуши бор эди. Бул юртда тарлон-дейди. Ул юртда қарчиғай-дейди. Эй Ҳамрожон:-деди, Саёдхон пари-ол алинга созингни,

баланддан чиқар овозингни, алингнинг созини кўрайлик, гапингнинг тузини кўрайлик, бизнинг шул тарлонни бир таъриф этиб бер, деди.

Ҳамрожон!-Ажаб бўлади-деб алина созини олиб, тарлонни таъриф этиб-Саёдхон пари билан канизларига қараб бир сўз айтиб ўтирганга ўхшайди. Кўринг не жавоб дер экан:

*Қиш заҳмати чиқиб ёзи келганда,
Эрийиб тўкилар ёзи тарлоннинг.
Сабзи чаманларда табиб чоғинда,
Қуёш тегса оқар ёзи тарлоннинг.*

*Қушчига ярашур йўрга олажа,
Ўнгидан отланса сўлига туша,
Табиби қоқилса тарлон келмиша,
Ботар тирноқлари қона тарлоннинг.*

*Мунаққашдур унинг пари боллари,
Кўлда ўрдак кўрдик титрар таллари,
Анинг юрти Озарбайжон эллари,
Келар қийгачланиб оғи тарлоннинг.*

*Давралиб-давралиб чиқар осмона,
Кўзлари жиллоддир ўт солар жсона,
Қирғин солур чўлда кезган ҳайвона,
Аждаҳога мангзар кўзи тарлоннинг.*

*Устимиздан ўтгин оғир жилвалар,
Ўтирган қозилар, ичинг оғалар.
Қизил, ёшил бошга санчиб жисгалар,
Ҳамрожон дер, ўтди оғи тарлоннинг.*

Деб, бул сўзни айтган вақтда, Саёдхон пари эшитиб турса, бунинг ичидан “Салби” деган сўз эшитилмаганидан вақти чандон хуш бўлиб, вақтининг хуш бўлганлиги шундаки, бир жойда сақлаб қўйган жайрон деган бир қуши бор эрди. Ана шуни олиб келди, Ҳамрожоннинг ёнига. У юртда жайрон дейди. Ҳозил-дейди. Саёдхон юртида марол дейди бу юртда эса кийик –деб ном берадилар. Саёдхон пари айтди: Эй Ҳамрожон!-деди. Ҳамрожон-Лаббай –деди. Бизнинг шу жайрон қушни ҳам бир таърифлаб берсанг нечук бўлар экан?-деди. Ҳамрожон айтди:-Ажаб бўлар!-деди. Кўлига созини олиб, жайронни таъриф этиб бир сўз айтди. Кўринг не деб жавоб қилар экан:

*Сарим қурбон бўлсин сени кўрганда,
Бизнинг элнинг жайронидир бул жайрон!*

*Феъли кетган жайрон бунда нишласин,
Ўз элимнинг жайронидир бул жайрон!*

*Узоқдан кўринган жайроннинг тўзи,
Сарининг устинда қўша мўғизи,
Эгам сурмалармиш шул қора кўзни,
Бизнинг элнинг жайронидир бул жайрон!*

*Оққан чашмаларин сувдан тўлдирган,
Қизил юзим гул бандимни сўлдирган,
Олғир қушим, югурак тозим ўлдирган,
Бизнинг элнинг жайронидир бул жайрон!*

*Жайрон кетди тоғдан тоша дўланиб,
Дўланибон чашмасина булониб,
Ошиқ Ҳамро гадой каби тиланиб,
Бизнинг элнинг жайронидир бул жайрон!*

Деб, бул сўзни айтган вақтда бул сўздан ҳам нуқат топмади. “Салби” деган сўз айтилмади. Саёдхоннинг чандон вақти хуш бўлди. Вақтининг хуш бўлгани шундаки, бир жойда қафасда қўйган бир каклик деган қуши бор эди. Шуни кўтариб Ҳамрожон ёнига ўзи келтирди. Эй Ҳамрожон:-деди, Саёдхон пари. Бизнинг каклик қушларни ҳам таъриф этиб бер, деди.

Ҳамрожон -Ажаб бўлади,-деди. Алина созини олиб, каклик қушни таъриф этиб, бир сўз айтди. Кўринг не жавоб берар экан:

*Бизга ҳиммат беринг улуг зот эллар,
Ёраб менинг ҳолим олишар бўлди.
Мағрибда, машиқда ўтган эранлар,
Кўнгул мақсудина этишар бўлди.*

*Мағрибда, машиқда ўтган эранлар,
Унинг ҳукмидаги замину –зарлар,
Бир оҳ урсам ёқар етти қат ерлар,
Жоним ишқ ўтина туташар бўлди.*

*Жам бўлиб келинлар озалар, беглар,
Сурмали кўзларинг мени чўх анлар,
Жилвадан айрилган югурак какликлар,
Ҳар дам “қоқоғ” уриб, қулишар бўлди.*

*Хинолар қўйибди икки дастина,
Билса рақиб келар булар қасдина,*

*Мен минибман ёрим сийнанг устина,
Кўша норинг пича эзилар бўлди.*

*Лочин каби урсам богинда давр,
Мендан бошқа ёрдан юзингни ўзир,
Саёдхоним бунча айладинг жабр,
Ҳар дам ёр жабрина дўзлар бўлдим.*

*Мени оғлар қўйиб шод бўлан Салби,
Ошноликдан биздан ёт бўлан Салби,
Азалдан Ҳамрога от бўлан Салби,
• Ҳардам ётлар билан қучишар бўлди.*

Деб, бу сўзни айтгандан сўнг, Саёдхон пари Ҳамрожоннинг Салби отли ёрининг борлигини тақик билиб, канизларига бақирди. –Боринглар! Ҳамрони олиб бориб зиндонга ташланглар!–деб буйруқ берди. Канизлар югуриб бориб Ҳамрожоннинг икки қўлини орқасига боғлаб, зиндонга олиб жўнадилар. Бир неча манзил йўл юриб, Ҳамрожонни келтириб зиндонга солдилар. Эшигига кулф урдилар. Не ош бор, не нон бор, Ҳамрожон очдан-оч ётаверди. Ҳамрожон зиндонда ётаберсин. Эндиги хабарни кимдан сўранг, Саёдхондан сўранг. Саёдхон пари ҳам сал ўтмай, Ҳамрожоннинг ишқида бўлди бир касал. Ошикнинг иши ўзларингизга маълум. Ошоқдан тўрга ағнади, тўрдан туриб ошоқка ағнади. Бу ҳам уч кунгача касал бўлиб ётаверди.

Уч кун деган вақтда Саёдхон парининг қарори чидай олмай, ирғиб еридан туриб, Ҳамрожоннинг ётган зиндонига қараб йўлга тушиб равона бўлди. Узоқдан зиндоннинг панжарасидан сар этиб қаради. Бул сўз бу ерда тураверсин, эндиги сўзни Ҳамрожондан эшитинг.

Ҳамрожон зиндоннинг ичида уч кун ётди. Ўзи ҳам очдан оч ётди. Ҳамрожон кўп қийин ҳолда бўлди. Кўнглига камлик келди. Ўзининг хўрлангани эсига тушиб йиғлаб ўтираверди. Саёдхоннинг бундай этарини аввалдан билганимда бу юртларга келмас эдим, –деди. Фойдаси бўлмади. Ҳамрожон шуларни йўлаб хафа бўлиб ўтирган эди. Зиндоннинг панжарасидан ичкарига бир куннинг шуъласи тушгандай бўлди. Ҳамрожон Саёдхоннинг келганини билиб, панжарадан қараб, алина созини олиб, бир сўз айтиб йиғлаб турибди. Кўринг не дер экан:

*Ўзрин-ўзрин панжарадан боққан ёр,
Шул қора кўзларинг не тилар меннан!
Юрак бағрим ишқ ўтша ёққан ёр,
Ёр қора кўзларинг не тилар меннан?*

*Шул қора кўзларинг уйқу ўғриси,
Менинг дейтурганим сўзнинг тўғриси,*

*Ёр қора кўзларинг сўнар ўзгиси,
Шул қора кўзларинг не тилар меннан?*

*Қурбонинг кетайин йўла кел, йўла,
Умидвор кўлларинг бўйнима дўла,
Жодигўй кўзларинг жонимни олар,
Шул қора кўзларинг не тилар меннан?*

*Шул қора кўзинга банда бўлайин,
Мен сендан айрилиб қайда борайин,
Мен бир тилла юзук сенда бўлайин,
Шул қора кўзларинг не тилар меннан?*

*Баланд-баланд тоғнинг кетмас думони,
Мункирнинг кўнглидан кетмас гумони,
Саёдхон Ҳамронинг севгили ёри,
Шул қора кўзларинг не тилар меннан?*

Деб, бул сўзни айтгандан сўнг, хабарни кимдан сўранг, Саёдхон паридан сўранг. Саёдхон пари Ҳамрожоннинг товушини эшитиб, ошиғи бекарор бўлиб, калласи ғувлаб, кўзлари ёшга-тўлиб, этига қалтиратма тушиб, зиндоннинг панжарасига югуриб келиб қолганини билмай қолди.

Анда Ҳамрожон айтди:

-Бу ноинсофнинг уч кундан бери мени очдан-оч зиндонда ётқизиб қоқлаб, хўрлагани етар. Бу ноинсофнинг бир аччиғини келтирайин-ё зиндонда ўларман, ё чиқарман,-деган хаёл пайдо бўлиб, Ҳамрожон зиндоннинг ичида туриб, Саёдхон пари зиндоннинг панжарасининг оғзида турибди, Ҳамрожон бир сўз айтиб турибдир. Кўринг не жавоб айтар экан:

*Оғи беглар бир гўзала мойилман,
Динга кирмас арманидур-армани.
Кеча кундўз ёр жабрина қойилман,
Кўздан солиб, қолдан айирди мени.*

*Устимизда Гуржистоннинг тоғидир,
Мангзамишлар бизнинг билан ёғидир,
Саёдхоннинг қучмоли бир чозидир,
Қизил гулнинг хирмонидир хирмони.*

*Ишқнинг шаробини менам ичардим,
Кунда юзминг ёниб, юзминг ўчардим,
Ота-эна, эл –кунимдан кечардим,
Ғариб кўнглим дармонидир дармони.*

*Бизнинг беллар шибоз эди, боз эди,
Насиб қайси тақдир қайси –ёз эди,
Динга кирмас тарсо пари қиз эди,
Почорликда ёмон этди ёр мени.*

*Қизил гулни даста-даста терарлар,
Териб-териб оқ синага сарарлар,
Саёдхон қиз панжарадан қарарлар,
Ҳамро айтур, кўра келди ёр мени.*

Деб, бу, сўзди айтган вақтда Саёдхон пари: Ҳой ноинсоф канизлар!-деб кичкирди. –Зиндондан дарҳол чиқариб олинглар, ўлиб қолакўрмасин, деб кичкиргандан сўнг, ажаб бўлади!-деб канизлар югуриб бориб зиндонни очиб кўрсалар, кичкира-кичкира Ҳамрожон уч куннинг очлигидан холдан кетиб, беҳуш бўлиб йиқилиб ётган экан.

Саёдхон пари Ҳамрожоннинг ёнида бир-икки соат ўтирди. Ҳамрожон бир вақтлари ҳушига келди. Ҳамрожон ҳушига келгандан кейин Саёдхон пари шу ерда ўттиз икки таомларни келтириб, Ҳамрожоннинг олдида кўйди. Ҳамрожонни овқатлантириб бўлиб, канизларига топширди:-Эй канизлар:-деди. Ҳамрожонни ҳаммомга олиб бориб орасталаб, менинг ёнимга олиб келинглар! деди.

-Ажаб бўлади!-деб Ҳамрожонни канизлар ҳаммомга олиб, равона бўлдилар. Ҳамрожонни ҳаммомга олиб бориб орасталаб, ювиб, яхши, турли гуллар билан сийлаб кийинтириб, Саёдхон парининг тилла пўш саройига қараб, олиб жўнатдилар. Энди хабарни кимдан сўранг, Саёдхон паридан сўранг. У Ҳамрожоннинг келар йўлига боқиб, ўттиз икки турли кийимларни кийиниб ўзига пардоз бериб, кошларига сурма чекиб Ҳамрожоннинг келар йўлига боқиб ўтираберди.

Ҳамрожон канизлар билан келаётгирса, Саёдхон парининг ўттиз икки турли кийимларни кийганини кўриб Ҳамрожоннинг ҳам кайфи кўтарилиб, бу занғарнинг кизини узоқдан хушомадлаб бормасам, яна бир балага гирифтор этмасин -деб Ҳамрожон алина созини олиб, шул келишида Саёдхонни хушомадлаб, бир сўз айтиб, келаётир. Кўринг не дер экан:

*Эй ёронлар мусулмонлар,
Ёр қирмизи кийинибдир.
Ишқ ўтига ёнган жонлар,
Хол қирмизи кийинибдир.*

*Келишингиз жсайрон каби,
Рафторингиз марол каби,
Икки зулфи шомор каби,
Ёр қирмизи кийинибдир.*

*Ёрим келар кула –кула,
Кулиши манзар булбула,
Ёнинда қирқ каниз била,
Ёр қирмизи кийинибдир.*

*Юр Саёд кетали бога,
Ёр билан кирсак ўтога,
Ҳамронинг жонин олмога,
Ёр қирмизи кийинибдир.*

Деб, бул сўзни айтган вақтда Саёдхон парига караса, Ҳамрожоннинг йўлига боқиб ўтирган экан. Анда Ҳамрожонни канизлар, Саёдхоннинг тилла пўш саройига олиб бордилар.

Ул вақтда Саёдхон пари Ҳамрожонга айтди: Эй Ҳамрожон! Ол алинга созингни, баланддан чиқар овозингни, менга бир давр соз, бир давр сўз айтиб берсанг нечук бўлар экан?-деди. Кўрққан одамнинг иши ўзларингизга маълум, Ҳамрожон айтди:-Ажаб бўлади,-деди. Ҳамрожон айтди:-Бу ноинсофнинг кизи мени яна бир балоларга чатмасин деб, ўзининг тоғ одами” эканини баён этиб бир сўз айтиб ўтирибди. Кўринг не жавоб айтар экан:

*Қодир оллоҳ бадр айламыш жамолим,
Гўё икки қошим ҳилола душмиш.
Олло Ғариб берса шугун мисолин,
Гўё булбул каби бидола душмиш.*

*“Алиф”нинг олдига “мим” тушан каби,
Семургнинг танидин нар тушан каби,
Дибирэсоқ-дибирэсоқ тер тушан каби,
Лабингдан бол оқса ниёла душмуш.*

*Ўжа доғдан инжир ун тушан каби,
Холлар орасига тун тушан каби,
Жими рўзалардин кун тушан каби,
Занаҳдан қўлларинг зулола душмуш.*

*Етиб бўлмас ошиқларнинг зориннан,
Холинг хориж этар Чинди ёридан,
Мен ақлим йитирдим ҳарна боридан,
Кўранда бир ажиб хиёла душмуш.*

*Ҳамро-ақш бўлмас тоғ одамининг,
Тўбаси гул бўлар боғ одамининг,
Сахро далисининг, тоғ одамининг,
Кўзлари сенингдай қизлара душмуш.*

Деб, бул сўзни айтган вақтда Саёдхоннинг чандон вақти хуш бўлиб, Саёдхон пари Ҳамрожонга тиздан тўшак солиб, белбоғдан ёстик солаберди.

Саёдхон пари туриб айтди:-Эй Ҳамрожон!-деди. Шул вақтда энди бир вақти хушлик учун алинга ол созингни баланд чиқар овозингни, бизга бир давр соз, бир давр сўз айтиб берсанг нечук бўлар экан дўстим!-деди. Ҳамрожон:-Ажаб бўлар-деди. Ҳамрожон Саёдхон парига қараб бир сўз айтиб турибди. Ҳазали Ҳамрожон дерлар, кўринг не дер экан:

*Ногоҳонда савдо тушди сарима,
Тегса менга тегсин, ёра тегмасин!
Қаҳбо фалик тегма менинг ёрима,
Чунки менга тегсин, ёра тегмасин!*

*Гўзаллар ичинда сен гўзал шоси,
Бир замон кўрмасам бўларман осий,
Қишининг зимистони, ёзининг ҳавоси,
Ул ҳам менга тегсин, ёра тегмасин.*

*Гўзаллар ичинда сен гўзал шовқи,
Кўзимдан оқиздинг қон билан кўқи,
Оллонинг фармони, ажалнинг ўқи,
Чин душманга тегсин, ёра тегмасин.*

*Эгнига клийбдир оқдан олалар,
Уни кўриб шайдо булбул ноалар,
Кўкдан ерга энган юз-минг баёлар,
Чин душманга тегсин ёра тегмасин.*

*Бозингда очилмиш ранг-баранг гуллар,
Ишқинда сайрашур шайдо булбуллар,
Ошиқ Ҳамро деяр айролиқ кунлар,
Ул ҳам менга тегсин, ёра тегмасин!*

Бул сўзни айтгандан сўнг Саёдхон парининг вақти чандон хуш бўлиб. Ҳамрожон билан тилла пўш саройнинг ичида айшу ишратга машғул бўлиб, шу ерда қарор топиб, муроду мақсадига етиб қолабердилар.

ЛУҒАТ

А

Ал-кўл
Амудигарон-оғир амуд (бошни мажаклайдиган темир тўқмоқ)
Ар-ар-арча дарахти
Атоноқ-қўшув белгиси шакли, чарх (крест)
Аҳлан вассаҳлан-(арабча) ҳуш келибсиз

Б

Беганмоқ-қаноатланмоқ
Беҳроб-яхши, устун
Бихил-бўйсунити
Бордош-чордона
Ботил-берк
Буқоноқламоқ-писиб юрмоқ
Бўйла-бундай
Бўқтарилмоқ-ғамламоқ

В

Важ-наrsa
Ваззихо-очик, нур, ёруғ кун
Во-эй, вой
Волий-ҳоким, вилоят ҳукмдори
Валлайло-тун коронгуси
Варсаки-сўз, баён

Г

Гада –пасткаш, ёмон
Ганжинаи биниш-бор бўлган ганж
Гизламоқ-яширмоқ
Губалак-капалак
Гунаш-куёш
Гўндармоқ-жўнатмоқ

Д

Дали-жангари, чапани
Дандона-тиш
Данжик-жангари, чапани
Дегра-дош-чор атроф
Дейил-фезлнинг инкор шакли (эмас)
Дилситон-дилни овловчи
Дошинда-теварагида, ташқарисида
Дуз-ташқари, яй лоқ
Дуруд-олқиш, дуо

Дустамон-ағдарилмоқ
Душвор-мушкул
Дўланди-боғланди, бирикди, айланди
Дўрамоқ-гуғилмоқ

Ё

Ёзгармоқ-бўнашмоқ
Ёзгит-тақдир
Ёли-каби
Ёсини таҳо-куръон суралари (Ёсин ва Тоҳо)
Ёсхона-моғамхона
Ёкги-ёруғ

Ж

Жастаҳез-аста-секин
Жиржис-мифик пайғамбар исми
Жониб-томон
Жумри-юмри-юмалоқ нарса
Жустужў-излаш
Жўжинг-кўзинг
Жўлида мўй-тарқоқ соқол

З

Закариё-пайғамбар исми
Зили-бам-оғир оҳанг (мусикага оид)
Зингмоқ-ирғитмоқ, отиб юбормоқ
Зоринжи-ёлбориш

И

Имир – туман
Иноҳат -- қаршилиқ
Инкисор-сигинил, ожизлик
Истеътоат-чидам
Ирғиб -- сақраб
Иқди никоҳ-никоҳланиш

Й

Йитирмоқ-йўкотмоқ

К

Каж-тесқари
Капдирмоқ-қуритмоқ
Қаҳан- сомон, сомондай
Қиса-чўнтақ
Қўпнақ-ит
Қўшағим-бўталоғим
Қўшиш-ғаъсир кўрсатмоқ

Л

Лабз-шева
Ложарам-ҳижил

М

Мавт-ўлим
Мазҳари ақл-ақл ҳазинаси. (махзан сўзининг бузилган шакли)
Марқад-мозор (марқад)
Масоҳиб-суҳбатдош
Маҳшар-киёмаг
Маҳзан-ҳазина
Мешиқ-мутро-сув идиш ва хуржун
Мубаддал-алмашинган
Муқаддар –хафа, маҳзун
Мажаррам-балки
Музтариб-изтироб чекувчи
Муқаррам-азиз
Мунқатиъ-ажралган
Мутаважжих-юзланиш, қарамок
Мутағайир-ўзгача
Мафқум-фаҳмланган
Мосил-ясовул
Мужрим - айбли
Муруватандиш-муруватли
Муқотала-уруш, қирғин
Муқайид-боғланган

Н

Навқон-ипак қурти
На қорасан-канақа одамсан, қасбинг нима
Нарт-новда
Нишатса-нима қилса
Нозил-юқоридан тушган

О

Оёқ солма-арик
Орув-поқлик
Орқайин-хотиржам
Ошок-паст
Офок-олам, уфқ

П

Пайғом-хабар
Поқидомон-иффатли
Пурсухан –сўзамол
Пўшиш-бекиқ, ёпик

Р

Раванак-сув қузури
Роҳизан-қароқчи

С

Сувадуш-сув қузури
Сайха-наъра, бақириш
Санги хора-қаттиқ тош
Сар солмоқ-назар солмоқ
Саржаниш-кесатиш, ранжитиш (сарзаниш)
Сарка-бопчи
Сармоқ-ёймоқ
Саросар-бошдан оёқ
Сипориш-хурмат, эҳтиром
Сулухат-келишув

Т

Тааммул-сабр
Тавилан-узунлик
Така-ёстик
Тал-соч
Тарақамон-тарокима, туркманлар
Тарахҳум-рахм қилмоқ
Тайғир-ўзғариш (тағйир)
Ташдид-шиддатли
Ташминкўш-жун кийимли
Тирборон-ўқ ёмғири
Тирп этмай-кимир этмай
Тунг-сув идиш (мисдан ишланган)
Тўбалаш-тортишув, жанжал
Тўман-паст
Тўз-чанг –ғубор
Тўба-тепа
Тўнгиртка-сув қузури

У

Убудият-бандлик, куллик
Уйри-тўда
Ушоқ-кичик, бола маъносида
Уқбо-охират

Ф

Фигор-мажруҳ

Х

Ховандор-хомий, таянч
Ховар-шарқ, қуёш
Хори мўғилон-янгоқзор

Хужастахисол-кутлуғ одат
Хўбрўй-чиройли юз

Ч

Чархи дун-тескари дунё
Чатмоқ-қўшмоқ, бириктирмоқ
Чакки-пичоқ, қаламтарош
Черик-навкар
Чизгамоқ-шимармоқ
Чоки-гирибон – қалбни пора қилмоқ
Чундук-тумшук
Чусти чобук-тез
Чуғул-чақимчи
Чўх-кўп, жуда

Ш

Шатир-шутур-тез-тез, чаккон
Шомор-илон (шоҳ мор)
Шона-тароқ
Шўрида-паришон

Э

Эжапмоқ-ҳазиллашмоқ
Элти-мулланинг хотини
Эмгак-меҳнат

Я

Янгоғи-ҳалиги

Ў

Ўба-эл, қавм
Ўкта-устун, кучли
Ўкча-товон
Ўтлашмоқ-меъёрдан ошмоқ

Қ

Қийғириб тур-баланд овозда қўшиқ айтиб турмоқ
Қопи-эшиқ
Қопгол-ён, ён атроф
Қосид-хабарчи
Қўпди-турди, қўзғалди

Ғ

Ғузола-хапартнинг бир тури
Ғўччоқ-жасур, мард

Ҳ

Ҳаз-маза
Ҳовва-ха

“Ошиқнома” мажмуаси 5-китобига киритилган дostonлар ҳақида маълумот

“ТОҲИР ВА ЗУҲРА”

“Тоҳир ва Зуҳра” дostonи туркий халқлар орасида кенг тарқалган. Ёзма адабиётда Сайёдий ва Муллонафасларнинг дostonлари жуда машҳурлик қозонган.

Сайёдийнинг “Тоҳир ва Зуҳра”си А.Вамбери томонидан 1867 йилда Лейпцигда нашр ҳам этилган.

Дostonнинг халқ варианты 1974 йилда Тошкентда нашр қилинган. Унинг оғзаки вариантлари анчани ташкил этади. Собиқ қўлёмалар институтида дostonнинг 86 варианты мавжудлиги каталогда қайд қилинган.

Биз нашрга тайёрлаётган ушбу матн шовотлик Ниёзжон халфа бисотидан олинган қўлёммага асосланади. Дoston Муллонафаснинг асарига жуда ўхшаш, лекин шеърый парчалар ундан анча кўп, шунингдек, бошқа шеърый парчалар, насрий матнлар ҳам вариант берарлик даражада алоҳидаликка эга. Фикримизча, бир пайтлар Муллонафас варианты қўлёмма тарзида халқ орасида ёйилиб, котиблар томонидан қайта кўчирип жараёнида турли вариантлар юзага келган.

Мазкур вариант илк маротаба чоп қилинаётир.

“ЮСУФ ВА ЗУЛАЙҲО”

“Гаврот”даги Гўзал Иосиф, “Қуръон”даги Юсуф билан боғлиқ ривоятлар асосида шаклланган бу дoston IX асрдаёқ ёзма адабиётга кириб келган. Фирдавсий, Балхий, Рабғузий, Шерозий, Дурбек ва бошқа қатор шоирлар ушбу сюжет асосида асарлар яратишган. Уни халқ дostonлари услубига яқинлаштириб ижод қилган шоир Андалибдир.

“Юсуф ва Зулайҳо”нинг оғзаки вариантлари бахшилар репертуарида учрамайди. Дoston фақат киссахонлар ижросида ўқиб келинган.

Дostonнинг О.Манглибоевга мансуб бир варианты 2011 йилда эълон қилинган.

Биз нашрга тайёрланаётган қўлёмма шовотлик Ниёзжон халфага тегишли бўлиб, араб алфавитида кўчирилган. У ҳажман катталиги ва мукамаллиги билан ажралиб туради.

“ЛАЙЛИ ВА МАЖНУН”

Мажмуага киритилган мазкур дoston Умар Бокий каламига мансубдир. Бу асар 1910 йилда Ғулом Ҳасан Орифжоновнинг тошбосмасида чоп этилган. Асар “Лайли ва Мажнун” сюжетининг

настрий баёни бўлишига қарамай, унинг таркибига 68 мисра шеър киритилган. Асарнинг тили Мунис, Огаҳий каби тарихнавислар услубига анча яқин.

Достон илк маротаба таъдил қилиниб чоп этилмоқда.

“ОШИҚ ҚУМРИ”

Бу достон Хоразмда “Кумри ва Тўти”, “Кумри тўра”, “Ошиқ Кумри” номлари билан кенг оммалашган. Достон бошқа туркий халқлар фольклорида нашр этилмаган. Асар асосан халфалар репертуарида қисса сифатида ижро этилиб келинган. Ушбу вариантни Хонқа туманининг Томадурғадик қишлоғида яшовчи Олмахон халфа Отажонова Бисотидаги кўлэзма асосида филология факультети талабаси Бекметова Хуршида ёзиб олган.

Матн 1993 йилда мулла Тожибой томонидан араб алфавитида кўчирилган бўлиб, 71 саҳифадан иборат. Кейинчалик ёзиб олинган матн биз томонимиздан аслиятга солиштирилиб, камчиликлар тузатилди. Мулла Тожибой мазкур матнни 1908 йилда кўчирилган кўлэзмадан қайта кўчирган экан.

Достон илк маротаба нашр этилмоқда.

“САЁД ВА ҲАМРО”

“Саёд ва Ҳамро” достонининг кўлэзма нусха асосидаги нашри “Ошиқнома” мажмуасининг 2006 йилда чоп этилган, 1-китоби таркибига киритилган эди.

Достоннинг оғзаки вариантлари ҳам бўлиб, унинг манғитлик Хўжамурод бахши вариантини 1938 йилда лотин алфавитида Буюк Каримий ёзиб олган. Бу матн ЎзР ФА ТАИ фольклор бўлими хазинасида 620- инвентар-рақами остида сақланади. Унинг айрим саҳифалари очик қолдирилган. Биз нашрга тайёрлаган вариантни манғитлик Худойберган бахши Ўтагановдан 1960 йилда Усмон Аҳмедов ёзиб олган бўлиб, кўлэзма 61 саҳифани ташкил этади. Достоннинг мазкур варианты Хўжамурод бахшидан ёзиб олинган вариантдан ҳажман икки баравар каттадир. Бирок достонни ёзиб олувчи киши фольклоршунос бўлмаганлиги сабабли кўпгина хатоларга йўл кўйган. Масалан, “Жайрон” сўзи “жаранг”, “Таракамон” сўзи “Талакамон”, “ҳодим” сўзи “қодим”, “шакардан ширин” бирикмаси “шириндан шакар” тарзида нотўғри ёзиб олинган.

Шундай бўлишига қарамай мазкур вариант Хўжамурод бахши вариантыга қараганда батафсиллиги, шеърин мисраларнинг кўплиги, бўёқдор ибораларга бойлиги билан мукамаллик касб этади.

Достоннинг оғзаки варианты биринчи марта эълон қилинмоқда.

Мундарижа:	
“Тоҳир ва Зухра”	3
“Юсуф ва Зулайхо”	141
“Лайли ва Мажнун”	184
“Ошиқ Кумри”	200
“Саёд ва Ҳамро”	205
Луғат	265
Мажмуага киритилган дostonлар ҳақида маълумот	270

**С.Р.ЎЗИМБОЕВ, С.М.СОРИЕВ, И.О.ИСМОИЛОВ
М.Ш.ЖАММЕТОВА,**

ОШИҚНОМА

(Адабий-бадиий нашр)

Мухаррир *Марямжон Холмуродова*
 Тех мухаррир *Фарҳод Ибадуллаев*
 Саҳифаловчи *Хуришда Собирова*
 Мусаҳҳих *Нилуфар Жуманиёзова*

Босмаҳонага берилди 26.08.2011 йил
 Босишга руҳсат қилинди 30.08.2011 йил
 Бичими 60x84¹/₁₆
 Ҳажми 17 босма тобоқ
 Адади 150
 Буюртма № 234

“Хоразм” нашриёти
 Урганч шаҳри, Ал-Хоразмий кўчаси, 23- уй.

“Қуванчбек - Машҳура” МЧЖ
 босмаҳонасида чоп қилинди.
 Урганч шаҳри, Ёшлиқ кўчаси, 4-“б” уй.